STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03815

ALE VERK

Sholem Aleichem

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אלע ווערק פון שלום עליכם

זיבעטער באַנד

אין שטורם

א ראָמאַן אין צוויי טייל

ווילנע־וואַרשע 1925
ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין

עס איז שטרענג פארבאָטן צו קויפן און פאר־
קויפן דאָס דאָזיקע בוך אין צפון און דרום
אמעריקע, אין דרום־אפריקע און אין ענגלאנד.

Copyright 1917 by Olga Rabinowitz (Sholem-Aleichem), New York

צוליב דעם פארלאנג פון שלום־עליכמס יורשים, איז די
אויסגאבע געדרוקט לויט דער אמעריקאנער אויסגאבע.

Szolem-Alejchem. T. VII. „In Szturm“. Romans.
Drukarnia „Wydawnictwo Wilenskie“ B. KLECKINA.

אין שטורם. אַ ראָמאַן אין צוויי טייל.

געשריבען אין יאהר 1907

ערשטער טייל.

קאפיטעל א.

פ ס ח, פ ס ח און פ ס ח.

דריי פערשיעדענע פסח'ען האט מען צוגעגרייט אינ'ם הויז נומער 13, וואס אויף וואסילטשיקאווער גאס.

דאס הייסט, דער פסח איז איינער, די מצות, דער מרור, די הגדה — אלץ, אלץ די זעלבע, נאר די ארט צוגרייטען, דאס פאר־ברייטען, דאס רעכטען זיך איז נישט אומעדום גלייך. ווייל די מענשען, וואס אינ'ם הויז נומער 13 אויף וואסילטשיקאווער גאס, זענען פערשיעדענע מענשען מיט פערשיעדענע כאראקטערען, מיט פערשיעדענע מיינונגען.

דריי זענען זיי דא אינ'ם הויז נומער 13, וואס אויף וואסיל־טשיקאווער גאס, און יעדער פון די דריי מיינט, אז נאר ז י י ן גאט איז אמת, אז נאר ז י י ן מיינונג איז ריכטיג און אז נאר צוליעב איהם איז בעשאפען געווארען אט דאס וועלטעל.

אפשר מיינט איהר, אז די דריי זענען מענשען פון פערשיע־דענע גלויבענס, פון פערשיעדענע עלטערען און פון פערשיעדענע לענדער?

חלילה! אלע דריי גלויבען אין איין גאט, אלע דריי קומען־ ארוים פון איין יחוס און אלע דריי געהערען צו איין לאנד.

דאס זענען דריי רוסישע אידען, וועלכע דער פערפאסער פון דעם ראמאן האט די עהרע פארצושטעלען פאר זיינע לעזער:

איציקעל שאָסטעפּאַל, סאָלאָמאָן סאָפּראָנאָוויטש און נחמיה דער שוסטער.

איציקעל! — דער נאָמען אליין זאָגט אייך שוין, אז דאָס דאַרף זיין אַ איד פון דער אַלטער וועלט. אַ איד, וואָס האַנדעלט מיט וואַלד, מיט גוראַלנים, מיט ברויט, מיט פּאָדראַדען; אָדער ער האָט אַ שאַרפע קראָם, אַ מאַנופאַקטור־געשעפט, אָדער אַ פאַבריק פון גלאָזוואַרג; אָדער ער שטעלט־צו פּראָוויאַנט אין די טורמעס מיט די קאַזאַרמעס, טיילט זיך מיט'ן סמאָטריטעל און מיט די אינטענדאַנטען אויף דער האַלב און האָדעוועט די אַרעסטאַנטען און די סאָלדאַטען מיט קדחת און מיט קרענק; אָדער אויב נים, איז איציקעל אַ איד אַ בעל־הלואה, חלילה נישט קיין פּראָצענטניק, קיין וואָכערניק, נאָר מעשה באַנקיר מיט אָנווייזונגען און טראַטען, יאָגט זיך נים נאָך גרויסע פּראָצענטען, זוכט בטוחים, פערלייהט געלד אויף הייזער, סאָלידע וועכסעלעך וכדומה.

יערענפאַלס, איז איציקעל פעררעכענט אין שטאָדט פאַר אייינעם פון די פיינסטע, פאָרנעהמסטע און אָנגעזעהענסטע מענשען. אומעדום בעגעגענסט דו איהם אויבען־אָן, אומעדום הערסט דו: איציקעל שאָסטעפּאַל! איציקעל שאָסטעפּאַל! איז ערגיץ אַ שמחה, אַ פערזאַמלונג, איין אונטערהאַנדלונג וועגען שטאָדט־זאַכען — איז איציקעל שאָסטעפּאַל. איז, חלילה, אַ צרה, אַ לויה, איין אומגליק, אַ שרפה, אַ מגפה, אַ פּאָגראָם — איז איציקעל שאָסטעפּאַל. קלויבט מען געלד — איז איציקעל שאָסטעפּאַל. דאַרף מען שרייען — איז איציקעל שאָסטעפּאַל. און פון אמת קאָן מען נים אוועקגעהן: שרייען קאָן איציקעל שאָסטעפּאַל זעהר גוט. געבען גיט ער נישט אזוי פיעל, ווי ער שרייט און פּילדערט און טאַרעראַמט...

אז איהר וועט קומען אמאָל צו פאָהרען אין מיין שטאָדט אריין, אָדער אז איהר וועט פאָהרען אמאָל אין באַהן און וועט בעגעגענען אַ צעטראָגענעם נפש מיט רויטע גלאַטע בעקלעך, מיט שטאַרק־גלאַנצענדיגע שוואַרצע (איצט שוין גרויליכע) האָר, מיט

א געגרייזעלט בערדעל, וואָס ער לאָזט דאָס נישט צו־רוה און פלעכט דאָס און דרעהט דאָס און צופּט דאָס, מיט גרויסע שענע שווארצע אידישע אויגען, וואָס ווען א פרוי פער־מאָגט אזעלכע אויגען, זענט איהר נאָך איהר די כפרה, מיט אבי־סעל איין אויסגעבויגענער עכט־אידישער נאָז, מיט א קאפּעלישעל, וואָס איז תמיד פערדוקט ארונטער אויף יענער זייט קאָפּ, מיט האלב־פערקאַטשעטע ארבעל און מיט א שירם אונטער'ן אָרעם סיי זומער סיי ווינטער, — אז איהר וועט בעגעגענען אזא נפש, מעגט איהר צוגעהן צו איהם גלייך, אויף מיינע אחריות, איהר זאָלט גאָר קיין מורא נישט האָבען, און זאָגען צו איהם: — שלום עליכם, רב איציקעל!

וועט ער אויפשטעלען אויף אייך זיינע שענע שווארצע אי־דישע אויגען, געבען א האלבען שמייכעל, אויסציהען א ווייסע, א שענע, א ווייכע האנד און אייך ענטפערען: עליכם שלום אייך, וואָס מאכט איהר?

ער וועט ביי אייך נים פרעגען, ווער איהר זענט, און ווי אזוי איהר הייסט; ווארום אז איהר זענט איהם מכבד מיט א שלום־עליכם, קענט איהר איהם מן הסתם. און ווער קען איהם נישט? פונ'ם קלענסטען ארעמאַן ביז'ן גרעסטען גביר און אריסטאָקראַט, און צוריק — פונ'ם לעצטען קאַלבאַסניק ביז'ן שטרענגסטען פרו־מאַק קענען זיך אלע מיט איציקעל שאַסטעפּאַל, און איציקעל שאַס־טעפּאַל קען זיך מיט אלעמען, שטימט מיט אלעמען, זאָגאַר בע־פריינדעט מיט אלעמען, אויסגעבונדען מיט דער גאַנצער וועלט.

און די „גאַנצע וועלט" האָט ליעב אזעלכע מענשען. די „גאַנצע וועלט" האָט ליעב א מענשען, וואָס בויגט יענעם און בויגט זיך אליין; די „גאַנצע וועלט" האָט ליעב א מענשען, וואָס שמייר־בעלט און לאָזט זיך שמייכלען, וואָס נאַרט־אָפּ און לאָזט זיך נאַ־רען, וואָס טרעט און לאָזט זיך טרעטען. די „גאַנצע וועלט" געהט מיט דעם גאַנג, אז פּרינציפּען, אידעאלען וכדומה אזעלכע זאכען זענען גוט אויף פּאַפּיער; אינ'ם לעבען זענען זיי נארישקייטען,

קינדערייען, יונגעלשע זאבאבאָנעס... פאָלג מיך, לעוער, גיב אַהער די האַנד, לאָמיר גיין ווייטער. מיר האָבן אַ סך — אַ סך צו גיין!

דער צווייטער פּאַרשוין, וואָס וואוינט אין׳ם הויז נומער 13, וואָס אויף וואסילטשיקאָווער גאַס, איז סאָלאָמאָן סאַפּראַ־נאָוויטש דער אַפּטייקער, אַ טיפּ פון יענעם מין אַפּטייקערס, וואָס עסען אַ קאָלבאַס איינגעטונקען אין סמעטענע אָהן אַ היטעל אומ־געוואַשען פאַר׳ן דאַווענען יום כפור אין דערפריה און האָבן פיינט אַ אידען בתכלית השנאה, און נאָר דערפאַר, וואָס קיין אומה ולשון פערמאָגט נישט אַזוי פיעל סוביעקטען מיט געלע האָר, ווי דאָס אידישע פאָלק. און כמעט קאָן מען זאָגען, אַז ער האָט רעכט. איהר האָט געזעהען עפּיס אַ סך רויטע גויים מיט געלע האָר? אליין איז ער אַ געלער. אַ טאַטען האָט ער געהאַט אַ געלען, אַ שוועסטער האָט ער — איז זי אַזש אַ רויטע; ער האָט אַ זוהן, סאַשאַ הייסט ער (מיר וועלען זיך באַלד מיט איהם בעקענען), איז ער אַ געלער.

מאַהלט אייך, סאָלאָמאָן אַליין פאַרבט זיך, גאָלט זיך, לאָזט נישט, מע זאָל אַרויסזעהען די געלע האָר פונ׳ם קאָפּ מיט׳ן באָרד. וואָס־זשע טהוט מען אָבער מיט די ברעמען? וויפיעל וואָלט סאָ־לאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש אוועקגעגעבען, ער זאָל געווען געבאָרען ווערען אַ שוואַרצער!

דאָס איז אָבער אַלץ געווען אַמאָל; איצט איז אונזער סאַפּראַ־נאָוויטש שוין נישט מעהר קיין געלער: ער איז שוין אַ וויי־סער — ער איז גרוי.

און גרוי איז ער געוואָרען פאַר דער צייט פון צער־גידול־בנים, איבער צרות פון קינדער!

איין קינד, איין־און־איינציג שטיקעל סאַשאַ — און אַזוי פיעל צרות! און פון וואָס, מיינט איהר, צרות? אַ שלעכט קינד? וויל נישט לערנען? אַ פערשטאָפּטער קאָפּ? — חלילה, אומגעקעהרט. אַ יונגעל איז סאַשאַ געווען אַ וואוילס; אַ קעפּעל אַ גוטס; לער־

נען האָט ער געוואָלט זעהר; צו צעהן יאָהר איז ער געווען גרייט אריינצוטרעטען נישט נאָר אין ערשטע — אין דריטע קלאַס גימנאַזיע. איז אָבער דער חסרון, וואָס מע האָט איהם נישט געוואָלט צונעמען איבער די פּראָצענטען! איך מיין, אז איך דאַרף מיינע לעזער נישט געבען צו פערשטעהן, פון וואָסערע פּראָצענטען עס רעדט זיך דאָ. אַלע ווייסען, ברוך השם, אז ביי אונז אינ'ם געבענשטען רוסישען לאַנד האַנדעלט מען מיט אַ אידען אויף פּראָצענטען: אין די גימנאַזיעס און אוניווערזיטעטען נעמט מען צו וואָס ווינציגער אידישע קינדער, דערפאַר אָבער אז עס קומט צום פּריזיוו, צום מיליטער, נעמט מען ביי אידען אָהן פּראָצענט, זיי זאָלען חלילה קיין פאַראיבעל נישט האָבען...

אך, האָט זיך נעבאך סאָלאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש געפּלאָגט, געערגערט זיך, אויסגעריסען געוואָרען! סטייטש, זיין זוהן, זיין סאַשאַ וויל מען נים צונעמען אין גימנאַזיע! ערשטענס, איז ער נישט גלייך מיט אַלע אידען, איז בעקאַנט מיט'ן דירעקטאָר פון גימנאַזיע. קען זיך גוט מיט די לעהרער, שפּיעלט מיט זיי אין פּרעפערענס און אין ווינט. מיט איינעם אַ לעהרער, ראָמאַנענקאָ הייסט ער, האָט ער געהאַט אַ שמועס וועגען זיין זוהנדעל סאַשאַ, און האָט געחאַפּט פון איהם אַ מיאוסען אָפּשניט. ער, דער לעהרער ראָמאַנענקאָ, האָט איהם אָפּגעשניטען אויפ'ן גויישען שטייגער: — וואָס ווילט איהר? וואוהין קריכט איהר? וואָס פאַר אַ שייכות האָט איהר, יהודים, מיט אונזערע שוהלען, גימנאַזיעס, אוניווערזיטעטען? דאָרטען, אין אייער לאַנד, אין ארץ־ישראל, וועט איהר געבען אייערע קינדער שטודיערען! דאָ וועט איהר זיי לערנען האַנדלען, וואַנדלען, שאַכער־מאַכער!...

אַ צעקאָכטער איז אַוועק פון איהם אונזער אַפּטייקער, נישט געוואוסט, וואו זאָל ער אַהינטהון די גרויע אויגען מיט די געלע ברעמען אונטער די בלויע ברילען. ערגער פון אַלץ האָבען איהם געשטאָכען די ווערטער: „אייער לאַנד“... „ארץ־ישראל“... ער, סאָלאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש, איז אַזאַ מחותן מיט ארץ־ישראל, אַזוי

ווי ראָמאַנענקאָ איז אַ מחותן מיט יושר... אדרבה, אין שטאָדט ווייסען אַלע, אַז סאַפראָנאָוויטש דער אַפּטייקער איז אַ געפעהרלי־כער אַנטיציוניסט „פּאָ פּרינציפּו", האָט פיינט די גיינעבאָרענע אידישע סעקטאַנטען, וואָס רופען זיך נאַציאָנאַליסטען, אַ סך ער־גער, ווי איציקעל שאַסטעפּאַל האָט פיינט די ווייסע־חברה'ניקעס, וואָס ווילען זיך צעטיילען מיט זיין ביסעל אָרעמקייט — די סאָ־ציאַליסטען.

און מערקווירדיג, ווי גאָט פיהרט די וועלט! בעדאַרף זיך טרעפען אַזוי, אַז דוקא ביי דעם אַפּטייקער, דעם געוועזענעם קאָל־באַסניק און יעצטיגען אַנטיציוניסט, שפּרינגט־ארויס אַ זוהן סאַשאַ, אַ הייסער פייערינער נאַציאָנאַליסט! און ביי דעם בורזשואַזנעם איציקעל שאַסטעפּאַל, וואָס האָט מורא פאַר אַ סאָציאַליסט ערגער ווי פאַר אַ רוסישען זשאַנדאַרם, וואַכסט־אויס אַ טעכטערעל טעמע אָדער טאַמאַרא, אַ פערברענטע, אַ פערקאָכטע סאָציאַליסטקע!

דער דריטער פּערשוין, וואָס וואוינט אינ'ם הויז נומער 13, איז נחמיה דער שוסטער.

נחמיה דער שוסטער איז אַ שלים־מזל. אַזוי רופט איהם זיין ווייב זיסעל — אַ קליין שוואַרץ ווייבעלע מיט קליינע שוואַרצע ברענענדיגע אויגעלעך, פון פאָרענט נישט איין צאָהן. אַז מע טהוט אַ קוק אויף דעם קליין־דאַר־טרוקען ווייבעלע און אויף איהרע צוויי בנים חיים און בעני, צוויי הויכע, געזונדע, געפּאַקטע חלאָ־פּאַקעס, וויל זיך בשום אופן נישט גלויבען, אַז דאָס איז די מוטער און דאָס זענען איהרע קינדער. אויך דער פאָטער, נחמיה, האָט ווינציג עהנליכעס מיט זיינע זיהן. נחמיה איז אַ קאָרענאַסטע אידעל, אַ בעוואַכסענעם מיט אַ ברייטער ברוסט, מיט ברייטע בייי־נעריגע פּלייצעס, מיט אַ ברייט ביינעריג פּנים, מיט אַ צוגעפּלעצטע נאָז, און האָט ליעב צוויי זאַכען: אַביסעל בראָנפען און אַ סך רעדען. אַ גאַנצען טאָג מאַכט וואָס זיך איהם נים צו דאָס מויל. און זאָל ער נעמען אַביסעל בראָנפען, אַזוי ווערד ער אַנשווינגען, אומעטיג און דערשלאָגען.

פונקט דער היפך פון זיין פריינד י ו ד ע ל ק ט נ ת י.

יודעל קטנתי'ס פראפעסיע איז שניידעריי, נאר פערנעמען פערנעמט ער זיך מעהר מיט פאליטיק, מיט זייטיגע ענינים, מיט שטאדט־זאכען; אויף אונזער היימיש לשון ווערד דאס אנגערופען: א מענש וואס קהל'ט זיך. און קהל'ען קהל'ט ער זיך דערפאר, וואס ער זיצט, מיינסטענטייל, אהן א שטאך ארבייט, און מהאי טעמא איז ער א קבצן, און מהאי טעמא האט ער אין זיך נייען מאס רעד. און קטנתי רופט מען איהם איבער זיין לשון־קודש רעדען; כמעט נאך יעדע צוויי־דריי ווערטער אידיש מוז ער אריינווארפען אייןווארט א לשון־קודש'דיגס, וואסער־ניט־איז, צי עס פאסט זיך, צי ניין, אבי לשון־קודש. פארהאן א סך מענשען אזעלכע, וואס האבען ליעב בעפוצען און אויסמישען זייער שפראך מיט פרעמדע ווערטער. איך קען איינעם א קליינשטעדטעלדיגען משכיל, א „אינטעליגענט", וואס שפריצט מיט פרעמדע ווערטער אויף אלע זייטען, האט מען איהם א נאמען געגעבען „ישראלים ציוויליזאציע" — און דאס קליינע שטעדטעל אז עס גיט א נאמען, איז דאס אנגעמאסטען, ווי יודעל קטנתי זאגט: א ג י ל ו א ש מ ח — צוגעשניטען און אויפגענייהט...

א משונה־מאדנע ריהרענדע גוטפריינדשאפט הערשט צווישען די צוויי ווילד־פרעמדע נפשות, צווישען יודעל קטנתי און נחמיה דעם שוסטער. ס'איז נישטא דער טאג, וואס יודעל זאל נישט קומען צו נחמיה דעם שוסטער „אביסעל זיצען", און אביסעל זיצען הייסט אביסעל שמועסען, און אביסעל שמועסען הייסט אביסעל בערעדען די שכנים, די שטאדט, די גאנצע וועלט... נאך אז יודעל איז אויף יענער זייט שוועל, קאנט איהר שוין הערען א הוסט מיט א „רוח אין זייער טאטען אריין, עמך, אונזער פאלק, ס'זאל אויף זיי קומען א פאהיבעל, א חלירע, א שרפה, א מגפה מיט כל ישראל אחיהם"... ענטפערט איהם נחמיה מיט א ניגון:

— ונאמר אמן! וואס איז די מעשה, יודעל, וואס דו ביזט אזוי, אזוי...

— אזוי וואס? ברפידים׳דיג? — חאפט איהם אונטער יודעל קטנתי. — ס׳זאל א רוח אין זייער טאטענס טאטען אריין ביז אדם הראשון נעפלויגען געווארען פאר זייער יפיש חייכון ויסגי יומיכון, ווי זיי פאראומערען אונז די יאהרען און טעג מיט זייערע פאראד־קעס און מיט זייערע מנהגים און מיט זייערע בעלי־טובות און מיט זייער רחמנות האבען אויף ארעמע לייט נעבאך, וואס האבען נישט מיט וואס דעם פסח אריינצופיהרען...

— שוין! — מישט זיך אריין דעם שוסטערס ווייב זיסעל. — צוויי שלים־מזל׳ען האבען זיך צענויפגעסקאמפאניעט און מע זארגט זיך וואס ארעמע לייט האבען נישט אויף פסח. נו, און איהר זענט שוין באוואהרענט מיט׳ן גאנצען פסח? געהט אייך געזונטערהייד. אם ירצה השם, יום־טוב וועט איהר קומען צו געהן, אדער חול המועד, דעמאלט איז ניטא וואס צו טהון, וועט איהר זיך אנרערען, ווי די פויקען...

און זיסעל דעם שוסטערס ווייב איז משלח דעם שניידער קטנתי מיט כבוד און נעמט זיך צו דער ארבייט, רוימען, קעהרען, שמירען, וואשען, קראצען; צי ס׳איז דא אויף פסח, צי ס׳איז ניטא אויף פסח — פסח׳דיג אין שטוב, כשר, ריין, זויבער — דאס מוז זיין, סיי ביי׳ם גביר, סיי ביי׳ם ארעמאן, און אפילו ביי׳ם לעצטען עני־שבעניים מוז זיין פסח גלייך כשר, ריין און זויבער. ביי אלעמען, ביי אלע אידען גלייך, ביי אלע אידען אין איין צייט, ביי אלע אידען איין מצה, ביי אלע אידען ארבע כוסות — פיער, נישט מעהר און נישט ווינציגער... אין דער גלייכהייט ליגט א שטיק סאטיספאקציע, א בעלוינונג פאר דעם געמיינעם מאן נעבאך, ער זאל זיך ניט מתקנא זיין אן דעם נגיד.

— האט דען איציקעל שאסטעפאל אנדערע מצות, ווי מיר? — אזוי טישעט זיך נחמיה דער שוסטער און בעקומט פון זיין מקעטישער זיסעל א יברכך:

— ס׳א משל! האט דאך שוין איציקעל שאסטעפאל די מצות אין שאפע, און מיר האבען א קדחת!

— וועלען מיר האבען מצות אויך. זיסעל, דאגה נים, אלע אידען וועלען האבען מצות אויף פסח, קיין חמץ וועט קיינער חלילה נישט עסען!

— שלים־מזל! נו, און אייער? און שמאלץ? און עופות? האסט דו פארגעסען?

— עט־נו, למאי א גאנץ יאהר האט ער דען נישט די זעלבע אייער און שמאלץ און עופות? — אזוי פרובט זיך דער שוסטער בעקעמפפען דעם סקעפטיציזם פון זיין ווייב און ברענגט איהר א גייעם ארגומענט:

— צי, א שטייגער, אט וועלען מיר זיך אלע זעצען אין איין צייט צום סדר, אלע וועלען מיר זאגען פון איין הגדה, אלע וועלען מיר דערצעהלען די זעלביגע נסים פון דעם זעלביגען מצרים, אלע וועלען מיר טרינקען צו פיער כוסות. צי אפשר רעכענסט דו, זיסעל, אז מיר וועלען טרינקען נאר דריי כוסות, און איציקעל שאסטעפאל וועט טרינקען פינף כוסות?

— וואס איך רעכען, ווילסט דו וויסען? איך רעכען, אז ער האט שוין די ארבע כוסות לאנג אנגעגרייט אין קעלער, און דו האסט זיי דערווייל נאר אין זינען...

— וואס אהרט מיך, אז אין זינען, נארעלע? וואס איז מיר שלעכט, אז איך טראכט מיר איצט פון אביסעל משקה, פון א גוט ביסעל וויין, איין אמת א בעסאראבער גלעזעל וויין, א געשמאקס, א שמארקס, א שטשיפעדיגס?...

— וואס זאגסט איהר אויף דעם שלים־מזל?

די ווערטער זענען געזאגט געווארען שוין צו די קינדער, צו חיים'ען און צו בעני'ן, וואס זיצען ביי'ם ווערקשטאט מיט די האמערס אין די הענד און קלאפען פלעקלעך אין די פאדעשוועס אריין.

— וואס זאלען מיר זאגען? — ענטפערט איהר דער עלטערער חיים פאר זיי ביידען. — מיר קאנען נאר זאגען, אז דער וואס האט נישט וואס צו עסען האט פול רעכט צו דענקען וועגען עסען, און

נישט נאָר צו דענקען פון דעם אַליין, נאָר צו טראַכטען וועגען דעם, ווי אַזוי מאַכט מען, אַז אַלע זאָלען עסען גלייך...

— וועגען דעם האָט אונז שוין באַוואָהרענט משה רבינו, — זאָגט נחמיה דער שוסטער, וואָס האָט זיך אָנגענומען מיט תורה פון יודעל דעם שניידער.

— משה רבינו איז געווען אַ גאַנץ גוטער מענטש, — מישט זיך אריין דער קלענערער זוהן בעני — ער האָט אונז געשענקט אַלעמען גלייך איין ברויט אויף פּסח מיט איין הגדה מיט איינע פיער כוסות; פאַר וואָס־זשע האָט ער שוין אין איין וועגס נישט געמאַכט, אַז אַלע זאָלען טאַקי האָבען די אַלע דריי זאַכען? דער־ווייַלע ווייסען מיר, אַז מצות און ארבע כוסות האָט איציקעל שאָס־טעפּאַל, און מיר האָבען נישט מעהר ווי די הגדה...

— זיי האָבען אונז איינגעטהיילט די הגדה, — מאַכט חיים, — בכדי מיר זאָלען האָבען וואָס צו זאָגען, און זיי וועלען דערווייל עסען די פאַלירטשיקעס מיט די חרעמזלעך...

— אויסקרענקען זאָלען זיי, רבונו של עולם! — שטעלט אריין דערווייל אַ קללה זיסעל.

— פאַר וואָס קומט זיי שעלטען? — פרעגט נחמיה. — וואָס זענען זיי, חכמה מיינע, שולדיג אין דעם, וואָס מיר האָבען נים אויף פּסח?

— אָט מיט דעם, וואָס זיי האָבען און מיר נים, זענען זיי שול־דיג!... — אַזוי נים איהם צו פערשטעהן זיין ווייב זיסעל, ווי אַ רבי גיט צו פערשטעהן דעם תלמיד. — זאָלסט נים זיין קיין שלים־מזל, וואָלסט דו אַליין פאַרשטאַנען, אַז זיי זאָלען האָבען ווינציגער, וואָלטען מיר געהאַט מעהר, דעמאָלט וואָלטען מיר זיך אַלע אויס־געגלייכט.

— די מאַמע איז אַ מאַרקסיסטקע! — בעמערקט חיים צו בע־ני'ן, און בעני ענטפערט איהם:

— מע וואָלט זי באַדאַרפט נעמען אַמאָל אויף אַ דיסקוסיע... מאַמע, ועסט געהן מיט אונז אויף אַ דיסקוסיע?

— אין דער ערד אַריין וועל איך אײַך געהן! איהר פאַרגעסט, אַז ס'איז ערב־פּסח, און איך האַלט נאָך גאָר פון פאַרענט!... דער שלים־מזל זאָל זיך עס דערמאָנען, אַז אַ חוץ קאַרטאָפעל האָבען מיר נאָך גאָר נישט נים, נישט קיין ביסעל שמאַלץ, נישט קיין אייער, נישט קיין עוף... אַ קיש־קיש, קיש־קיש!...

דער דאָזיגער „קיש" געהערט צום האָהן, וואָס איז די גאַנצע צייט געזעסען שטיל פערבאָרגען אונטער'ן אויווען און געפּיקט די ברעקלעך, און דערהערט פון דער שוסטערין אַזעלכע ווערטער, האָט דאָס איהם אַ פּנים פערדראָסען:

— קאָ־קאָ־קאָ־קאָ־קאָ — מיט וואָס בין איך ניט קיין עוף?

— אין דער ערד אַריין, קיש־קיש־קיש־קיש־קיש! שוין צעבראָכען אַ טעפּעל, אַ חלירע!

— אָ! זעהסט דו? — מאַכט נחמיה דער שוסטער צום ווייב.— נאָר־וואָס האָסט דו געזאָגט, אַז ס'איז נישטאָ ביי דיר קיין עוף אויף פּסח, און וואָס איז דאָס?

— אַ גדולה אויף דער באַבע! — ענטפערט איהם זיסעל. — שענע זאַכען ווערסט דו האָבען פון דעם דאָזיגען עוף! דריי פונט ביינער און אַ האַלב פונט פּאָדעשווע, פלייש ווי אַ גומעלאַסטיק פון איין אַלטען קאַלאָש. אפילו קיין פלאַסטערעל ניט אויף אונטערצושמירען די סקאָווראָדע, טאָמער וועט זיך פאַרגלוסטען די קינדער אַ לאַטקע, אַ שטיקעל צוגעפּרישטע מצה... זאָלסט אָנקוקען ביי איציקעל שאָסטעפּאַל געהען אַרום צוויי אינדיקעס, איין אינדיק מיט איין אינדיטשקע, ס'זאָל איהם נאָר פאַרשטעהרט ווערען, רבונו של עולם, גאָט זאָל טהון אַ נס, זיי זאָלען איהם טרפה ווערען ביידע מיט אַ מאָל, וואָלט איך מיך מחיה געווען! אַ שטיק געזונט וואָלט מיר צוגעקומען!...

— וואָס וואָלט אָבער דיר אַרויסגעקומען דערפון? — פרעגט דער מאָן.

— אַ מצוה'! פאַר וואָס קומט איהם, אַז זיין טאָכטער, וואָס איז געוואַכסען מיט מיין טאָכטער אין איין הויף, אונטער איין דאָך,

זאָל זי שטודירען אין די קלאַסען, שפּיעלען אויף פּאַרטעפּיאַנעס, און אונזער טאָכטער זאָל זיצען איינגעבויגען אין דרייען איבער דער מאַשין, טאָמער וועט זי קוים פאַרדיענען אויף אַ קליידעל?

— צו וועמען האָסט דו טענות? — שלאָגט איהר איבער נחמיה און קוקט אויף איהר דורך אַ מאָדנע בריל, וואָס בעשטעהט פון איין גלעזעל און פון איין לעכעל.

— נישט צו דיר, שלים־מזל, צו גאָט האָב איך טענות...

— נישט צו גאָט, צו מענטשען דאַרפסט דו טענה'ן. — מישט זיך אריין דער עלטערער זוהן חיים. — גאָט אליין האָט באַשאַפען די וועלט פאַר אַלעמען גלייך, נאָר די מענטשען האָבען זיך מיט איהר שלעכט איינגעטהיילט...

— איינעם נאָר, דעם אנדערען גאָר נים, — לעגט צו דער יונגערער בעני.

זיסעל פערטראַכט זיך, לעגט אוועק אויף אַ מינוט די ארבייט, ווישט־אויס די הענד אין פאַרטוך און טהוט אַ פרעג ביי די קינדער גאַנץ ערנסט:

— וואָס־זשע טהוט מען דערצו?

— וואָס מע טהוט דערצו? — ציהט אוים חיים. — עקספּראָפּריאַציע!

— עקס וואָס? — פרעגט זיסעל.

— עקספּראָפּריאַציע, — זאָגט איהר בעני.

זיסעל וויל נאָכזאָגען דאָס וואָרט און קאָן נישט, טהוט זי אַ שפּיי, נעמט זיך צוריק צום בעזעם, אוןביידע זיהן שיסען אוים אַ געלעכטער.

* * *

אַביסעל איז דעם שוסטער'ס וייב געדעכט, וואָס זי פייערט אַזוי: נישט נאָר אינדיקעס אַ פּאָר דרעהען זיך ארום ביי איציקעל שאָסטעפּאַל אין הויף און פערהאַקען דעם קאָפּ מיט זייער געפילדער „האַלדער! האַלדער!" און פערפּאַסקודיגען דעם הויף מיט איבער־לאָזען סימנים אויף יעדען טריט און שריט, — מע בעדאַרף זיך פער־

גינען א קוק טהון, וואס פאר א שטייג מיט עופות דארטען זיצען און פיקען און גרייטען־צו שמאלץ פאר זייער בעל־הבית׳טע, אי־ציקעל שאסטעפאל׳ס ווייב, שיווקע די נגידית׳טע, און אויב איהר פוילט זיך ניט ארייגקוקען צו איהר אין דער „שפי־זארני“, וועט איהר זעהען די טעפ שמאלץ פסח׳יגע, מיט די סלאיעס איינגעמאכטס פסח׳יגען, און אין קעלער די דייזשקעלעך געזייערטע אוגערקעס, געמארענירטע עפעל, מן המובחר! און בראנפען פסח׳יגער, און קאניאק, עכטער „כרמל קאניאק“ פון ארץ־ישראל נאך פון פאראיאהרען צוגעגרייט. ווי גוט עס מוז זיין אויפ׳ן הארצען, ווי ריין עס דארף זיין דער קאפ, ווי לויטער עס דארף זיין דער מוח, אז מע זאל אין זינען האבען איבערצולאזען קאניאק פון איין יאהר אויפ׳ן אנדערען! און רעדט מיט איציקעל שאסטעפאל, וועט ער אייך ניט אויפהערען צו זיפצען און צו קרעכצען אויף צרות ישראל, און זאגען, אז מע לעבט גאר נישט אויף דער וועלט!

אויך שיווקע זיין ווייב האלט אין איין קלאגען און וויינען אויפ׳ן אידישען גלות. „פון די ארעמע לייט, זאגט זי, איז ניט אויסצושטעהן! ווי אזוי האט מען כח, זאגט זי, צו צוזעהען דעם דלות, וואס אין שטאדט? מע דארף האבען, זאגט זי, א הארץ פון א טאטער, אז מע זאל קאנען דורכגעהן די אידישע גאס פאר פסח, וואו ארעמע לייט נעבאך שלעפען פאר די פאלעס! נאר א גזלן, זאגט זי, קאן געהן אין שוהל־גאס און אויסהערען אלע גע־שרייען מיט די געוויינען פון די ארעמע לייט, וואס בעטען מצות אויף פסח! איך געה, זאגט זי, דעריבער פון שטוב ניט ארויס, איך זאל ניט צוזעהען די צרות מיט די יסורים מיט די וועהטיגען פונ׳ם אידישען פאלק. וויפיעל איך האב געקאנט, זאגט זי, האב איך געגעבען... אין פאדראד האב איך געשיקט צעטיילען אנדערהאל־בען רובעל. א פאר אלטע שיך האב איך אוועקגעשענקט צו דער חברה „מלביש־ערומים“, דעם שניידער האב איך אויסגעבארגט א פאר רובעל אויף אפצונייהען, נדבות טיילט מען אלע טאג, חיינט

וואו איז „מעות־חטים“? מיין מאַן אַרבייט טאָג ווי נאַכט אַרום די „מעות־חטים“, גאָט זאָל מיר העלפֿען, מיין טאַכטער זאָל מיר קומען בשלום אהיים, וועל איך האָבען, אם ירצה שם, אַ כשר'ען און פריי־ליכען פסח“...

אַזוי טראַכט זיך איציקעל שאַסטעפּאַל'ס פרוי, שיווקע, קוקט אין פענסטער אריין, אין דער וואַסילטשיקאָווער גאַס, וואו עס ווערד ערב־פסח־צייט אַ טוואַן ביז'ן האַלז, אַרעמע לייט שפּאַנען־אַרום איבער דער בלאָטע שטאַרק פערפאַרעט און פערשוויצט, מע זוכט עפּיס יעדער אַ פערדיענסטעל אויף פסח; מיט זיי אינאייגעם ווערען פערשוואַרצט די פערדלעך נעבאַך, אויסגעדאַרטע, הונגע־ריגע, פערשוויצטע, מיט איינגעפאַלענע זייטען און מיט צעלאָזטע נעזלעכער — גאָט ווייסט, אויף ווען עס איז דאָ אַ גרעסערער רחמנות: צי אויף די דאָזיגע אויסגעמוטשעטע פיערפיסיגע שטומע בעשעפעניסען, וואָס דיענען אַזוי געטריי זייערע אַרעמע בעלי־בתים, צי אויף זייערע צווייפיסיגע נישט מעהר גליקליכע טיראַנען, וואָס געהען־נאָך פון הינטען און הוקען און טיוקען און וויוקען, און שמייסען און קאַטעווען און שניידען זיי די אָפּגעקראַכענע פערוואונדעטע פעל? — וואָס הוקעט איהר? וואָס טיוקעט איהר? וואָס וויוקעט איהר? וואָס שמייסט איהר? וואָס קאַטעוועט איהר? וואָס שניידט איהר די פעל? נאַרישע מענשען! זעהט איהר דען נים, אַז מיר ווילען געהן, מיר ווילען שלעפען, נאָר מיר קאָנען נישט, קוים וואָס מיר פּלאָנטען מיט די פיס?!

און שיווקע די נגידית'טע קוקט אין פענסטער אריין, זעהט דאָס אַלץ, הערט דאָס געשריי מיט'ן טאַרעראַם, וואָס אין דרויסען — נאָר דער קאָפּ איהרער איז נישט דאָ; איהרע מחשבות זענען דאָרטען, מיט איהר טאָכטער, וואָס פאָהרט אהיים אויף פסח. שוין דאָ אַ דעפּעש, אַז היינט פאַרנאַכט קומט זי צו פאָהרען מיט'ן קוריער־צוג אהיים.

„דער אויבערשטער זאָל העלפען (אַזוי טראַכט זיך שיווקע שאַסטעפּאַל), דאָס קינד זאָל קומען געזונדערהייד, אוועקוואַרפען

די נארישקייטען — שטודיערען, בילדען, שוין בלייבען בעסער א היגע. דא וועט זי א כלה ווערען, אדער פאר שמשון בערנשטיינ'ס א זוהנדעל, אדער פאר לוי האלפערינ'ס א זוהנדעל, — ביידע וואוילע בחורים'לעך, שענע, געזונדע, רייכע, און ביידע פון פיינע עלטערען — זי ווייסט אליין ניט, וועמען פון די צוויי זאל זי וועלען בעסער ?"...

— געקומען דער איד פונ'ם האלץ און וויל אייך זעהען.

— וואס וויל פון מיר אט דער שלים־מזל ? אט באלד געה איך...

און שיווקע שאסטעפאל געהט ארויס צום אידען פונ'ם האלץ. ליפא הייסט ער. אליין איז ער א קליינער, נאר א בארד טראגט ער, ווי א בעזעם, און עס דאכט זיך איהר אויס, אז ער איז א בי־סעל א חושים'דיגער. עפים דולט ער איהר א קאפ. ער האט א טאכטער, ו ו א ס ז י צ ט, און אזוי ווי איהר טאכטער טא־מארא איז געווען בעקאנט מיט זיין טאכטער, לכן איז ער געקומען אפנעמען א גרוס. אט דער חושים ליפא האט זי געמאכט נער־ווען, און זי פאלט־אן אויף איהם, טאקי נאר ווי א נגידית קאן אנ־פאלען אויף איין ארעמאן:

— ערשטענס, ווער זענט איהר, וואס אייער טאכטער זאל זיין בעקאנט מיט מיין טאכטער ? און, צווייטענס, וואס פאר א מחותן איז זי מיט איהר, אז איהר אליין שעמט זיך ניט און זאגט, אז אייער טאכטער זיצט ?...

— וואס זאל איך מיך שעמען ? — ענטפערט איהר דער איד פון האלץ און גלעט זיך דעם בעזעם־בארד מיט גדלות. — זי זיצט חלילה נישט פאר קיין גנבה. זי איז א... „פאליטישעסקע"...

דאס ווארט „פאליטישעסקע", איידער ער רעדט ארויס, קוקט ער זיך ארום אויף אלע זייטען, און אז ער האט דאס שוין ארויסגערעדט, זעהט מען, אז עס טהוט איהם אי הנאה, אי ער האט חרטה...

— נעהט אײַך געזונטערהייד און לאָזט אונז צו־רוה מיט אײ־ערע פּזמונות דאָרטען. מיין טאָכטער איז ווייט פון די זאכען, און מיר אודאי...

— ווייט, זאָגט איהר? המ... איך מיין, איהר האָט א טעות... — אזוי ענטפערט איהר ליפּא. נאָר שיווקע הערט איהם שוין נישט; זי האָט איהם געלאָזט דאָ שטעהן אליין מיט זיין בעזעם־באָרד און איז פערשוואונדען געוואָרען אין קיך אריין צו די דיענסטען, זיי געבען א פינסטערען סוף, זיי זאָלען נישט אריינלאָזען יעדען שלעפּער אין שטוב אריין מיט די בלאָטיגע שטיוועל!... און אליין זעצט זי זיך אוועק צוריק צום פענסטער און קוקט אַרויס אויף איהר טאָכטער, וואָס דאַרף באַלד קומען צו פאָהרען.

* * *

נאָך איין מענש זיצט אין דער זעלבער צייט ביי'ם פענסטער אינ'ם זעלבען הויז נומר 13, וואָס אויף דער וואסילטשיקאָווער גאַס, און קוקט אַרויס אויף א גאַסט, אויף א זעהר אָנגעלעגטען גאַסט — דאָס איז סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש דער אַפּטייקער. ער האָט אויך געהאַט א דעפּעש פון זיין זוהנדעל סאַשאַ, אז ער פאָהרט מיט'ן קוריער־צוג און קומט פאַרנאַכט אַהיים.

סאַשאַ לערענט אין אוניווערזיטעט, שטודיערט מעדיצין. שוין באַלד א יאָהר, אז דער פאָטער האָט איהם ניט געזעהען. בריעף האָט ער פון איהם זעהר אָפט און זעהר גוטע, און דער אַפּטייקער איז מיט זיין זוהן העכסט צופריעדען. נאָר פון א צייט, אז אינ'ם זוהנ'ס בריוולעך האָבען זיך אָנגעהויבען דורכוואַרפען מאָדנע ווערטער. סאַשאַ האָט אָנגעהויבען צו דערמאָנען זעהר אָפט די ווערטער: „איד"... „פאָלק"... „נאַציאָנאַליזם"... „חוב"... „היסטאָריע"... ווי קומט דאָס צו סאַשאַ'ן? און צו וואָס דאַרף ער דאָס? סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש האָט זיך צוליעב זיין קינד, קאָן מען זאָגען, מפקיר געווען איידער ער האָט איהם דערלעבט זעהען ענדיגען די גימנאַזיע און אריינטרעטען אין אוניווערזיטעט. דער אַפּטיי־

קער האָט געהאַט פאַר זיך נאָר איין ציעל: אַז זיין סאַשאַ זאָל זיין א דאָקטאָר, מעהר פערלאַנגט ער נישט! דאָס הייסט, עס רעדט זיך נאָר אַזוי... פערלאַנגען פערלאַנגט ער נאָך עפּיס, למשל: א שענעם קאַבינעט, אַ פּערדעל איין אייגענעם מיט א פאַעטאָנדעל א שענם אויף אַרומצופאָהרען איבער די קראַנקע... נו, און צו דערצו דאַרף מען געלד, און געלד קאָן מען בעקומען דורך א שדוך, און א שדוך דאַרף מען טהון א געהויבענעם, א רייכען, מינימום פינף און צוואַנציג טויזענד!... און עס פליהט איהם דורך א מחשבה: איציקעל שאַסטעפּאַל'ס טעכטערעל... אַ שען מיידעל... א ברונעטקע מיט פייעריגע אויגען... געלד איז אפילו דאָ, און א סך, נאָר עס איז אַ פראַגע, אויב דער חזירוק, אָט דער איציקעל שאַסטעפּאַל, וועט וועלען געבען פינף און צוואַנציג טויזענד?... „חאַפּט איהם דער וואַטענמאַכער, וועט ער ניט וועלען, דאַרף מען ניט! איך דאַרף איהם אויף כפּרות, דעם חסיד'ינע, דעם צבוע'ק, דעם אידאַש מיט'ן שירם!“...

אַזוי זיצט זיך אונזער אַפּטייקער ביי'ם פענסטער, קוקט דורך די בלויע ברילען און טראַכט וועגען זיין זוהן סאַשאַ און בויעט לופט־שלעסער פון זיינעטוועגען. און זיין זוהן סאַשאַ? — סאַשאַ זיצט אין וואַגאָן צווייטע קלאַס מיט איציקעל שאַסטעפּאַל'ס טעכ־טערעל טאַמאַראַ און דיסקוטירט מיט איהר איבער דער פראַגע פון נאַציאָנאַליזם און קאָסמאָפּאָליטיזם, און קוקט איהר בעת מעשה אין די קלוגע שוואַרצע ווייכע אויגען, וואָס נעמען אייך דורך־און־דורך, לאַכען פון אייך, גלעטען אייך צו גלייכער צייט און ציהען אייך צו צו זיך מיט א אונפערמיידליכער קראַפט.

— וואָס ווילט איהר פון מיר? — זאָגט צו איהם טאַמאַראַ האַלב לאַכענד. — איך זאָל אויפגעבען דעם גרעסטען אידעאַל פון דער וועלט, איך זאָל פערשטעלען די אויהערען און ניט הערען די געשרייען פון די הונדערט מיליאָן מענשען, וואָס שרייען „ברויט און פרייהייט“, צוליעב א הויפען מענשען, וואָס ליידען נישט מעהר און נישט ווינציגער פון אַלע אַנדערע — וואָס איז? באַשר

זיי זענען מיט מיר פון איין פאָלק און זיי האָבען מיט מיר איין היסטאָריע און מיר מיט זיי טראָגען אַלץ איינע נעמען!...

— און האָבען אַלץ איינע אויגען און זענען געשטעמפּעלט מיט אַלץ איינע נעזער, — ענדיגט פאַר איהר סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש.

— איצט איז נישט קיין צייט צו קוקען אויף אַזעלכע זאַ־כען, — ענטפערט איהם טאַמאַרא.

— און דאָך קוקט מען — זאָגט סאַשאַ — אויף אַזעלכע זאַ־כען זעהר שטאַרק. אַט וועל איך אייך דערצעהלען, וואָס איך שטעה אויס אין אוניווערזיטעט פון מיינע חברים איבער דער פאַרב פון מיינע האָר...

— אי־אי־אי! — שלאָגט איהם איבער טאַמאַרא. — זיי האָ־בען אייך אודאי געזאָגט, אַז איהר זענט אַ רויטער? ערשטענס, איז דאָס אמת (לאַכט), און צווייטענס, וואָס פאַר אַ ווערטה האָט דער בזיון מיט די לײדען קעגען די בזיונות מיט די לײדען, וואָס דאָס גאַנצע רוסישע פאָלק טראָגט איבער פון דעם רעזשים?!

— אויב דאָס גאַנצע רוסישע פאָלק טראָגט איבער בזיונות מיט לײדען, טראָגען מיר, אידען, די זעלבע בזיונות און צרות טאָפּעלט, ערשטענס, אַלס מענשען, און, צווייטענס, אַלס אידען.

— וועלכעס איבערוועגט ביי אייך, מאַסיע סאַפּראַנאָוויטש: די אַלגעמיינע מענשליכע לײדען, צי אייערע אייגענע אידישע צרות?

— עס לאָזט זיך ניט אָפּשאַצען און איבערוועגען, פרייליין שאַפּטעפּאַל, פּונקט ווי איהר וואָלט מיך פרעגען אַלס מעדיקער: וועלכע שמערצען איבערוועגען, צי דער וועהטיג פון איין אָפּגעשני־טענעם פינגער פון דער האַנד? צי דער וועהטיג פון איין אָפּגע־שניטענעם פינגער פון דעם פוס? דערויף וואָלט איך אייך גע־זאָגט: ביטער איז דעם, וואָס מע האָט איהם אָפּגענומען אַ פינ־גער פון דער האַנד, צוויי מאָל ביטער איז דעם, וואָס מע האָט איהם אָפּגענומען צוויי פינגער, פון דער האַנד און פון דעם פוס...

און אויב איהר ווילט, פריילין שאַסטעפּאַל, וועל איך אייך אויס־זאָגען אַ סוד, אַז מיינע אידישע צרות ערגערען מיך מעהר אַלס מיינע אַלגעמיינע מענשליכע שמערצען. ווייסט איהר פאַר וואָס? ווייל צו די צרות ווערד נאָך צוגעזעצט אויך אַ פערדראָס, אַ האַרצ־וועהטיג: למאַי זאָלען מיר, אַלס אידען, זיין פערפאָלגט ביי פער־פאָלגטע, פערשקלאַפּט ביי פערשקלאַפּטע?...

טאַמאַראַ שאַסטעפּאַל האַפּט זיך אויף, און איהרע שענע שוואַרצע אויגען צינדען זיך אָן, ווי צוויי ליכט.

— ניט אמת! העדר סאַפּראַנאָוויטש, ניט אמת! איהר הערט וואָס איך זאָג? איך זאָג, אַז איהר און אַלע אייערע קאָלעגען, די נאַציאָנאַליסטען, האָבען אויסגעטראַכט אַ ליגען, אַז מיר ווערען פערפאָלגט פון׳ם רוסישען פאָלק! ס׳אַ ליגען — מיר ווערען פער־פאָלגט פון דער ביוראָקראַטיע, ניט פון׳ם פאָלק! איהר זענט אָדער גרויסע ליגנערס, אָדער גרויסע טפשים!

— ווי באַלד אַזוי, האָב איך מיט אייך ניט וואָס צו רעדען! — זאָגט סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש און קעהרט זיך אָפּ פון איהר און קוקט אין פענסטער פון׳ם וואַגאָן.

— חאַ־חאַ־חאַ! חאַ־חאַ־חאַ! — צעלאַכט זיך טאַמאַראַ און רוקט זיך צו צו איהם און פערקוקט איהם אין די אויגען אַריין. — נישט אייך האָב איך געמיינט, נאָר אייערע חברים; אייך האָב איך אויסגעשלאָסען...

— איך דאַנק אייך זעהר! — ענטפערט איהר סאַשאַ און קוקט איהר נישט ווילענדיג אין די אויגען אַריין און טראַכט זיך בעת מעשה: וועלכע פערבאָרגענע קראַפט ליגט אין די דאָזיגע צוויי שוואַרצע פענסטערלעך, וואָס זיי האָבען איהם אַזוי פער־כשופ׳ט, בעצויבערט און פערשקלאַפּט, אַז ער איז גרייט איבער־צוטראָגען אַלע מינים בעלעדיגונגען אויף דער וועלט, אַבי זעהען פאַר זיך אָט די צוויי גרויסע שענע שוואַרצע טיעפע קלוגע אוי־גען?...

קאפּיטעל ב.

קינדער און עלטערען, עלטערען און קינדער.

איך זאָל וועלען כאראַקטעריזירען דעם ראָמאַן פון סאשא סאפּראָנאָוויטש און טאמארא שאַסטעפּאַל אין דריי ווערטער, וואָלט איך געזאָגט דאָס, וואָס מיר זאָגען בשעת קדוש לבנה: כשם שאני רוקד כנגדך ואיני יכול לנגוע בך — ווי איך שפּרינג קעגען דיר און קאָן דיך נישט אָנריהרען... אַלע זיינע יונגע יאָהרען לויפט סאשא נאָך טאמארא'ן, שפּרינגט אַקעגען איהר — און קאָן זי נישט חאַפּען...

פריהער, אַז סאשא איז נאָך געווען אַ יונגעל אין פינפטער קלאַס גימנאַזיע און האָט גע'בחור'ט זיך, געזוכט וואָנסילעך אויף דער אויבערשטער ליפּ, האָט ער זיך ניט איין מאָל בעגעגענט מיט איציקעל שאַסטעפּאַל'ס טאָכטער אויף די טרעפּ, זיך פערקוקט אויף איהרע שווארצע גלאַנצענדיגע ווייבע שענע אויגען, וואָס האָבען אַלע מאָל געלאָזט אויף איהם איין איינדרוק, גלייך ווי זי לאַכט אויס איהם און מסתמא אויס זיינע געלע האָר, וואָס ער האָט גע'ירש'עט פון זיין פאָטער דעם אַפּטייקער. און דאָך האָט ער חשק געהאַט זיך אָפּשטעלען מיט איהר רעדען, זיך בעקענען, אביסעל שמועסען, רעדען וועגען אַ ביכעל, אָדער גלאַט אַזוי פּלאַפּלען אין דער וועלט אריין, ווי געוועהנליך אַ בחור מיט אַ מיידעל. איז דאָס אָבער איהם קיינמאָל נישט געראָטען, ווייל טאמארא איז געוואַקסען אין אַזאַ הויז, וואו אַ מיידעל שטעלט זיך ניט אָפּ און שמועסט ניט און פּלאַפּעלט ניט מיט קיין אומבעקאַנטען בחור, און בעקענען זיך מיט איהם פּאַסט דאָס נישט פאַר איהר פאָטער.

איציקעל שאַסטעפּאַל וואָהנט אינ'ם הויז נומער 13, וואָס אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס, שוין היבשע עטליכע יאָהר, און איז מיט סאָלאָמאָן סאפּראָנאָוויטש כמעט נאָך נישט בעקאַנט, אַ חוץ

וואס ער שיקט אמאל אריין צו איהם אין דער אפטייק נאך א רפואה, אדער ער חאפט זיך אריין צו איהם נאך א נדבה אויף שמארט־זאכען.

ביי איציקעל שאסטעפאל האט סאלאמאן סאפראנאוויטש קיין אנדער נאמען נישט, נאר „אפטייקער“.

— גוט מארגען אייך, אפטייקער!

— רב אפטייקער! גיט עפּיס א נדבה אויף א נויטיגער זאך.

און אפגענומען ביי'ם אפטייקער די נדבה און ארויסגעגאנגען פון דער אפטייק, קען ער איהם שוין מעהר ניט.

וואס פאר א מחותן איז ער מיט איהם, אז שבת — אזוי דער־צעהלט שיווקע — קאכט מען ביי'ם אפטייקער פונקט ווי אין דער וואכען, ערב יום כפור קיין כפרות שלאגט מען ניט ביי איהם, און א פסח איז ביי איהם... גאט זאל ניט שטראפען פאר די רעד!

שיווקע שאסטעפאל וויל נישט רעדען קיין לשון־הרע אויף א אידען, נאר פערדריסט פערדריסען זי, און קאכען קאכט זי זיך:

— סטייטש פסח! אזא הייליגער יום טוב פסח!...

וואס פסח? ווער פסח? — דאס זאגט זי נישט, נאר מע בע־דארף שוין אליין פערשטעהן, וויפיעל גאל עס שטעקט אין די ווערטער.

אויך דער אפטייקער האט פיינט איציקלען, ווי א כשר'ער איד האט פיינט חזיר, נאר ער בעווייזט ניט ארויס זיין פיינדשאפט און איז מיט איהם, אדרבה, פריינדליך, ווי מיט אלע שכנים; וואס זאל מען טהון? די וויסטע פרנסה!... הינטער די אויגען הייסט ביי איהם איציקעל שאסטעפאל „גאט'ס גנב“, „היפאקריט“, „אי־ראש“, וכדומה אזעלכע נעמען. אין די אויגען אבער הייסט ער ביי איהם: „גאספאדין שאספעטאל“, און אמאל נאך: „מנאגאאוואַ־זשאיעמי גאספאדין שאסטעפאל“... פאר וואס קומט דאס איהם — ווייסט ער אליין נישט. וויפיעל יאהר זיי זענען שכנים האט נאך דער אפטייקער נישט געהאט פון איציקעל שאסטעפאל

קיין טובה אויף אַט אַזוי פיעל — און פון דעסטוועגען זעהט איהר דאָך, מנאַגנאַאוואַזשאַיעמי!...

סאַשאַ דעם אַפּטייקער׳ס זוהן איז געווען אַ וואָהל יונגעל און איינער פון די בעסטע שילער אין גימנאַזיע. ער האָט זעהר גוט געלערענט, אַ סך געלעזען, נישט אין זינען געהאַט דאָס וואָס אַנדערע בחורים, נאָר זינט ער האָט זיך בעקאַנט מיט טאַמאַראַ׳ס שענע שוואַרצע גרויסע אויגען האָט ער אָנגעהויבען אָפּט צו פערטראַכטען זיך, בעקומען חשק צו בעגעגענען זיך מיט זיי נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל — ביז זיי זענען געקומען צו איהם מיט אַ וויזיט איינמאָל ביינאַכט אין חלום.

און געקומען זענען זיי צו איהם מיט אַ פייער, מיט איין אימפעט, האָבען איהם אַרומגענומען מיט זייער פּראַכט און גלאַנץ, האָבען זיך צעגאָסען מיט אַזוי פיעל חן, פריינדליכקייט, מיט לייד און ליעבשאַפט, האָבען ענדליך אַריינגענידערט צו איהם אין הארצען אַזוי טיעף און בעזעצט זיך ביי איהם אין דער נשמה אַזוי פעסט, אַז מעהר פערגעסען זיי האָט ער שוין נישט געקאָנט, וויפיעל ער האָט זיי פון זיך נישט געטריבען!

סאַשאַ האָט אַליין נישט געקאָנט פערשטעהן, וואָס פאַר אַ כח עס ציהט איהם אַפּצושטעהן לאַנג־לאַנג און וואַרטען אויף די טרעפּ, טאָמער וועט זיך בעוויזען איציקעל שאַסטעפּאַל׳ס טאָכטער און טאָמער וועט ער זיך בעגעגענען מיט איהרע שוואַרצע שענע קלוגע אויגען, — און האָט ער זיך דערוואַרט אויף איהר, און האָט ער זיך בעגעגענט מיט איהר פייעריגען קוק, האָט ער געטהאָן נישט מעהר, ווי אויפגעהויבען די רגלים און געמאַכט ויברח, אַנטלאָפען צו זיך אַהיים, צו די אוראָקען, צו די ביכער, זיך פערטיעפט און פערטראַכט און ווידער גע׳חלום׳ט פון איציקעל׳ס טאָכטער, פון איהר שענער פּינור און פון איהרע שוואַרצע גרויסע קלוגע אויגען, און וויעדער אָפּגעוואַרט זי אויף די טרעפּ, און וויעדער בעגעגענט זיך און ווידער אַ ויברח! — און אַזוי אַ לאַנגע צייט, ביז דאָס פייער האָט אויסגעבראָכען, און דעם אַפּטייקער׳ס זוהן האָט

זיך איינגעשטעלט, פערבונדען א געשפרעך מיט איציקעל שאַסטע־פאַל'ס טאָכטער.

איציקעל שאַסטעפאַל האָט נישט געוואָלט, אַז זיין טאָכטער זאָל געהן מיט אַלע מיידלעך אין גימנאַזיע; ער האָט אָבער נישט געשפּאָרט פאַר איהר קיין געלד צו דינגען איהר די בעסטע לעה־רערס מיט די בעסטע גובערנאַנטקעס זי צו אונטעררייכטען, און די בעסטע לעהרער — אַזוי האָט גערעכענט איציקעל — זענען גויים, נים אידען. א אידישער לעהרער איז קודם כל איין אפּיקורוס און מאַכט זיינע שילער און שילערינס אויסגעלאַסען, און א גויישער לעהרער ווייסט זיך נאָר זיין זאַך — מע צאָהלט איהם געלד, דאַרף ער לערנען.

מיט דעם גאַנג איז נעגאַנגען איציקעל שאַסטעפאַל, און האָט זיך נישט געפּוילט אריבערגעהן אין גימנאַזיע צום בעסטען לעה־רער, צו ראַמאַנענקאָ'ן, זיך איין עצה האַלטען מיט איהם: אַזוי ווי ער, שאַסטעפאַל, האָט א טאָכטער זעהר א געראָטענע, זאָל ער, ראַ־מאַנענקאָ, איהם רעקאָמענדירען עפּיס א רעכטען רעפּעטיטאָר.

האָט איהם ראַמאַנענקאָ אויסגעהערט און געזאָגט:

— אויב דו ווילסט א רעכטען לעהרער, א געטרייען, קאָן איך דיר רעקאָמענדירען מיין אייגענעם זוהן, ער איז א געצייכענטער פּעדאַגאָג, א געוועזענער סטודענט, וואָס האָט זיך צעקריגט מיט די פּראָפעסאָרען און איז איצט ביי מיר אָהן א שום בעשעפטי־גונג.

דאָס איז זיכער, אַז ווען ראַמאַנענקאָ זאָל זיין א אידיש קינד, א „געוועזענער" סטודענט, וואָלט איהם אַזאַ מין איציקעל שאַסטע־פאַל געוויס נישט אריינגעלאָזט צו זיך אין שטוב אריין, נאָר פאַר א גוי האָט א איד דרך־ארץ, ער מעג זיך זיין וואָס ער וויל זיך, אבי א גוי.

אונזערע שונאים, וואָס ווייסען נישט דאָס אידישע לעבען אין גלות און קענען נים זיין גלות־פּסיכאָלאָגיע, שטעלען זיך פאָר, אַז א איד פערהאַסט א גוי און פעראַכטעט איהם. זיי ווייסען ניט פון

דעם סוף, אז אלס וואס פרעמדס איז ביי אידען טייערער ווי איי־גענס. אז א איד וויל עפּיס דערצעהלען א זאך, וואס מע זאל איהם גלויבען, זאגט ער: „דאס האב איך געהערט פון א כריסט, נישט פון קיין אידען"... זיי קוקען זיך ניט צו, ווי דאס גאנצע שטרעבען פון א פערמעגליכען אידען איז צו געווינען די געזעלשאפט פון די כריסטען, די גוטע מיינונג פון א כריסט; איין גוישער קאמפּלי־מענט איז ביי זיי טויזענד מאל טייערער פון צעהנטויזענד אידישע קאמפּלימענטען... ביי קיין אומה ולשון האט איהר נישט אזא אויס־דרוק, ווי: „אונזערע אידעלעך", „מיט א אידען איז גוט קוגעל עסען", „אידישע גליקען", „אידישע מעשיות", „אידישע זאבאבא־נעס" און נאך כדומה אזעלכע שענדליכע אויסדרוקען, וואס האבען זיך געקאנט אויסבילדען נאר ביי א פאלק, וואס לעבט אזוי פיעל הונדערט יאהר אהן א היים אין גלות.

אז ראמאנענקא'ס זוהן, דער געוועזענער סטודענט, איז געקו־מען צו טאמארא'ן צו דער ערשטער לעקציע, האט איציקעל שאסטע־פאל, פון זיין כבוד וועגען, אראפּגעחאפּט דאס היטעל און אנגע־טהאן א קיילעכיג זיידען יארמעלקעלע — שייך, א פּריץ! און אזוי איז שוין געווען א חוק אלע טאג: איז אריינגעקומען ראמאנענקא — איז דאס היטעל ארונטער; איז אוועקגעגאנגען ראמאנענקא — איז ארונטער די יארמולקע.

און ראמאנענקא דער לעהרער, דער געוועזענער סטודענט, האט געטהאן זיין ארבייט געטריי: ער האט מיט טאמארא'ן געלערענט, מיט טאמארא'ן געלעזען, טאמארא'ן ענטוויקעלט און האט זיך אין טאמארא'ן פערליעבט, און טאמארא האט זיך פערליעבט אין רא־מאנענקא'ן...

נישט ראמאנענקא, נישט טאמארא האבען זיך ווען עס איז דערקלערט אין זייערע געפיהלען, אדער אפילו מזכיר געווען וועגען דעם. דאס איז געווען א שטילער צוזאמענשטויס פון צוויי ברע־נענדיגע שטערען, וואס האבען זיך געטראגען מיט איין אונגעהייע־רען כח איינס אקעגען דאס אנדערע, אוןביידע צוזאמען האבען זיי

געשוועבט אין דער אונענדליכקייט פון זייערע אידעאלען, נישט אפצוגעבען זיך דין וחשבון, וואס זיי טהוען, וואוהין זיי געהען און וואס קאן זיין דערפון דער סוף...

דער, וואס ווייסט די געשיכטע פון די געשעהענישען אין דער לעצטער צייט, וועט פערשטעהן דעם פשט פון די ווערטער: „גע־וועזענער סטודענט". דאס איז געוויס איינער פון די בעסטע קינ־דער פונ'ם לאנד, וועם האבען א ווארעם ליעבענדעס הארץ, מיט א ריינעם געוויסען, מיט א הויכען אידעאל, מיט א גוטען ווילען צו טהון עטוואס גוטעס, נוצליכעס פאר'ן אומגליקליכען הונגעריגען פאלק... קורץ, ראמאנענקא איז געוועזן נים נאר א סאציאליסט און א רעוואלוציאנער, נאר אויך איין אנפיהרער, איין ארגאניזאטאר פון א גאנצער חברה, און אט דער בחור איז געווען געצוואונגען א געוויסע צייט צו פערברענגען אין דער היים, און איהם האט דאס אונזער איציקעל שאסטעפאל אויסגעזוכט אלס דעם איינציגען רעפעטיטאר פאר זיין איינציגער ציטערדיגער טאכטער טאמארא, און ווי גליקליך האט זיך געשעצט אונזער איציקעל, אז ער האט געהערט פון ראמאנענקא'ן אליין, פון א כריסט, אז זיין טאכטער לערענט גוט און קאן גוט און איז אליין גוט — ארום און ארום גוט!

ניט איין מאל האט זיך איציקעל שאסטעפאל בעריהמט צווי־שען אידען, וואס פאר א טייערען לעהרער ער האט, א כריסט, און וואס דער לעהרער דער כריסט זאגט וועגען זיין טאכטער! און אז ער, איציקעל, וועט זעהען, אז זיין טאכטער זאל זיך לערנען און לערנען, עס אהרט איהם ניט, אז זי זאל אפגעבען עקזאמען אויף אלע אכט קלאסען גימנאזיע. אין גימנאזיע געהן — דאס טאקי ניט, אבער אפגעבען עקזאמען, ברענגען איין אטעסטאט, פארוואס ניט?

און איציקעל האט אויסגעפיהרט זיינס: זיין טאכטער איז אין די קלאסען נישט געגאנגען, זיך אליין געלערענט, רעפעטירט פון ראמאנענקא'ן, געהאלטען עקזאמען אויף אלע אכט קלאסען גימ־

נאַזיע און געבראַכט צו טראָגען אהיים איין אַטעסטאַט! — דאָס איז געווען פאַר אונזער איציקעל שאַסטעפּאַל אַ גליקליכער טאָג, אַ טריומף. זיין טאַמאַרא האָט איין אַטעסטאַט פון אכט קלאַסען, און דוקא נישט געגאַנגען אין גימנאַזיע!

— הא, וואָס זאָגסט דו, שיווקע?

— וואָס זאָל איך זאָגען? — ענטפערט איהם שיווקע. — ס'איז ציים איצט צו טראַכטען וועגען אַ שדוך.

— הא? וואָס? אַ שדוך זאָגסט דו? אזוי פריה? — מאַכט צו איהר איציקעל און דרעהט און פלעכט און גרייזעלט זיך דאָס שווארצע געגרייזעלטע בערדעל. — וואָס האָסט דו אזוי קיין ציים נים? און אפשר, הא? אפשר ביזט דו גערעכט, שיווקע? טאַקי ציים שמועסען וועגען אַ שדוך.

און איציקעל שאַסטעפּאַל בעטראַכט זיין טאָכטער, ווי אזוי זי איז אויסגעוואַכסען, געוואָרען אַ פּאַרשוין, קיין עין־הרע, אַ יפת־תואר; אַלע זאָגען אַ יפת תואר, אפילו כריסטען...

און טאַמארא לייענט ביכער, לערענט ווייטער, זעהט זיך אַלע טאָג מיט'ן לעהרער, מיט ראָמאַנענקאָ'ן. און די פאָטער און מוטער פערשטעהען נים, וואָס נאָך האָט זי צו לערנען? ביז וואַנען איז דער שיעור צו לערנען? און וואָס געהט אַהער אַלע טאָג דער לעהרער? און דער פאָטער ווארט־אָפּ אַ טאָג און צוויי און דריי און רופט־צו צו זיך טאַמאַרא'ן און זאָגט צו איהר:

— טאָכטער מיינע, וואָס טהוט דאָ דער לעהרער?

— גאָר נישט, — ענטפערט איהם די טאָכטער — מיר לייענען אינאיינעם ביכער, מיר שמועסען.

— ביז וואַנען איז דער שיעור? עס מוז דאָך האָבען אַ מאָל אַ סוף, צי ניין?

— וואָס מוז האָבען אַ סוף? — פרעגט איהם די טאָכטער.

— דאָס לערנען מוז האָבען אַ סוף, — ענטפערט איהר דער פאָטער.

— לערנען האָט קיין סוף ניט, — זאָגט איהם טאַמאַרא.

— די תורה האָט ניט קיין גרונד? — בעמערקט איהר מיט א שפּאַס דער פאָטער.

— געווים נישט. — מאַכט צו איהם טאַמאַרא אויך מיט א שפּאַס. — איך האַלט ערשט ביי מה טובו.

— נאָך גאָר פון פאָרענט? — שפּאַסט ווייטער דער פאָטער.— ווען־זשע וועסט דו קומען צו גאָט?

— אז איך וועל ענדיגען אוניווערזיטעט און פּראַקטיצירען פריהער א פּאָר יאָהר אין קליניק און אין האָספּיטאַל, וועל איך ערשט דעמאָלט אָנהויבען מיין פּראַקטישע ארבייט, וועלכע וועט זיין פאַר מיר א גייע שוהל אויף צו שטודירען . . . . .

. . . .

איצעקעל שאָסטעפּאַל איז געבליבען אָפּהענדיג, צעשטעהרט און אָהן לשון. ער האָט דער טאָכטער אויף איהר פאָרשלאַג נישט גע־ענטפערט גאָר נישט. ער האָט זיך נאָר אויפגעחאַפּט פונ׳ם בענ־קעל, פערלעגט די הענד ארונטער, דעם קאָפּ אראָפּ, און גענומען שפּאַנען איבער דער שטוב. נאָכדעם האָט ער זיך אוועקגעשטעלט אקעגען זיין טאָכטער, און זייערע ביידענס גרויסע שווארצע אויגען האָבען זיך בעגעגענט. געקוקט נישט גלייך, נאָר פון אונטען ארויף, און שארף, און אָהן ווערטער, געפייערט ווי צוויי ווילדע חיות, וואָס זענען גרייט זיך א וואָרף טהון איינס אויף דאָס אנדערע... דער פאָטער האָט אויסגערעדט מיט א פעסטער שטימע:

— טאַמארא! דו וועסט טהון אָט דאָס, וואָס א י ך וועל דיר הייסען!...

דערויף האָט איהם טאַמארא געענטפערט אויך מיט א פעסטער קלאָרער שטימע:

— טאַטע! דו האָסט א טעות! איך וועל טהון אָט דאָס, וואָס א י ך וויל!...

— וואָס? וואָס האָסטו געזאָגט? זאָג נאָך אַ מאָל!
— איך וועל דיר זאָגן נאָך צעהן מאָל, נאָך הונדערט מאָל: איך וועל טהון אָט דאָס, וואָס א י ך וויל!...
— אַנו, לאָמיר זעהען!...
— מיר'ן זעהען!...

* * *

נאַרישקייטען! איציקעל שאָסטעפּאָל איז גענוג קלוג אויף צו פערשטעהן, אַז ס'איז נישט די יאָהרען, ניט די צייטען, וואָס מע האָט געקאָנט אַ קינד צווינגען, עס זאָל טהון דעם רצון פון די על־טערען. די צייטען האָבען זיך אויף אַזוי ווייט געביטען, אומעדום אויף דער גאַנצער וועלט, אונטער די אידען ווענינגסטענס, אַז עלטע־רען זענען צופריעדען, ווען זיי זענען ניט געצוואונגען צו טהון דאָס, וואָס זייערע קינדער ווילען... איציקעל שאָסטעפּאָל האָט בכבודו ובעצמו אָפּגעפיהרט די טאָכטער זיינע קיין פּעטערבורג, איהר בע־שטעלט קווארטיר און קעסט ביי זייער איין אייגענע, אַ דרוקער'ס אַ ווייב, אַליין געגאַנגען מיט איהר איינקויפען ביכער, קליידער, פּאַ־פּיער וכדומה, און אַז ס'איז געקומען צום געזעגענען און צום קושען זיך, האָט זיך דער פאָטער געוואָלט צעוויינען, האָט איהם די טאָכ־טער אָנגענומען ביי די הענד:

— פע, טאַטע, ווי קומט דאָס צו דיר, דאָס פּאַסט פאַר אַ אי־דינע!... דו קאָנסט גאַנץ רוהיג פאָהרען אַהיים... דו ווייסט, אַז דיין טאָכטער איז שוין נישט מעהר קיין קינד, וואָס מע דאַרף איבער דעם ציטערען... פאַרהאַן, דאַנקען גאָט, אַ פּאָסט, וואָס טראָגט בריעף הין און צוריק... אויף יום־טוב וועל איך מסתמא זיך דורכפאָהרען אַהיים... פאָהר געזונד און גריס דער מאַמע גאָר פריינדליך!

אַ גאַנץ וועג, צוריקפאָהרענדיג, זיצט איציקעל שאָסטעפּאָל אין וואַגאָן און טראַכט זיך:

— וואָס טהוט זיך דאָ? מיין טאָכטער, מיין איינאונאיינציג קינד, וואָס איבער הונדערט צוואַנציג יאָהר איז מיין פערמעגען

איהרס, — צו וואָס דאַרף זי שטודירען, לערנען זיך ?... א פּראָ־פעסיאָן, זאָגט זי, וויל זי האָבען... סאַמאָסטאָיאַטעלנע, זעלבסט־שטענדיג וויל זי זיין... א מענש פאַר זיך... נננו ! ! ! נאָט אייך אזעלכעס ! און ווער איז שולדיג, אז נים איך אליין ? עס האָט זיך מיר געגלוסט זי לערנען, בילדען, מאַכען זי פאַר א וואוילקע־נעוודיגע — א מצוה אויף דיר !

אזוי טראַכט זיך איציקעל שאָסטעפּאַל און דרעהט און פלעכט און ציפּעט דאָס געגרייזעלטע בערדעל זיינס, און טרייסט זיך האָטש דערמיט, וואָס זיין טאָכטער האָט איהם נים אָפּגעטהאָן קיין ערגערע זאַך... למשל, וואָל וואָלט זיין, ווען טאַמאַראַ פערליעבט זיך אין א שלים־מזל, אָט, א שטייגער, אין דעם אַפּטייקער'ס זוהנ־דעל, וואָס דרעהט זיך איהם אַלע מאָל פאַר די אויגען ?...

און עס קומט איהם אויפ'ן זינען דער געלער סאַשא סאַפּראָנאָ־וויטש, וואָס איז אויך געבליבען אין פעטערבורג שטודירען און וואָס דעם גאַנצען ווינטער האָט ער זיי געפּלאָנטעט זיך פאַר די פיס, בישט געהאַט די העזה צו צוגעהן צו זיי צו נאָהענט...

— וואָס טהוט דאָ דעם אַפּטייקער'ס בחור'על ? — האָט אי־ציקעל געהאַט א פרעג געטהאָן ביי דער טאָכטער און בעקומען ענטפער :

— ער פאָהרט שטודירען.

— שטודירען ? אַלע שטודירען ? אויף וואָס שטודירען ?

— אויף דאָקטאָר.

— מיט דיר אינאיינעם ?

— וואָס פאַר א מחותן איז ער מיט מיר ?...

די לעצטע ווערטער האָבען דעם פאָטער אביסעל בערוהיגט. און דאָך איז ער געקומען צו פאָהרען אהיים א צעקאָכטער, אויס־געלאָזט זיין גאַנץ ביטער האַרץ אויפ'ן ווייב'ס קאָפּ, ווי געוועהנ־ליך א מאַן, אז ער קומט אהיים צעטראָגען און צערודערט... א קלוג ווייב, וואָס קען איהר מאַן און פערשטעהט איהם, לאָזט זי

איהם צורוה, „ביז דאָס משוגעת וועט איבערגעהן"... שיווקע איז אָבער נישט פון דער קאַטעגאָריע קלוגע ווייבער. דאָס, וואָס איהר האַרץ פיהלט און דער קאָפּ דענקט — דאָס זאָגט איהר מויל...

קוים דערלעבט זעהען דעם מאַן צוריק, נעהמט זי איהם אָקעגען:

— נו? וואָס הערט זיך?

— וואָס זאָל זיך הערען?

— וואָס מאַכט דאָס קינד?

— וואָס זאָל זי מאַכען?

— אָפּגעפיהרט קיין פּייטערבאָרג?

— ניין, איך האָב זי איבערגעלאָזט אין וועג.

— באַשטעלט אַ קוואַרטיר?

— ניין, געלאָזט אין דרויסען.

— וואָס ביזט דו אַזוי כהנ'דיג?

— דול מיר נישט קיין יאַרמעלקע!...

אַ קלוג ווייב, וואָס קען איהר מאַן און פערשטעהט איהם, אַז זי האָפּט פון איהם אַ פּעטשאַטעק, ווישט זי אָפּ די ליפּען און מאַכט אַ שווייג. שיווקע איז אָבער, ווי געזאָגט, נישט פון די אי־בערגעשפּיצטע ווייבער. וואַרט זי אָפּ אַ ווײלע און פערבינדט אַ נייעם שמועס:

— געפעלט דיר אונזער שכן?

— וואָסער שכן?

— דער אַפּטייקער.

— וואָס איז שוין ווידער?

— ער באַגעגענט מיך נעכטען אויף די טרעפּ און מאַכט צו מיר: ווועקגעפאָהרען אייער מאַן קיין פּעטערבורג?... זאָג איך: אַוועקגעפאָהרען קיין פּעטערבורג... זאָגט ער: אָפּגעפיהרט די טאָכ־טער?... זאָג איך: אָפּגעפיהרט די טאָכטער... און איך האָב, זאָגט ער, מיין זוהן אָפּגעשיקט אַליין...

— טהוט מיר הנאה! — זאגט איציקעל צום ווייב און שטעלט אוועק אויף איהר א פאר גרויסע שווארצע אויגען. — קענען וואס רערצעהלסט דו מיר?

— אקענען גאר ניט, — זאגט שיווקע, — גלאט אזוי... נאכ־דעם מאכט ער צו מיר, דער אפטייקער הייסט עס: מיין זוהן קען זיך מיט אייער טאכטער...

— טהוט מיר נאך מעהר הנאה! צו וואס דארף איך דאס וויסען?! — שרייט שאסטעפאל.

— וואס האטס דו זיך צעשריגען? גלאט אזוי, דו ביזט גע־קומען פון וועג, דערצעהל איך דיר...

— איך פרעג דיך דען?

— זעה נאר, ווי ער האט צעלאזט דעם כהן!

— לאז מיך צורוה! און דול מיר ניט מיין קאפ!! און טשע־פע זיך אפ פון מיין לעבען!!!

און איציקעל שאסטעפאל האפט דעם שירם און אנטלויפט פון שטוב און בעגעגענט זיך א נאז קעגען א נאז מיט'ן אפטייקער. קאן מען ניט זיין אזוי גראב און ניט אפענטפערען אויפ'ן גוט־מארגען מיט א גוט־יאהר, און אז יענער פרעגט: וואס מאכט א י ה ר — מוז מען זיך אפשטעלען און זאגען: א דאנק, וואס מאכט א י ה ר? און אט אזוי פערבינדט זיך, ניט ווילענדיג, א שמועס צווישען אונזערע צוויי שכנים.

א פ ט י י ק ע ר: ווען קומט איהר פון פעטערבורג?

א י צ י ק ע ל: היינט.

א פ ט י י ק ע ר: אפגעפיהרט די טאכטער אויף די קורסען?

א י צ י ק ע ל: אפגעפיהרט די טאכטער אויף די קורסען.

א פ ט י י ק ע ר: שטודיערט מעדיצין?

א י צ י ק ע ל: שטודיערט מעדיצין.

א פ ט י י ק ע ר: מיינעם האב איך אפגעשיקט אליין.

א י צ י ק ע ל: אליין...

א פ ט י י ק ע ר: א זוהן איז נישט קיין טאכטער.

א י צ י ק ע ל: נישט קיין טאָכטער...

אַ פּ ט י י ק ע ר: מיינער קען זיך מיט אייערער זעהר גוט...

א י צ י ק ע ל: זעהר גוט... האָט קיין פּאַראיבעל ניט, איך האָב קיין צייט ניט!

און איציקעל שאַסטעפּאַל געהט אוועק נאָך מעהר צעקאָכט און טראַכט זיך: וואָס וויל פון מיר אָט דער אַפּטייקער? וואָס דרעהט ער מיר אַ מוח מיט זיין זוהן, אַז ער קען זיך מיט מיין טאָכטער? האָט ער נישט עפּיס אַ מיין דערביי? באַמבעלט זיך ניט ביי איהם אַ שדוך?... אַ שענער מחותן סאַפּראָנאָוויטש דער אַפּטייקער, חאַ־חאַ־חאַ!...

אזוי לאָזט אויס איציקעל שאַסטעפּאַל זיינע טרויעריגע מחשבות מיט אַ ביטער געלעכטער און בעגעגענט זיך מיט אַ נייער פּריטשעפּע, מיט ליפּא'ן.

ליפּא, אָדער, ווי מע רופט איהם, דער איד פון האַלץ, איז גע־וואָהר געוואָרען, אַז איציקעל שאַסטעפּאַל איז געקומען פון פּעטער־בורג, איז ער געקומען צו לויפען אָפּנעמען אַ גרוס, טאָמער האָט ער זיך ערגיץ בעגעגענט דאָרטען מיט זיין טאָכטער?

— שלום־עליכם אייך, רב איציקעל, איך לויף אייך שוין נאָך אַ האַלבע שעה! — אזוי זאָגט צו איהם ליפּא דער איד פון האַלץ און גלעט דעם בעזעם־באָרד.

— וואָס ווילט איהר זאָגען גוטס? — פרעגט איהם שאַסטעפּאַל.

— איך האָב אייך געוואָלט פרעגען, אפשר האָט איהר באַגע־גענט דאָרטען מיין מאשע'ן?

— וואָסער מאשע?

— מיין טאָכטער מאשע!

— וואו האָב איך זי באַגעגענט?

— דאָרט, אין פּעטערבורג איז זי דאָך, אינאיינעם מיט איי־ערער... זי איז אַ גוטע בחור'טע!

— ווער?

— די טאָכטער מיינע, מאַשע הייסט זי... זי קאָן זיך מיט אייערער זעהר גוט... ווייסט איהר, ווער זיי האָט באַקענט?

— ווער?

— דער לעהרער.

— וואָסער לעהרער?

— ראָמאַנענקאָ. ער איז אַ רעכטער חברה־מאַן...

— וואָס הייסט אַ חברה־מאַן?

ליפּא דער איד פון האָלץ גלעט זיך דעם בעזעם־באָרד און קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען, רעדט שטיל:

— ער איז אַ צעצעליסט!...

— אַ וואָס?

— אַ צעצעליסט... פון די צעצעליסטען, וואָס קאַטאָרי... (ער קוקט זיך אַרום, רעדט שטיל.) ער האָט זיי אַלע געמאַכט פאַר צע־צעליסטקעס, מיינע און אייערע...

— מיינע? מיין טאַמאַראָ? אָבער גאָר לא!... האָט קיין פאַר־איבעל ניט, איך האָב קיין צייט ניט...

און איציקעל שאָסטעפּאַל לויפט ווי אַ משוגענער, גלייך ווי עמיצער יאָגט איהם נאָך. „וואָס פאַר איין אָנשיקעניש! — טראַכט ער זיך. — אַלע באַריהמען זיך, אַז זיי קענען זיך מיט איהר!... נו, קענען זיי זיך מיט איהר! געזונטערהייד! לאָזען זיי זיך קענען!“...

דאָס איז אָבער נישט אמת. אַ וואָרעם האָט זיך פערקלויבען צום פאָטער אינעווייניג אין הארצען און עסט איהם און טאָטשעט איהם, און עס פערדריסט איהם זעהר גוט, וואָס וואו ערגיץ אַ שלים־מזל קען זיך מיט זיין טאָכטער און האַלט זי אין מויל! און מעהר גיפט פון אַלע האָט איהם אַריינגעלאָזט אָט דער באָרד־איד ליפּא מיט זיין „צעצעליזם“... עפּיס האָט שאָסטעפּאַל געהאַפּט נאָך פריי־הער; עפּיס האָט מען איהם אַריינגעלעגט אַ גריל; עפּיס האָט ער געהערט די טאָכטער פּלעטשען: „אָרגאַניזאַציע“... „וואָסעאָבשטשע זאַבאַסטאָווקע“... „קאָנסטיטוציע“... וכדומה אַזעלכע דבורים האָט ער זיך אָנגעהערט פון איהר, ווען עס פלעגט קומען צו רעד. און

ער, דער נארישער פֿאָטער, פֿלעגט הערען, קוקען איהר אין די אויגען אריין און קוועלען, ווערען ברייטער ווי לענגער: „אַ מאַנס-בילשער קאָפּ אויף איהר. — פֿלעגט ער זיך טראַכטען. — וואָס וועט פון איהר אויסוואַכסען? איין עבירה, וואָס זי איז ניט געבאָרען אַ יונגעל!" און דער גליקליכער פֿאָטער האָט געבויעט לופֿט-שלע-סער וועגען זיין געליעבטער טאַמאַראַ, זיך פֿאָרגעשטעלט, אז עס קומט צו פֿאָהרען צו איהם אַ מיליאָנער, אַ מין פּאָליאַקאָוו פון פּע-טערבורג, און שדכנ'ט זיך צו זיין טאָכטער, און די טאָכטער שיקט איהם אָפּ צום טאַטען, און ער, דער טאַטע, נעמט אויף פּאָליאַקאָוו'ן פאר אַ גאַסט אין דער גרויסער זאַל, זיצט מיט איהם ביי'ם קיילע-כיגען טישעל, אַ קרעסלע קעגען אַ קרעסלע, און מע רעדט פון איי-זענבאַהנען, פון בריקען, פון צוקער-פֿאַבריקען, וואַלד-קלעפּקע, רעל-סען, נעכטיגע טעג, ביז מע קומט אַרויף אויף דעם רעכטען ענין: אויף זיין טאַמאַראַ.

— איך האָב געהערט, הערר שאַסטעפּאַל, אַז איהר האָט זעהר אַ געראָטענע טאָכטער. — זאָגט צו איהם פּאָליאַקאָוו און שפּיעלט זיך מיט'ן קייטעל פֿונ'ם זייגער.

— וואו? אַזש דאָרט אין פּעטערבורג? — מאַכט צו איהם איציקעל שאַסטעפּאַל, און דאָס הארץ זיינס שפּרינגט שיער ניט אַרויס פאר פרייד און גדלות.

— נוטס — זאָגט צו איהם פּאָליאַקאָוו — לאָזט זיך הערען גאַנץ ווייט... איך האָב זי שוין געזעהען, גערעדט אויך, זי געפעלט מיר זעהר, איך בין, דאַרפט איהר וויסען, פּאָליאַקאָוו'ס אַ זוהן... און פערמעגען, דאַנקען גאָט...

— אָ! — שלאָגט איהם איבער שאַסטעפּאַל. — פון אייער פערמעגען האָבען מיר געהערט, אויף מיר געזאָגט געוואָרען... דער עיקר איז זי, די טאָכטער מיין איך. אויב איהר זאָגט איהר געפעל-לען?...

און איציקעל שאַסטעפּאַל קוועלט, דאָס הארץ וואַכסט איהם פאר פרייד, פאר גדלות און פאר גליק! אַ קלייניגקייט — האָבען

פּאָליאַקאָוו'ן פֿאַר איין איידעם! ס'איז פֿאַוואָלינקע עטליכע און דרייסיג מיליאָן! עס וועט אַ רוח אין אייערע פאָטער און מוטער אַריין, דער גאַנצער שטאָדט, דער גאַנצער וועלט!!!

אָט דאָס זענען געווען די זיסע חלומות פֿונ'ם נאַרישען פאָטער, און די דאָזיגע חלומות זענען צעשלאָגען געוואָרען מיט אַ מאָל, אין איין טאָג, אין איין אויגענבליק, אין דעם מאָמענט, וואָס טאַמאַראַ האָט איהם דערקלערט, אַז איהר איינציגער צוועק איז לערנען, שטודירען מעדיצין, ענדיגען דאָקטאָר, פּראַקטיצירען, זיין אַ נוצליכער מענש פֿאַר'ן לאַנד, פֿאַר דער מענשהייט, וכדומה אַזעלכע מאָדנע דבורים... ווער שדוך? וואָס חתונה האָבען? פֿון דעם קיין חצי דבור נישט אַפילו, זי דערמאָנט גאָרנישט און וויל נישט הערען!...

פֿון דער אַנדערער זייט אָבער, פּאָטערליעבע זוכט אַ זכות אויף אַ קינד, וויל זיין אַ מליץ־יושר, געפינט אַ טרייסט:

— נישטאָ נאָך אַ צווייטע טאַמאַראַ, ווי מיין טאַמאַראַ!... נישטאָ נאָך די אַנדערע אַזאַ געראָטענע, אַזאַ שענע, אַזאַ קלוגע, אַזאַ טייערע און אַזאַ געטרייע טאָכטער, ווי מיין טאָכטער!

און ער דערמאָנט זיך, ווי זי האָט זיך מיט איהם געזעגענט און וואָס זי האָט איהם געזאָגט, און עס ווערד איהם אַ ביסעל גרינגער אויפ'ן האַרצען, און ער טרייבט אַוועק פֿון זיך אַלע טונקעלע מחשבות מיט אַלע איבעריגע רעד מיט די אַלע זייטיגע פֿאַרשוינען, וואָס פּלאָנטען זיך איהם פֿאַר די פֿיס, און ער לאָזט אַריין צו זיך אַ האָפענונג, אַז זי קאָן אַנדערש ווערען, אַז זי קאָן אויך דאָרטען זיך בעגעגענען מיט אַ מין פּאָליאַקאָוו, און עס קאָן זיך איבערדרעהען די גאַנצע מאַשינעריע מיט'ן קאָפּ אַראָפּ, מיט די פֿיס אַרויף, אַז דער אויבערשטער זאָל נאָר וועלען געבען אַ קוק... „נישט געזאָרגט זיך! נאָר נישט געזאָרגט זיך! בטחון! גוואַלד, בטחון! האָפענונג! אמונה אין הקדוש־ברוך־הוא! ער, אַז ער וויל, קאָן ער!"...

קאפיטעל ג.

מ א ש א ב א ש ע ו ו י ט ש.

ליפא באשעוויטש, אַדער דער איד פונ׳ם האַליץ, איז אַ איד, וואָס שטעלט־צו האַליץ אין אַלע הייזער — און פון דעם לעבט ער, דערציהט קינדער, גיט זיי בילדונג.

„דערציהט קינדער, גיט זיי בילדונג"... עס רעדט זיך נאָר אַזוי, וואָרום ווי איז דאָס אימשטאַנד אַזאַ, איך בעט איבער אייער כבוד, איין עני ואביון, ווי ליפא באשעוויטש, צו געבען בילדונג זיינע קינדער און דערציהען זיי, אַז דער קאָפּ איז איהם גאָר פערטהאָן אין אַנדערע זאַכען: ער זוכט ברויט אַ שטיקעל פאַר זיך, פאַר זיין ווייב און קינדער, ער זוכט און זוכט און קאָן עס נישט גע־פינען! אויף אַלע זייטען וואַרפט זיך נעבאַך דער אָרעמער באַ־שעוויטש, פון שטוב צו שטוב געהט ער אָנשלאָגען האַליץ, אַ גוטע מאָס, איין אמת׳ער קלאַפּטער, דריי מיט אַ פערטעל אויף דריי מיט אַ פערטעל, צוויי און פופציג ווערשאָק!... און אויף אויסצוצאָהלען! איהר הערט? אויף אויסצאָהלען, סך הכל אַ קערבעל אַ וואָך!...

און נאָך די אַלע גליקען, אַז מע געפינט שוין דעם קונה, און מע האָט זיך שוין אויסגעדונגען פאַר׳ן פּרייז, און מע האָט איהם שוין צוגעשטעלט דאָס האַליץ, און מע האָט שוין אויסגעמאָסטען דעם קלאַפּטער דריי מאָל אין דער ברייט, און ער האָט אראָפּגעשיקט דעם איידעם, ער זאָל אויך אָנקוקען און אויסמעסטען דאָס האַליץ (דער איידעם איז אַ יונגערמאַן אַ בעל־חשבון, אַ מאַטעמאַטיקער, פערשטעהט אַלגעברע), און דעם שכן האָט מען אויך אַ בעט גע־טהאָן, ער זאָל חאַפּען אַ קוק אויפ׳ן קלאַפּטער האַליץ, און מע האָט שוין, ברוך השם, דאָס האַליץ צעהאַקט אויך, און צעגויפגעלעגט אויך, און מע הייצט שוין מיט׳ן האַליץ אַ גאַנצע וואָך, — קומט מען צו געהן נאָכ׳ן ערשטען קערבעל, חאַפּט מען ערשט אַ פּעטשאַ־טעק פון דער בעל־הבית׳טע, פון דער מאַדאַם, אַז עס ווערד פינס־טער אין די אויגען:

— אַ שענעם קלאַפּטער האַלץ האָט איהר מיר געגעבען! אזא מזל אויף מיינע שונאים! עס איז דען האָלץ? איידער מע דער־לעבט זעהען אַ שטיקעל פייער, קריכען ארוים, שונאי ציון, די אוי־גען פון קאָפּ!...

— וואָס רעדט איהר, מאַדאַמעניו, זאָלט איהר מיר זיין געז־זונט און שטארק! — טענה'ט נעבאך דער אָרעמער האָלץ־איד. — ס'איז גאָלד, ניט קיין האָלץ! ס'איז אמת'ע בארלינער האָלץ, ניט פלאַטאָווע האָלץ, טרוקען האָלץ, ווי פעפער, גאָלד, ניט קיין האָלץ!...

— אַ מאָדנער איד איהר זייט! — מישט זיך אריין דער מאַן. — מע זאָגט אייך, אַז דאָס האָלץ איז נאַס האָלץ, דאָס האָלץ וויל ניט ברענען, קומט איהר צו געהן און זאָגט, אַז דאָס האָלץ איז טרוקען האָלץ!

— דאָס האָלץ מוז זיין פון אזא בוים אַ נאַסען, — שטעלט אריין אַ וואָרט אויך דער איידעם, דער בעל־חשבון, דער מאַטע־מאַטיקער, וואָס פערשטעהט אַלגעברע.

די נסים, וואָס אַ איד שטעהט אוים אין דער ענגער, פינסטערער, חושכ'דיגער, שמוציגער, אזוי־געררופענער „טשערטא“, וואוהין דער גלות האָט אידען פערוואָרפען און צענויפגעפּאַקט אַלע אינאיינעם, זענען אַזוי גרוים און אַזוי וואונדערליך, אַז יעדער איינציגער וואָלט געהאַט צו דערצעהלען יציאת־מצרים, ווי אַזוי גאָט האָט מיט איהם געפיהרט, ער האָט דורכגעלעבט אַ יאָהר, און נאָך אַ יאָהר, און נאָך אַ יאָהר, און האָט אויפגעצויגען אָן, חתונה געמאַכט אַ קינד, און נאָך אַ קינד, און נאָך אַ קינד, — חדושים ונפלאות!

ליפּאַ באַשעוויטש וואָלט געהאַט צו דערצעהלען מעהר פון אַלעמען. אכט קינדער האָט איהם גאָט געגעבען, און אַלע אכט געראָטענע, געצייכענטע קעפּ. אַלסדינג קאָנען זיי, אַלץ ווייסען זיי, און פרעגט זיי, ווען און וואו האָבען זיי געלערענט? צי האָבען זיי אָנגעקוקט ווען אַ חדר? (אַ חוץ דעם, וואָס ער אַליין פלעגט מיט זיי ביינאַכט אַ מאָל אונטערקנעלען.) צי האָבען זיי געזעהען

ווען א לעהרער? (א הוץ דעם, וואס איינער האט געלערענט מיט'ן אנדערען.) און פון דעסטוועגען, אז ס'איז בעשערט, זענען זיי אלע אריין אין גימנאזיע, אלע גוט געלערענט און אויסגעצייכענט זיך אזוי, אז דער לעהרער דער אנטיסעמיט ראמאנענקא (דער פאטער) האט געפועלט, מע זאל זיי בעפרייען פון געצאהלטס און מע זאל זיי נאך ארויסגעבען אויף קליידונג און אויף שטיוועלעך, מחמת ליפא'ס קינדער האבען א טבע: ביז פופצעהן יאהר געהען זיי האלב־נאקעט און איינגאנצען בארוויס...

ליפא באשעוויטש זאל זיך פערלאזען אויף דער וועלט, ביז עמיצער וועט זיך א מאל דערמאנען זאגען א גוט ווארט איבער זיינע קינדער, וואלט ער בעדארפט לאנג ווארטען. און דא וואכסט ביי איהם אז מאשא, וואס „זינט גאט האנדעלט מיט מאשעס האט ער נאך אזא מאשע ניט געהאט"...

— ערשטענס, איהר טהון, איהר ארבייטען, גילדענע הענט! היינט איהר לערנען!... גאלע פינעפען!... איהר האט געזעהען איהר אטעסטאט? ניין נאך? איך האב אייך נאך נישט געוויזען? אט וועל איך אייך ווייזען, וועט איהר זעהען איין אטעסטאט! און אליין, אליין פון זיך. אז איך זאג אייך, ס'איז א מאשע פון גאט! שוין איין מאל א מאשע!

אזוי האט געקלונגען ליפא באשעוויטש איבער אלע שכנים און בעקאנטע, פערשלאגען אלעמען דעם קאפ מיט זיין מאשא. און ווער שמועסט, אז מאשא האט געענדיגט די גימנאזיע און האט געבראכט אהיים א גאלדענע מעדאל, איז דער ארעמער פאטער שיער ניט אראפ פונ'ם זינען און האט שיער ניט משוגע געמאכט אלע שכנים מיט אלע בעקאנטע און אומבעקאנטע. איטליכען בע־זונדער האט ער אפגעשטעלט, געוויזען די מעדאל און דערצעהלט, ווי אזוי זיין מאשא לערענט, ווי אזוי זי האט אויסגענומען בײ'ם דירעקטאר און ביי די לעהרער און ווי אזוי זי טהוט און ארבייט אין שטוב, לעהרענט מיט די קלענערע קינדער, און וואס פאר א באפיער זי האט אוועקגעשיקט צום מיניסטער, וואס זי, מאשא,

אליין האט געשריבען... און נישט לאנג געטראכט, חאפט ער ארויס א פאפיער און לייענט אייך בקול רם און מיט א קוועטש און מיט איין אפזעץ:

„יעווא וויסאקאפרעוואסחאדיטעלסטוואו גאספאדינו מיניס־טרו נארארנאהא פראסוועשטשעניא...“

פריי האבען אפגעאטעמט די שכנים און בעקאנטע פון ליפא באשעוויטש, אז זיין טאכטער מאשא איז אוועקגעפאהרען קיין פעטערבורג. אצינד, האבען זיי גערעכענט, וועט זיי ליפא לאזען צו־רוה מיט זיין מאשא׳ן. זיי האבען אבער געהאט א מיאוסען טעות; זיי האבען געמוזט בעקענען זיך מיט איהר קארעספאנדענץ, מיט די בריעף, וואס מאשא שרייבט צו איהרע עלטערען פון פעטער־בורג. מערקווירדיגע בריעף! זי ארבייט שווער און ביטער, גייהט גרעט, אום צו פערדיענען איהר אויסקומעניש, און שטודיערט אויף דאקטאר. היינט שרייבט זי פון א נייעם לעבען, וואס וועט ניך איינטרעטען אין גאנצען לאנד, א לעבען פון פרייהייט, פון גלייכ־הייט — קאנסטיטוציע! אין יעדען בריעף רעדט זי פון קאנסטי־טוציע; עס הויבט זיך אן ביי איהר מיט קאנסטיטוציע און עס לאזט זיך אויס מיט קאנסטיטוציע... עס איז דערגאנגען אזוי ווייט, אז די שכנים האבען איהם א נאמען געגעבען „קאנסטיטוציע“, דאס הייסט, אנשטאט ליפא באשעוויטש האט מען איהם אנגעהויבען רופען „ליפא קאנסטיטוציע“...

חכמים האבען זיך געווערטעלט איבער ליפא באשעוויטש׳עס טאכטער מיט איהר קאנסטיטוציע. און ליפא באשעוויטש׳עס טאכטער האט געארבייט מיט דער גאל גאר נישט אויף קאטאוועס איבער דער קאנסטיטוציע און געגלויבט, אז ניט היינט איז מארגען האבען מיר זי, די שענע, די ריינע, די געווינשטע קאנסטיטוציע! מע וועט זי אונז געבען, האט מאשא באשעוויטש גע׳טענה׳ט, א מבול פון בלוט וועט פערגאסען ווערען! דער מבול וועט פערטרינ־קען די זינדיגע ערד און אפשווייינקען דעם גאנצען שמוץ, און עס

וועלען זיך אויסלייטערען די הימלען, און עס וועט ארויסשיינען די זונן, און עס וועט ווערען ליכטיג אין דעם גאנצען לאנד!

אזוי האט געפרעדיגט מאשא באשעוויטש אויף יעדען טריט און שריט צווישען יונגוואַרג און צווישען ארבייטער, און האט בעקומען א נאָמען אין די געוויסע קרייזען און איז געוואָרען בע־ליעבט פונ׳ם פּראסטען פאָלק. „אונזער מאשא" — אזוי האט זי געהייסען אין די געוויסע קרייזען, און א סך זענען געווען גרייט צו געהן מיט איהר אין פייער און אין וואסער און אין עק וועלט...

קיין בריעפטרעגער אין דער גרויסער שטאָדט פעטערבורג האט ניט אזוי פיעל אויסגעמארשירט א טאָג, ווי אונזער מאשא באשע־וויטש. אויפגעשטאַנען אין דער פריה און אָנגעשריבען א פּאָר צעהנדליג בריעף צו פערשיעדענע חברים איבער פערשיעדענע אנ־געלעגענהייטען, האט זי זיך געלאָזט געהן פון עק שטאָדט היבשע עטליכע מייל אין אינסטיטוט, פון אינסטיטוט וויעדער א היבשער מהלך אין דיעשאָוועקע, וואו מע קאָן קריגען צו יעדער צייט דעם ביליגסטען מיטאָג, און פון דאָרטען וויעדער א מייל צעהן צו דער פאַבריק אויף דער ארבייט, און פון דאָרטען צו בעקאַנטע, פון די בעקאַנטע צוריק אהיים אין עק וועלט אריין, מעהרסטענטייל צופוס. וואָרום אויף צו פאָהרען אומעדום בעדאַרף מען האבען רויטשילד׳ס פערמעגען מיט קורח׳ס עשירות... אזוי האט געזאָגט מאשא באַ־שעוויטש און האט געשפּרייזט איבער פעטערבורג, ווי א גוט פערד, זיך ניט אָפּצושטעלען אויף קיין מינוט.

אין וואָס איז בעשטאַנען מאשא באשעוויטש׳עס ארבייט — האט, א חוץ איהר פּאַרטיע, אי דאָס די גאַנץ נאָהענטע, קיינער נישט געוואוסט און נישט געדאַרפט וויסען — קאָנספּיראַציע... נאָר פּאָליציע האט דוקא געוואוסט, געוואוסט אַלע איהרע שטיקלעך אר־בייט, וואָס זי האט אָפּגעטהאָן, און געזוכט זי מיט ליכט און נישט געקאָנט געפינען. — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

נאָר איינער האָט זיך אונטערגענומען זי אויסזוכען. דאָס איז געווען אַ בעריהמטער שפּיק מיט'ן נאָמען י אַ ש ק אַ וואָ ר אָ נ אַ.

קאַפּיטאַל ד.

י אַ ש ק אַ וואָ ר אָ נ אַ.

אין די פּאַפּיערען שטעהט ער פערשריבען „יאַקאָוו וולאַדימי־ראָוויטש וואָראָנין, צוויי און דרייסיג יאָהר אַלט". דער אמת'ער נאָמען זיינער איז: „יענקעל וואָרענער", פון אַ קליין שטעדטעל אין גראָדנער גובערניע. זיין ביאָגראַפיע איז אינטערעסאַנט, און מיר געבען זי איבער אַזוי קורץ, ווי ווייט ס'איז נאָר מעגליך.

...דער פאָטער אַ מלמד... די מוטער אַ בעקערין... ביז פינף יאָהר געליטען הונגער... פון פינף יאָהר געהאָלפען ברענגען די קינדער עסען אין חדר אריין, פער־דיענט אַ גראָשען, געקויפט ביי דער מוטער אַ בייגעל אויף אָנ־בייסען... פורים געטראָגען שלח־מנות... זומער געגאַנגען באָרוויס ביז דרייצעהן יאָהר... נאָך דער בר־מצוה נישט געוואָלט דאַווענען... געשלאָגען פון'ם פאָטער, צעבראָכען אַ האַנד... אַנטלאָפען קיין גראָדנאָ... געשלאָפען אין דרויסען... געלערענט פון אַ משוגענעם רוסיש און מאַטעמאַטיק... גע'גנב'עט אַ גמרא אין שוהל, פערזעצט פאַר אַ האַלבען ברויט... אַנטלאָפען קיין מיר אין דער ישיבה... זיך פערשמעלט פאַר אַ פרומען, געדאַווענט פון פריה ביז נאַכט... געגעסען טעג... גע'גנב'עט שטיקלעך בולקע פון'ם טיש... שבת געחאַפּט מיט אַ פּאַפּיראָס אין בית־הכסא... געשלאָגען... אַנטלאָפען קיין ביאַליסטאָק... געוואָרען אַ לעהרער... גענומען אַ גילדען אַ וואָך פאַר צוויי שעה אין טאָג... געהונגערט... געוואָרען אַ חתן פאַר אַ מיידעל, טויב ווי די וואַנד... גענומען פינף און פופציג רובל נדן... געקויפט אַ פּאָר שטיוועל (דאָס ערשטע נייע פּאָר שטיוועלן)... אַנט־לאָפען קיין ווילנאַ... אָפּגעגעבען עקזאַמען אויף זעכס קלאַסען... זיך בעקאַנט מיט בונדיסטען... געשריבען דראַמעס אין זשאַרגאָן...

געטראָגען פערקויפען צו א פערלעגער... פאַרגעלעגט א פרייז אויף דער וואָג: צוויי גילדען א פונט... די דראַמעס צעריסען, אָנגעשריבען א סאַטירע אויפ'ן פערלעגער... בעוויזען פאַר די חברים... אַלע געווען ענטציקט... אַוועקגעשיקט אין א אידיש בלאַט... פאַרפאַלען ווי אין וואַסער... זיך פערליעבט אין א מיידעל... מיאוס ענטזאגט... זיך געוואָלט טרינקען אין ווילייקאַ... בעקומען א ידיעה, אַז דער פאָטער איז טוידט, די מוטער הונגערט... זיך געגעבען דאָס וואָרט אויסשטודירען אַדוואָקאַט... אַריין אין אַפּטייק... אָפּגעוועזען צוויי יאָהר... געשיקט דער מוטער געלד, א רובעל א וואָך... אויף יום־טוב צוויי רובעל... דער אַפּטייקער זיך געטשעפּעט, אַז ער טיילט אַרעמע מיידלעך פאַרפומען אומזיסט... א אינטריגע פונ'ם אַפּטייקער'ס פרוי... אַנטלאָפען קיין פעטערבורג... געוואָלט שטודירען מעדיצין... שטאַרק געהונגערט... געוואָלט דערשלאָגען זיך צום באַראָן גינזבורג... אויסגעשטאַנען שטונדענלאַנג אויפ'ן פראָסט... געצווינגען די אויפמערקזאַמקייט פון דער פּאָליציע... אַרעסטירט... געוואָלט אַרויסשיקען מיט'ן עטאַפּ קיין גראָדנאַ... זיך גע'שמד'ט... פערלאָרען די האָפנונג אויפ'ן באַראָן גינזבורג... דער מוטער קיין געלד נישט געקאָנט מעהר שיקען... אַליין אויך געהונגערט... זיך געשטעלט אין אַרסענאַל פאַר איין אַרבייטער... געהערט לעקציעס אין אוניווערזיטעט... זיך געריבען אוף אַלע פערזאַמלונגען... זיך געקענט מיט אַלע סטודענטען און אַרבייטער... די שמד פערבאַרגען... געווען פערמישט אין א סקאַנדאַל מיט דינאַמיט... שיער ניט בעקאָנט זיך מיט סיביר... געגאַנגען אויף קאָמפּראָמיס... אויסגעגעבען א פאַר חברים, ניך בעפרייט געוואָרען... געוואָלט הענגען זיך... בעקומען איין איינלאַדונג, פאַרגעלעגט א שטעלע אלס שפּיאָן... מיט פרייד דערזעהען דעם ערשטען הונדערטער... זיך פערליעבט אין א גוי'ע א וועשערין... חתונה געהאַט... האָט צוויי קינדער... דיענט געטריי... נאַטשאַלסטווע העכסט צופריעדען... געקויפט איין אייגען הייזעל... געהט אַלע מאָל העכער... ביי איינינע אַרבייטער פערדאַכטעט... בעקומען א גרוס פונ'ם מלאך־

המות... היט זיך די ביינער... געהאט די עהרע א פּאר מאָל צו ראַ־פּאָרטירען פערזענליך פאר א הויכען נאטשאַלניק... בעקומען א קאָמאַנדיראָווקע קיין ווארשאַ... אויסגעפילט זיין מיסיאָן אויפ'ן בעסטען ארט... בעקומען א שענע מתנה מיט א שטענדיגען פּאַס־טען אין פּעטערבורג... וואָלט געקאָנט זיין פּאָלשטענדיג צופריע־דען, ווען די ארביימער זאָלען ניט שרעקען מיט'ן טוידט...

עד כאן ביאָגראפיע פון יאַשקאַ וואָראָנאַ.

* * *

יאַשקאַ וואָראָנאַ האָט געמוזט מודה זיין, אז אזא שווער שטי־קעל ארבייט, ווי די דאָזיגע פערבאָרגענע „מאַשאַ" האָט איהם פערגעבען, האָט ער נאָך נישט געהאט קיינמאָל, און אז ער וועט זי האָבען צו געדענקען ווייל ער וועט לעבען! א חשד האָט ער געהאט אויף א מיידעל מיט קורצע האָר, וואָס איז געגאַנגען איינ־מאָל פון א פערזאַמלונג מיט א גאַנצער חאַליאַסטרע, שוין שפּעט אין דער נאַכט איז דאָס געוועזען, זיך אָפּגעשטעלט אַלע ווײַלע און דיסקוטירט (ס'איז געווען אין יענע גליקליכע טעג, ווען דריי מענשען האָבען נאָך געקאָנט אין גאַס רעדען פראַנק און פריי). אָפּ־געזעגענט זיך מיט דער חאַליאַסטרע, האָט דאָס דאָזיגע מיידעל גע־נומען א דראָזשקע און געהייסען זיך פיהרען אויף איינע פון די פינסטערע געסלעך פון דער גרויסער שטאָדט פּעטערבורג. זעלבסט־פערשטענדליך, אז יאַשאַ האָט באַלד אויך גענומען א דראָזשקע און האָט זיך אויך געהייסען פיהרען אויף דער זעלבער גאַס, און אז דאָס מיידעל האָט זיך אָפּגעשטעלט, צעצאָהלט זיך, אראָפּגע־קראָכען, אַנגעקלונגען און אריינגעגאַנגען אין הויף אריין, האָט אונ־זער אַגענט אָפּגעוואַרט א ווײַלע, אַנגעקלונגען צום דוואָרניק, אריינ־געגאַנגען אין הויף אריין, בעוויזען דעם דוואָרניק זיין אַגענט־צייכען און געהייסען זיך ווייזען די ביכער, וואו עס ווערען אריינגעשריבען אַלע די, וואָס וואָהנען דאָ אין הויף. יאַשקאַ האָט דורכגעבלעטערט אַלע ביכער עטליכע מאָל הין און צוריק און אָפּ־

געשטעלט זיך אויפ'ן נאָמען מ ר י ם ג י ט ע ל ב א ש ע־ו ו י ט ש . . . וואָהנט ביי אַ אָרשער מעשטשאַנין משה מאַלקין...

— אַ ? ? ? מאַלקין ?... אַ קענטליכער נאָמען... ביי איהם וועל איך שוין עפּיס אויסגעפינען...

קאַפּיטעל ה.

ד י ק ל י נ ע ק אָ מ ו נ ע.

מאַלקין איז געווען בעקאַנט דער פּאָליציע שוין פון לאַנג — דורך זיין חלאַפּאַטשען ווענען פּראַוואָזשיטעלסטוואָ און דורך זייַנע אָפטע פּראָשעניעס מיט זיין דולען אַ קאָפּ. עס האָט נישט געהאָלפען קיין זאַך, קיין אַרעסטירען, קיין אַרויסשיקען מיט'ן עטאַפּ — מאַלקין האָט זיך איינגעשפּאַרט איין מאָל פאַר אַלע מאָל: אָרשע איז פאַר איהם צו קליין, ער וויל זיין אַ פּעטערבורגער — און ער האָט אויסגעפיהרט. ער האָט געבראַכט צו פיהרען פון אָרשע איין „אַטעסטאַט" פון אַ בעל־מלאכה (אַ שוהוואַכסמאַכער) און האָט זיך בעזעצט אין פּעטערבורג.

צוויי כחות האָבען געאַרבייט פאַר מאַלקינען, ער זאָל ווערען אַ פּעטערבורגער תושב: איין כח האָט איהם געטריבען פון אָרשע, ווייל אין אָרשע איז ניטאָ וואָס צו טהון. דער אַנדערער כח האָט איהם געצויגען קיין פּעטערבורג, ווייל אין פּעטערבורג, האָט ער געהערט, ווערען אידען רייך, אונגעהייער רייך. פון דער מלחמה (דאָס איז געווען אין דער מלחמה־צייט מיט יאַפּאַן). מאַלקין האָט אָבער אביסעל פערשפּעטיגט. איבער דעם חלאַפּאַטשען ווענען פּראַוואָזשיטעלסטוואָ און איבער'ן געהן מיט'ן עטאַפּ האָט ער דורכגעלאָזט די סאַמע בעסטע, די גאָלדענע צייט, און איז אָנגעקומען קיין פּעטערבורג דעמאָלט, ווען מע האָט שוין גאָר אָנגעהויבען שמועסען ווענען שלום — און אונזער שוהוואַכסמאַכער האָט זיך אומזיסט אויסגעבראַכט. און ער וואָלט געשטאָרבען פון הונגער, ווען זיין ווייב זאָל איהם ניט קומען צו הילף מיט איהר קאָנען

גוט קאָכען פיש און באַקען חלה. ער האָט געפּענט אַ וואָלוועלע קיך מיט בעטלעך פאַר ניט קיין רייכע לייט און אויסגעהאַנגען אַ צעטעל — און עס האָט איהם מצליח געווען: אין גאַר אַ קורצע צייט איז מען געוואוירע געוואָרען איש מפּי איש, אַז ביי מאַלקינען עסט מען געשמאַקע פיש מיט פרישע חלה אַלע טאָג, און נישט טייער — און מאַלקינ׳ס קוואַרטיר, וואָס איז געווען אונטער׳ן סאַמע הימעל, אויפ׳ן אויבערשטען עטאַזש, איז גיך געוואָרען בעזעצט דורך שטענדיגע קוואַרטיראַנטען, יונגע מענשען פון פערשידענע פּראָפעסיעס, אָדער, בעסער געזאָגט, מענשען אָהן פּראָפעסיעס, דאָס, וואָס מע רופט אָן „אינטעליגענטע פּראָלעטאַריערס״, אַזעלכע מענשען, וואָס וואָלטען אַ בעלן געווען עפּיס טהון, אַרבייטען, האָרעווען, אַבי פערדיענען זיך דאָס שטיקעל ברויט. ניט צוליעב געלד חלילה, נאַר אום צו דערהאַלטען די נשמה, בכדי מע זאָל קאָנען פאָרטזעצען די גרויסע אַרבייט פון דער הייליגער אידעע, וועלכע האָט זיי אַלע צענויפגעקליבען דאָ, אונטער׳ן סאַמע הימעל, ביי מאַלקין דעם שוהוואַכסמאַכער...

ואלה שמות — אָט דאָס זענען די נעמען פון די קוואַרטיראַנטען, וואָס ביי מאַלקינען אונטער׳ן הימעל.

מ א י ר פ ר י ד ע ל — צוויי און צוואַנציג יאָהר, אַ בונדיסט. געלערענט אין דריי גימנאַזיעס, ניט געענדיגט איינע אפילו, איבער מאַטעמאַטיק. ווייל מאַטעמאַטיק איז אַ בורזשואַזנע חכמה. צעקריגט מיט די עלטערען. אַנטלאָפען קיין פּעטערבורג, זיך פערשריבען פאַר אַ זעצער אין דרוק, אריין אין אוניווערזיטעט. ניעדעריגע וואוכס, שווארץ, געשטופּעלט, אַ ניעדעריגע ראיה.

ח י י ם ב ר ו י ד א — פיער און דרייסיג יאָהר. געווען אַ מלמד. אליין זיך אויסגעלערענט שפּראַך. פיעל געלעזען. אַ געפּעהרליכער אַנטי־ציוניסט און אַנטי־נאַציאָנאַליסט. לייענט שטילערהייד דעם „השלח״... פערשריבען פאַר אַ שניידער. פון וואָס ער לעבט וויים נאַר גאָט און ער... אַ הויכער, אַ דינער, רעדט הייזעריג, דאַכט זיך, אַ קאַנדידאַט אויף טשאַחאָטקע, און אפשר ניט...

מ י ש א ב ע ר ע ז נ י א ק (דער אמת׳ער נאָמען זיינער איז משה פידלער) — קרוב צו פערציג. איין אנטלאָפענער פון סיביר. געענדיגט צוויי פאַקולטעטען. אַ זעלטענער גבור. אַז ער רעדט, הודעט ער. שטאַרק געזוכט פון פּאָליציע. לעבט פון דעם, וואָס ער זינגט אַלע זונטאג אין „כאָר". שווער צו דערקענען אין איהם אַ אידען. גרויס, בעוואַכסען, זעהט אויס ווי אַ דיאַק. אַ וויל־דער בעל כעסן.

נ י ס ע ל א ו ו ר ו מ י ס — אַ יונגעל פון נייענצעהן יאָהר. נישט געלערענט אין ערגיץ. זעלטענע פעהיגקייטען. שרייבט שירים אין די בעסטע רוסישע צייטונגען, חתמ׳עט זיך „קאַליברי". אַ פייערינער אנאַרכיסט. פערשריבען אַ פּאַרבער. וויים ווי אַ מיידעל. פּוכקע בעקלעך.

ע ט ק ע ו ו י י ר א ך — פיער און צוואַנציג יאָהר. אַ ליטוויטשקע פון באָברויסק. פערשריבען פאַבריקמאַכערין. געענדיגט גימנאַזיע. שטודירט אויף דאַנטיסטין. לעבט פון קלעפּען קאָראָבקעס. שוואַרץ, נאָר חנ׳עוודיג. אויגען — פייער.

ח ו ה ו ו א ה ל — איין און צוואַנציג יאָהר. שטאַמט פון גרויסען יחוס: דער פאָטער בעריהמט זיך, אַז ער קומט אַרויס פונ׳ם אידישען־פּוילישען קעניג שאול וואהל. אוועקגעוואָרפען אַ חתן אַ גביר. זיך אויסגעלערענט מאַססאַזש. פערשריבען היטעל־מאַכערין. אַ מסובכ׳ע רעוואָלוציאָנערקע. נים קיין שענע.

מ א ש א ב א ש ע ו ו י ט ש — קענען מיר.

אַצינד וואָלט מען נאָך בעדאַרפט פאָרשטעלען אייך מאַלקינ׳ס דריי עלטערע בנים. „בנים", ניט „זיהן" — איז די משמעות, אַז דאָס זענען דריי הויכע געזונדע קלאָפּערס, מיט הויכע רגלים, מיט געזונדע ידים, וואָס קאָנען גוט ארבייטען און גוט אכל׳ען; זיי האָבען איין אפּעטיט, וואָס מיליאָנערען מעגען זיי מקנא זיין. אויף זיי קוקענדיג, עסט זיך גאָר אַנדערש. אַ כפּרה זיבעצעהן יום־טוב׳דיגע סעודות מיט אכצעהן חופּה־וועטשערעס, מיט הונדערט ראַאוטען, דינערס און באַנקעטען פון פיעלפאַכע מיליאָנערען, פאַר אייך

וועטשערע אין דער וואַכען ביי'ם שוהוואַכסמאַכער דאָרטען אין דער הויך, אונטער'ן סאַמע הימעל, ביי דעם אינטעליגענט־פּראָלע־טאַריש געזינדעל, — נישטאָ קיין צערעמאָניעס! נישטאָ קיין אוי־בען־אָן! מע זעצט זיך אַוועק און מע רעדט און מע עסט אַלע אינאיינעם, מיינס און דיינס און שותפות'דיג — אַ מין קאָמונע...

מיט דער צייט איז דאָ טאַקי געוואָרען אַ שטיקעל קאָמונע — אַ דאַנק דער נייער קוואַרטיראַנטקע מאַשאַ באַשעוויטש. אז מאַשאַ באַשעוויטש איז געקומען צום ערשטען מאָל בעשטעלען זיך דאָ קוואַרטיר און קעסט, האָט זי זיך פון דער ערשטער מינוט אָן גע־פיהלט, אַז זי איז אין דערהיים. בעקענט זיך מיט דער גאַנצער קאָמפּאַניע און מיט אַלע פּארשוינען ביי'ם נאָמען, האָט מאַשאַ אַראָפּגעוואָרפען פון זיך דאָס היטעלע מיט'ן מענטעלע, פּער־קאַטשעט די אַרבעל און אַוועקגעשטעלט זיך העלפען דער פרוי מאַל־קין וואַשען דאָס געפעס. מאַלקין אַליין האָט זיך אפילו געפּרובט פּראָטעסטירען, האָט איהם מאַשאַ אָפּגעשניטען:

— עס איז ניט אייער עסק! קוים האָב איך צייט, דאַרף איך אייך העלפען; וועל אַ י ך קיין צייט ניט האָבען, וועט איהר מיר העלפען... אָט, למשל, האָט זיך ביי מיר צעריסען אַ שוך, איהר זעהט? זייט זיך מטריח, הערר מאַלקין, נאַט אייך מיין שוך און טראָגט איהם אריין צום שוסטער, איך האָב געזעהען דאָ אין הויף ביי אייך אַ שוסטער; בעדינגט זיך מיט איהם, וואָס ער וועט וועלען פאַר דער רעפּעראַציע, און זייט מוחל טאַקי אין איין וועגס בעצאָהלט איהם דאָרטען, וואָרום איך בין היינט נישט ביי געלד...

שפּעטער מיט עטליכע מינוט האָט מאַשאַ דערהערט קאַוויר־טשען אַ קינד פון הינטער'ן אויוועז ארוים, האָט זי זיך אָנגערופען צו דער פרוי מאַלקין:

— דאָס איז אייערס? אַנו, ווייזט נאָר אַהער אייער וויי־נענדיג בעשעפענישעל, וועלען מיר זעהען, וואָס געהט דעם אָפּ?...— און מאַשאַ האָט גענומען דאָס קינד צו זיך אויף די הענד, איהם אַ נאָמען געגעבען „פּעמפּעק", געדרעהט און געטרייסעלט און גע־

טאנצט מיט דעם, אזוי לאנג, ביז דאס וויינענדיגע בעשעפעניש־
אדער פעמפעק האט ארויסגעשטעלט א רויט צינגעל מיט זעכס נאר־
וואס אויסגעשניטענע צייהנדלעך און האט זיך פערגאנגען פון גע־
לעכטער.

— וואס זיצט איהר, ווי די כלות, צענויפגעלעגט די הענד? —
האט זיך מאשא צעשריען אויף די צוויי קווארטיראנטקעס, די מייד־
לעך, וואס שטודיערען איינע אויף דאנטיסטין, די צווייטע מאס־
סאזש.

— וואס זאלען מיר טהון? — פרעגען די מיידלעך מיט א גע־
לעכטער.

— וואס זאלט איהר טהון? — ענטפערט זיי מאשא. — חאפט
איין אויטאמאביל און פאהרט זיך דורך אביסעל איבער „ניעוו־
סקי“!... אט ליגט א בעזעם, נעמט מען און מע פערקעהרט די
די שטוב.

עס פערשטעהט זיך, אז דעם ערשטען אויפדערנאכט, צו דער
ערשטער וועטשערע, האבען זיך אלע געוואלט אויספיינען פאר מא־
שא באשעוויטש, איטליכער מיט זיין פריידענקען און מיט זיין שען
רעדען, און מע האט פערבונדען א דיסקוסיע איבער א פרינציפיעלע
עקאנאמישע פראגע, און עס האבען זיך א גאס געטהאן ווערטער:
„קארל מארקס... לאסאל... פראלעטאריאט... קויטסקי... קלאסענ־
קאמפף“...

— שאט, קינדערלעך! — האט אויסגעשריען מאשא באשע־
וויטש און האט זיך פערשטעלט די אויהערען. — ווילט איהר פיהרען
א דעבאטע ניט ווי געננז, נאר ווי מענשען, דארפט איהר דאס מא־
כען פארלאמענטאריש, אויסוועהלען א פרעזידענט, זיך מעלדען צום
ווארט. היינטיגס מאל בין איך אייער פרעזידענט... הערר בערעז־
ניאק, איהר האט דאס ווארט!...

און אט אזוי איז דאס במילא געווארען ביי מאלקינען א קליי־
נע קאמונע, און איהר פיהרערין איז געווען מאשא באשעוויטש.

קאַפּיטעל ו.

געשאָסען דעם פויגעל און ניט געטראָפען.

עס איז נאָך נישט געווען רעכט נאַכט, עס זענען נאָך נישט אַלע גאַסען געווען בעלייכט, אַז די קליינע קאָמונע, וואָס געפינט זיך הויך אונטער'ן דאַך, ביי מאַלקינען אין וואָהנונג, האָט זיך אָנגעהויבען איינציגווייז צענויפגעהן און איבערגעבען איינס דעם אַנדערען די פּאַסירונגען פונ'ם טאָג. איטליכער פון זיי האָט געהאַט פּעק מיט נייעס צו דערצעהלען: דער פון אַ געהיימער פערזאַמלונג, דער פון איין איבערפאַל איבער אַרבייטער, דער פון אַ נייעם שטרייק, וואָס ווערד געפּלאַנט, און איטליכער האָט געוואָלט, מע זאָל איהם אויסהערען פריהער. האָט זיך אַריינגעמישט דער בעל־הבית, מאַלקין אַליין, און האָט זיך אָנגערופען צו דער חברה בזו הלשון:

— ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען, קינדער? אָט הערט מיך אויס, וועל איך אייך דערצעהלען אַ שענס. ערשטענס, בין איך עלטער פון אייך, — פון דעם, וואָס איך בין דאָ בעל־הבית, רעד איך שוין ניט, ביי אייך שפּיעלט דאָס וואָרט „בעל־הבית" אַ קנאַפּע ראָלע, — און צווייטענס, זאָג איך אייך צו, אַז איהר וועט לאַכען.

— אויב לאַכען, זענט איהר פּאָרהאַנד, העדר מאַלקין, איהר האָט דאָס וואָרט!

זעלבסטפערשטענדליך, אַז די ווערטער געהערען צום שטענדיגען פּרעזידענט פון דער קאָמונע, צו מאַשאַ באַשעוויטש, וואָס איז די גאַנצע צייט געזעסען פערטראַכט, צערודערט, געפּויקט מיט די פינגער איבער'ן טיש — אַ סימן, אַז זי איז ניט אויפגעלעגט... און דער בעל־הבית מאַלקין הויבט אָן צו דערצעהלען זיין מעשה:

— אין דערפריה, אַז איהר אַלע זענט זיך צעגאַנגען ווי זאַלץ אין וואַסער, און איך בין געבליבען איינער אַליין מיט אָט דעם קליינעם פּעמפּעק (ער ווייזט אויפ'ן מיזיניקעל, וואָס זיצט ביי דער מאַסמאַזשיסטקע אויף די הענד און רייסט זי ביי דער נאָז), עפּענט

זיך אויף די טהיר און עס קומט אריין צו מיר א פאקענטרעגער מיט ביכלעך און זעצט זיך אוועק מיט מיר פלאפלען, און דער קליינער פעמפעק לאזט ניט אויסרעדען א ווארט, ווי זיין שטייגער איז. בקיצור, היסטאריעס, מעשיות, געשיכטען, עס לאזט זיך אויס, אז ער איז א חברה־מאן, און נאך א פארברענטער דערצו, פארקויפט טרפה ביכלעך און האקט מיר אריין בשעת מעשה א גאלקע, אז די מאשא, וואס האט זיך אריינגעחאפט אין די טיפאגראפיעס און האט אפגעדרוקט די פראקלאמאציעס, איז דאס זיין טאכטער... נו? האב איך אייך געזאגט, אז איהר וועט לאכען?

— נו? וואס־זשע האט א י ה ר געזאגט? — פרעגט איהם מאשא באשעוויטש.

— וואס זאל איך איהם זאגען? — מאכט מאלקין. — איך האב איהם געזאגט, אז ער איז מחילה א גרויסער שקרן. האט ער געוואלט מיך איבערשפארען און איינרעדען, אז ס'איז פארט זיין טאכטער'ס ארבייט, האט דאס מיך שוין אונטערגעטראגען, האב איך איהם אויסגע'בטל'ט אלע בייזע חלומות און האב איהם מגלה געווען דעם סוד, אז די מאשא איז גאר איין אנדער מאשא, און אז איך קען זי, און אז זי וואהנט דא טאקי ביי מיר אין שטוב...

גלייך ווי א בייזע פליעג האט איהר דערלאנגט א ביס, אזוי האט זיך מאשא באשעוויטש אויפגעחאפט! געגעבען א פליעסק מיט די הענד און אויסגערופען צו מאלקינען:

— וואס האט איהר געטהאן? איהר זענט דאך א יונגעל, איין אלט יונגעל און א נאריש יונגעל! ווער האט אייך געבעטען, איהר זאלט פלאפלען מיט דער צונג? אך, מאלקין! מאלקין!...

און מאשא באשעוויטש האט גענומען לויפען איבער'ן שטוב, פייערען און ווארפען זיך, און אכקען און אייקען און ברעכען די הענד. די גאנצע קאמונע און מאלקין אליין האבען זיך פשוט דערשראקען פאר איהר; זינט זיי קענען זיך מיט מאשא באשעוויטש האבען זיי זי נאך נישט געזעהען אזוי אויפגערעגט און צעטראגען, ווי אצינד. עס האט נישט געהאלפען קיין בערוהיגען, קיין

אויסרעדען דאָס האַרץ. מאשא באשעוויטש האָט זיך נישט גע־לאָזט איבעררעדען. און אויף מאַלקינען האָט זי געפייערט, גע־שוועבעלט.

— וואָס פאַר אַ רעכט האָט איהר געהאַט אַרויסצוגעבען פאַר אַ ווילד־פרעמדען מענשען, וואָס איהר קענט איהם ניט און ווייסט איהם ניט, אַזעלכע זאַכען, וואָס געהערען זיך מיט אייך ניט אָן? איך בין איבערצייגט, אַז דאָס איז אַ חברה־מאַן פון דעם גוטען אָרט... אונזער דוואָרניק האָט מיר עפּיס געפּלעטשעט היינט אין דער פריה, אַז נעכטען ביי נאַכט, נאָך מיין קומען אַהיים, איז דאָ געווען עפּיס אַ נפש און האָט זיך נאָכגעפרעגט אויף עמיצען, ער ווייסט ניט, צי אויף מיר, צי אויף איין אַנדער באַרישני... ווייסט איהר, קינדער, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך פאָהר אַריבער אויף איין אַנדער קוואַרטיר, און טאַקי באַלד, קינדער! פּרובט נישט מיך איבעררעדען, וואַרפט אַוועק אַלע אייערע גרימאַסען מיט די טרויעריגע רעדעלעך. העלפט מיר בעסער צענויפנעמען מיין „באַ־גאַזש“, און זאָל איינער פון אייך זיך מטריח זיין צום דוואָרניק מיך אויסשרייבען פון די ביכער, אַז איך בין אַרויסגעפאָהרען פון פּעטערבורג אין ווילנא... אויב זיי וועלען מיך זוכען, זאָלען זיי זיך חאַטש דרעהען דעם קאָפּ... זייט געזונד, קינדער, אין אַ פּאָר טעג אַרום וועט איהר האָבען פון מיר אַ ידיעה... זיי געזונד, קליינער פּעמפּעק, געב אַהער די אויסגעשמירטע מאָרדע דיינע, איך ווינש, דו זאָלסט וואַכסען און זיין חאַטש אַ ביסעלע קליגער פון דיין טאַטען... אַדיע!

איין אייגענע שוועסטער דאַרף מען אַזוי וואַרעם ניט אַרויס־בעגלייטען, ווי וואַרעם די קליינע קאָמונע האָט אַרויסבעגלייט איהר פּרעזידענט מאשא באשעוויטש. אַלע זענען געווען גערירט, דער־שלאָגען פון אַזאַ אונערוואַרטעטען סוף. די מאַדאַם מאַלקין האָט זיך ניט געקאָנט איינהאַלטען און האָט זיך צעוויינט. און די צוויי מיידלעך, די קוואַרטיראַנטקעס, די דאַנטיסטין מיט דער מאַססאַ־זשיסטין, האָבען זיך צוגעגרייט געהן בעגלייטען זי, האָט אָבער

מאשא געפּראָטעסטירט קעגען דעם, און אַז זי האָט שוין געהאַל-
טען אויף יענער זייט טהיר, האָט זי זיך אומגעקעהרט צו דער
קאָמונע מיט'ן פּנים און האָט צו זיי אַזוי געזאָגט:

— וואָס נאָך, קינדער, האָב איך אייך פערגעסען זאָגען? יאָ,
טאָמער דערהערט איהר, אַ קשיא אויף אַ מעשה, אַז מע האָט מיך
געפּאַקט, זאָלט איהר זיך ניט דערוועגען קיינער פון אייך געהן צו
מיר צו גאַסט, און פאָלגט מיך, אין אויוועןן הייצט זיך, זייט מבער
חמץ, זוכט אויס, ווען איהר האָט ערגיץ אַ בריוועל, אַ שטיקעל פּאַ-
פּיער, אַ פּראָקלאַמאַציע, אַ ביכעל, און פערברענט דאָס געזונדער-
הייד, און ווער עס פיהלט, אַז ער דאַרף ניט זיין דאָ, זאָל ער בע-
צייטענס בעסער זיך אָפּטראָגען... זייט געזונד אַלע! זיי געזונד,
קליינער פּעמפּעק! נאָך דיר וועל איך בענקען...

זעלבסטפערשטענדליך, אַז תיכף נאָך מאַשאַ'ס אוועקגעהן האָט
איבער דעם זיך פערבונדען אַ הייסע דעבאַטע צווישען די מיטגליע-
דער פון דער קאָמונע. אייניגע האָבען שאַרף קריטיקירט מאַשאַ'ס
אנטלויפען און מאַשאַ'ס בעהאַלטען זיך; אייניגע האָבען זי פער-
ענטפערט און האָבען זיך גענומען צו דער אַרבייט: ברענען בריעף
און ביכלעך, און מאַלקינ'ס בנים האָבען געהאָלפען. די פרוי מאַלקין
האָט הנאה געטהאָן, וואָס מע האָט פערשפּאָרט האַליץ, און דער
קליינער פּעמפּעק האָט געקוועלט, ניט אַראָפּגעלאָזט קיין אויג פונ'ם
פייער, געמיינט, אַז דאָס ברענט מען פון זיין כבוד וועגען...

* * *

דאָס פייער אין אויוועןן האָט שוין לאַנג אויסגעלאָשען, די אַש
פון די פערברענטע פּאַפּירען האָט די פרוי מאַלקין שוין לאַנג פער-
שאַרט, און די איבערגעבליבענע מיטגליעדער פון דער קאָמונע זע-
נען זיך צעגאַנגען איטליכער אין זיין ווינקעל אָפּצורוהען פון דער
אַרבייט און זאָרג פון דעם גאַנצען טאָג. נאָר איין מאַלקין מיט'ן
ווייב זענען געזעסען אינצווייען נעבען דעם קליינעם פּעמפּעק'ס
וויגעלע און געבראָכען זיך דעם קאָפּ, וואו וועלען זיי נעמען מאָרגען

אין מארק אריין? דער מאן האט געפרעגט ביי'ם ווייב, דאס ווייב האט געפרעגט ביי'ם מאן: וואו נעמט מען געלד? „נישט גוט!"— האט געזאגט מאלקין. „נישט גוט!" — האט צוגעבאמקעט פרוי מאלקין... און סאמע אין דער מינוט הערט זיך א קלאפ אין טהיר, און נאך א קלאפ, און נאך א קלאפ, וואס א מאל שטארקער און שטארקער.

— ווער איז דארט? — פרעגט מאלקין.

— היימישע! — ענטפערט א קול פון יענער זייט טהיר.

— וואס רעכענסט דו, זאל דאס זיין, איין אבלאווע? — פרעגט מאלקין ביי זיין ווייב און קאן זיך ניט דערווארטען אויף איהר תשובה, ווארום איידער די פרוי מאלקין עפענט אויף דאס מויל צו ענטפערען, טהוט א טרעשטשע די טהיר און עס קומען אריין געסט: א פריסטאוו מיט נאך א פריסטאוו, עטליכע פאליציסטען און זשאנדארמען, צווישען זיי איינער איין אפיציער. פאר גרויס איט־פעט האט זיך מאלקין צוגעזעצט צום טיש, און די פרוי מאלקין איז צוגעגאנגען צו פעמפעק'ס וויעגעלע.

— זדראווסטוואוי, גאלובטשיק! — אזוי האט אויסגערופען צו מאלקינען דער פריסטאוו, וואס האט איהם ניט איין מאל געזעהען ביי זיך אין אוטשאסטאק. — וואס זשע מאכסט דו עפיס, מיין טייערער? ווי געהט'ס דיר אין די געשעפטען?

מאלקין איז געוועזן אזוי איבערראשט, אז ער האט נישט גע־קאנט עפענען דאס מויל... און די איבעריגע חברה, די פאליציסטען מיט די זשאנדארמען מיט'ן אפיציער און מיט'ן צווייטען פריסטאוו, האבען דערווייל געטהאן זייער ארבייט: זיי האבען אויפגעוועקט די גאנצע קאמונע, אראפגעשלעפט זיי מחילה פון די בעטלעך — איך בעט איבער אייער כבוד — האלב־נאקעט, צוגעשטעלט צו יע־דען א סאלדאט, און עס האט זיך אנגעהויבען איין אונטערזוכונג.

— מאשא באשעוויטש! — האט אויסגערופען דער זשאנ־דארמסקי אפיציער, נאך גאר א יונגערמאנטשיק, בלוט און מילך.

מיט צוויי שענע געקרייזעלטע קאַטלעטלעך אויף די באַקען אַ לאַ פּושקין. — וועלכע פון אייך איז דאָ מאַשאַ באַשעוויטש?

— מאַשאַ באַשעוויטש איז ניטאָ, — האָט זיך איינגעשטעלט מאַלקין אַרויסרעדען די ערשטע דריי ווערטער.

— וואָס הייסט, זי איז ניטאָ?

— אַרויסגעפאָהרען.

אַז עמיצער זאָל געווען וואַרפען אַ באָמבע, וואָלט זי נישט בעדאַרפט האָבען קיין שענערען עפעקט און וואָלט נישט געקאָנט זיין מעהר איבעראַשען, ווי עס האָט זיי איבעראַשט די ידיעה, אַז די צוליעב וועלכע זיי זענען געקומען אהער אויף זיכער, איז נישטאָ.

— אַרויסגעפלויגען אייער פויגעלע! — האָט זיך מיט אַ ביטער שמייכעלע אָנגערופען דער זשאַנדאַרמסקי אָפיציער מיט די קאָטלעטען אַ לאַ פּושקין צו איינעם אַ פּאַרשוין, וואָס איז געשטאַנען ביי דער טהיר גאַנץ אונבעמערקט, אָנגעטהאָן אין איין אויבעראָק פון אַזאַ קאָליר, וואָס איז שווער צו זאָגען, צי איז דאָס גרוי, צי איז דאָס געל, צי איז דאָס געלבליך; גיכער קאָן מען זאָגען, אַז עס איז אַלע דריי קאָלירען צוזאַמען. די גאַנצע צייט איז דער אונבעמערקטער פּאַרשוין אינ׳ם דרייקאָלירענדיגען אויבעראָק געשטאַנען, ווי אַ מענש אַ זייטיגער, ווי איינער, וואָס מע וואָלט איהם אַריינגערופען פאַר איין עדות. דערהערט אָבער, אַז מאַשאַ באַשעוויטש איז נישטאָ, האָט דער פּאַרשוין מיט אַ מאָל אויפגעלעבט, צוגעגאַנגען צום טיש, אַ וואָרף געטהאָן מיט די אַש־קאָלירענדיגע ברילען אויף אַלע זייטען, דאָס פּנים איז איהם געוואָרען טווידט, די הענד האָבען געציטערט. ער איז צוגעגאַנגען צו מאַלקינ׳ען גאַנץ נאָהענט, אַריינגעקוקט איהם טיעף אין די אויגען אריין און מיט אַ שטילער, נאָר ענערגישער שטימע האָט ער צו איהם אַ זאָג געטהאָן אויף אידיש:

— מאַלקין! וואו איז מאַשאַ באַשעוויטש?... איך וויים, אַז איהר ווייסט... עס וועט זיין געזינטער פאַר אייך אַלעמען, אַז איהר וועט זאָגען דעם אמת...

מאַלקין האָט דערקענט דעם אינדערפריהיגען גאַסט, דעם פּאַ־קענמרעגער.

דאָס איז געווען יאַשקאַ וואָראָנאַ.

קאַפּיטעל ז.

מאַשאַ זוכט אַ טעריטאָריע.

אַז מאַשאַ באַשעוויטש האָט זיך אָפּגעזעגענט מיט דער „קליי־נער קאָמונע", וואָס ביי מאַלקינען אונטער'ן הימעל, האָט זי גע־נומען איהר „באַגאַזש", אַ טשאַכאָטעטשנעם טשעמאָדאַנטשיקעל, איבערגעבונדען מיט אַ שטריקעל, געחאַפּט אַ דראָזשקע און געהיי־סען זיך פיהרען אויף איינע פון די ווייטע גאַסען פון דעם גרויסען צעוואָרפענעם פּעטערבורג. מחמת דער וועג איז געווען אַביסעל ווייטליך, האָט זיך מאַשאַ אַריינגעלאָזט אין אַ שמועס, ווי איהר שטייגער איז, מיט'ן איזוואָזטשיק, אַ געזונדען אָרלאָוואסקען מוזשיק מיט אַ פּנים פון אַ בער, און איז געוואָהר געוואָרען פון איהם, אַז ער האָט אין אָרלאָווער גובערניע אַ שטיקעל ערד, וואָס עם קלעקט איהם נים אויף טרוקען ברויט, מוז ער קוטשירען, און דאָס ווייב מוז וואַשען גרעט, און די קינדער... עך, די קינדער! דריי זיהן האָט ער מיט אַ טאָכטער, איז איינער, דער עלטערער, אַ זאַפּאַסנאָי, גע'הרג'עט געוואָרען אין מאַנדזשוריע, דער אַנדערער איז אוועק ערשט היינטיגס יאָהר פאַר אַ סאָלדאַט...

— צו וואָס טויג דיר אַזוי פיעל סאָלדאַטען? — פרעגט איהם מאַשאַ. — שטעלסט־צו סאָלדאַטען צו דער רוסישער אַרמיע?

— וואָס־זשע זאָל מען טהון? — ענטפערט איהר דער איז־וואָזטשיק. — מע הייסט, דאַרף מען געבען.

דער איזוואָזטשיק דרעהט־אויס צו איהר זיין פּנים, קוקט זיך איין, ווער דאָס רעדט מיט איהם, טאָמער איז דאָס איין אונטער־געשיקטע. מאַשאַ'ס פּנים אָבער זאָגט, אַז זי איז נים פון די אונ־טערגעשיקטע, און אויף דעם איזוואָזטשיק'ס פּנים בעווייזט זיך אַ

מין גרימאסע, וואָס מע מוז דאָס אָננעמען פאַר אַ שמייכעל, און ער צערעדט זיך מיט איהר, ניט איהר אָנצוהערעניש, אַז ער איז ניט אַזאַ פינסטערער פאַרשוין, ווי זי מיינט, אַז ער ווייסט אויך וואָס סע טהוט זיך איצט אויף דער וועלט; ער אַליין טאַקי לייענט ניט קיין ביכלעך, מחמת ער קאָן ניט, נאָר אַנדערע לייענען איהם, סילוועסטער לייענט איהם און פערטייטשט איהם איטליכס וואָרט. ווער איז דער סילוועסטער? סילוועסטער איז איין אַרבייטער פון איין אייזענפאַבריק, וואָהנט מיט איהם אויף איין פּלאַץ, שלאָפען ביידע אויף איין ערד. דערצעהלט איהם סילוועסטער, וואָס אויף די פאַבריקען טהוט זיך: מע גרייט זיך צו אַ שטרייק. אַפּילו ער מיט זיין פערדעל וועט מוזען שטרייקען אַזוי לאַנג, ביז דער פּאָטער נאַפּאָן וועט הייסען.

— ווער איז דער נאַפּאָן? — פרעגט איהם מאַשאַ, אום צו איבערצייגען זיך, אויף וויפיעל איז דער איזוואָזטשיק אינפאָרמירט פון דעם, וואָס טהוט זיך אויף די פאַבריקען.

— דער פּאָטער גאַפּאָן — גיט איהר דער איזוואָזטשיק צו פערשטעהן אויף זיין שפּראַך — דאָס איז דער גלח, וואָס איז געשיקט געוואָרען צו מלחמה האַלטען מיט דער שוואַרצער קליפּה, מיט׳ן אַנטיכריסט, וואָס האָט זיך ביי אונז אין לאַנד אריינגעהאַפּט און וויל פון דאָרט נישט אַרויס. וויפיעל מע האָט איהם נישט אונטערגערויכערט מיט ווייראַך, וויפיעל תפלות מע האָט ניט אָוועקגעלעגט אויף איהם, מיט קללות, מיט תוכחות, מיט בעשווערונגען — ער ריהרט זיך ניט פון אָרט, אָט דער שוואַרצער כח, דער אַנטיכריסט, ס׳זאָל אויף איהם קומען אַ חלירע!...

ביי די ווערטער דערלאַנגט ער דעם פערדעל דאָס, וואָס ער וואָלט וועלען דערלאַנגען אַנטיכריסטען, און מאַשאַ וויל אַרויסבעקומען פון דעם נפש, ער זאָל איהר געבען צו פערשטעהן, ווער איז, נאָך זיין מיינונג, דער אַנטיכריסט?

— ווייסט איהם דער רוח! — ענטפערט ער איהר. — איך מיין, אַז ער דאַרף שטאַמען פון אידען.

— וואָס עפּיס פון אידען? — פרעגט איהם מאשאַ ערשטוינט.

— פון וואַנען דען, אַז ניט פון אידען? — ענטפערט איהר דער פויער, ווי אַ בר־סמכא. — אַלסדינג וואַכסט פון אידען. און די מלחמה איז דען ניט פון אידען?

— פון וואַנען ווייסט דו דאָס?

— איך ווייס ניט, איך מיין אַזוי...

דאַ שטעהט־פאַר מאשאַ'ן אַ שווערע אויפגאַבע: אויפקלערען דעם דאַזיגען נפש, ווער איז גאַפּאָן, און ווער איז אַנטיכריסט, און וואָס זענען די אידען, און ווער האָט אַרויסגערופען די מלחמה? אַ שווער שטיקעל אַרבייט איז דאָס געווען! האַקען האָלץ איז אַ סך גרינגער דערפון! און דאָך איז זי צופריעדען מיט איהר אַרבייט, וואָרום אַז זיי זענען צוגעפאָהרען אַהין, וואו זי האָט בעדאַרפט, און האָט זיך צעזעגענט מיט'ן איזוואָזשטשיק פאַר די אַנדערהאַלבען שעה, וואָס זיי זענען געפאָהרען, האָט אויף זיין בעריש פּנים גע־שפּיעלט אַ ברייט לויטער שמייכעל, וואָס האָט געקאָנט זאָגען:

— אַצינד איז פאַר מיר אַלץ ווי אויף אַ טעלער!...

* * *

צוגעפאָהרען צו אַ הויכען גרוי־געפאַרבטען מויער, האָט מאשאַ באַשעוויטש אַנגעקלונגען אין טויער, און עס האָט זיך בעוויזען אַ דוואָרניק מיט אַ ווייסען פאַרטוך און מיט אַ וויים בלעכעל אויפ'ן היטעל, און מאשאַ איז געוואָהר געוואָרען פון איהם אַ טרויעריגע בשורה, אַז דער פּאַרשוין, אויף וועלכען זי פרעגט זיך נאָך, איז אַרעסטירט, און זי קאָן דאַ ניט בלייבען, מחמת דער בעל־הבית פונ'ם הויף האָט איהם אָנגעזאָגט, אַז ער זאָל קיין סטודענטען מיט יונגע „באַרישנים" קיין צימער נישט פערדינגען. „זאָלען זיי בע־סער, זאָגט ער, שטעהן לעדיג, אָדער זאָלען זיי, זאָגט ער, דריי מאָל ברענען אויפ'ן פייער, איידער די פּאָליציע זאָל מיר זאָגען, אַז מיין הויף איז אַ נעסט פון סטודענטען, גנבים, זשוליקעס און סאָציאַ־ליסטען!"...

מאשא האט נעבאך געמוזט נעמען איהר „באגאזש“, דאס מטשא־באטעטשנע טשעמאדאנטשיקעל, און געהן זוכען א טעריטאריע ער־גיץ אנדערש, אויף דער דריטער גאס פון דאנען. אויף איהר קלונג האט זיך בעוויזען א פרוי מיט א רויטער פעטשיילע מיט גרינע קווייטען, דעם דוואָרניק'ס ווייב, און האט איהר געזאגט מיט א ניגון, זי זאל געהן פון דאנען וואס גיכער, וואָרום ס'איז א פולער הויף מיט פאליציע. זיי זוכען עמיצען...

אודאי האט אונזער העלדין געמוזט פערקירעווען דעם דישעל און „נעמען לינקס“, און טאקי שטעלען פיס, וואָרום בעקענען זיך מיט דער פאליציע וועט זי ניט פערשפּעטיגען, זי האט נאך זעהר־זעהר א סך צו טהון!... פלוצים (אלע גוטע מחשבות קומען־אן פלו־צים) טהוט איהר א שיין א מחשבה אין קאפ: „טאמארא!... טא־מארא שאסטעפאל!“...

מאשא באשעוויטש און טאמארא שאסטעפאל, האטש זיי זענען געווען חבר'טעס פון איין שטאדט, מיט אטעסטאטען פון איין גימ־נאזיע, דאך האבען זיי זיך זעלטען בעגעגענט, נישט ווייל מע האט עפּיס געהאט איינע צו דער אנדערער, נאר זיי קאנען אליין ניט זא־גען פאר וואס. ביי זיך אין הארצען האט זיך מאשא מודה געווען, אז זי האט ניט ליעב טאמארא'ס בורזשואזנע עלטערען מיט זייער בורזשואזנע שטוב. מאשא געדענקט, וואס פאר א שווערען איינ־דרוק זי פלעגט ארויסטראגען פון טאמארא'ס שטוב אלע מאל, ווען זי איז אהין געקומען. טאמארא'ס מוטער פלעגט איהר הייסען דער־לאנגען א גלאז טיי מיט אזא נוסח, גלייך ווי איינער איז זיך מפקיר פון עמיצענס וועגען, ברענגט א קרבן על־פּי נוים. וואס זאל מען טהון? מע מוז א מאל געבען יענעם א גלאז טיי!... און אלע מאל האט דאס דיענסטמיידעל פערגעסען אריינוואַרפען צוקער, און אלע מאל האט זי געשאלטען דאס מיידעל, למאי זי פערגעסט אריינצו־ווארפען צוקער.

און איהר פאטער, איציקעל שאסטעפאל? — איהם האט זי נאר פיינט געהאט. זי געדענקט א סצענע, ווי אזוי זי איז אמאל

געקומען צו טאמארא'ן, נישט געטראָפען זי אין דערהיים און בעגעגענט זיך מיט'ן פאָטער אויף דער שוועל.

— ווער איז דאָס מיידעל? — האָט איציקעל א פרעג געטהאָן בײ'ם ווייב און האָט זיך א קראַץ געטהאָן אונטער'ן קאָלנער.

— טעמעס'ס א חבר'טע, — האָט דאָס ווייב געענטפערט, נישט געוואָלט אָנרופען זי בײ'ם נאָמען, ווער זי איז. מאשא איז שוין געווען דעמאָלט אין זעכסטען קלאָס גימנאַזיע און האָט זיך שוין געקאָנט אויס'טענה'ען מיט א גרעסערען פון איציקעל שאָסטעפאָל. האָט זי מיט שטאָלץ געזאָגט צו איהם:

— איך בין ליפא'ס טאָכטער.

— וואָסער ליפא? — פרעגט איציקעל.

— ליפא באַשעוויטש, — ענטפערט איהם מאשא.

— וואָסער באַשעוויטש? — פרעגט ווייטער איציקעל, נעמט נישט צו די האַנד פונ'ם קאָלנער.

— דער איד פונ'ם האָלץ, — מישט זיך אַריין טאמארא'ס מוטער, און איציקעל דרעהט זיך אוים צו מאשא'ן מיט'ן הינטען, און מאשא געהט אוועק פון דאָרט א צעקאָכטע און גיט דאָס וואָרט, מעהר צו טאמארא'ן אהיים נישט געהן. בעגעגענט זי אָבער טאַמארא און שטעהט־צו צו איהר און רעדט אזוי לאַנג, ביז זי רעדט זי איבער.

איינמאָל האָבען זיי זיך בעגעגענט אין פעטערבורג אויף א פערזאַמלונג, און טאמארא האָט גענומען שטראָפען מאשא'ן פאַר וואָס זי קומט נים צו איהר. האָט איהר דערויף מאשא געענטפערט:

— פאַר וואָס קומסט דו ניט צו מיר? — און האָט זיך באַלד פערכאַפּט. — איבעריגענס, קאָנסט דו צו מיר ניט קומען....

— פאַר וואָס?

— ווייל מאַלקינ'ס רעזידענץ, דאָרט וואו איך וואָהן, אונטער'ן הימעל, איז צו קליין פאַר דיר!...

דאָס האָט שוין טאמארא'ן פערדראָסען, און זי איז דוקא געקומען צו איהר, זיך בעקענט מיט מאַלקינען און מיט דעם גאַנצען

פּראָלעטאַרישען געזינדעל, געפיהרט אפילו א דיסקוסיע מיט דער קאָמונע און פערליעבט אין זיך די גאַנצע קאָלאָניע, פונ׳ם יונגסטען אוורוטים ביז׳ן אַלטען סיבירניק בערעזניאַק. — אַלעמען איז טאַמאַרא געפעלען, אפילו די צוויי מיידלעך פון דער קאָמונע, עטקע און חוה.

— אַצינד האָף איך, אז דו וועסט זיין ביי מיר אויך? — זאָגט טאַמאַרא צו מאַשא׳ן.

— ביי דער ערשטער געלעגנהייט, — זאָגט מאַשא, און אַזוי ווי טאַמאַרא איז אוועקגעגאַנגען, אַזוי האָט זי שוין אָן איהר פערגעסען. דערמאַנט האָט זי זיך אָן טאַמאַרא׳ס איינלאַדונג אין דער מינוט, ווען זי איז געגאַנגען מיט איהר באַגאַזש אין די הענד איבער דער גרויסער שטאָדט פעטערבורג זוכען א טעריטאָריע.

אָפּגעגאַנגען נאָך עטליכע מייל, האָט אונזער העלדין אָפּגעשטעלט זיך ביי א געלבען מויער און האָט אָנגעקלונגען ביי דער פּאַראַדנע טהיר. אויף איהר קלונג האָט זיך בעוויזען א קליין באַרוויס שיקסעל מיט גרויסע קאַרעלען אויפ׳ן האַלז און מיט א פּאַרטיגען געלעכטערעל אויפ׳ן פּנים. מאַשא האָט איהר איבערגעגעבען דעם באַגאַזש און האָט זי א פרעג געטהאָן, ווי אַזוי מע רופט זי.

— מיך רופט מען מאַשא, — זאָגט דאָס קליינע שיקסעל מיט די גרויסע קאַרעלען און לאַכט.

— אויב אַזוי, האָבען מיר שוין צוויי מאַשאס,— האָט מאַשא באַשעווימש זיך אָנגערופען צו דער קליינער מאַשא און האָט זיך געהייסען אריינפיהרען צו דער „באַרישני“ (טאַמאַרא שאַפּטעפּאַל) אין צימער אריין.

— ווער איז דאָרטען? — האָט זיך געלאָזט הערען פון צווייטען צימער א קול פון א מאַנסביל.

— ס׳איז איך! — האָט איהם געענטפערט מאַשא באַשעווימש, אויסגעפּאַקט דאָס טשעמאָדאַנדעל און צעלעגט זיך ביי טאַמאַרא׳ן אין צימער, אַזוי ווי ביי זיך אין דערהיים.

— ווער איז געווען דער איך ? — האָט זיך געלאָזט הערען נאָך אַ מאָל די זעלבע מאַנסבילשע שטימע, און נישט בעקומען מעהר קיין ענטפער, האָט זיך בעוויזען דער מאַנסביל אַליין, אַ פּאַרשוין פון אַ יאָהר פערציג, אַ צעקאָשמעטער, אַ צעבורשעטער, אָהן אַ העמד, מיט אַ פּידזשאַקעל פערשפּילעט ביז אַרויף, אָהן הויזענטרעגער, און דערפאַר, אַפּנים, האָבען זיך די הויזען שטאַרק געשלעפּט אויף דער ערד, און דערפאַר, אַפּנים, האָט ער זיי אונטערגעהאַלטען ביי׳ם בויך מיט ביידע הענד, געגעבען אַלע מאָל אַ שלעפּ אַרויף און צו גלייכער צייט געהאַט צו טהון מיט די פּענסנע, וואָס האָבען בשום אופן נישט געוואָלט האַלטען זיך אויף דער נאָז, נישט קוקענדיג דערויף, וואָס די נאָז איז ביי איהם איין אויסגעבויגענע אידישע נאָז. שולדיג זענען דאָ, אַפּנים, די ברילען, נים די נאָז, און אפשר דער בעל־הבית פון דער נאָז, וואָס שיינט אַ צעטראָגענע בריאה צו זיין, איינער פון די נפשות, וואָס זענען שטענדיג פערהאָרעוועט, פערטאָרעראַמט, הויבען אָן צוואַנציג טויזענד ארבייטען און לאָזען קיינמאָל נישט אויס, גאָט ווייסט ווען זיי ווערען פאַרטיג !...

דערזעהען ביי טאַמאַרא׳ן אין צימער איין אומבעקאַנטען מענשען, האָט זיך דער צעקאָשמעטער פאַרשוין מיט די לאַנגע פאַלענדיגע הויזען געגעבען אַ האַפּ־צוריק און אַ בויג־איין אויף וויפיעל עס האָבען איהם ערלויבט די ברילען, און אַ זאָג געטהאָן די געווייסע באַנאַלע פראַזע :

— מיט וועמען האָב איך די עהרע ? (אנשטאָט אַ רי״ש קומט אוים ביי איהם אַ חי״ת).

— די עהרע איז ניט אַזאַ גרויסע. — האָט איהם מאַשאַ אָפּגעענטפערט פראָסט, ווי איהר שטייגער איז, און האָט זיך געטהאָן דערוויל איהר ארבייט : צענויפגעלעגט די האַנדטיכלעך, די קעמלעך, די בערשטלעך מיט די טיכעלעך מיט די קעלנערלעך, ווי ביי זיך אין דער היים. — איך בין טאַמאַרא׳ס אַ חבר׳טע פון דער היים ; מיין נאָמען איז מאַשאַ באַשעווימש.

ווי איין עלעקטרישער שטראם איז דער נאמען „מאשא באשעוויטש" דורכגעלאפען דורכ'ן גאנצען גוף פון דעם צעקאשמעטען פארשוין. א פריינדליך שמייכעל האט זיך צעגאסען איבער זיין גאנצען פנים. איין אנדער מענש איז ער געווארען! ער האט זי אנגענומען ביי דער האנד און נישט ארויסגעלאזט זי די גאנצע צייט, וואס ער האט גערעדט. און גערעדט האט ער לאנג און א סך און אהן אפשטעל, געקייטעלט איינס אינ'ם אנדערען אזוי קונציג, אז איבערצוהאקען איהם איז אונמעגליך, סיידען אוועקגעהן אין מיטען אדער איבערשרייען איהם מיט א טאן העכער. די, וואס קענען איהם, טהוען דאס טאקי, — מע האט קיין אנדער ברירה ניט...

— זענט איהח דאס די מאשא באשעוויטש? אי־אי־אי! טאמאחא וועט קומען, וועט זי זיך אויפהענגען פאח פחייד! מיח העחען פון אייך אלע טאג, דחיי מאל א טאג. צעהן מאל א טאג! איהח זייט א העלדין! א גחויסע העלדין! ניט אלע קאנען דאס, וואס איהח קאנט! מיח דאחפען אלע ביי אייך זיך לעחנען! מיח זענען קינדעח, חרח־יונגלעך קעגען אייך! מיין נאמען איז אבחאם מאחקאוויטש! אבחאם מאחקאוויטשען קענען אלע! מיין פחאפעסיע איז דחוקעחיי, נאח אליין בין איך א שטיקעל מאהלעח, א שטיקעל קינסטלעח, א שטיקעל שחייבעח, א שטיקעל דיכטעח, א וועגעטאחיאנעץ און א טאלסטאוועץ. ווי אזוי האלט איהח פון טאלסטאי? איך האלט פון איהם זעהח שטאחק! איהח זאגט מסתמא, אז עח איז מעהח דיכטעח אלס פילאזאף? איך בין מיט אייך ניט איינפעחשטאנדען!...

אויב מאשא באשעוויטש איז געווען איינפערשטאנדען מיט אברהם מארקאוויטש'עס מיינונג איבער טאלסטאי'ס פילאזאפיע אדער ניט — דאס איז א בעזונדערע פראגע, נאר אז מע דארף ארויסנעמען די האנד פון זיין האנד — דאס האט זי געזעהען און האט דאס בעצייטענס געטהאן, און האט איהם געוואלט איבעררייסען אין מיטען, איז אבער געווען אונמעגליך, מחמת אברהם מארקאוויטש האט געהאלטען סאמע אין רעכטען שמועס, און ס'איז

געוועז פשוט א רחמנות איהם איבערצורייסען, ווי ס'איז א רחמנות אויפוועקען א מענשען, למשל, ווען ער האלט אין רעכטען געשמאַקען שלאָף. אַ גליק, וואָס ס'איז אָנגעקומען טאַמאַראַ שאַסטעפאַל.

און אַז טאַמאַראַ איז אָנגעקומען, האָט זי אבראַם מאַרקאָוויטש'ען גאַנץ פיין משלח געוועזן פון איהר צימער, געהייסען זאָגען ראָזען, אַז זי האָט אַ גאַסט צו דער טיי...

— נישט צו דער טיי, — פערריכט זי מאַשאַ — נאָר אויף אַ גאַנצע וואָך, אָדער אויף צוויי וואָכען, ביז איך וועל מיר קריגען אַ מקום־מנוחה. איך האָף, אַז דו האָסט גאָר נישט קעגען דעם, מע זאָל אַריינטראָגען אהער נאָך אַ בעטעל?

טאַמאַראַ איז געוואָרען אביסעל רויטליך: איציקעל שאַסטעפאַל'ס טאָכטער איז ניט געווען געניג דעמאָקראַטיש, זי זאָל קאָנען איבערטראָגען אזוי לייכט אזא מין בענעמונג, ווי עס האָט זיך ערלויבט די עכטע דעמאָקראַטין מאַשאַ באַשעוויטש. טאַמאַראַ האָט איהר געזאָגט, אַז מיט פערגעניגען וועט זי זי האַלטען נישט נאָר צוויי־דריי וואָכען, אַפילו צוויי־דריי חדשים, דעם גאַנצען ווינטער, און איז אַריבער באַלד אויף איין אַנדער שמועס, וועגען דער קאָמונע: וואָס מאַכט די קאָמונע? וואָס מאַכט מאַלקין? און וועגען אבראַם מאַרקאָוויטש, וואָס פאַר אַ פלאַפּלער ער איז, אַ גוטער מענש, אַ דימענט, נאָר אַ פלאַפּלער, און וועגען זיין פרוי ראָזע, וואָס איז איהרע, טאַמאַראַ'ס, אַ קרובה.

— נישט דערפאַר, ווייל זי איז מיר אַ קרובה, — זאָגט טאַמאַראַ — נאָר אַז דו וועסט זיך מיט איהר נעהענטער בעקענען, וועסט דו אַליין זאָגען, אַז דאָס איז ניט קיין פרויענצימער, נאָר אַ מלאך פון גאָט! און אַ קינד האָבען זיי, דאָס הייסט, זיי האָבען אַ סך קינדער, נאָר איין קינד האָבען זיי, זיוזיאַ הייסט ער, אַ יונגעל פון פיער יאָהר, ווייס איך ניט, וואָס פון איהם וועט אויסוואַכסען! קלוג ווי אַ שד, גוט ווי אַ מלאך, און שען איז ער! האָסט געזעהען אַמאָל ראַפאַעל'ס בילד, אַראָפּגענומען פון איהם זעלבסט? אַ!

איך האָב גאָר פערגעסען, אַז דו ביזט אַ... אַ... אַז דו האָלסט נישט פון קונסט!...

— האָסט אַ גרויסען טעות, טאַמאַראַ! אמת'ע קונסט האָב איך ליעב, און קליינע קינדער אויך... — אַזוי זאָגט מאַשאַ, און טאַמאַראַ ענטפערט איהר דערויף מיט אַ זיפץ; זי דערמאַנט זיך, אַז אָט איז זי, טאַמאַראַ שאָסטעפּאַל, אין פּעטערבורג שוין אַ היבש שטיקעל צייט — און האָט נאָך דערווייל נישט געטהאָן גאָרניט... און זי איז מקנא איהר חבר'טע מאַשאַ, שטאַרק מקנא, נאָר אַרויס־זאָגען דאָס האָט זי קיין מוט... עפּענט זי אויף די טהיר, שטעקט אַריין דעם קאָפּ און רופט אויס אויף אַ קול:

— זיוזיא! ניאַניאַ! נישטאָ קיינער! — און באַלד נאָך דעם זאָגט זי ווידער צו מאַשאַ'ן: — האָסט דו עפּיס בריעף פון דער היים? וואָס שרייבט מען דיר?

— זעהר אָפט! — ענטפערט איהר מאַשאַ און צעלאַכט זיך. — שוין צו אָפט! כמעט אַ טאָג איבער אַ טאָג האָב איך פון מיין קאַ־פּעליע בריוולעך, פון די שוועסטערלעך, פון די ברידעלעך, פון דער מאַמען און פונ'ם טאַטען, און איבערהויפּט — פונ'ם טאַטען! ער שרייבט צו מיר אַלע צוויי טאָג, און איך איהם מוז שרייבען אַלע צוויי טאָג. און נישט גלאַט אַזוי בריוולעך, נאָך בריעף, גאַנצע מגילות, בעשרייבונגען פון אַלסדינג, וואָס עס קומט פאָר, און מעהר, געוועהנליך, פון דער „רעוואָלוציע". ער איז ביי מיר אַ רעוואָלו־ציאָנער, אַ געפעהרליכער רעוואָלוציאָנער!...

אַזוי לאָזט אויס מאַשאַ און צעלאַכט זיך מיט איהר גוטען אויפ־ריכטיגען געלעכטער און בעווייזט איהרע געזונדע ווייסע שענע צייהן, וואָס קיין דאַנטיסט אין דער וועלט האָט נאָך נישט געהאַט די זכיה זיך צוריהרען צו זיי מיט זיינע גלאַנצענדיגע שטאָהלענע אינסטרומענטען. און ווידער אַ מאָל איז איהר טאַמאַראַ מקנא, סיי אויף דעם, וואָס זי שרייבט זיך איבער אַזוי אָפט מיט איהר „קאַפּעליע", סיי אויף איהרע ווייסע צייהן...

— שוין דערלאנגט דעם סאמאָוואר! — זאָגט דאָס קליינע באָר־וויסע שיקסעל מיט די גרויסע קארעלען, וואָס מע רופט זי אויך מאשא.

קאפיטעל ח.

מאשא באשעוויטש ביי טאמארא שאסטעפאל.

שוין לאנג האָט זיך מאשא ניט געפיהלט אזוי גוט, ווי ביי'ם טיש פון טאמארא שאָסטעפאָל'ס בעלי־בתים. א גאנץ געזינדעל האָט זי דאָרטען געטראָפען, א נעסט, אָדער א קוואָקע, מיט קליינע היהנדעלעך ארומגערינגעלט. אויפ'ן טיש איז געשטאנען ברויט אָנגעשניטען און קעז און פוטער און איינגעמאכטס. נאָהענט צום סאמאָוואר איז געזעסען אבראם מארקאָוויטש'עס ווייב, ראָזע, נאָך גאָר א פרישע און א שענע פרוי, ארומגערינגעלט מיט א גאנצער האַליאסטרע קינדער, איינס קלענער פונ'ם אנדערען. איטליכס קינד איז זיך א וועלטעל פאר זיך. יעדער מיט זיין קאפריז, מיט זיין השגה, מיט זיין מאָגענדעל און מיט זיין יצר־הרע'לע. און די מוטער, די גליקליכע קוואָקע, ראָזע, זיצט ביי'ם סאמאָוואר און קוקט וואָס יעדען פעהלט, און מערקט וואָס יעדער וויל, און אַלץ ווערד אין איין מינוט בעשאפען, און עס נעמט זי ניט קיין קאפריז; און צעשלאָגען זיך צווישען זיך א פאר קינדערלעך, צענעמט זי זיי; און צעוויינט זיך ווער פון זיי, ווערען אויסגעווישט די טרערען; און צעלאכט זיך א קינד, לאכט די מוטער מיט און קוועלט און וואכסט און לעבט מיט זיי צוזאמען.

ווענען פון די אַלע האָט די מוטער מעהר ליעב? עס וועט ניט זיין קיין פאראדאָכס, ווען איך וועל זאָגען, אז זי האָט יעדעס קינד מעהר ליעב פונ'ם אנדערען, דען יעדעס קינד האָט אין זיך עטוואָס אזעלכעס, וואָס דאָס צווייטע האָט דאָס נישט. דאָך איז אין דער שטוב פאַרהאַן א צענטרום, א מיטעלפונקט, ארום וועל־בען אַלץ דרעהט זיך, ווי ארום א זונן, און וועלכעס אַלע האָבען ליעב

אהן א ברעג, און ארום וועלכען און צוליעב וועלכען אלץ לעבט און געפינט א בעזונדערען אינטערעס צום לעבען. דאס איז זיוזיא!

טאמארא שאסטעפאל האט ביי זיך א גאנצע קאלעקציע פון פאטאגראפישע בילדער פון דעם דאזיגען קינד. אבראם מארקאוויטש האט אליין וויפיעל מאל געוואלט ארויפנעמען זיוזיא׳ן אויף פאפיער (אבראם מארקאוויטש איז א שטיקעל קינסטלער), האט זיך אבער די גאנצע פאמיליע, א חוץ ראזע׳ן, ארייגעמישט, שטארק געפראטעסטירט קעגען דעם, ניט דערלאזט, אז דער פאטער זאל אוועקנעמען ביי׳ם קינד דאס, וואס די מילדע נאטור האט דעם געשענקט. דער פאטער האט דאס געפרייהט און געקרענקט; געפרייהט, וואס ער איז דער פאטער פונ׳ם קינד, און געקרענקט, וואס מע גלויבט ניט אין זיין קינסטלערישען טאלאנט. האט ער זיך מיישב געווען און האט איהם בעשריבען אין א ליעד, א גרויסעס ליעד. איז אבער דאס ליעד אויסגעקומען נאך ערגער פון דעם געמעלד. דאס ליעד איז קיינעם ניט געפעלען, אויסער איין ראזע׳ן. נאר פון ראזע׳ן איז קיין ראיה ניט; איהר איז אלץ געפעלען; וואס אבראם מארקאוויטש זאל ניט רעדען, אדער שרייבען, איז דאס גוט, איז דאס זיס, איז דאס פראכטפול! קיינער גלויבט ניט אזוי אין אבראם מארקאוויטש׳עס טאלאנטען, ווי זיין ווייב ראזע. ער אליין גלויבט ניט אזוי פיעל אין זיך, וויפיעל ראזע. ביי איהר איז „אבראשא” א זשעניע, וואס קיינער פערשטעהט איהם ניט און קיינער שעצט איהם ניט, ווארום אז אלע זאלען איהם פערשטעהן און שעצען אזוי ווי זי, וואלט ער נישט בעדארפט אפגעבען אזוי פיעל גאלדענע צייט צו דער דרוקעריי, וואס גיט זיי קוים־קוים צום לעבען. די וועלט זאל זיין אביסעל מעהר מבין, — אזוי דענקט ראזע — וואלט זיך שוין לאנג געפונען א פערלעגער, וואס וואלט ארויסגעגעבען אלע זיינע ליעדער, וואס ער האט ווען געשריבען פון זינט ער איז פאר איהר א חתן געווארען. די וועלט זאל זיין אביסעלע מעהר מבין, — דענקט ווייטער ראזע — וואלט זיך שוין לאנג געפונען א בעלן, וואס וואלט אוועקגעקויפט אט די אלע בילדער,

וואָס ער מאָהלט און מאָהלט פון זינט זי קען איהם. און ראָזע האָפּט אַ קוק אויף די ווענד, וואָס זענען פערהאַנגען מיט עטיודען און מיט בילדער, מעהרסטענטייל, נישט־געענדיגטע, און זי דערמאָנט זיך, אַז אויפ׳ן בוידעם ליגען בילדער נאָך דריי מאָל אַזוי פיעל, אויך נישט־געענדיגטע... און זי דערמאָנט זיך, וויפיעל ליעדער, פּאָעמען און נישט־געענדיגטע ראָמאַנען עס ליגען אין אַלע שאַפעס און אין אַלע טישקעסטלעך, און אַפילו אין די „קאָרזינעס" פון דעם גרעט ליגען גאַנצע פּעק מיט מאַנוסקריפּטען. גאָט זאָל היטען פון אויס־רוימען, אַרויסוואַרפען אָדער פערברענען! וואָס איז? איהר האָט מורא, אַז ראָזע איז נישט בעקאַנט מיט די אַלע אונשטערבליכע ווערק? צי איהר מיינט, אַז ראָזע האָט נישט געלייענט אָט די אַלע פּאָעמען, מיט די באַלאַדען, מיט די סקיצען, מיט די ערצעהלונגען און ראָמאַנען? דאָס הייסט, זי אַליין האָט זיי ניט געלייענט; ער, דער מאַן, האָט זיי איהר געלייענט, און ניט איין מאָל — אַ סך מאָל! ס׳איז אַ סברה, אַז ראָזע איז אין איהר מאַנ׳ס ווערק מעהר קלאָר, ווי ער, דער פּערפאַסער אַליין. וויפיעל מאָל מאַכט זיך, אַז אברהם מאַרקאָוויטש פרעגט ביי ראָזע׳ן, ווי אַזוי הייסט ביי איהם דער און דער העלד פון דעם און דעם ראָמאַן? איאָ, זילבער־שטיין? — „ניין, נשמה מיינע! — ענטפערט איהם ראָזע. — דו האָסט אַ טעות!"...

ביי אברהם מאַרקאָוויטש׳ען איז ראָזע׳ס אויטאָריטעט און ראָ־זע׳ס קריטיק די בעסטע, די קליגסטע און די אויפריכטיגסטע. פאַר די אַלע אַנדערע קריטיקער טאָר מען קיין ווערק ניט ווייזען; די בעסטע זאַך מאַכען זיי אייך צו נישט, געוועהנליך מחמת קנאה; זיי פערגינען נישט!... ווי קאָן מען פערגלייכען אַ פרעמדען צו איין אייגען ווייב? למשל, וועט זיך אַ פרעמדער אוועקזעצען טרייסטען אַ מענשען, איהם אויסרעדען דאָס הארץ, ער זאָל זיך ניט זאָרגען, וואָס די וועלט אַנערקענט איהם ניט?

— וואַרט־צו, מיין לעבען, עס וועט נאָך קומען אַ צייט, וואָס די וועלט וועט זיך אַרומקוקען אויף דיר אויך! — אַזוי האָט איהם

ראָזע אויסגערעדט דאָס האַרץ. — אָט האָבען זיי איצטער צו טהון מיט טאָלסטאָי, מיט גאָרקי. עס קעהרט די וועלט! זאָלען נאָר ארויס די ערשטע ליעדער דיינע אויף דער וועלט — וואו האַלסט דו מיט זיי? ביזט נאָך ניט פאַרטיג? וויפיעל ביכלעך דרוקסט דו? איינגאַנצען צוויי טויזענד? לעכערליך! צוויי הונדערט טויזענד, צום ווינציגסטען!

אוןביידע זעצען זיך אוועק, מאַכען אַ חשבון, וויפיעל קאָנען זיי פערדיענען, ווען זיי זאָלען, צום ביישפּיעל, ארויסלאָזען אויף דער וועלט די „זעמטליכע ליעדער" פון אברהם מארקאָוויטש? דער חשבון איז אויבען־אויף, ווי אויף אַ טעלער: די בעפעלקערונג פונ'ם לאַנד איז הונדערט פערציג מיליאָן. וועלען מיר זאָגען, אַז נאָר אַ צעהנט־חלק קאָן לעזען — אלזאָ, האָבען מיר פערצעהן מיליאָן לע־זער. וועלען מיר זאָגען, אַז ניט אַלע קאָנען קויפען ביכער, דאָס הייסט, איינער וועט קויפען און צעהן וועלען לייענען, — האָבען מיר, אלזאָ, אַריבער אַ מיליאָן קויפערס? וויפיעל עס דאַרף קאָס־טען אָפּדרוקען אַ ביכעל — דאָס ווייסט שוין אברהם מארקאָוויטש: ער האָט דאָך אַ דרוקעריי... נאָר דאָס אַליין איז בלאָטע. דער עיקר איז דאָך דער כבוד, דער נאָמען!...

און דאָס גליקליכע פּאָר טראָגט זיך אוועק אויף די גרינגע פליג־לען פון דער רייכער פאַנטאַזיע אין עולם הדמיון, אין גן־עדן, וואָס זיי אַליין האָבען איהם אויסגעבויעט... און דערווייל האָט אברהם מארקאָוויטש גענומען דרוקען ביי זיך אין דער אייגענער טיפּאָ־גראַפיע די „ערשטע ליעדער" זיינע אין אַ ביכעל מיט'ן נאָמען „די יונגע האַרפע", געהאַט צו טהון קודם מיט'ן צענזאָר, וואָס האָט איהם געגעבען מאַטעריאַל צו רעדען און שרייען אויף אַנדערט־האַלבען יאָהר נאָכאַנאַנד, ביז גאָט האָט רחמנות געהאַט, דער צענ־זאָר האָט דאָס דורכגעלאָזט בשלום, און די „יונגע האַרפע" איז ארויס פון דרוק, גאַנץ שען אילוסטרירט מיט אַ האַרפע און מיט אַ האַנד, וואָס שפּיעלט אויף דער האַרפע. — נאָר אַז ס'איז ניטאָ קיין מזל, העלפט נישט קיין חכמה! טאָלסטאָי און גאָרקי און טשע־

כאָוו און די איבעריגע אַלע געהען אין די צעהנער הונדערטער טויזענדער, און די „יונגע האַרפע" פון אַבראַם מאַרקאָוויטש ליגט אויף אַ בוידעם (פון 2,000 ליגען נישט געריהרט 1,941!). נו, קאָן ניט צעזעצט ווערען די גאַל? זאָל אַבראַם מאַרקאָוויטש ניט ברענען, ניט פייערען? אַ גליק, וואָס ער האָט אַזאַ ווייב, ווי ראָזע, און וואָס זיי האָבען אַזאַ קינד אַ צאַצקע, ווי זיוזיא.

— וואָס זאָגט איהר אויף אונזער זיוזיא'ן? — רופט זיך אָן אַבראַם מאַרקאָוויטש צו זייער גאַסט, צו מאַשאַ'ן.

דערזעהען דאָס ערשטע מאָל זיוזיא'ן, האָט זי איהם שיער ניט אויפגעגעסען. נישט נאָר ער האָט זי גענומען מיט זיין ווייס מאַרמאָר מלאָכ'יש פנימ'על, לאַנגע זיידען־קאָלירענע לאָקען, טיעפע הימעל־בלויע אויגען, אויסגעטאָקט נעזעל, קליין מיילכעל, אַנטיטשנע מאָרדעלע, קלאַסיש געשטאַלט און אויסערגעוועהנליכע גראַציע; ער האָט זי בעצויבערט מיט זיין בענעמען זיך, מיט זיין האַלטען זיך, מיט זיין רעדען און מיט זיין שפּראַך. ער האָט איהר פערגעבען אַזעלכע פראַגען און האָט איהר געענטפערט אַזוי קלוג און שאַרף, אַז מאַשאַ איז אַרוים פון די כלים. זי איז צום קינד צוגעזאָרען געוואָרען, און איהר ליעבשאַפט צום קינד איז נאָכדעם געוואַכסען פון שעה צו שעה, פון טאָג צו טאָג, ביז זי האָט זיך איינמאָל מודה געווען פאַר טאַמאַרא'ן, אַז זי פיהלט זיך צום קינד צוגעבונדען מעהר ווי צו איהרע איינענע שוועסטערלעך און ברידערלעך, און אַז זי קאָן זיך גאַרניט פאָרשטעלען, אַז זי זאָל זיך ווען קאָנען שיידען מיט דעם זיוזיא'ן. וואָס האָט פערנומען ביי איהר אין האַרצען גאָר אומגעריכט אַזאַ גרויסען פּלאַץ! וואו זי האָט געהאַט ערגיץ אַ פרייע מינוט, האָט זי דאָס אַוועקגעגעבען זיוזיא'ן. מיט זיוזיא'ן לערנען, מיט זיוזיא'ן רעדען, מיט זיוזיא'ן פערברענגען, מיט זיוזיא'ן שפּיעלען זיך — איז ביי איהר געווען איינס פון די גרעסטע פערגעניגענס. איז מאַשאַ געקומען אַהיים, איז דאָס ערשטע געווען זיוזיא! איז מאַשאַ אויפגעשטאַנען פון שלאָף — איז זיוזיא! אינ'ם גרעסטען פּאָליטישען שמועס איז געווען זיוזיא!

א תענוג איז געווען ביי מאשא'ן אוועקזעצען זיך דערצעהלען זיר־זיא'ן מעשיות. אויף מעשיות דערצעהלען איז מאשא געווען א בריה, און מעשיות איז געווען ביי זיוזיא'ן דאס חיות, דאס לע־בען! און מאשא האט זיך אוועקגעזעצט דערצעהלען איהם איין מעשה נאך דער אנדערער, און זיוזיא האט אויפגעעפענט זיינע אויסגעטאקטע ליפעלעך, זיינע הימעל־־בלויע אויגעלעך, און האט געקוקט אויף מאשא'ן מיט גרויס פערשטאנד, ווי איין אמת'ער בר־דעת, און ווי איין אמת'ער בר־דעת געשטעלט אפטמאל א פראגע, און ווי איין אמת'ער בר־דעת געלאכט דארט, וואו מע דארף לאכען, און געוויינט דארט, וואו מע דארף וויינען.

קוקענדיג אויף דעם יונגען בעשעפעניש, אויף דעם געראטען נפש'על, וואס איז פול מיט לעבען, האט קיינער ניט געקאנט זיך ריכטען, אז דאס וועט זיין דער ערשטער קרבן אינ'ם אויסגוס פונ'ם גרויסען שטורם...

* * *

אין דער קורצער צייט, וואס מאשא האט פערבראכט מיט טא־מארא שאסטעפאל אלס גאסט, האט זי טאמארא ליעב געקריגען, ווי איין אייגענע שוועסטער, און איז צוגעבונדען געווארען צו איהר מיט לייב און לעבען. מאשא האט נישט געדארפט ווארטען ביז איהר חבר'טע וועט „אנטפלעקען" פאר איהר איהר נשמה, אויסגיסעז איהר הארץ; זי איז געווען קלאר אין טאמארא'ס לעבען, מע קאן זאגען, אויף אויסווענינ. טאמארא איז געווען איבערראשט, ווען זי האט ערפאהרען, אז מאשא ווייסט פון איהר ראמאן מיט'ן יונגען ראמאנענקא'ן... דאס איז געווען אויפ'ן אנדערען טאג נאך מאשא'ס בעזעצען זיך ביי טאמארא'ן. זי האט דערזעהען ביי טאמארא'ן אויפ'ן טיש א פארטרעטעל אין א קליין זילבערן רעמעל.

— א! — האט א זאג געגעבען מאשא, נאר א קוק געטהאן אויפ'ן פארטרעט. — דאס איז ער, ראמאנענקא. ער וועט היינט רעדען אין גרויסען מאניעזש... שאדע, וואס איך קאן דארט היינט

ניט זיין, איך בין פערנומען אין איין אנדער אָרט... ער ווייסט, אַז איך וועל ניט זיין...

— דו האָסט זיך געזעהען מיט ראָמאַנענקאָ'ן? — האָט טאָמאַרא אַ זאָג געטהאָן, און סע האָט זיך ניט־ווילענדיג אַרויסגעריסען פון איהרע ווערטער אַ געפיהל פון... אייפערזוכט? ניין! צו הייליג איז ביי איהר ראָמאַנענקאָ, צו גרויס איז ביי איהר מאַשאַ!... וואָס דען איז דאָס געווען?... מאַשאַ האָט זי אָבער גיך אַרויסגעפיהרט פון פערלעגענהייט. זי האָט צו איהר אַזוי געזאָגט:

— דאַרפסט זיך ניט וואונדערען. איך קען ראָמאַנענקאָ'ן פריהער פון דיר און בעסער פון דיר... אַז ער האָט דיך ליעב — איז אַ פאַקט... דו פערגעטערסט איהם, און ער פערדיענט דאָס... אָבער איך מוז דיר זאָגען אויפריכטיג — דו ווייסט, אַז אַנדערש קאָן איך ניט זאָגען: — גליקליך וועט איהר קיינמאָל ניט זיין, ניט דו, ניט ער... דו ווילסט וויסען, פאַר וואָס? דו פערגעסט, אַז ער געפינט זיך אויף אַ „וואולקאַן", און דו ביזט בעשאַפען געוואָרען צו איין אַנדער לעבען...

דאָס איז געזאָגט געוואָרען אַזוי ערנסט און מיט אַזאַ ווייבען צערטליכען טאָן, אַז טאָמאַרא שאָסטעפאַל האָט זיך נישט געקאָנט געפינען בעלעדיגט. זי האָט רוהיג געזאָגט:

— דו ווילסט מיר זאָגען, אַז איך בין ניט קיין העלדין און בין נישט ווערטה, אַז...

— האָסט אַ טעות! נישט דאָס האָב איך דיר געוואָלט זאָגען! — שלאָגט איהר איבער מאַשאַ די רעד. — איך האָב דיר נישט געוואָלט דערנידעריגען. אדרבה, איך האָב ליעב אַזעלכע ווי דו; דו ביזט דאָס לעבען אַליין, און צום לעבען ביזט דו בעשאַפען. איך וואָלט אויך געוואָלט זיין דאָס, וואָס דו... איך וועל דאָס אָבער ניט זיין קיינמאָל; שולדיג איז אין דעם די צייט. אין אַ ביטערע צייט לעבען מיר... און די אומשטענדען האָבען זיך פאַר מיר צענויפגעלעגט אַזוי, אַז איך ווייס ניט היינט,

וואו איך וועל מאַרגען זיין... דאָס זעלבע איז אויך מיט איהם, מיט ראַמאַנענקאָ'ן. הלואי איך זאָל האָבען אַ טעות, נאָר איך זעה איהם ווייט־ווייט פון דאַנען!...

— פאַר מיר איז ניטאָ קיין ווייט! — זאָגט טאַמאַראַ מיט היץ. — וואו ער, דאָרט בין איך! גישטאָ די קראַפט אין דער וועלט, וועלכע זאָל מיך אָפּהאַלטען און קאָנען צעשיידען מיט דעם מענשען, סיידען דער טויט...

— יעדע אַנדערע אויף דיין אָרט וואָלט אויך אַזוי געזאָגט. עס מאַכט דיך נאָר הויך אין מיינע אויגען. — זאָגט איהר מאַשאַ. — איך קאָן מיך אָבער ניט איינהאַלטען און מוז דיר זאָגען גאַנץ אָפען דאָס, וואָס איך מיין: איך בעדויער דיך, טאַמאַראַ, און נישט אַזוי דיך, ווי דיינע עלטערען.

— מיינע עלטערען? (טאַמאַראַ'ס אויגען צינדען זיך אָן מיט פייער.) לעבען מיר דען צוליעב די עלטערען? פאַר וואָס בעדויערסט דו ניט דיינע עלטערען?

— פון וואַנען ווייסט דו, אַז ניין?...

ביי די ווערטער קומט אָן אברהם מאַרקאָוויטש, און זייער שמועס ווערד איבערגעריסען אין מיטען.

קאַפּיטעל ט.

ער האָט זיי געפּאַקט!

ביי אברהם מאַרקאָוויטש'ען אין שטוב האָבען אַלע, פון אברהם מאַרקאָוויטש'ען ביז'ן קליינעם שיקסעל מיט די גרויסע קאַרעלען און ביז'ן קליינינקשקען זיוזיאַ, געהאַלטען אין סאַמע זיסען שלאָף, ווען דער גוטער זיסער מלאך קומט און פלאַנטעט זיינע גוטע זיסע חלומות... אַך, חלומות! יעדער זעהט אין חלום דאָס, וואָס ער וויל, דאָס, וואָס ער זוכט. למשל, אברהם מאַרקאָוויטש'ען האָבען זיך געפּלאַנטעט ביכער און בילדער אין די אַלפּים. אין די מיליאָנען!... מע שלאָגט איהם אָפּ די טהירען!... אַלע ווילען זיינע ליעדער, די „יונגע האַרפּע“ — ער האָט שוין ניט קיין הענד פאַ־

קענדיג, ער שיקט זיי אָפּ צו ראָזע'ן... און ראָזע זעהט נאָך אַ שענערן חלום: אַ מאַסע מענשען... אַ פּראָצעסיע... אין מיטען געהט אבראַם מאַרקאָוויטש מיט אַלע קינדער... זיוזיאַ אויף צופריהער מיט'ן טאַטענס „יונגע האַרפּע" אין די הענד... דאָס פּאָלק שטורעמט און שרייט: לעבען זאָל דער אונשטערבליכער פּערפּאַסער פון דער אונשטערבליכער „האַרפּע!"... גאָר הינטען געהען נאָך מיט אראָפּגעלאָזטע קעפּ גראַף טאָלסטאָי, מאַקסים גאָרקי, אַנטאָן טשעכאָוו, געטע, שילער, שעקספּיר, מאַרק טווען און אַנדערע בעריהמטע שריפטשטעלער, און וויינען... טאַמאַראַ שאָסטעפּאַל זעהט אין חלום ראָמאַנענקאָ'ן מיט גרויסע אותיות „ק אָ נ ס ט י ט ו צ י ע!"... און מאַשאַ באַשעוויטש, וואָס שלאָפט אָקעגען טאַמאַראַ'ן אויף אַ קורצפיסיגער סאָפע, חלומ'ט פון אַ פּאַרלאַמענט, און זי זעהט זיך אַליין אין פּאַרלאַמענט שטעהן אויף דער פּלאַטפאָרם מיט די הענד אַרונטער, און די ווענד זענען בעהאַנגען מיט פּראָקלאַמאַציעס: „לעבען זאָל די פרייהייט!"... מאַשאַ דעם קליינעם שיקסעל מיט די גרויסע קאַרעלען חלומ'ען זיך רויטע, גרינע, בלויע, ווייסע, געלע קאַרעלען, אָהן אַ שיעור קאַרעלען!... זיוזיאַ'ס ניאַניאַ חלומ'ט, אַז זי זיצט אויף אַ לאַנגער באַנק אין קינדער־גאָרטען מיט אַ סך ניאַנים און מע רעדט... און זיוזיאַ אַליין זעהט פאַר זיך וועלאָסיפּעדען און זייגערלעך, זייגערלעך און וועלאָסיפּעדען קאַטשען זיך, רעדלען זיך, דרעהען זיך, פּליהען, פּליהען...

פּלוצים — סטוק־סטוק־סטוק! טראַך־טאַראַראַך! עס קלינגען די פענסטער, עס פּלאַצען די טהירען. נאָך איין מינוט — און די שטוב איז פול מיט פּאָליציע. אַלע וואַכען־אויף, זענען טוירדט ווי די טוירדטע, עס ציטערען די ציינער אין מויל. די אַלטע ניאַניאַ צלמ'ט זיך. רופט גאָט צו הילף. אפילו דער קליינער זיוזיאַ, וואָס האָט נאָר־וואָס געזעהען אַזוי פיעל וועלאָסיפּעדען מיט אַזוי פיעל זייגערלעך, האָט זיך אויפגעזעצט אויפ'ן בעטעלע, אויפגעעפענט די גרויסע טיעפע הימעל־בלויע אויגען און אַ פרעג געטהאָן ביי דער אַלטער שטיל:

— ניאַנאַ! עס ברענט?...

— ניין, קינד, עס ברענט ניט, עס ברענט ניט, גאָט איז מיט אונז!

— וואָס דען? גזלנים? — פרעגט זיוזיא און דעקט זיך אָפּ און וויל אַריבערשפּאַנען מיט א פוס אויף יענער זייט בעטעלע.

— ניין, קינד, נישט קיין גזלנים! — ענטפערט איהם די ניאַנאַ און דעקט איהם איין. — נאַ דיר גאָר גזלנים!

— וואָס דען איז?

— פּאָליציע! — ענטפערט איהם די אַלטע ניאַניא, צלמ'ט זיך און רופט יעזוס'ען צו הילף.

— וואָס־זשע גאָר ביינאַכט? — הערט זיוזיא ניט אויף צו שטעלען איין פראַגע נאָך דער אַנדערער, און וויל נישט פאָלגען די אַלטע ניאַניא, וויל זיך נישט לעגען. זיוזיא וויל זעהען, וואָס איז דאָס אַזעלכעס פּאָליציע, און וואָס טהוט זי דאָ, און וואָס עפּיס ביינאַכט? און זיוזיא זיצט און קוקט, און זעהט, ווי אָפיציערען מיט גלאַנצענדיגע עפּאָלעטען מיט גאָלדענע קנעפּ עפענען אַלע שאַפעס, מיט אַלע קאַסטענס, מיט אַלע טישען און טישקעסטלעך, און מע בלעטערט ביכער, און מע פּאַקט פּאַפּירען, דעם פּאַפּאַ'ס ביכער מיט'ן פּאַפּאַ'ס פּאַפּירען... און דער פּאַפּאַ אַליין שטעהט און ציטערט, און די מאַמע רייבט איהם דעם שטערן... און אָט איז די טיאָטיא טאַמאַרא — שטעהט נעבען דער טיאָטיא מאַשאַ און קוקט אויף איהר אַזוי, גלייך ווי זי וואָלט האַלטען ביי'ם שטאַרבען... און די טיאָטיא מאַשאַ שטעהט שוין גרייט אָנגעטהאָן מיט'ן היטעלע אויף די אונטערגעשערענע האָר, האַלט די הענד אַרונטער און רעדט מיט א שענעם אָפיציער מיט שוואַרצע באַקענבאַרדען, ווי קאָטלעטען, און ביי דער זייט שטעהט א שוואַרצער יונגערמאַנטשיק מיט איין אַרבעס־קאָלירענעם אויבערראָק און רייבט זיך א האַנד אָן א האַנד...

און די טיאָטיא מאַשאַ געהט־צו צו זיוזיא'ן און נעמט איהם אַרום און דריקט איהם צו צום האַרצען שטאַרק־שטאַרק, און קושט

איהם איןביידע אויגען, אין שטערן, אין קאָפּ, און עס ווייזט זיך איהם אויס, אַז איהרע הענד זענען קאַלט און איהרע אויגען זענען נאַס, און זי זאָגט צו איהם מיט אַ שמייכעל:

— זיוזיא! דו וועסט ניט פערגעסען די טיאָטיא מאַשאַ?

און זיוזיא חאַפּט ארום דער טיאָטיא מאַשאַ'ס ווייסען האַלז מיט ביידע הענדעלעך און ער קושט זי איין מאָל און צוויי מאָל און צעהן מאָל און צוואַנציג מאָל, און נאָך איין מאָל, און נאָך אַ האַלבען מאָל, און דעם לעצטען מאָל, און עס הערט זיך אַ שאַרף־שניידענדיגע שטימע פון איין אָפיציער:

— פאַרטיג!...

און אַלע שטעהען־אויף, און אַלע זענען גרייט, און אַלע געהען־אָפּ, אַלע אָפיציערען מיט די גלאַנצענדיגע עפּאָלעטען מיט די גאָל־דענע קנעפּ, און ביידע טיאָטיס געהען־אָפּ, און די קליינע מאַשאַ מיט די גרויסע קאַרעלען לייכט זיי צו, און דער פּאַפּאַ איז געבליבען זיצען, ציטערט ווי אַ בלאַט, און די מאַמאַ האַלט איהם צו און וויינט, און אַלע קינדער זענען געבליבען שטעהן און טרייסלען זיך און געהניצען, ווילען שלאָפען, און נאָר די טיאָטיא טאַמאַרא מיט דער טיאָטיא מאַשאַ זענען נישטאָ, און די אַלטע ניאַניא צלמ'ט זיך, רופט יעזוס'ען צו הילף. און דער קליינער זיוזיא פאַלט מיט'ן שענעם ווייסען פּנים אין די קליינע ווייסע קישעלעך און וויינט און וויינט און וויינט, ווי אַ פיעריעהריג פערשטאַנדיג געראָטען קינד קאָן וויינען...

* * *

עס האָט שוין באַלד געשאַריעט אויף טאָג, און אברהם מאַר־קאָוויטש האָט נאָך אַלץ ניט געקאָנט בערוהיגען זיך, וויפיעל ראָזע האָט איהם נישט געמאַטערט, געריבען די שלייפען, אויסגעגאָסען אויף איהם דעם גאַנצען אָ־דע־קאָלאָן. ער האָט זיך גאָרנישט גע־וואָלט גלויבען, אַז ער איז פריי, און האָט אַלע מינוט זיך געוועג־דעט צו זיין ווייב מיט דער זעלבער פראַגע:

— ראָזע! איך בין פריי?...

— דו ביזט פריי, אַבראַשאַ, ביזט געווען פריי און פריי וועסט דו מיר זיין תמיד, שטענדיג און אייביג!...

ווי אַ ציטעריג קינד, ווי אַ געפּעסטעטער, אַ געבאַלעוועטער בן־יחיד, איז געווען ביי איהר אַבראַשאַ. אַלץ האָט ער ביי איהר אויסגעפיהרט. קיין זאַך איז פאַר איהר נישט געווען צו שווער, אַבי אַבראַשאַ זאָל זיין צופריעדען. דאָס בעסטע און דאָס שענסטע און דאָס ערשטע, וואָס עס איז געווען אין שטוב, איז אַוועקגעגעבען געוואָרען איהם, אַלץ איהם, און אַבראַם מאַרקאָוויטש האָט דאָס אָנגענומען אַלסדינג, ווי אַ מענש, וואָס ווייסט, אַז איהם קומט דאָס. און טאָמער איז אַזוי גיך נישט געווען דאָס, וואָס ער וויל, וואָס איהם איז געפעלען און וואָס ער דאַרף, האָט ער שטאַרק נישט געוואָלט לײדען, זיך געשמיצט און געוואָרפען און אויסגעלאָזט דעם גאַנצען כעס — צו וועמען? נו, געוועהנליך, צו ראָזע'ן. און ראָזע האָט דאָס אָנגענומען פאַר ליעב, איהם אָפּגעגעבען דעם גערעכט. טאַמאַראַ האָט ניט געקאָנט צוזעהען זיינע גענג, און אַלס ראָזע'ס איין אייגענע, האָט זי געפּרופט אַ פּאָר מאָל פיר־האַלטען איהם, האָט זיך ראָזע איינגעשטעלט פאַר איהר מאַן און האָט איהם פערענטפערט, ווי דער בעסטער אַדוואָקאַט... אין דער קורצער צייט, וואָס מאַשאַ האָט געגאַסטירט ביי טאַמאַראַ'ן, איז זי איהר געקומען צו־הילף, און ביידע מיידלעך האָבען זיך גענומען אויף אַבראַם מאַרקאָוויטשען, איהם אַ נאָמען געגעבען „סאַטראַפּ", „דעספּאָט" און נאָך אַזעלכע נעמען, איהם דערגאַנגען די יאָהרען, און דוקא מיט גוטע רעד, ביז ער איז זיי געוואָרען אַ דם־שונא, אַרומגעגאַנגען אָנגעבלאָזען, ווי איין אינדיק, און אויסגעלאָזט זיין ביטער הארץ — צו וועמען? נו, געוועהנליך, צו ראָזע'ן! און ראָזע האָט אויך דאָס אָנגענומען פאַר ליעב, אויסגעוויינט זיך שטילער־הייד, אויסגעווישט די אויגען — און שאַ, ווידער די זעלבע שע־נע, פרישע, בליהענדיגע ראָזע, אַרומגערינגעלט מיט איהר חאַליאַ־סטרע ענגאָאיסטלעך, איינס גרעסער פון דאָס אַנדערע...

פון דעסטוועגען, און נאָך דעם אַלעמען, אַז מע האָט צוגענומען טאַמאַראַ'ן מיט מאַשאַ'ן, איז אַפילו דער עגאָאיסט אַבראַם מאַר־קאָוויטש געווען געקרענקט מיט סכנת־נפשות. ער איז נאָכדעם אַרומגעגאַנגען גאַנצע טעג, ווי אַ משוגענער, געפייערט (פאַר ראָזע'ן) אויף דער פּאָליציע, גערעדט (פאַר ראָזע'ן) אויף דער רעגיע־רונג כל הפסלנות שבעולם, געזאָגט (ראָזע'ן): אָט לויפט ער צום פּראָקוראָר, צום מיניסטער — פאַר וועמען האָט ער מורא? ער איז אַ ריינער מענש, אין זיינע ביכער און אין זיינע כתבים איז נישטאָ גאָרנישט.

— גאָרנישט, אַבראַשאַ, גאָרנישט! — ענטפערט איהם ראָזע, און איהם שמעקט דאָס ניט, פערחאַפּט ער זיך:

— וואָס הייסט, גאָרנישט? עס איז פאַרהאַן ביי מיר אין די ליעדער געננג מאַטעריאַל, נאָר פערשטעלט. הא, ראָזע?

— געוויס, פערשטעלט! — גיט איהם נאָך ראָזע, און עס בלייבט, אַז נישט שפּעטער ווי מאָרגען לויפט־אוועק אַבראַם מאַר־קאָוויטש עפּיס טהון פאַר די געפאַנגענע... און עס געהט אוועק דער מאָרגען, און נאָך איין מאָרגען, און נאָך צוויי מאָרגענס, און אַבראַם מאַרקאָוויטש קאָכט זיך, שפּריצט מיט פייער!

וואָס ער צערעדט! אַ גליק, וואָס אחוץ ראָזע'ן הערט דאָס קיין בן־אָדם נישט!... און טאַמאַראַ שאָסטעפּאַל און מאַשאַ באַ־שעוויטש דערווייל זיצען, און אַבראַם מאַרקאָוויטש טהוט גאָרניט פון זייערטוועגען...

קאַפּיטעל י.

דער זונטאַג.

נאָך פון שבת ביינאַכט אָן האָבען אָנגעהויבען אַריינטרעטען מיליטער. גאַנצע עסקאַדראָנען האָבען זיך פערשפּרייט הינטער דער שטאָדט און מע האָט געוואַרט...

טויזענדער אַרבייטער האָבען זיך אָנגעטהאָן יום־טוב'דיג, מיט־גענומען מיט זיך די ווייבער מיט די קינדער און בעוואָפענט זיך מיט

הייליגע בילדער און איקאָנעס... קאָזאַקען זענען ארומגעפלויגען אויף די פערד הין און הער אויף די הויפּט-גאַסען פון דער שטאָדט. אַלע בריקען וואָס איבער דער „ניעוואַ" זענען געווען בעדעקט מיט קאָזאַקען, אולאַנער, דראַגונער און אַנדערע מינים חיל. אפילו די פעסטונג פון דער שטאָדט איז געווען גרייט, ווי עס געהערט צו זיין.

פּונקט נייען אַזייגער אין דער פריה האָט זיך אָנגעהויבען צו ציהען אַ שנירעל פון מענשען פון אַלע „זאַסטאַוועס" און געגאַנגען מיט די הייליגע בילדער, מיט'ן גלח אין מיטען, אָנגעטהאָן אין גלח'שע קליידער מיט אַ פּאַפּיער אין דער האַנד. קוקענדיג אויף דער פּראָצעסיע פון פריעדליכע מענער, פרויען און קינדער, האָט מען געקאָנט מיינען, אַז דאָס איז עפּיס אַ הייליגער, אַ פּאַטריאָטישער יום-טוב.

עס איז דאָ אַ שפּריכוואָרט: „וואָסער אַ גוט יום-טוב — אַזאַ גוט יאָהר". איצטיגס מאָל איז דאָס נישט מקוים געוואָרען. דער „גוט יום-טוב" איז געווען אַ פריעדליכער און אַ פריינדליכער; דער „גוט יאָהר" איז געווען אַ בייזער, אַ מורא'דיגער, אַ פייעריגער און אַ בלוטיגער.

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

די אַלטע אַבראַם מאַרקאָוויטש'עס ניאַניאַ האָט לכבוד זונטאג אָנגעטהאָן זיוזיא'ן אין זיינע יום-טוב'דיגע מלבושים'לעך אַ-לאַ-פּאַני, וועלכע האָבען איהם צוגעגעבען אַ בעזונדערען חן, און איז געגאַנגען מיט'ן קינד אויפ'ן שפּאַציער, ווי אַלע טאָג. דערזעהען מענשען געהען אויף ביידע זייטען טראָטואַרען, האָט זיך די אַלטע ניאַניאַ געלאָזט מיט'ן קינד אַהין, וואו אַלע געהען. און וואָס ווייטער זיי זענען געגאַנגען, אַלץ גרעסער האָט געוואַכסען דעם שטראָם

פון מענשען, און עס האט זיך געבילדעט א ים פון קעפ. דער ים האט זיך געצויגען און געטראגען די מענשען אזוי ווי חוואליעס, איינס איבער'ן אנדערען, אלץ ווייטער און ווייטער. און אז די אלטע ניאניא האט געוואלט געהן צוריק, איז שוין געוועזן כמעט אונמעגליך, און זי האט זיך געטראגען מיט'ן קינד קעגען איהר איי־גענעם ווילען אהין, וואו אלע. אויף איהר פראגע: וואוהין געהט מען דאס? האט זי בעקומען איין ענטפער פון איין ארבייטער, וואס איז געגאנגען יום־טוב'דיג אויך מיט א קינד פון א יאהר זעכס ביי דער האנד:

— מיר געהען בעטען.

— וואס זשע איז אזוי פיעל סאלדאטען? — פרעגט איהם ווייטער די ניאניא.

— פון אונזער כבוד וועגען, אלטיטשקע, פון אונזער כבוד וועגען!

אזוי ענטפערט איהר דער ארבייטער און ווערד פערטראגען מיט דער חוואליע מענשען דורך איין אנדער חוואליע, און די אנ־דערע חוואליע ווערד פערשוואונדען דורך א דריטער חוואליע מענ־שען. און די אלטע ניאניא האלט־צו מיט דער לינקער האנד זיוזיא'ן און מיט דער רעכטער האנד צלמ'ט זי זיך און רופט יעזוס'ען צו הילף. דאס הארץ זאגט איהר נעבאך, אז זי איז דא נישט גוט אריין, זעהר נישט גוט... און זי שטעלט זיך אפ, די אלטע ניאניא, מיט'ן קינד, ביי דער גרויסער בריק, און נעמט דאס קינד אויף די הענד, און זי דערזעהט הייליגע בילדער טראגט מען, און א גלח געהט גלח'יש אנגעטהאן, און הייליגע ליעדער, הערט זי, זינגט מען, — צלמ'ט זי זיך, די אלטע, און רופט יעזוס'ען צו הילף.

— וואס איז דא, ניאניא? — פרעגט ביי איהר זיוזיא און קוקט זיך איין מיט זיינע טיעפע בלויע אויגען אין דעם ים פון קעפ.

— בעטען געהט מען, קינד מיינס.

נאָר זיוזיאַ דערהערט פּלוצים — מע שיסט; פרעגט ער ביי דער ניאַניאַ, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מע שיסט? ענט־פערט איהם די אַלטע, אַז ס'איז אַ מנהג, אַלע יום־טוב שיסט מען... און זיוזיאַ קוקט זיך איין מיט זיינע טיעפע בלויע אויגען און זעהט, ווי מענשען לעגען זיך, פרעגט ער ביי דער ניאַניאַ, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מענשען לעגען זיך? ענטפערט איהם די אַלטע, אַז ס'איז אַ מנהג, אַז מע בעט, דאַרף קען קניען... און זיוזיאַ קוקט זיך איין מיט זיינע טיעפע בלויע אויגען און זעהט, ווי מענשען פאַ־לען, פאַלען... פרעגט ער ביי דער ניאַניאַ, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מענשען פאַלען? און איידער די אַלטע ענטפערט איהם, דער־פיהלט זי אַ זעץ פון הינטען, אַ קלאַפּ פון פאָרענט און אַ דריקעניש, אַ שטיקעניש פון אַלע זייטען. און זי דערזעהט, ווי מענשען לויפען, שטופען זיך, שפּרינגען איינס איבער דאָס אַנדערע, און זי דער־הערט אַ מאָרנעם הילך, אַ געשריי, אַ געוויינעריי מיט אַ קוויטשע־ריי, מיט אַ הוקען, מיט אַ טיוקען און מיט אַ פייפען, און זי צלמ'ט זיך, די אַלטע, און רופט יעזוס'ען צו־הילף. און מיט דעם זעלבען כח, מיט דעם זעלבען שטראָם, וואָס עס האָט זי געבראַכט אַהער צו טראָגען, טראָגט דאָס זי צוריק, און זי האַלט דאָס קינד צוגע־דריקט צום האַרצען, און זיוזיאַ האַלט זיך מיטביידע הענדלעך ביי דער ניאַניאַ'ס האַלז, קוקט צוריק און הערט ניט אויף צו פרעגען קשיות: למאי מע לויפט, למאי מע שרייט, למאי מע שטופּט זיך, למאי מע וויינט? און די אַלטע קאָן איהם נישט ענטפערען דערויף גאָר נישט... זי פיהלט, אַז ניט די פיס איהרע, נאָר די מענשען טראָגען זי. וואוהין — ווייסט זי ניט. און אָט האָבען זיך אריינ־געשניטען אין דעם שטראָם פון מענשען גרויסע געזונדע פערד מיט ברייטע הינטענס און טרעטען אויף די מענשען... און סאָלדאַטען זיצען אויף די גרויסע געזונדע פערד מיט מוראַ'דיגע פנים'ער און מיט בלויזע שווערדען און מע שיסט, און מענשען פאַלען, פאַלען... און זי דערהערט, די אַלטע ניאַניאַ, אַ זעץ פון אויבען, און אַ מאָד־נער קוויטש רייסט זיך אַרויס פון זיוזיאַ'ן, און ער לאָזט אָפּ איהר־

האלז, און בויגט אן דאס קעפעל אראפ, אראפ. און אווארעם פליסיגקייט דערפיהלט זי אויף איהר האלז, און בלוט, דערזעהט זי, גיסט זיך פון איהר האנד אראפ, און זי ווייסט נאך ניט וועמעס בלוט דאס איז, און זי זעהט ניט, אז זיוזיא׳ס קאפ איז צעהאקט, צעשפאלטען, און עס ווערד איהר פינסטער אין די אויגען, און זי פאלט אנידער מיט׳ן טוידטען קינד אויף דעם ווייסען קאלטען שניי, וואס איז פערפארבט מיט רויטען אומשולדיגען בלוט...

אט אזוי האט זיך אנגעהויבען דער דאזיגער זונטאגדיגער טאג, וואס איז פערבליבען אין דער רוסישער היסטאריע אונטער׳ן נאמען „דער רויטער זונטאג“...

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

קאפיטעל יא.

ט א מ א ר א ב ע פ ר י י ה ט.

תחילת איז פאר טאמארא׳ן געווען איהר ערעסט א שטיקעל בעפריעדיגונג, מען קאן זאגען, א מין הנאה, א גדלות, וואס זי איז לייטענגלייך, זיצט גלייך מיט מאשא׳ן און מיט אלע אנדערע פאליטישע... איהר איז מעהר אנגעגאנגען, וואס וועלען זאגען אנדערע וועגען איהר זיצען, איידער דאס, וואס טאמער וועט זי דארפען אפזיצען דא א קורצע צייט. דאס איז געווען א צייט פון מלחמה, די גאנצע לופט איז געווען פול מיט „קאמף“, און ס׳איז געווען כמעט א בזיון, א מיידעל זאל זיצען אין פעטערבורג, אין זינען האבען גאר לערנען תורה לשמה און טהון זאל זי גאר ניט... וואס ווייטער האט איהר אבער דאס זיצען אנגעהויבען זיך צועסען, און מעהר פון אלסדינג דאס, וואס זי ווייסט ניט, אייגענטליך, פאר וואס זי זיצט... און זי האט גענומען טרעפען, איבערלעגען אין זכרון, ווען און אויף וואס פאר א פערזאמלונג זי איז געווען? און געווען איז זי אויף א סך פערזאמלונגען. יענעם ווינטער איז ניט אוועקגעגאנגען א טאג אהן א פערזאמלונג... דאס איינציגע, פון וואס

זי האָט יסורים געהאַט, איז געווען — טאַמער זיצט זי איבער איהר גאַהעננטער בעקאַנטשאַפט מיט ראָמאַנענקאָ׳ן, און ווער ווייסט, וואו ער איז און וואָס מיט איהם איז ?...

נאָר אָט האָט מען זי אַרויסגערופען און אויסגעפרעגט, וואָס ווייסט זי וועגען מרים גיטעל באַשעוויטש ? טאַמאַראַ האָט דערויף געענטפערט, אַז וועגען מאַשאַ באַשעוויטש קאָן זי זאָגען נאָר דאָס, אַז זי איז מיט איהר פון איין שטאָדט, האָט געענדיגט מיט איהר איין גימנאַזיע, געוואָהנט מיט איהר די לעצטע צייט אינאיינעם אויף איין קוואַרטיר, — און ווייטער ווייסט זי גאָרנישט ניט. דער־נאָך האָט מען זי אַרויסגערופען נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל — און אַלץ וועגען מרים גיטעל באַשעוויטש ; און סוף כל סוף האָט מען זי אַרויסגעלאָזט.

ווי איינער, וואָס שטעהט אויף פון אַ לאַנגען שלאָף אָדער אַ שלאַפקייט, אַזוי האָט זיך געפיהלט טאַמאַראַ שאַסטעפאַל, אַז זי איז געשטאַנען אויף דער פרייער לופט, אונטער׳ן פרייען הימעל, בעפרייעט פון דער געדיכטער געשטיקטער טורמע־אַטמאָספערע. אַ נייע וועלט ! אַ נייער הימעל ! נייע לופט ! אַ נייע הויט אויף איהר ! זי איז פריי ! פריי ! פריי !

טאַמאַראַ שאַסטעפאַל האָט זיך אַרויפגעזעצט אויף דער ערש־טער דראָזשקע, וואָס זי האָט דערזעהען פאָהרען, און האָט זיך גע־הייסען פיהרען. די רעזידענץ־שטאָדט האָט נאָך אויסגעזעהן, ווי אַ שלאַכט־פעלד, וואָס דער פיינד האָט דאָס איבערגעלאָזט און איז אוועקגעגאַנגען ווייטער... אויף דער „מאָיקע“, אויף „יעקאַטערי־נינסקי קאַנאַל“ און ערטער־ווייז אויף „ניעווסקי פראָספעקט“ האָט מען געקאָנט זעהען וואָר־ניט־וואו שפאַציערען פאַטרולען און קאָ־זאַקען, צופוס און אויף פערד. עס איז שוין געווען ניט פריה, און קיין עלעקטריע האָט מען נאָך נישט געזעהען אין ערגיץ. די פרעכ־טיגע שטאָדט פעטערבורג איז געווען ווי איינגעטונקען אין אַ פינס־טערניש און בעדעקט מיט אַ טרויער. טאַמאַראַ האָט געוואוסט נאָך

אין אוטשאַסטאָק, אַז אין שטאָדט טהוט זיך עפּיס; זי האָט נאָר נישט געקאָנט וויסען, וואַס עס טהוט זיך... אַלע מאָל האָט זי געזעהען דורכ'ן קליינעם איינציגען פענסטערעל, ווי עס ווערען געבראַכט פּאַרטיעסווייז אַרבייטער און סטודענטען. זי האָט גע־רעכענט, אַז ס'איז פאָרגעקומען איין אויסערגעוועהנליכע דעמאָנס־טראַציע, און עס האָט איהר שטאַרק באַנג געטהאָן, וואָס זי האָט נישט געקאָנט זיין אויף דער שמחה... וואָס ווייטער האָט זי אָבער אַרויסגעזעהן אַלע מעהר סימנים פון אַ געשלעג, און זי האָט זיך אַריינגעלאָזט אין אַ שמועס מיט'ן איזוואָזטשיק, נאָך גאָר אַ יונ־געל פון אַ יאָהר זיעבעצעהן־אַכטצעהן, מיט אַ היטשקעלע און מיט אַ צו גרויס היטעל, וואָס פאַלט איהם אַלע מאָל אויף די אויגען, אַזוי אַז ער מוז דאָס אַלע מינוט געבען אַ רוק־אַרויף.

— וואָס איז דאָ פאָרגעקומען? — פרעגט זי בײ'ם איזוואָז־טשיק.

— גאָרנישט, באַרישני, איז פאָרגעקומען! — ענטפערט ער איהר מיט אַ שאַרפער קינדערשער שטימע און טהוט אַ רוק־אַרויף דאָס גרויסע היטעל. — מע האָט נאָר דורכגעבויקערט אַביסעל אונ־זערע ברידער, דורכגעבראָכען די ביינער. — לעגט ער צו מיט אַ שמייכעל.

— פאַר וואָס?

— פון וואַנען זאָל איך וויסען? מע זאָגט, אַז דערפאַר, וואָס מענשען זענען געגאַנגען בעטען.

— נו?

— נו, האָט מען זיי ניט געלאָזט.

— נו?

— נו, האָט מען אָנגעשיקט אויף זיי קאָזאַקען מיט דראַגונער...

— נו?

— האָבען זיי גענומען לעגען און לעגען, לעגען און לעגען!...— דער איזוואָזטשיק בעווייזט מיט דער האַנד, ווי אַזוי מע האָט גע־נומען לעגען.

— א סך האָט מען אויסגעלעגט? — פרעגט איהם טאַמאַרא.

— נישקשה׳דיג! — ענטפערט ער איהר און טהוט א רוק־ארויף דאָס היטעל.

— וויפיעל? — פרעגט איהם טאַמאַרא. — צעהן מענשען? צוואַנציג? פופציג? הונדערט?...

— נעם העכער! — ענטפערט ער מיט זיין שאַרפער קינדער־שער שטימע.

— צוויי הונדערט? פינף הונדערט?

— נעם העכער!

— טויזענד?

— נעם העכער!

— צוויי טויזענד?

— נאָך העכער!

טאַמאַרא מיינט, אַז זי האָט צו טהון מיט אַזעלכען, וואָס קאָן נישט צעהלען מעהר פון צעהן. הערט זי אויף מיט איהם צו שמועסען און פאָהרט־צו צו איהר קוואַרטיר, צעצאַהלט זיך מיט׳ן איזוואָזטשיק, קלינגט־אָן ביי זיך אויף דער טהיר, און עס קומט אַרויס דאָס קליינע שיקסעל מיט די גרויסע קאַרעלען, נאָר אָהן אַ געלעכעטער אויפ׳ן פנים, ווי תמיד, און מיט שטאַרק פערוויינטע אויגען.

— וואָס האָט זיך געטראָפען? — פרעגט זי טאַמאַרא אונרוהיג.

— אונזער פּאַניטשעל!... — ענטפערט איהר דאָס קליינע שיקסעל און קאָן מעהר נישט רעדען.

און אַז טאַמאַרא איז אַריינגעקומען און געטראָפען אברהם מאַרקאָוויטש מיט ראָזע׳ן מיט אַלע קינדער זיצען אין די זאָקען מיט די טוידטע פנים׳ער אויף דער ערד, האָט זי שוין פערשטאַנען, וואָס דאָ איז, און זיי האָבען איהר שוין איבערגעגעבען אַלס־דינג, אַלסדינג...

* * *

שפּעטער איז זי געוואָהרע געוואָרען, אַז ראָמאַנענקאָ איז פערשוואונדען געוואָרען — מע ווייסט ניט וואוהין... אייניגע האָבען

געזאָגט — אַרעסטירט, איינינע האָבען געזאָגט — אַוועקגעפאָה־רען...

קאַפּיטעל יב.

פ ו ן צ ע ר א ו ן צ אָ ר ן.

עלענד, פּערזאָרגט, צעשראָקען, צערודערט און פערטראָגען איז טאַמאַראַ שאָסטעפּאָל געגאַנגען איבער פּעטערבורג, דורכגעוואָר־פען אין די געדאַנקען אַלץ, וואָס זי האָט איבערגעלעבט אין דער דאָזיגער גרויסער טומעלדיגער שטאָדט פון זינט זי איז אַהער גע־קומען ביז היינטיגען טאָג, — אַלע פּאַסירונגען, אַלע בילדער, אַלע בעגעגעניש, אַלע פּערשוינען: זיוזיאַ, ראָמאַנענקאָ, מאַשאַ... נאָר איין בילד, נאָר איין פּערשוין איז איהר אַרויסגעפלויגען פון׳ם קאָפּ, גלייך ווי ער וואָלט גאָר קיינמאָל אויף דער וועלט נים געווען. און דער דאָזיגער פּערשוין האָט פון טאַמאַראַ׳ן געטראַכט, עס קאָן זיין, מעהר פון אַלע אַנדערע. דאָס איז געווען דער סטודענט סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש, — און ער איז דאָס איהר איצט געקומען אַקעגען מיט אַ פריינדליך שמייכעל אויף די ליפּען און מיט אַ רויטליכען פאַרב אויף די בעקלעך, וואָס האָבען, אַפּנים, געוואָלט קאָנקורירען מיט די רויטע האָר פון׳ם קאָפּ און מיט׳ן רויטען בערדעל, וואָס סאַשאַ האָט זיך די לעצטע צייט פערלאָזט.

פון סאַשאַ׳ס פּנים איז געווען אַרויסצוזעהען, ווי ווייט צופריע־דען און גליקליך דער מענש איז, וואָס ער האָט זיך בעגעגענט מיט דער, וואָס ער זוכט, וואָס ער וויל און וואָס ער בעגעהרט.

— קיינמאָל טרעפט מען אייך נים אין דערהיים!...

אַזוי זאָגט צו איהר סאַשאַ, און טאַמאַראַ איז איצטיגס מאָל צופריעדען, וואָס זי האָט זיך בעגעגענט מיט סאַשאַ׳ן, און זי דער־צעהלט איהם אויס, ווי אַ גוטען פריינד, אַלסדינג, וואָס זי האָט איבערגעלעבט פאַר דער צייט: די געשיכטע מיט מאַשאַ באַשע־וויטש, וואָס איז געפאַנגען געוואָרען, און די געשיכטע פון איהר אייגענעם אַרעסט דערצעהלט זי איהם מיט אַלע איינצעלהייטען

און מיט אַלע קליינינקייטען און מיט אַלע בענגענישען און טרע־פענישען, און די גרויסע טראַגעדיע פונ'ם קליינעם זיוזיאַ דערצעהלט איהם טאַמאַראַ. זי קאָן ניט צוזעהען דעם צער פון דער מוטער. יעדער טאָג זיין דאָרטען אין שטוב קאָסט זי געזונד...

דאָס איז אָבער נישט אמת: נישט דאָס איז די הויפּט־סבה פון איהר דערשלאָגענקייט. די הויפּט־סבה בעדאַרף מען זוכען ער־גיץ אַנדערש... טיעפער... סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש רעדט איהר אויס דאָס הארץ, טרייסט זי, אַז קרבנות מוזען זיין. אָהן קרבנות קאָן מען צו קיין אידעאַל נישט גרויכען... און ער ברענגט איהר טוי־זענד ראיות, ווי אַלע מאָל, פון דער אידישער געשיכטע, און ער לייענט איהר פאַר אַ גאַנצע לעקציע פון דער אַלטער אידישער היס־טאָריע און לאָזט אויס מיט די ווערטער: די אידעע פון יושר, פרייהייט, גלייכהייט און גערעכטיגקייט — דאָס אַלץ שטעהט ביי אונז אַזוי הויך, אַז אפילו אין די תפלות ווילען די אידען איינרע־דען גאָט, אַז ער פיהרט זיין וועלט מיט יושר און מיט גערעכטיג־קייט; און וואָס פאַר אַ געטליכע גערעכטיגקייט וואָלט דאָס געווען, ווען ניט אַלע מענשען זאָלען זיין גלייך?

ווי בוימעהל האָט זיך סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש צעגאָסען אין זיין רעדען מיט פרייליין שאַסטעפּאַל. עס האָט זיך איהם אויסגע־דאַכט, אַז שוין לאַנג האָט זי נישט אויסגעהערט איהם מיט אַזאַ אינטערעס, ווי היינט. טאַמאַראַ האָט איהם דוקאַ איצטיגס מאָל געהערט אַ סך ווינציגער ווי אַלע מאָל; אַצינד איז איהר קאָפּ גע־ווען דוקאַ ווייט פון דאַנען... מיט איין אויהער האָט זי אויסגעהערט דעם דאָזיגען סטודענט, דעם פערברענטען אידישען נאַציאָנאַליסט— און האָט איהם מקנא געווען, אַזוי ווי זי האָט מקנא געווען איהר חבר'טע מאַשאַ באַשעוויטש, וואָס יענע איז אַ טהוערין, און זי נישט...

אין דער גאַנצער צייט, וואָס די יונגע לייט האָבען זיך געפונען אין פּעטערבורג, האָבען זיי זיך זעלטען־ווען בעגעגענט, און אַז זיי האָבען זיך בעגעגענט, האָט טאַמאַראַ קיין צייט ניט געהאַט צו

פערברענגען מיט סאשא'ן מעהר אלס א האלבע שעה. און אלע מאל האט זיך סאפראנאוויטש אומגעקעהרט צו זיין טעמע: אידענטום, די אידישע היסטאריע, די אידישע שפראך. דערהויפט פלעגט ער איהר שטענדיג פירהאלטען, למאי זי לערנט ניט קיין אידיש. „פאר וואס לערנען מיר אלע פרעמדע שפראכען, — פלעגט ער צו איהר טענה'ען — נאר מיט אונזער אייגען לשון שעמען מיך זיך?“... טאמארא פלעגט איהם דערויף ענטפערען מעהר ניט נאר אויף אפּ־טשעפּען זיך: וואו קאן זי דא, אין פעטערבורג, לערנען אידיש? ווער וועט זיך אונטערנעמען?... „לאז זי נאר זאגען — ענטפערט איהר דערויף סאפראנאוויטש — לאז זי נאר זאגען, אז זי וויל לערנען די שפראך, וועט זיך שוין געפינען אזעלכער, וואס וועט מיט איהר לערנען“...

קוים וואס מע שטויסט זיך, אז דאס מיינט ער זיך! איז אבער טאמארא שטענדיג פערנומען... נימא קיין צייט... געשעפטען... „פ ר ע מ ד ע ג ע ש ע פ ט ע ן“ — רופט עס אן סאפראנאוויטש און ברענגט איהר א פסוק פון שיר־השירים:

שמוני נוטרה את הכרמים —
כרמי שלי לא נטרתי...

„מע האט מיך געמאכט פאר א היטערין איבער וויינגערטנער — מיין אייגענעם וויינגארטען האב איך ניט פערהיט“...

דעם דאזיגען פסוק האט ער איהר איבערגע'חזר'ט עטליכע מאל, אזוי אז זי האט דאס שוין אויסגעלערענט אויסוועניג.

טאמארא האט ליעב געהאט אפּשפעטען פון דעם רויטען סטודענט, דעם פערברענטען נאציאנאליסט. זאגט זי צו איהם אויף איצט מיט א געלעכטער:

— ווי אזוי זאגט איהר דארט? „מע האט מיך געמאכט פאר א היטערין אויף פרעמדע גערטנער — מיין אייגענעם גארטען האב איך פערלאזט“...

— ניט איך זאג, — ענטפערט איהר סאפראנאוויטש — דאס האט געזאגט אמאל שלמה המלך אין זיין שיר־השירים. אך,

פריילין שאַסטעפּאַל! עס וואָלט שוין צייט געווען, איהר זאָלט אביסעל בעסער וויסען אונזערע אייגענע ליטעראַרישע ווערטהען... ווילט איהר, וועל איך אייך עפּיס ווייזען אַ זאַך, וואָס וועט אייך געפעלען. דאָס איז אַ פּאָעמע, אַ בלוטיג געזאַנג, נו, אַ פּאָגראָם־ליעד פון... פון איינעם אַ בעריהמטען אידישען דיכטער... איך וועל עס אייך לייענען אין אונזער אַלטער קלינגענדיגער שפּראַך — און טאָקי באַלד איבערזעצען עס אייך, איהר זאָלט עס פערשטעהן.

און סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש וואַרט ניט ביז מע וועט איהם שטאַרק בעטען, נעמט אַרויס פון בוזעם־קעשענע עטליכע בלעט־לעך, אויסגעריסען פון אַ ביכעל, און לייענט הויך, אויף אַ קול, די שטאַרקע מעכטיגע נטראָפען פון שטאַרקען מעכטיגען ליעד, וואָס האָבען ניט (אַזוי מיינט סאַפּראַנאָוויטש) קיין גלייכען אין דער וועלט־פּאָעזיע, אין דער שענער קלינגענדיגער שפּראַך, וואָס האָט ניט (אַזוי מיינט סאַפּראַנאָוויטש) איהר גלייכען אין דער וועלט־ליטעראַטור! און ער שפּריצט בשעת ער לייענט, און ער זעצט־איבער איטליכס וואָרט צוליעב טאַמאַראַ׳ן, און ער מאַכט מיט די הענד, אַפּנים, זי זאָל בעסער פערשטעהן, און ניט איין פער־ביינעהער שטעלט זיך אָפּ אויפ׳ן טראָטואַר בעטראַכטען דאָס פּאַרעל.

...פון שטאָהל און אייזען, קאַלט און האַרט און שטום,
שמיעד־אויס אַ האַרץ פאַר זיך, דו מענש, און קום!
קום געה אין שחיטה־שטאָדט, זאָלסט זעהען מיט דיינע אויגען,
זאָלסט אָנטאַפּען מיט דיינע אייגענע הענד,
אויף צוימען, סלופּעס, טויערען און ווענד,
אויף שטיינער פון דער גאַס, אויף אַלע העלצער,
דאָס שוואַרץ־פערטריקענט בלוט מיט די געהירען
פון דיינע ברידער׳ס קעפּ און העלזער.
און אומבלאָנזען זאָלסט דו צווישען חורבות,
דורך ווענד צעבראָכענע מיט אויסגעקרימטע טהירען,
פערביי צעשטירצטע אויוועגס, האַלבע קוימענס,

ענטבלויזטע שווארצע שטיינער, האלב־פערברענטע ציגעל,
וואו פייער, האק און אייזען האבען נעכטען
אויף דער בלוט־חתונה א ווילדען טאנץ געשפיעלט...

טאמארא שאסטעפאל הערט זיך איין אין די ווערטער. איהרע שענע גרויסע שווארצע אויגען זענען ערנסט. און סאשא מישט־אי־בער א בלעטעל פון דער בלוטיגער פאעמא און לייענט ווייטער מיט דעם זעלבען נוסח און מיט נאך מעהר היטץ:

... אנטלויפסט? אנטלויף!
בעהאלט זיך אין א הויף!
אומזיסט!...
אט איז א בערגעל מיסט!
דא האט מען צוויי געטוידט: א אידען מיט א הונד...
אין מיטען הויף האט נעכטען זיי איין האק געקעפט,
און היינט האט זיי אהער איין שוויין פערשלעפט,
געשנארכט, געגריבעלט זיך אין זייער אויסגעמישטען בלוט...
שא, מארגען וועט א פרישער רעגען קומען
און אפשווייכען דאס בלוט אין רינשטאק, ס׳זאל ניט שרייען
צום הימעל „גוואלד!" פון מיסט ארויס; און אפשר
איז שוין דאס איינגעזונקען אין דעם תהום דעם שטומען
און זויגט די דערנער אן ביי א פלויט א קרומען,
און מארגען וועט די זונן, ווי היינט, ווי נעכטען,
ווי אלע טאג, א ליכטיגע ארויסגעהן
פון מזרח זייט, געמינערט ניט א האר נישט,
און שא, און שטיל, און גלייך ווי גאר נישט...

און טאמארא׳ס שענע שווארצע גרויסע אויגען ווערען נאך גרעסער און נאך שענער, און זי דערמאנט זיך אינ׳ם „זונטאג", וואס דא אין פעטערבורג, וואס זי אליין האט איהם ניט בייגע־וואהנט, נאר אנגעהערט זיך פון אנדערע, און זי רופט זיך אן צו סאשא׳ן:

— ווי אזוי הייסט ער, אייער פאעט?

— מ י י ן פּאָעט — ענטפערט איהר סאָשאַ מיט אַ ביטער־שמייכעלע — הייסט ביאַליק, חיים נחמן ביאַליק.

— אַט דער ביאַליק איז אַ פּאָעט! אַ דיכטער!... אַנו, לייענט נאָך אַביסעל.

אוודאי דאַרף מען סאָשאַ סאַפּראָנאָוויטש בעטען, ער זאָל לייע־נען ביאַליקען נאָך אַביסעל! סאָשאַ טהוט איהר די טובה, מישט נאָך אַ בלעטעל פון דער דאָזיגער בלוטיגער פּאָעמאַ און לייענט ווייטער:

און דו פערגרייסט דעם קאָפּ — ניטאָ קיין הימעל!
אַ דאַך, אַ שטומער דאַך מיט שוואַרצע שינדלען;
אַט הענגט אַ שפּין — געה פרעג דעם גרינעם שפּין,
ער האָט אַלסדינג געזעהען, ער איז איין עדות,
איין לעבעדיגער עדות אויף דעם בוידעם.
לאָז ער זשע דיר דערצעהלען אַלע מעשיות:
אַ מעשה פון אַ בויך מיט פעדערען געפּילט,
פון נעזלעכער מיט נעגעל, קעפּ מיט האַמערס,
פון מענשען נאָכ'ן קוילען, קאָפּ אַראָפּ, ווי גענז,
צום באַלקען פונ'ם בוידעם אויפגעהאַנגען,
און פון אַ קינד איין איינגעשלאָפענם מיט זיין מאַמעס
צעשפּאָלטענער און טוידטער ברוסט אין מיילכען,
און נאָך אַ קינד אַ לעבעדיגס צעריסען
אין איינעם מיט זיין לעצטען שריי אויף צווייען —
אַ האַלבער מאַ...!

און טאַמאַראַ דערמאָנט זיך אין זיוזיאַ'ס טוידט, וואָס די אַל־טע ניאַניאַ האָט איהר דערצעהלט, און עס שטעלען זיך איהר טרע־רען אין די אויגען. און סאָשאַ מישט איבער נאָך אַ בלעטעל פון דער בלוטיגער פּאָעמאַ און לייענט ווייטער:

אַרויס־קריך, מענש, קום ווייטער, כ'וועל דיר ווייזען
בעהאַלטענישען — שטאַלען פון חזירים,
און זעה מיט דיינע אויגען אַלע מיסטען,

וואו דיינע ברידער, חשמונאים׳ס יורשים,
די אייניקלעך פון אייביגע קדושים,
אין יעדער לאָך צו דריי מנינים האָבען
אין יענעם שחיטה־טאָג זיך אויסבעהאַלטען...
איצט געה אַראָפּ אין טהאָל, דאָרט גרינט אַ גאָרטען.
אין גאָרטען שטעהט אַ שטאַל, די טוידטע שטאַל, —
עס ליגען דאָ אין שטאַל צעוואָרפען רעדער,
צעבראָכענע, מיט בלוט און מארך פערשפּריצט,
מיט שפּיצען אָפענע און אויסגעשטרעקטע,
ווי פינגער מערדערישע צו עמיצענס אַ האַלז.
וואַרט־אויס, פאַרנאַכט, ווען פייערדיג און בלוטיג
וועט אונטערגעהן אין מערב־זייט די זונן —
זאָלסט דו זיך שטיל אריינ׳גנב׳ענען אין שטאַל
און ווער פאַרפאַלען דאָרט אין תהום פון שרעק...

— נו, און ווייטער? קיין איינציגער ליכטיגער שטראַהל? קיין איינציגער פרייליכער אַקקאָרד? קיין ברעקעל האָפנונג אויף מאָרגען?...

אזוי זאָגט טאַמאַרא שאָסטעפּאַל צו סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש. אַנשטאָט צו ענטפערען איהר, מישט ער איבער נאָך אַ פּאָר בלעטלעך פון דער בלוטיגער פּאָעמאַ און לייענט ווייטער:

און מאָרגען געה אַרויס אין גאַס, בן־אדם,
און זעה אַ מארק, אַ מאַרק פון לעבעדיגען בראָכווארג!
דערשלאָגענע, האַלב־טוידטע מענשען־ווערים,
צעבראָכענע און אויסגעקרימטע רוקענס,
פערוויקעלטע אין שמאַטעס הויט און ביינער,
מיט קינדער וויסטע קאַליקעס, מיט ווייבער,
צום טוידט פערמאַטערטע און איינגעדאַרטע,
אַ חיישעריק, סוף־זומערדיגע פליגען,
בעפאַלען טיר און טויער, אַלע פענסטער,
בעלאַגערען די שוועלען פון הייזער

און שטרעקען־אויס, געלערענטע־צו־בעטלען, קרומע הענד
מיט אויפגעדעקטע רינענדיגע וואונדען,
און יעדערער שרייט־אויס זיין פעקעל סחורה,
פערדרייסענדיג די לויזע אויגען צו די פענסטער,
זי קנעכט, ווי הינד געשלאָגענע צום בעל־הבית׃
אַ גראָשען פאַר אַ וואונד! אַ גראָשען פאַר אַ געזונד!
אַ גראָשען פאַר אַ טאָכטער אַ געשענדטע!...

— אָט דאָס איז דער טרייסט? אַ שענע פערספעקטיווע! אַ גלענצענדע צוקונפט פאַר אַ פאָלק! — זאָגט טאַמאַרא, און סאשא לייענט ווייטער:

צום בית הקברות מיט די טאָרבעס, שלעפּער
אהינצו געהט, גראָבט־אויס די ווייסע ביינער
פון אייערע קדושים׳ס פרישע קברים.
שטאָפּט אָן די טאָרבעס, יעדערער זיין טאָרבע,
און לאָזט זיך אין דער וועלט אריין, און שלעפּט זיך
פון שטאָדט צו שטאָדט, וואו ערגיץ אַ יריד,
און אונטער אַלע פרעמדע הויכע פענסטער
זינגט הייזעריגע בעטלערשע ניגונים — — —

— שוין זשע קיין שום האָפנונג אויף שפּעטער, אויף אַמאָל? שוין זשע קיין שום וואונק אויף נקמה?

אזוי זאָגט טאַמאַרא שאָסטעפּאָל, און די גרויסע שענע אויגען איהרע ברענען... און סאשא, אַנשטאָט צו ענטפערען איהר, מישט ער איבער נאָך אַ בלעטעל פון דער בלוטיגער פּאָעמע ביאליק׳ס און לייענט ווייטער:

...אַ וויסטער מדבר איז זיין הארץ געוואָרען;
קיין איינציג גרעזעל האַס, קיין קערנדעל נקמה!
דו הערסט? זיי קלאַפּען זיך אין ברוסט „אָשמנו“!
זיי בעטען, א י ך זאָל ז י י די זינד פערגעבען...
צי זינדיגט דען אַ שאָטען אויף די וואַנד —
אַ שאַרבען אַ צעבראָכענער, אַ טויטער וואָרעם? —

וואס בעטען זיי? וואס שטרעקען זיי די הענד?
א פ ו י ס ט וואו איז? וואו איז א גרויסער ד ו נ נ ע ר,
וואס זאל זיך אפרעכענען פאר אלע דורות,
און איינלעגען די וועלט, צערייסען הימלען,
מיין שטוהל, מיין כסא־כבוד איבערקעהרען!...

— א? דאס איז ווערטער!—רופט אוים טאמארא מיט בעגייס־טערונג. — אייער ביאליק איז א דיכטער! א גרויסער דיכטער!!

— מ י י ן ביאליק איז אויך א י י ע ר ביאליק! — זאגט איהר סאשא. און דא ציהט זיך אוועק ביי זיי א שמועס, וועגען דאס אידישע פאלק און וועגען זיינע האפנונגען, און וועגען זיינע אויסזיכטען, און וועגען זיינע נביאים, און וועגען משיח'ן.

— גלויבט איהר אין משיח'ן אויך? — פרעגט איהם טאמארא.

— געוויס! — ענטפערט איהר סאשא און איז גליקליך, וואס ער האט א טהעמא צו דיסקוטירען מיט טאמארא'ן, און ער גיט איהר צו פערשטעהן, וואס ער מיינט משיח, און ערקלעהרט איהר, פאר וואס משיח קאן נישט קומען. ער וויל זי איבערצייגען, אז אין אזא צייט, ווען אין א פאלק קומען פאר אזוי פיעל שפאלטונגען, קאן נישט קומען משיח. משיח קאן קומען נאר דעמאלט, ווען אלע זאלען איהם וועלען הערען און אלע זאלען איהם וועלען פערשטעהן... משה רבינו, צום ביישפיעל, קאן איצט ביי אידען נישט אויסנעמען דערפאר, ווייל עס עקזיסטירט נים קיין גאנץ אידיש פאלק, וואס זאל זיין פעראייניגט און וואס זאל פערשטעהן, אז נאר אין דער פער־אייניגונג איז זיין קראפט...

און סאשא איז צופריעדען מיט זיך אליין און מיט זיין גלענ־צענדער רעדע, און ער איז זיכער, אז איצטיגס מאל האט איהם געגאלטען מעהר ווי אלע מאל, און ער איז איבערצייגט, אז טא־מארא האט איהם געהערט און ער האט אויף איהר געווירקט, און ער פיהלט נישט קיין פראסט, און ער שפירט נים, אז עס האט זיך אויפגעהויבען א ווינד פון דער „ניעווא“, וואס ברענט דאס פנים, סמאלעט די נאז און קריכט אין די ביינער אריין, און ער בעמערקט

נישט, אז זייביידע שטעהען ביי דער טהיר פון טאמארא'ס קוואר־
טיר, און ער זעהט זיך ארום ערשט דעמאלט, ווען טאמארא טהוט
א ציה ביי'ם גלעקעל.

— קומט אריין, איהר זענט איין איבערגעפרוירענער! — זאגט
צו איהם טאמארא און בעשענקט איהם מיט א קוק פון איהרע שע־
נע שווארצע אויגען, און עס ווייזט זיך איהם אויס, אז אזוי
האט נאך אויף איהם טאמארא קיינמאל ניט געקוקט...

* * *

עס איז שוין געווען ניט פריה, אז סאשא סאפראנאוויטש האט
זיך געשליטעלט אהיים איבער'ן סקריפעדיגען גלאנצענדיגען שניי,
אויף די שען־בעלייכטע גאסען פון פעטערבורג. פון דער „ניעווא"
האט געבלאזען א קאלט שניידענדיג ווינטעל, וואס האט דערקוטשעט
מעהר ווי דער ברענענדיגער פראסט, צו וועלכען די מענשען זענען
דארטען געוואהנט געווארען. סאשא'ס רויט פנים איז געווארען
בלוי און די אויהערען האבען געסמאלעט. די נאז האט אויך גענוג
געליטען פון קעלט, און עס האט נישט געהאלפען קיין רייבען און
קיין פערשטעלען זיך און קיין הילען זיך אינ'ם ווארעמען שמויסען
קעלנערעל פונ'ם ווארעמען ווינטערדיגען פאלטא. נאר וואס פאר
א ווערטה האט דאס אלץ געהאט ביי דעם גליקליכען מענשען אקע־
גען איין ווארעמען גוטען קוק פון טאמארא'ס שענע גרויסע שווארצע
אויגען, וואס איז געווען גענוג אויף צו פערטרייבען דעם שארפס־
טען ווינד, אויף אפצושוואכען דעם גרעסטען פראסט?... סאשא
האט איבערגע'חזר'ט ביי זיך נאך א מאל און נאך א מאל איטליכס
ווארט, וואס טאמארא האט איהם היינט געזאגט, דערמאנט יעדע
בעוועגונג איהרע, יעדען קוק, — און עס האט זיך איהם אויסגעווי־
זען, אדער ער האט זיך געוואלט איינרעדען, אז קיינמאל איז נאך
צו איהם טאמארא נישט געווען אזוי גוט, אזוי פריינדליך און אזוי
צוגעלאזט און נאהענט, ווי אצינד, און ער האט אוועקגעפיהרט פון
דארט איצטינס מאל אזוי פיעל האפנונג, ווי נאך קיין מאל נישט
ביז אהער!...

סוף פונ'ם ערשטען טייל.

צווייטער טייל.

קאַפּיטעל א.

טאַטעס און קינדער.

אינים סאַמע אָנהויב פון אונזער ראָמאַן, אין קאַפּיטאַל א, האָבען מיר איבערגעלאָזט איציקעל שאַסטעפּאַל און זיין ווייב שיווקע, און אויך דעם אַפּטייקער סאַלאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש, אַרויסקוקען אויף זייערע קינדער, אויף טאַמאַראַ'ן און אויף סאַשאַ'ן, וואָס זענען געפאָהרען אויף פּסח אַהיים.

— טאָמער וואָלסט דו זיך דורכגעפאָהרען אויפ'ן וואָקזאַל?...

אַזוי זאָגט שיווקע צו איהר מאַן איציקעל שאַסטעפּאַל און קוקט אויפ'ן זייגער.

— ס'אַ משל! נו, וואָס זשע וועט זיין? וועט די טאָכטער, הייסט דאָס, פריהער קומען? וואו איז דער שכל? — אַזוי ענטפערט איהר אָפּ דער מאַן מיט אַ היבשער פּאָרציע ביטערניש, ווי געוועהנליך אַ מאַן, בשעת ס'איז איהם נישט גוט אויפ'ן הארצען. און טאַקי באַלד לעגט ער זיך איבער ביי זיך אין קאָפּ, אַז אפשר איז דאָס אַ פּלאַן, ער זאָל זיך טאַקי דורכפאָהרען צו דער באַהן. וואָס וועט ער אָנווערען? און ער נעמט אויף זיך דעם אויבערראָק מיט'ן שירם און לאָזט זיך געהן.

— וואוהין איז? — פרעגט איהם שיווקע.

— אין ערגיץ ניט. — ענטפערט איהר דער מאַן. — איך רעכען זיך דורכפאָהרען אויף אַ ווייל צו דער באַהן, זעהען וואָס איז די מעשה, וואָס אַזוי שפּעט...

— האָב איך דאָך דיר נאָך פריהער געזאָגט דאָס אייגענע!

— ס'אַ משל! נו, אם כן, אז דו האָסט געזאָגט, איז וואָס? וואָס האָב איך דאָ פארשפעטיגט?

און איציקעל שאָסטעפּאַל האָפּט אַ דראָזשקע און לויפט צו דער באַהן.

דאָס זעלבע האָט געטהאָן אויך דער אַפּטייקער סאָפּראָנאָוויטש, נאָר אָהן ישוב הדעת מיט'ן ווייב, פּשוט מחמת דעם, וואָס ער איז שוין פופצעהן יאָהר איין אַלמן. אונזער אַפּטייקער, ווי ער אַליין זאָגט אויף זיך, איז ניט פון די אידעלעך, וואָס לויפען חתונה האָבען דאָס צווייטע מאָל: ערשטענס, האָט ער קיין צייט ניט; צווייטענס, איז דאָ אין שטאָדט נישטאָ פאַר איהם קיין גלייכען; און דריטענס, אויף וועמען וועט ער לאָזען די אַפּטייק?

אַז איציקעל שאָסטעפּאַל איז געקומען אויפ'ן וואָקזאַל, האָט ער שוין געטראָפען דעם אַפּטייקער ארומשפּאַציערען מיט'ן שטעקעלע אין די הענד און מיט די בלויע ברילען אויף די אויגען. נאָר ער האָט זיך געמאַכט, ווי ער בעמערקט איהם ניט, און האָט זיך גענומען אויסגלייכען זיין זייגער מיט'ן גרויסען זייגער וואָס אויפ'ן וואָקזאַל. דאָס זעלבע האָט געטהאָן אויך דער אַפּטייקער; ער האָט אויך ארויסגענומען זיין גאָלדענעם זייגער און האָט זיך אוועקגעשטעלט אַקעגען דעם וואָקזאַל-זייגער, געקוקט דורך די בלויע ברילען ארויף און אַראָפּ, בעמערקט, אַז זיין גאָלדענער זייגער לויפט במעט אויף אַנדערטהאַלבען מינוט. דאָס אייגענע האָט בעמערקט אויך שאָסטעפּאַל אויף זיין זייגער, אַז ער לויפט אויף במעט פינף מינוט. די עטליכע מינוט אונטערשיעד האָבען ארויסגערופען צווישען אונזערע צוויי שכנים איין אומגעריכטען געשפּרעך, וועלכען מיר געבען איבער פּינקטליך, נאָר מיר קאָנען נישט זאָגען גענוי, ווער פון די צוויי האָט אָנגעהויבען צו רעדען דער ערשטער.

— קיינמאָל נישט געגלויבט, אַז מיין זייגער לויפט.

— איך אודאי נישט!

— אַ חידוש, מיין זייגער געהט ריכטיג נאָכ'ן שטאָדט-זייגער.

— אפנים, פערשפעטיגט דער פאיעזד?
— ווי קומט דאס, דער שנעל־צוג זאל פערשפעטיגען?
— עס מאכט זיך... איהר ווארט אויף עמיצען?
— און איהר?...

און ביידע פאסטערס לעגען אריין די זייגערס אין די טאשען, צענעהען זיך, איינער אהער און דער אנדערער אהין, געפינען נישט מעהר קיין שמועס־מאטעריאל.

מאהלט אייך, עס רעדט זיך נאר אזוי. זיי זאלען וועלען, זיי זאלען ניט זיין קיין גדלנים און קיין עקשנים, וואלטען זיי שוין געפונען מאטעריאל אויף צו רעדען. יעדער פון זיי וואלט שוין געהאט וואס צו דערצעהלען און צו דערצעהלען. יעדער פון זיי האט געהאט א הארץ פול מיט וועהטיגען, וואס האבען זיך געבעטען ארויסגערעדט צו ווערען, אויסגיסען זיך, נאר יעדען פון זיי איז ניט אנגעשטאנען דאס צו טהון פריהער פאר'ן צווייטען.

„וואס פאר א מחותן איז מיט מיר אט דער ארעמער אפטייקער?" — האט זיך געטראכט שאסטעפאל און געמאכט מיט'ן שירם.

„איך האב פיינט אט דעם אידאש מיט'ן שירם און מיט די שווארצע אויגען, וואס קוקען גלייך אין דער נשמה אריין!" — האט זיך געטראכט סאפראנאוויטש דער אפטייקער, און ביידע האבען זיי שפאציערט איבער'ן ברייטען וואקזאל, דער אהער און דער אהין, איטליכער מיט זיין „פעקעל", פערבארגען טיעף ביי זיך אין הארצען.

אין וואס, אשטייגער, האט געקאנט בעשטעהן איציקעל שאסטעפאל'ס „פעקעל", אז די געשעפטען זיינע, ברוך־השם, געהען גוט? ער האט היינטיגען ווינטער געהאט א וואהלע טורמע, דאס הייסט, ער איז, חס ושלום, ניט געזעסען אין טורמע, ער האט נאר צוגעשטעלט אהין פראוויאנט, און האט אנגעטראפען אויף א גוטען סמאטריטעל, א „גוי וואס נעמט א קערבעל"... היינט האט ער צוגעשטעלט האלץ אין די קאזארמעס, דאס איז אויך געווען קיין מעשה ניט פון א „פאדריאד". איז אבער „קאזנא" — צופיעל הענד און

אלע נעמען: דער „אונטער" נעמט, דער „אָבער" נעמט, דער קאַפּיטאַן נעמט, דער קאָמאַנדיר נעמט, דער אַדיוטאַנט נעמט, דער גענעראַל נעמט - נעמען זאָל זיי די חלירע, וואָרום לאָ די זיי נעמען צו דאָס געלד, נעמען זיי נאָך אַרויס דאָס געזונט, — „קאַזנאַ"... היינט האָט ער געהאַט אַ פּאָר עסקים'לעך, לאָדענישען. איציקעל שאָסטעפּאַל, דאַרפט איהר וויסען, איז אַ איד, וואָס האָט ליעב זיך לאָדען מיט דער וועלט. בעת ער מאַכט אַ געשעפט, מאַכט ער דאָס לכתחילה אַזוי, אַז ער זאָל קאָנען נאָכדעם לאָדען זיך. אַז ער שרייבט אַ קאָנטראַקט, פערדרעהט ער איהם און פערפּלאָנטעט זיך אליין טאַקי, נאָר אַזוי, אַז קיין צעהן אַדוואָקאַטען קאָנען איהם נאָכדעם ניט אַרויספּלאָנטען. איין אַדוואָקאַט האָט איהם אַמאָל געפרעגט: — „פּאַני שאָסטעפּאַל! דאַרפט איהר שרייבען אַליין דעם קאָנטראַקט און קומען נאָכדעם צו מיר, איך זאָל אייך אויספּלאָנטען, אַמעהר, קומט מען לכתחלה צו איין אַדוואָקאַט, וועט ער אייך שרייבען דעם קאָנטראַקט אַזוי, אַז איהר וועט פערשפּאָרען נאָכדעם לאָדען זיך!"

דערויף ענטפערט איהם שאָסטעפּאַל גאַנץ ערנסט:

— שרייבען אַ קאָנטראַקט ביי איין אַדוואָקאַט קאָסט געלט.

— און לאָדען זיך קאָסט קיין געלט ניט?

— וואָס זאָל איך טהון? איך מוז דאָך ראַטעווען מיין געלט!

אַזוי ענטפערט איציקעל שאָסטעפּאַל און „ראַטעוועט" זיין געלד, דאָס הייסט, עס קאָסט איהם אָפּ דריי מאָל אַזוי פיעל, ער ווערד אָפּט בדיל הדל, פערלירט טויזענדער, לאָדט זיך אָפּ יאָהרען־לאַנג, קוילעט זיך אויף מעטערס, אום צו געווינען אַ פּראָצעס, און דאָס פערשאַפט איהם חיות אויף לאַנג! נצחון, אַמביציע — איז אַ גרויסע זאַך! פאַר זיין אַמביציע וועט אייך איציקעל שאָסטעפּאַל געהן ביז'ן האַלז אין בלוט! זיינס זאָל איבערגעהן — דאָס איז נישטאָ. איציקעל קאָן זיך בערימען, אַז איהם האָט נאָך קיין מענש נישט גובר געווען. דער איינציגער מענש אויף דער וועלט, וואָס האָט איהר גובר געווען, איז טאַמאַראַ!... נאָר וואָס זאָל מען טהון?

א טאָכטער און א בת יחידה, און נאָך א געראָטענע דערצו, און ליעב האָט ער זי דאָס חיות מיט דער נשמה, ממש עד כלות הנפש! ווי־פיעל מאָל האָט ער זיך שוין אויפגעחאַפּט אין דער פריה פונ׳ם שלאָף מלא גזלן און געהייסען פּאַקעווען דעם טשעמאָדאַן.

— וואוהין איז? — פרעגט איהם שיווקע.

— קיין פּעטערבורג!... וואָס פאַר א זיצען דאָרט? וואָס פּאַר שטודיערען? וואָס פּאַר קורסען? וואָס פּאַר מעדיצין? וואָס פּאַר דאָקטוירים? נאָ דיר שוין מיידלעך דאָקטוירים! טאָמער איז קאַרג!?

אזוי טענה׳ט איציקעל שאָסטעפּאָל צו זיין ווייב שיווקע, גלייך ווי זי וואָלט דאָ געווען דער גאַנצער חייב, און ער היצט זיך און ער שמיצט זיך אזוי לאַנג, ביז ער זעצט זיך אַוועק שרייבען איהר א בריעף, אוים׳לומר׳ן אזוי, אז זי זאָל איהם האָבען צו געדענקען. און נעמט ער נאָר די פּען אין האַנד, און שטעלט ער נאָר אַוועק די ערשטע צוויי ווערטער: „בתי היקרה — טייערע טאָכטער“, אזוי געהט איהם אָפּ דער כעס, און ער דערצעהלט איהר, ווי ליעב און טייער זי איז איהם, ווי שטאַרק ער בענקט נאָך איהר, און זי זאָל איהם, למען השם, שרייבען פון איהר געזונד, און וואָס איהר פעהלט, און טאָמער דאַרף זי געלד... און עס ציהט זיך ביי איהם אזוי ווי־האָגיג, און עס גיסט זיך ביי איהם אזוי ווי בוימעהל, און די גע־פיהלען פונ׳ם הארצען פליסען, פליסען — א מאָדנער פאָטער אָט דער איציקעל שאָסטעפּאָל!

יאָ, א מאָדנער פאָטער! עס ברענט אין איהם אודאי א פייער, וואָס ער, איציקעל שאָסטעפּאָל, דאַרף זיין איצט אויפ׳ן וואָקזאָל גלייך מיט דעם אַפּטייקער און ארויסקוקען אויף זיין קינד, וואָס פאָהרט אודאי אינאיינעם מיט׳ן אַפּטייקער׳ס קינד פון איין שטאָדט, זיצען אודאי אין איין וואַגאָן און שמועסען!... פון וואָס קאָנען זיי שמועסען? אפשר זענען זיי שוין אזוי שטאַרק בעקאַנט, אז מע שמועסט שוין גאָר וועגען א שדוך?... א קשיא אויף היינטיגע קינ־דער!... און עס בעשלאָגט איהם אזש א שוויים פון דעם געדאַנק.

און ער הויבט אָן שפּאַנען נאָך גיכער און מאַכען מיט'ן שירם נאָך שטאַרקער, און ער טראַכט זיך:

— ווי קומט צו מיר אַזאַ טאָכטער?...

* * *

די זעלבע קשיא, וואָס איציקעל שאַסטעפּאַל האָט געפרעגט אויף זיין קינד, האָט סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש געפרעגט אויף זיין קינד:

— ווי קומט צו מיר אַזאַ זוהן?

דעם אַפּטייקער'ס געשעפטען געהען אויך ניט שלעכט. די אַפּ־טייק האָט זיך איהם שוין לאַנג אויסגעצאָהלט, און ער קאָן שוין אָפּלעגען אַמאָל איין איבעריג קערבעל אין באַנק, און ער קלערט שוין וועגען אַ הייזעל איין אייגענס, טאַקי ניט ווייט, אויף דער זעלבער וואַסילטשיקאָווער גאַס. דאָס הייזעל געהערט צו איין אַל־טער מויד אַ כריסטין, וואָס קומט אַריין צו איהם אין אַפּטייק כמעט אַלע טאָג מיט אַ גרויסען הונד („העקטאָר" רופט מען דעם הונד), קויפט אַ נאַרישקייט פאַר פינף גראָשען און רעדט־אָפּ אַ האַלבע שעה און אַמאָל נאָך מעהר. זי רעדט איהם צו, ער זאָל קויפען איהר שטוב מיט'ן גאָרטען, זעהר אַ טייערער גאָרטען, — וואו איז נאָך דאָ אַזאַ גאָרטען מיט אַזעלכע ווייגשעל און מיט אַזעלכע בארען, מיט אַזאַ קעלער, מיט אַזעלכע שטאַהלען, ווי ביי איהר?

סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש האָט ליעב סאַשאַ'ן און האַלט זיך מיט איהם גרויס, פערגעטערט איהם און פערשטעהט איהם ניט... ער שרייבט זיך איבער מיט זיין זוהן וועגען אַלסדינג און האָט פון איהם זעהר אָפטע בריעף, זעהר שענע בריעף, אָבער אַזעלכע מאָדנע בריעף, וואָס ער פערשטעהט זיי ניט. סאַפּראַנאָוויטש פערשטעהט ניט זיין זוהן. ער האָט שוין לאַנג געוואָלט אַרויסבעקומען פון איהם, וואָס איז דאָס, וואָס ער האַלט זיך אַזוי פעסט אין אידישקייט? וואָס איז דאָס? צי איז דאָס ביי איהם אַ רעליגיעזע איבערצייגונג? צי איז ער פרום געוואָרען? אויב אַזוי, איז דאָס נישט מעהר ווי אַ פּסי־

כאַז (ער האָט נישט געוואָלט אָנרופען דאָס מיט'ן נאָמען „משוגעת"). האָט איהם דערויף סאַשאַ בערוהיגט, אַז עס האָט ניט צו טהון מיט רעליגיע, נאָר מיט נאַציאָנאַל־געפיהל, מיט ליעבע צום פאָלק, מיט אמת'ען ריינעם פאַטריאָטיזם...

אַ פערקעהרטע וועלט געוואָרען! סאָלאָמאָן סאָפּראָנאָוויטש, וועלכער האָט זיך אַזוי פיעל געפּלאָגט איבער בילדונג, געלעגען ער־גיץ ביי זיינע פינסטערע פאַנאַטישע עלטערען אויף אַ בוידעם און געשטודיערט לאַטיין, אַנטלאָפען פון דער היים אַ באָרוויסער, געהונ־גערט און אָפּגעגעבען עקזאַמען אויף פאַרמאַציע, קוים דערלעבט ווערען אַ פּראָוויזאָר, פריהער גוט פערשוואַרצט געוואָרען איידער מע האָט איהם צוגעלאָזט צום עקזאַמען, און איצט, אַז גאָט האָט איהם געהאָלפען, ער איז שוין איין אַפּטייקער, מיט אַ נאָמען, מיט אַ רענאָמע, פערקעהרט צווישען כריסטען (פון אידען אַנטלויפט ער), דאַרף ער, סאָפּראָנאָוויטש, האָבען אַ זוהן, וואָס שרייבט איהם אַזעלכע בריוולעך:

„ליעבער פאָטער! — שרייבט סאַשאַ אין איינעם פון זיינע בריוולעך צום פאָטער. — דו מוזט אָננעמען, אַז די צייטען בייטען זיך. די ראָלע פון זינגען „מה יפית" פאַר'ן פריץ איז אַריבער! די מאָדע פון קריכען אויף די קניע פאַר אַלץ, וואָס איז ניט אידיש, איז אויס מאָדע"...

אין איין אַנדער בריעף צום טאַטען שרייבט סאַשאַ כמעט אַזוי:

„ליעבער פאָטער! ווילען מיר באמת געווינען די סימפּאַטיע פונ'ם רוסישען פאָלק, דאַרפען מיר זיי ניט ווייזען, אַז מיר זענען בעסער אָדער ערגער פון זיי; מיר דאַרפען זיי נאָר ווייזען, אַז מיר זענען אַזוי גוט, אַזוי ווי זיי... און דעמאָלט בין איך איבערצייגט, אַז אויב דער קאַמף, וואָס דאָס פאָלק פיהרט, וועט געראָטען, וועלען מיר ניט דאַרפען קיין זכות אבות מיט קיין רחמנות מיט קיין טובות"...

אין אַ דריטען בריעף שרייבט סאַשאַ צום טאַטען גאָר אַזוי:

„ליעבער פּאָטער! עס איז, כלעבען, אַ שאַנדע, וואָס איך בעדאַרף זיך איבערשרייבען מיט דיר נישט אויף אידיש. דו ווייסט גאַנץ גוט, אַז איך האָב ליעב די רוסישע שפּראַך מיט דער רוסישער ליטעראַטור. נאָר למאַי זאָלען מיר נישט בענוצען זיך מיט אונזער אייגענער נאַציאָנאַל-שפּראַך, אַז מיר האָבען זי? פאַר וואָס זאָלען צוויי דייטשען, פראַנצויזען אָדער פּוילען יאָ קאָנען זיך צענויפרעדען מיט זייערע אייגענע, ווען זיי קומען זיך צענויף ערגיץ אין אַמעריקא, אָדער ווייס איך וואו, אין עק וועלט, — און מיר נישט? מיר, וואָס זענען מעהר עמיגראַנטען פון אַלע עמיגראַנטען אין דער וועלט, מיר, וועלכע עמיגרירען פון אברהם אבינו'ן אָן, דאַרפען אונזער נאַציאָנאַל-שפּראַך האָבען אַ סך נויטיגער פון אַלע אַנדערע פעלקער! שטעל דיר פאָר, ליעבער פּאָטער, אַז איך וואָלט געוואַכסען פון קינדווייז אויף ערגיץ אין איין אַנדער לאַנד און זאָל איצטער קומען צו פאָהרען אַהיים, וואָלטען מיר ביידע, אַ זוהן מיט אַ פּאָטער, נישט געקאָנט זיך אויפרעדען! איך בין אַ בעלן געווען זיך אָנפרעגען ביי מיינע דייטשע און פּוילישע חברים, אויף וואָס פאַר אַ לשון זיי שרייבען זיך איבער מיט זייערע עלטערען, האָבען זיי מיך אויסגעלאַכט און האָבען מיר געענטפערט צוריק מיט אַ פראַגע: אָט ביזט דו אַ איד, ווי אַזוי שרייבסט דו צו דיין פּאָטער, נישט אויף אידיש?... דו פערשטעהסט דאָך שוין, ליעבער פּאָטער, אַז איך בין געוואָרען נאָך רויטער, ווי איך בין"...

דער אַפּטייקער קאָן ניט פערשטעהן: ווי קומט צו איהם אַזאַ זוהן?... און ער בעשולדיגט זיך אַליין, וואָס ער זיצט פופצעהן יאָהר איין אַלמן, וואָס איבער דעם איז סאַשאַ געוואַכסען אָהן אַ מוטער, זיך צענויפגעקומען ווער ווייסט מיט וואָסערע חברים אין גימנאַזיע... און ער דערמאָנט זיך, אַז צו סאַשאַ'ן פלעגען קומען די אָרעמסטע שילער, יונגלעך אַפּגעריסענע, וואָס האָבען געלערענט פריהער אין דער „תלמוד-תורה", צווישען זיי איינער דעם שוחט'ס אָדער דעם רב'ס אַ זוהנדעל, קאָטלער אָדער קעסלער איז זיין נאָמען — ער האָט שוין פערגעסען. ער געדענקט נאָר, אַז די גימנאַזיאַלע אוני-

פאָרם האָט זיך צו דעם קאָטלער׳ען אָדער קעסלער׳ען אזוי געפּאַסט, ווי צו אַ חזיר אַ נאָזבאַנד, אז בסך־הכל זענען די הערעלעך ביי איהם געווען געגרייזעלט, דער רוקען איינגעבויגען, דאָס היטעלע פלעגט ער טראָגען תמיד ארויף, און רעדען האָט דאָס גערעדט מיט „דער חית“, אונטערגעהאָרחעלט: „סאפּחאנאָוויטש“.. חוסקאיא היסטאָחיא“...

„אַ חרפּה און אַ בושה פאַר גויים! — אזוי פלעגט זיך טראַכטען דער אַפּטייקער און רויט ווערען ביז אויף יענער זייט אויהערען! — אַלעמען, אַלע „אידלאַקעס“, גלוסט זיך שטודירען!... אַלע קבצנים קריכען אין גימנאַזיע!“...

און אונזער אַפּטייקער איז בייז סכנות אויף די „אידלאַקעס־קבצנים“, וואָס קריכען אין גימנאַזיע און ווילען שטודירען... ער האָט גאָר פערגעסען, אז ער איז אַליין אַ „אידלאַק“, אַליין געווען איין אָרעמאַנס אַ קינד, אַליין געשטודירט לאַטיין אויף אַ בוידעם...

* * *

ביי׳ם אָנקומען פון אונזערע יונגע העלדען איז דאָס בעגעגע־ניש געווען ניט אזוי, ווי עס וואָלט בעדאַרפט צו זיין. עפּיס האָט דאָ געפעהלט, אז אַלע, סאַי די טאַטעס, סאַי די קינדער, זאָלען זיך פיהלען פאָלשטענדיג גוט און באמת גליקליך. טאַמאַרא שאַסטע־פאַל איז דוקא ארויפגעפאַלען אויפ׳ן פאַטער׳ס האַלז און האָט מיט איהם צעקושט זיך. סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש האָט זיך דוקא אויך ארומגענומען מיט׳ן אַפּטייקער, ווי אַ זוהן בעדאַרף זיך ארומנע־מען מיט אַ פאַטער, — אָבער עס האָט ביי דיביידע געפעהלט די אמת׳ע פריינדליכקייט, די גליקליכע שמחה, די ניט־געמאַכטע התפּעלות, דאָס נאַטירליכע אויפגערעגט־זיין, אז אַלע און אַלעס זאָל זיך דרעהען פאַר די אויגען, דער קאָפּ זאָל זיין צעטומעלט, דאָס האַרץ זאָל זיין איבערפילט און עס זאָל זיך אַזש גלוסטען וויינען פאַר פרייד...

ביידע טאַטעס האָבען בעטראַכט זייערע קינדער. איציקעל שאַסטעפאַל האָט בעטראַכט זיין טאָכטער מיט׳ן קליינעם שוואַר־

צען איינפאַך־ביליגען היטעלע (אָהן פעדערען) אויף די שענע גע־דיכטע שווארצע געגרייזעלטע האָר, מיט'ן קליינעם שווארצען רייזענטאַשעל, מעשה מאַנסביל, אָנגעטהאָן איבער דער הויכער ברוסט, און מיט איהרע גרויסע שענע שווארצע אויגען, וועלכע זענען איצט געוועז איבערגעצויגען מיט אַ מאָדנע מעלאַנכאָלישען טרויעריגען ערנסט, און אויסגעוואַכסען איז זי, אויסגעוואַכסען!... און ער האָט זיך געטראַכט:

— אָט דאָס איז מיין טאָכטער?...

דאָס זעלבע האָט געטראַכט אויך דער אַפּטייקער, בעקוקט דורך די בלויע ברילען זיין סאַשאַ'ן, ווי ער איז דאָס אביסעל אויסגע־וואַכסען, ווי שען ער איז געוואָרען. מערקווירדיג: געלע האָר, אַ שפּיצעדיג געל בערדעל, איין אויסגעבויגענע נאָז, איין אמת'ע אי־דישע נאָז!... דער אַפּטייקער וויל נעמען ביי'ם זוהן דאָס געלע טשעמאָדאַנטשיקעל; סאַשאַ לאָזט נישט, ער קאָן אַליין.

— דו קענסט זיך ניט מיט אונזער שכנ'ס טאָכטער, פרייליין שאָסטעפּאַל? — מאַכט סאַשאַ צום פאָטער און שטעלט איהם פאָר טאַמאַראַ'ן, וועלכע שטעלט־פאָר סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש פאַר איהר פאָטער און זי זאָגט צו איהם:

— דאָס איז דעם אַפּטייקער'ס זוהן. מיט'ן פאָטער ביזט דו דאָך בעקאַנט פון לאַנג?

און אַלע פיער ווייסען ניט וואָס צו טהון, ווער און וואוהין עמיצער זאָל געהן פריהער. און אַלע פיער זאָגען איינס צו דאָס אַנדערע:

— נו? פאָהרען מיר?

און אַלע פיער ענטפערען איינס דעם אַנדערען:

— פאָהרען מיר.

און קיינער פון די פיער ווייסט נאָך נישט, ווי אַזוי מע וועט פאָהרען, און אַז מע קומט ארויס פונ'ם וואָקזאַל, און די טרעגער חאַפּען די פּעקלעך אונטער די הענד, און די עקיפּאַזשען־פיהרערס מיט די איזוואָזטשיקעס גוואַלדעווען, און די פּאָליציסטען קאַ־

מאנדרעווען, פאָהרט צו א פאַעטאָן, און איידער מע קוקט זיך אַרום, ליגען שוין די פּעקלעך פון אויבען אויפ'ן פאַעטאָן. מע דאַרף מעהר ניט ווי איין פאַעטאָן — מע זיצט אין איין הויף, צו וואָס זאָל מען אויסברענגען אומזיסט געלד?

אין פאַעטאָן גאַנץ אויבען זיצען איציקעל שאָסטעפּאָל און סאָ־לאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש, און אַקעגען זיי, אויף א בענקעלע — זייערע קינדער: טאַמאַרא און סאַשא. און דער פאַעטאָן קאָטשעט זיך אי־בער די נאָר־וואָס אָפּגעדעקטע שטיינער, און די רעדער שפּריצען די נאָך ניט צוגעטריקענטע ערב־פּסח'דיגע בלאָטע, און דאָס ווינ־טעל, וואָס בלאָזט, איז א מילד ווארעם ווינטעל, איין ערב־פּסח'־דיגס, און די לופט שמעקט מיט ערב פּסח, מיט דעם בעקאַנטען ליעבען ריח פונ'ם ליעבסטען טייערסטען יום־טוב, וואָס איז ליעב יעדען אידען מיט זיין היסטאָרישער בעדייטונג, מיט זיין בעפריי־אונגס־גייסט און מיט זיין צוזאַמענקומען זיך מיט דער צייט פון בענייאונג אין דער נאַטור.

— אין דרויסען שמעקט שוין מיט פּסח, — בעמערקט איצי־קעל שאָסטעפּאָל, נישט געפינענדיג קיין אַנדער טהעמא אויף צו מאַכען א רעד מיט זיין ניט־איינגענעמענעם שכן.

— עס וועט שוין באַלד אָנהויבען גרינען, — וואַרפט אַריין דער אַפּטייקער א וואָרט, אום ניט צו זיצען, ווי א ברוגז'ער מחותן.

— ליעבען זאָל דער אידישער פּסח! — רופט אויס סאַשא מיט בעגייסטע,רונג.

— ליעבען זאָל דער פריהלינג! — פערריכט איהם טאַמאַרא.

— ליעבען זאָל דער יום־טוב פון בעפרייאונג! — זאָגט ווייַ־טער סאַשא.

— ליעבען זאָל די פרייהייט אַליין! — פערריכט איהם ווידער טאַמאַרא. און עס פערקיימעלט זיך א שמועס צווישען די קינדער. די עלטערען זיצען און הערען זיך איין, און בעוואונדערען זיי, יע־דער לויט זיין השגה, און יעדער פון זיי טראַכט ביי זיך גאָין הארצען אין אַנדער מחשבה.

— א קלוגע וועלט געוואָרען! — זאָגט האַלב איראָניש, האַלב מיט גדלות איציקעל שאַסטעפּאַל, און קוקט אויפ'ן הענטעל פון'ם שירם מיט איין אפּיקורסיש שמייכעלע.

— א פערקעהרטע וועלט! — ענטפערט איהם דער אַפּטייקער און קוקט דורך די בלויע ברילען אַרויף, אויף די הייזער.

און דער פּאַטאָן מיט די פיער פּאַרשוינען פאָהרט־צו מיט'ן קנאַק גלייך צום הויז נומער 13, וואָס אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס.

* * *

אָנזאָגען א בשורה — איז איינע פון די גרעסטע מצוות ביי אידען: עס טהוט הנאה, קיינעם שאַדט עס ניט און קיין געלד קאָסט דאָס ניט.

אז דער פּאַטאָן מיט די פיער פּאַרשוינען: איציקעל שאַסטע־פּאַל מיט זיין שכן דעם אַפּטייקער, מיט זייערע קינדער טאַמאַרא און סאַשאַ, איז צוגעפאָהרען צום הויז נומער 13, וואָס אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס, האָט דאָס די ערשטע דערזעהען נחמיה דעם שוסטער'ס ווייב זיסעל, וואָס זיצט אינ'ם זעלבען הויז נומער דרייצעהן.

זעלבסטפערשטענדליך, אז דעם שוסטער'ס דירה איז אונטען, אינ'ם סאַמע קעלער; און מחמת די פענסטער געהען אַרויס גלייך אויפ'ן טראָטואַר, דערפאַר האָט דער שוסטער א גרויסען שאַנס צו זעהען יעדען דורכגעהער און יעדען דורכפאָהרער פריהער און נעהענטער פון אַלע אַנדערע איינוואָהנער וואָס אין הויז.

— זעה נאָר, ווער איז דאָס צוגעפאָהרען צו אונז אַזוי ברייט? — רופט זיך אָן נחמיה דעם שוסטער'ס ווייב זיסעל און פליהט אַרויס אין דרויסען, בשעת נחמיה דער שוסטער מיט זיינע צוויי בנים זענען פערטיעפט אין דער אַרבייט, שלאָגען פלעקלעך אין די נייע באַטינקעס, וואָס שיווקע שאַסטעפּאַל האָט זיך בע־שטעלט לכבוד פּסח. און ביידע בנים, חיים און בעני, בויגען זיך גלייך מיט דער ערד און קוקען זיך איין אינ'ם פּאַטאָן, פון וועלכען

סאשא איז אראפגעשפרונגען דער ערשטער, נאך איהם טאמארא, און נאך טאמארא'ן שוין ביידע שכנים: דער אפטייקער מיט'ן שטעקעלע און איציקעל שאסטעפאל מיט'ן שירם.

— מיר האבען געסט! — זאגט חיים, און בעני חאפט איהם אונטער:

— ציוניזם, סאציאליזם, בורזשואזיע און פראלעטאריאט!

— וואס הייסט דאס? — פרעגט ז'ער פאטער, און זיינע ביידע זיהן געבען איהם צו פערשטעהן, אז דאס זענען געקומען פיער פארשטעהער פון פיער פערשיעדענע פראקציעס. און צווישען פא־טער מיט די קינדער געהט אוועק א שמועס וועגען ציוניזם, סא־ציאליזם, קאפיטאל און פראלעטאריאט, און נחמיה דער שוסטער קאן ניט פערשטעהן, וואס פאר א פראלעטאריער איז סאפראנא־וויטש דער אפטייקער? א פראלעטאריער ווערד אנגערופען ביי'ם שוסטער איין ארעמאן, און איין ארעמאן קאן זיין נאר דער, וואס האט ניט אויף פסח. ענטפערט איהם דערויף דער עלטערער זוהן חיים, אז מע קאן האבען אויף פסח און דאך זיין א פראלעטאריער.

— א פראלעטאריער ווערד אנגערופען יעדער, וואס ארבייט פאר געלט צוליעב דער בעקוועמליכקייט פון דער בורזשואזיע, אזוי, אז א פראוויזאר איז אלץ איינס, וואס א שוסטער.

— להבדיל! — זאגט דער פאטער און קלאפט־אריין א צוויאק אין איין אבצאס פון א שטיוועל, און פונקט צו דעם ווארט „להבדיל“ קומט אן אונזער אלטער בעקאנטער, דאס פרייליכע שניידערעל יודעל קטנתי, מיט א פארטיגען פסוק און מיט א קללה נאך אויף דער שוועל:

— על ישראל ועל רבנן — ס'זאל א רוח אין זייער טאטען אריין, אונזערע אידעלעך מיט אונזערע רבנים, די קאזיא־נע מיין איך, —דאס גערה איך פון איהם טאקי, פונ'ם ראבינער, —דער־פאר וואס מע טיילט ניט קיין מעות־חטים, ווי ס'געהערט צו זיין; דעם, וואס מע דארף, דעם גיט מען ניט, און ווער עס האט א צד אין באד, און ווער ס'איז א שטיקעל שמעלקע, דער נעמט, נעמען

זאָל זיי אַ חלירע! וואָס טויג אייך? איך האָב איהם געגעבען מ כ ל ה ב א ב י ד י — וואָס ס'איז מיר געקומען אין מויל אריין, האָב איך איהם געזאָגט, דעם שענעם רב: „ממה נפשך, זאָג איך, האָבען מיר אייך אויסגעקליבען, זאָג איך, פאַר ראַבינער אין שטאָדט, דאַרפט איהר, זאָג איך, אין זינען האָבען אָרעמע לייט. אלא ניט, זאָג איך, איז דאָך למה זה אנכי, זאָג איך, מאַכט רש"י: שאָ מיני מיקיטאַ זאַ טשולאָוויק?!"...

דעם שוסטער'ס ווייב זיסעל איז געלאָפען אַרויף צו דער נגידית שיווקע שאַסטעפּאַל אָנזאָגען איהר אַ בשורה, אַז איהר טאָכטער איז געקומען, ניט מחמת זיסעל די שוסטערין איז אַזאַ גוטע פריינדין מיט דער נגידית'טע, נאָר פּשוט ווייל ס'איז אַ מצוה ביי אידען אָנזאָגען יענעם אַ גוטע בשורה: „גאָט ליעב אייך מיט אייער גאַסט, אייער טאָכטער איז געקומען!" — האָט זי אָבער פערשפּעטיגט (דער קבצן האָט קיין גליק ניט!). די מצוה האָט אויסגעחאַפּט חוה די אידינע, וואָס איז געלאָפען צוריק פון די טרעפּ אַראָפּ.

— שוין, שוין, אומזיסט אייער טרחה! מע ווייסט שוין!...

און אַז די שוסטערין איז געגאַנגען צוריק, האָט זיך טאַמאַראַ שוין געקושט מיט דער מוטער, און די מוטער האָט געוויינט אויף דער טאָכטער'ס האַלז, זעהר שטאַרק געוויינט! זי האָט, אַפּנים, געוואָלט אויסוויינען אויף דער טאָכטער'ס האַלז איהרע אַלע צרות, וואָס זי האָט דאָ איבערגעטראָגען פון דער צייט, וואָס די טאָכטער איז אַוועקגעפאָרען. צרות פון בעגגען, צרות פון בזיונות פאַר לייטען, צרות פון עלענד, צרות פונ'ם מאַן, וואָס לאָזט אויס זיין ביטער הארץ אַלע מאָל צו איהר — און אַ קשיא וואָס אַ מאַמע קאָן וויינען!...

שיווקע שאַסטעפּאַל האָט זיך נאָך נישט אָנגעקוקט זאַט אין איהר טאָכטער, איז שוין געקומען חאַסקע דאָס שטוב-מיידעל מיט אַ נייעס:

— דער איד פונ'ם האָלץ איז דאָ, ער וויל זיך זעהען מיט טאַמאַראַ'ן.

— אַט האָסט דו דיר די אַנדערע טעג יום־טוב! אין דער ערד אַריין! — זאָגט שיווקע.

— רוף איהם אַריין! — זאָגט טאַמאַראַ און עס קומט אַריין ליפּאַ באַשעוויטש מיט'ן בעזעם־באָרד אַפּגעמען פון טאַמאַראַ'ן אַ גרוס פון זיין טאַכטער מאַשאַ. און טאַמאַראַ נעמט איהם אויף זעהר פריינדליך, פיהרט איהם אַריין בעזונדער אין אַ חדר, און זעצט זיך אַוועק מיט איהם שמועסען וועגען זיין טאַכטער מאַשאַ. און איציקעל שאַסטעפּאַל בלייבט־איבער מיט זיין פרוי שיווקע אינ־צווייען, קוקען זיך איבער אָהן ווערטער, און יעדער פון זיי לאָזט אַרויס אַ זיפץ פונ'ם טיעפען, טיעפען האַרצען...

קאַפּיטעל ב.

פּ ס ח צ ו ם ס ד ר.

ווער איז אַט דער שענער קעניג מיט די גרויסע שוואַרצע אויגען, מיט דעם שענעם שוואַרצען געקרייזעלטען באָרד, אין די ווייסע זיידענע קליידער, מיט'ן ווייסען זיידענעם היטעלע און מיט די ווייסע זיידענע שיכלעך, וואָס זיצט אויבען־אָן אָנגעלעהנט אויף דעם עסעבעט אַזוי רוהיג, און אַזוי מילד, און אַזוי גוט, און אַזוי פריינדליך צו יעדען? זאָל דאָס זיין איציקעל שאַסטעפּאַל, דער שטענדיג פערטראָגענער, צעטראָגענער, פערהאַוועטער, פערטאַרע־ראַמטער איציקעל שאַסטעפּאַל? וואו איז אַהינגעקומען זיין אונרוהיג פּנים, זיין איילעניש, זיין לויפעניש, זיינע געשעפטען מיט זיינע דרעהעניש, פערדרעהעניש און לאָדענישען מיט „קאַזנאַ", מיט מענשען און מיט דער גאַנצער וועלט?

ווער איז אַט די פּרעכטיגע קעניגין, וואָס זיצט איהם ביי דער רעכטער האַנד מיט אַזאַ גדלות, אויסגעציערט מיט פּערעל און מיט בריליאַנטען, וואָס בלישטשען און פינקלען קעגען דעם פינקעלדיגען וויין, וואָס אין די גלאַנצענדיגע פלעשער, און געבען־צו איהר אַמאָ־לעדיג שען פּנים אַזוי פיעל חן און גדלות, אַז ס'איז גאָר נישט צו

דערקענען אין איהר די שטענדיג פערזאָרגטע און פערצאָרענדיגטע שיווקע שאָסטעפּאָל, וואָס ווערד פערשוואַרצט ביי איהר מאַן דעם דעספּאָט אין עושר און אין כבוד?...

ווער איז אָט די גלענצענדע, מאַיעסטעטיש שענע פּרינצעסין, מיט די גרויסע שענע שוואַרצע אויגען און מיט די גלענצענדע שוואַרצע געקרייזעלטע האָר, וואָס פּאַסען זיך אַזוי צו דעם ווייסען קלייד, וואָס די מוטער האָט מיט טרערען גע'פּועל'ט ביי איהר, זי זאָל דאָס אָנטהון חאָטש איין מאָל צוליעב איהר און צוליעב דעם היילינגען יום־טוב, און זי האָט איהר צוליעב געטהאָן, נישט געקאָנט צוזעהען דער מאַמעס טרערען?...

דאָס איז געשעהן באַלד נאָך ליכטבענשען. דער פּאָטער איז נאָך געווען אין שוהל, די מוטער איז געשטאַנען איין אויסגעציערטע אין זייד, אין פּערעל און אין ברילִיאַנטען, אַקעגען אַ האַלב מויז גרויסע שענע זילבערנע לייכטער, מיט איין אַלטען זיעבענרעהריגען קאַנדעליאַבר אין מיטען, מיט אויפגעהויבענע הענד צו די צוגעמאַכ־טע אויגען, געבענשט ליכט און שטילערהייד געוויינט, אַזוי שטיל און פערבאָרגען, אַז נאָר ע ר אַליין, גאָט ברוך־הוא, זאָל הערען... און טאַמאַראַ איז זיך געזעסען ביי'ם טישעל אָן אַ זייט אין איהר געוועהנליך שוואַרץ וואָכעדיג קלייד איבער אַ ביכעל און האָט גע־לייענט, און אפשר איז זי געזעסען אַזוי און האָט געטראַכט...

אָפּגעבענשט ליכט, איז די מוטער צוגעגאַנגען צו דער טאָכ־טער, אויסגעקנאַקט זיך אַלע פינגער און אַוועקגעזעצט זיך נעבען איהר און גענומען רעדען איבער איהר, חלילה ניט געשטראָפט, נאָר אַזוי מיט גוטען אויסגערעדט זיך דאָס האַרץ פאַר איהר קינד, איהר איינציגער טרייסט אויף דער גאַנצער וועלט, איבערגעגעבען אין האַלבע ווערטער און מעהר אויפ'ן וואונק אַלץ, וואָס זי שטעהט־אויס פון איהר מאַן... זי בעשולדיגט איהם חלילה ניט און בע־קלאָגט זיך ניט אויף איהם, הלואי זאָל איהר קינד ניט האָבען קיין ערגער לעבען, ווי זי האָט ביי איהר מאַן, נאָר אַ מאַן איז דאָך נישט מעהר ווי אַ מאַן, ובפרט נאָך אַזאַ פערטראָגענער בעשעפטיגטער

מענש ווי ער, וואָס לעבט אַליין נישט אויף דער וועלט, אַחוץ שבת און אַ חוץ יום־טוב, און וואָס לאָזט אוים תמיד זיין ביטער האַרץ צו איהר, צו דער מוטער, פאַר אַלסדינג: פאַר דעם, וואָס דער סאַמאָוואר איז ניט אַזוי גיך פאַרטיג, און פאַר דעם, וואָס דאָס לאָדעניש האָט זיך ניט איינגעגעבען, און פאַר דעם, וואָס די טאָכ־טער איז אין פּעטערבורג, — פאַר אַלסדינג, פאַר אַלסדינג קומט־אָפּ זי, די מוטער, און אַלסדינג נעמט זי אָן פאַר ליעב, וואָרום מסתמא הייסט גאָט אַזוי, און אַקעגען גאָט קאָן מען ניט געהן...

אַזוי קלאָגט זיך שיווקע פאַר איהר טאָכטער און ווישט די אויגען, און די אויגען ווילען ניט אויפהערען צו וויינען. און טאַ־מאַראַ וויל איהר ערקלערען, אַז ניט גאָט, זי אַליין איז שולדיג, וואָס זי לאָזט זיך טרעטען מיט די פיס... און די מוטער הערט נישט אויף אויסצוגיסען איהר פערביטערט האַרץ פאַר איהר טאָכ־טער, וועלכע זי וואָלט וועלען זעהען גליקליך, ווייסט זי ניט ווי אַזוי... זי וואָלט זיך וועלען מפקיר זיין פאַר איהר, אַוועקגעבען אָט די גאַנצע ציערונג איהרע, אָט די פּערעל מיט די דימענטען, מיט די בריליאַנטען, מיט'ן גאַנצען לעבען איהרס, אויב עס זאָל זיין נאָר אין דעם די מניעה... צוליעב איהר קינד וואָלט זי, שיווקע שאָפּסטע־פאַל, איציקעל שאָפּסטעפּאַל'ס ווייב, זיך געשטעלט דיענען...

אַזוי זאָגט די מוטער, און טאַמאַראַ'ס האַרץ איז גערירט און די נשמה איז צעווייקט, און זי וויל בערוהיגען איהר מוטער אָון זי קאָן דאָס ניט טהון. זי ווייסט ניט, ווי אַזוי. זי איז אַזוי ווייט, אַזוי אָפּגעריסען פון איהר מוטער!... און די מוטער הערט ניט אויף צו בעקלאָגען זיך אויף איהר פינסטער מזל, וואָס זי האָט נישט פערדיענט ביי גאָט, אַז איהר איינציג קינד, איהר אויג אין קאָפּ, זאָל ניט קאָנען ברענגען פאַר איהר מאַמע אַ קליינעם קרבן, איהר צוליעב טהון אויף אָט אַזוי פיעל, פערשאַפען איהר מוטער חאָטש אַ קאַפּעל פערגעניגען, חאָטש אויף אַ פּאָר שעה נישט מעהר... זי פועל'ט ביי איהר טאָכטער, זי זאָל זיך אָנטהון אין אַ ווייס קלייד, „צוליעב איהר און צוליעב'ן הייליגען יום־טוב“ — און ס'איז נישטאָ

אין דער גאַנצער וועלט קיין גליקליכערע מוטער, ווי שיווקע שאָס־טעפּאַל, די פּרעכטיגע קעניגין אין דער דאָזיגער נאַכט!... און אַז דער פּאָטער קומט פון שוהל מיט'ן ברייטען „גוט יום־טוב!" און דערזעהט טאַמאַראַ'ן אָנגעטהאָן יום־טוב'דיג, ווערד זיין קייזערלי־כע מאַיעסטעט נאָך מעהר מאַיעסטעטיש און זיין פּאָטערליך האַרץ נאָך מעהר גליקליך, און ער איז איהר מוחל אַלע יסורים מיט אַלע בזיונות מיט אַלע ניט־דערשלאָפענע נעכט מיט אַלע צרות, וואָס ער איז איבער איהר אויסגעשטאַנען ביז היינטיגער נאַכט!...

— ווער וועט ביי מיר פרעגען די פיער קשיות? — זאָגט אי־ציקעל שאָסטעפּאַל אין אַ שפּאַס צו דער טאָכטער, און בעקומט פון איהר אַזאַ מין ענטפער:

— די פיער קשיות, וואָס איך וועל ביי דיר פרעגען, וועסט דו מיר נישט קאָנען פאַרענטפערען...

— גוט, מיר וועלען זעהען! — זאָגט דער גליקליכער פּאָטער און גרייט זיך צו צום סדר, לעגט־אַוועק פאַר איטליכען אַ הגדה, אַפילו פאַר חוה די אידינע און פאַר חאַסקע דעם שטובמיידעל, וואָס זיצען, נאָך דעם אַלטען אידישען מנהג, ביי'ם סדר גלייך מיט אַלעמען, ווייל פּסח צום סדר זענען אַלע גלייך, נישטאָ קיין בעל־הבית, נישטאָ קיין דיענסט, נישטאָ קיין האַר, נישטאָ קיין קנעכט — פריי איז מען, פריי, ווי בשעת מען איז אַרויסגעגאַנגען פון מצרים!... און איציקעל שאָסטעפּאַל זעצט זיך אַוועק אָפּריכטען דעם סדר מיט דעם גאַנצען פּראַכט און גלאַנץ, ווי זיין טאַטע האָט געטהאָן, און ער מאַכט דעם שענעם ברייטען יום־טוב'דיגען קידוש, ווי זיין טאַטע האָט געמאַכט, און ער זינגט די הגדה מיט דעם זעל־בען ניגון, ווי זיין טאַטע האָט געזונגען, און אַז ער זאָגט שוין אָפּ אַליץ, וואָס ווערד געזאָגט פאַר'ן עסען, און אַז ער וואַשט זיך צו דער סעודה און מאַכט די ברכה „על אכילת מצה", און עס האַלט שוין ביי די פיש, ביי די זיסע פעפערדיגע געפּאַפּריצירטע צוקערדיגע שמעקעדיגע פיש מיט דער אונטערגעווייקטער מצה, רופט זיך אָן איציקעל שאָסטעפּאַל צו טאַמאַראַ'ן מיט אַ שפּאַס:

— נו, אצינד קאָנסטו דו מיך פרעגען די פיער קשיות.

— משוגע מיינע שונאים! — זאָגט שיווקע צום מאַן. — דאָס קינד וויל עסען, הייסט ער איהר גאָר פרעגען די פיער קשיות.

— נישקשה, מאמע, עס מאַכט ניט אויס, איך קאָן עסען און צו גלייכער צייט פרעגען דעם טאַטען די פיער קשיות.

אזוי זאָגט מאַמאַרא צו דער מוטער מיט א שמייכעל און ווענדט זיך צום פאָטער, אזוי צו זאָגען:

— טאַטע, איך וועל דיך פרעגען פיער קשיות — אזוי, דאַכט זיך, דארף מען פרעגען די פיער קשיות?

— אזוי, אזוי, מאַכטער, — ענטפערט איהר דער גליקליכער פאָטער. און די מוטער קוועלט, ווערד ברייטער ווי לענגער. און מאַמאַרא זאָגט:

— אַט ריכטען מיר אָפּ דעם סדר — אויף וויפיעל איך פערשטעה פון מיין רוסישער הגדה, וואָס דו האָסט מיר צוגעגרייט, פייערען מיר א יום־טוב פון בעפרייאונג, און מיר האָפען ווידער א מאָל בעפרייעט צו ווערען פון דעם גלות, אין וועלכען מיר געפינען זיך איצט, און מיר ווינשען זיך, איבער א יאָהר זאָלען מיר אַלע זיין זעלבסטשטענדיג ביי זיך אין אונזער לאַנד, אין אונזער ירושלים. אזוי, דאַכט זיך? נו, וועל איך דיך פרעגען: ע ר ש ט ע נ ס, זאָג מיר, וואָס האָבען מיר געטהאָן ביז אהער צוליעב דער דאָזיגער בעפרייאונג? איך מיין, איך און דו, און דיינע עלטערען, און אונזערע אור־אור־עלטערען פון יענער צייט אָן ביז היינטיגען טאָג? צ ו ו י י ט ע נ ס, וואָלט איך וועלען וויסען, צי אַלע אידען פון דער גאַנצער וועלט ווילען, אז ס׳זאָל קומען משיח און זאָל אונז פיהרען אהין, אינ׳ם געבענשטען לאַנד? אָדער עס געפינען זיך אזעלכע, און אפשר נאָך א סך אזעלכע, וואָס האָבען נישט חשק, קיין קאַפּ חשק ניט, אז ס׳זאָל קומען משיח און זאָל זיי צונעמען פון א ציוויליזירט לאַנד, פון שענע הייזער, פון רייכע גיטער, און אוועקפאַהרען אין אזא מדינה, וואָס שטעהט נאָך ני־

דעריגער פון אונזער מדינה, און אונטער אַזאַ רעזשים, אַזאַ רעגיע־רונג, וואָס איז נאָך ווילדער פון אונזער רעגיערונג?... שלאָג מיך ניט איבער, טאַטע, איך האָב דיך ערשט געפרעגט צוויי קשיות, און פרעגען דאַרף איך דיך פיער? אַלזאָ, איז געבליבען נאָך צוויי קשיות. ד ר י ט ע נ ס, וויל איך וויסען, זאָלסט מיר זאָגען, אָבער אויפריכטיג, צי איז די געשיכטע מיט משה׳ן און מיט ירושלים נישט מעהר ווי איין אַלטע תפילה פון איין אַלטען סדור, וואָס מע האָט אַמאָל, פאַרצייטען, אָנגעשריבען פאַר אונזערע אור־אור־עלטערען? און, פ י ע ר ט ע נ ס, אויב ס׳איז יאָ אַזוי, היינט צו וואָס נוצט אונז די גאַנצע קאָמעדיע? האָב קיין פאַראיבעל ניט, טאַטע האָב איך דיר מיט מיינע נאַרישע קשיות געשטעהרט דיין יום־טוב, און, אויב דו קאָנסט, געב מיר אויף זיי אַ תירוץ.

* * *

זאָגען, אַז דער פאָטער האָט נישט געהאַט וואָס צו ענטפערען דער טאָכטער אויף איהרע פיער קשיות, וואָלט געווען ניט ריכטיג. איציקעל שאָסטעפּאַל האָט דוקא יאָ געענטפערט, און דוקא אַ סך געענטפערט, און שטאַרק געהיצט זיך, און שטאַרק געמאַכט מיט די הענד, ווי זיין שטייגער איז, און געגעבען אַגב דער טאָכטער אַ פּסק, פאַר וואָס זי רופט אָן דעם הייליגען סדר פון׳ם הייליגען יום־טוב מיט׳ן נאָמען „קאָמעדיע“... ער האָט געפייערט, געשפּרונגען פון איין וואָרט איבער׳ן אַנדערען, אָנגעהויבען איינס, נישט גע־ענדיגט און אַריבער צום אַנדערען, — מיט איינעם וואָרט, איציקעל שאָסטעפּאַל האָט זיך פערענטפערט, ווי ווייט ער האָט געקאָנט, אָהן אַ סיסטעם, ווי אַ מענש, וואָס איז ניט געוואָהנט צו דיס־קוסיעס, צו שלאָגען זיך; אַזאַ מענש טהוט דאָס בעסטע, וואָס ער קאָן: ער שפּרינגט, ער דרעהט זיך, דערלאַנגט אַ זעץ פון הינטען, צעלאָזט זיך און פאַלט פון זיך אַליין, חאַפּט זיך אויף און שפּרינגט ווייטער — אַזאַ מענש קאָן נישט געווינען דעם „קריעג“, אַזאַ מענש, ווי ער זאָל ניט זיין געזונד און קרעפטיג, מוז געשלאָגען ווערען...

טאמארא האט געלאזט דעם פאטער רעדען, געקוקט אויף איהם מיט איהרע גרויסע שענע קלוגע אויגען, ווי ער פלאנטעט זיך, און א גרינג שמייכעלע איז געשטאנען אויף איהר שען פערזארגט פנים, וואס די מוטער האט זיך נישט געקאנט זאט אנקוקען אן דעם, געווארען ברייטער ווי לענגער, און שיווקע האט „עטראכט מיט א געפיהל פון נקמה:

„אט אזוי א!... זאל ער וויסען!... זאל ער זיך פערענטפערען פאר זיין אייגען קינד!... ער מיינט, ס'איז איהם איך!... א, זאל זי מיר נאר זיין געזונד און זאל זי שוין נאר זיין אין דערהיים, וועט זי זיך שוין רעכענען מיט איהם פאר מיר אויך!“...

איציקעל שאסטעפאל האט געחאפט א קוק אויף שיווקע'ס פנים, האט פערשטאנען, אז זי האט אין איהם א נקמה, האט ער פלוצים איבערגעריסען און א זאג געטהאן:

— טא! מילא, מע קאן אזוי אוועקזיצען און אוועקפלאפלען ביז טאג... מע דארף זיך נעמען צו דער הגדה, אפריכטען דעם אנדערען האלבען סדר!...

* * *

סאשא סאפראנאוויטש האט פיינט געהאט רוהען, זיצען לעדיג. ער איז נאר אראפ פון דער פוהר, האט ער געלאזט וויסען זיינע חברים, אז ער איז דא, — האבען אנגעהויבען זיך שיטען צו איהם אלטע חברים, פריינד און בעקאנטע, ציוניסטען, מאדערנע משכילים, „אינטעליגענטען“, לעהרערס און גלאט יונגע־לייט, מיים־טענטייל קבצנים.

זעלבסטפערשטענדליך, אז דער אפטייקער האט דערפון געהאט ווינציג־וואס נחת, האט אבער מורא געהאט צו פראטעסטירען, עס זאל נישט ארויס קיין קאנפליט צווישען איהם און צווישען זיין זוהן. א קליינער קאנפליקט איז שוין ארויסגעקומען צווישען זיי, בעת סאשא האט זיך איבערגעטהאן צום יום־טוב. דער פאטער האט זיך געוואלט אויספיינען פאר זיין זוהן, אז ער איז ניט קיין פראווינציאל, און אז ער לייענט אלע פעטערבורגער בלע־

טער, און אז ער נעמט אנטייל אין דער בעפרייאונגס־בעוועגונג, דאָס הייסט, ער אַליין טהוט גאָר ניט, וואו האָט ער צייט? נאָר ער סימפּאַטיזירט...

— סימפּאַטיזירסט דו אויך מיט דער בעפרייאונג פון אונזער פאָלק? — האָט איהם סאַשאַ געפרעגט, פערקעמענדיג ארויף זיינע געלע האָר.

— פון וואָסער פאָלק? — פרעגט איהם דער פאָטער, און דער זוהן ענטפערט איהם:

— פון אונזער אייגען אידישען פאָלק.

— זענען מיר דען אויך אַ פאָלק? — פרעגט דער פאָטער נאַ־איווּ, און דער זוהן שטעלט אוועק אויף איהם פערוואונדערטע אויגען:

— וואָס דען זענען מיר?

— איך ווייס וואָס מיר זענען? מיר זענען אידען...

און ביידע, דער פאָטער מיט'ן זוהן, צעלאַכען זיך.

— ועסט ניט האָבען קיין פאַראיבעל, טאַטע, וואָס איך וועל דיר זאָגען? — מאַכט סאַשאַ צום פאָטער.

— זאָג, זאָג, דו קענסט דאָך מיך, איך בין ניט פון די, וואָס בעלעדיגען זיך! קאָנסט זאָגען וואָס דו ווילסט. וועסט אודאי זאָ־גען, אז... וואָס וועסט דו זאָגען?

— איך וועל זאָגען, אז ביי קיין אומה ולשון, ביי קיין פאָלק וועט זיך ניט געפינען אזעלכע, וואָס זאָלען אָפּלייקענען זיך אַליין, זאָגען אויף זייער אייגען פאָלק, אז ס'איז קיין פאָלק נישט.

— נו, יאָ! — שרייט־אויס דער אַפּטייקער טריומפירענד און מיט אַ קוויטש. — ווייסט דו, פאַר וואָס? ווייל אָט אַזאַ פאָלק זענען מיר!

— אָט אזוי דענקען נאָר שקלאַפען! — זאָגט סאַשאַ מיט פער־דראָס. — שקלאַפען, קנעכט, וועלכע האָבען אונטער דער אייזער־נער רוט פון זייערע פערפאָלגער פערלאָרען אינגאַנצען זייער זעלבסטבעוואוסטזיין, אינגאַנצען זייער עהרע צו זיך אַליין.

און עס ציהט זיך ביי זיי א דעבאטע אויף א גאנצע שעה, פון וועלכער דער פאטער זעהט ארויס, אז ער איז צו שוואך, ער זאל קאנען בייקומען זיין זוהן, און עס מאהלט זיך איהם אויס, אז זיין זוהן זעהט זיין שוואכקייט, און ער פיהלט זיך, ווי עס דארף זיך פיהלען א גרויסער מענש, וואס ליגט פון אונטען צוגעקוועטשט מיט'ן פוס פון א פיעל קלענערען פון איהם...

פסח אויף דער נאכט, צום ערשטען סדר, אז דער אפטייקער איז געקומען פון דער אפטייק אהיים, האט ער געטראפען ביי זיין זוהן א יונגענמאנטשיק מיט אויסגעריבענע עלענבויגענס. נאך די גע־קרייזעלטע שווארצע הערלעך מיט'ן אויסגעבויגענעם רוקען האט ער דערקענט סאשא'ס חבר פון גימנאזיע.

— מיין חבר שמעון קעסלער.

אזוי האט איהם סאשא פארגעשטעלט פאר זיין פאטער, און דער אפטייקער האט דערלאנגט קעסלער'ען א פאר פינגער פון זיין קאלטער אפטייקערשער האנד און א זאג געטהאן:

— עס פרייהט מיך זעהר...

סאשא האט נאכ'ן פאטער'ס ווייטע מינע ארויסגעזעהען, אז דער קעסלער איז עפּיס נישט אזא אנגעלעגטער גאסט, האט ער זיך צוגעאיילט איהם פארצושטעלען נאך א מאל:

— קעסלער, דארפסט דו וויסען, איז א אינזשינער (קעסלער האט געוואונען ביי'ם אפטייקער אין די אויגען גוטע פופציג פּראָ־צענט!), און א בעריהמטער מאטעמאטיקער (קעסלער'ס אקציעס האבען זיך אויפגעהויבען מיט נאך פערציג פּראָצענט!), און נאך מעהר — א בעריהמטער ציוניסט! (דא האבען קעסלער'ס אקציעס געגעבען צוריק א פאל־אראפּ ביי'ם אפטייקער אין די אויגען אויף אלע נייענציג פּראָצענט מיט א מאל). איך רעכען, פּאפּא, אז דו וועסט ניט האבען גארניט קעגען דעם, וואס מיין חבר שמעון וועט בלייבען ביי מיר איבער פסח.

נאטירליך, האט דער אפטייקער געזאגט, אז עס וועט איהם זעהר פרייהען, וואס זיין זוהנ'ס חבר וועט ביי זיי האלטען פסח.

און אזוי איז אונזער נייער בעקאנטער שמעון קעסלער געבליבען א תושב, א היימישער מענש ביי'ם אפטייקער אין שטוב.

סאשא האט גע'פועל'ט ביי זיין פאטער, געוועהנליך, נאך א לאנגער דעבאטע אין בריעף הין און צוריק, ער זאל היינטיגען פסח מאכען ביי זיך א אידישען פסח, מיט מצות, מיט כשר געפעס, מיט א סדר און מיט אלע זיעבעצעהן זאכען. ביז אהער פלעגט ער יוצא זיין נאר מיט מצות אליין, דאס הייסט, ער האט צוליעב גע־טהאן דעם בעקער, וואס איז זיינער א קונה אין דער אפטייק און וואס דעקוטשעט זעהר, אז עס קומט ערב פסח, מע זאל בעשטעלען מצות ביי איהם, ניט ביי קיין אנדערען. דערפאר אבער אויף זייער „פאסחא" איז שוין געוועען ביי איהם צום טיש א הויכער א שענער פאסחא־קוילעטש, אויך נאר פון יוצא וועגען, צוליעב דער דייטשקע דער כריסטין, וואס דרעהט זיך ארום אין שטוב. אט דאס ווערד אנגערופען א מענש, וואס וויל זיך ניט קריעגען מיט דער וועלט!

מע האט זיך אוועקגעזעצט די ערשטע נאכט צום סדר זאלבע־דריט: דער אפטייקער, זיין זוהן סאשא און זיין חבר שמעון קעס־לער. דער פאטער האט אויסגעזעהען ביי זיך אין שטוב ווי א פרעמ־דער, ווי א גאסט; ער האט זיך אנגעטהאן אין א שווארצען ראק, פערשפילעט פון אויבען ביז אראפ, צוגעמאכט אלע לאדען פון די פענסטער, מע זאל חלילה ניט דערזעהען פון דרויסען. אז ביי סאפראנאוויטש דעם אפטייקער ריכט מען אפ דעם סדר, האט גע־הויבען אלע מינוט דעם צילינדערהוט און געווישט זיך דעם שוויים, געזאגט, אז ער איז ניט געוואהנט צו זיצען אין שטוב מיט א צו־גערעקטען קאפ, און האט זיך בערוהיגט ערשט דעמאלט, אז ער האט ארויסבעגלייט זיין „דייטשקע" די כריסטין, וואס איז געוועען די בעל־הבית'טע ביי איהם אויף דער שטוב. ער האט זיך גאר ניט געקאנט פארשטעלען, אז זיין „דייטשקע" זאל זעהען איהם, דעם אינטעליגענט סאפראנאוויטש, איבער א אידישען סדר...

קאפיטעל ג.

דעם שוסטער׳ס אורח.

אויב דער ליעבער גוטער יום־טוב פסח איז פאר די נגידים א תענוג, איז ער פאר ארעמע לייט א גן־עדן.

איין ארעמער בעל־מלאכה, א מלמד, א קרעמער, א הענדלער, א טענדלער איז איינגעשפאנט א גאנץ קיילעכיג יאהר אין דעם יאך, ווייסט ניט פון קיין שום פערגעניגען אין דער וועלט, אחוץ דעם איינציגען טאג שבת, וואס ער קאן זיך פערגינען אפשלאפען דעם גאנצען טאג, ווייסט נישט, ווי אזוי גאט צו דאנקען, אז עס קומט דער גוטער ליעבער פסוז, וואס מע ועט קאנען רוהען גאנצע אכט טאג דורכאיינאנד, נישט טראגען אויפ׳ן קאפ קיין שום דאגות פרנסה, ווארום וואס — וואס, מיט מצה איז מען בעווארענט אויף א גאנצע וואך. און ווער שמועסט, אז צו דער מצה העלפט נאך גאט א זעקעל קארטאפלים מיט א דייזשקעלע פסח׳יגען בארשט, — דעמאלט מעג שוין רויטשילד זיצען אין פאריז, קיינער וועט זיך מיט איהם ניט בייטען, און נחמיה דער שוסטער אודאי ניט.

נחמיה דער שוסטער האט דעם טאג וואס פאר ערב פסח אפ־געטראגען די ארבייט צו שיווקע שאסטעפאל, און זיינע צוויי בנים האבען אפגעטראגען ארבייט צו די איבעריגע נגידים, און אלע דריי האבען געבראכט צו טראגען אהיים געלד א פולען היטעל. עס איז געווען איבער גענוג סאי אויף ארבע כוסות, סאי אויף אויסצולייזען די יום־טוב׳דיגע מלבושים פונ׳ם לאמבארד, און ס׳איז נאך געבליבען א פאר גראשענס אין קעשעני אויך — אנו, זאל איצ־טער פרובען רויטשילד זאגען, אז ער וויל זיך בייטען מיט נחמיה דעם שוסטער!

— קינדער! צו דער ארבייט!—האט א זאג געטהאן נחמיה צו זיינע צוויי בנים אוג האט אוועקגעלעגט דאס גאנצע שוסטער־גע־צייג אויף א זייט.

נחמיה׳ס צוויי זיהן, חיים און בעני, ארבייטען מעהר אויפ׳ן פאטער, ווי אויף זיך. „דער אלטער“ — אזוי הייסט ער ביי זיי. אויף זיך געבען זיי אוים ווינציג; וואס דארפען אזעלכע בחורים? גארנישט מיט גארנישט. איין אנצוג, א פאר שטיוועל, א פאפיער־רענעם קאלנער מיט א מאנישקע — און פארטיג. סיידען א פער־זאמלונג, א ביכעל, א חבר — דאס איז דאך זעלבסטפערשטענדליך... ביכלעך (פערבאטענע) האבען זיי ביידע ליעב. חברה־לייט צווישען „חברה“ זענען זיי ביידע, נאר דער עלטערער איז צו דער „אידעע“ איבערגעגעבען מעהר אלס דער יונגערער. דער יונגערער, בעני, איז נאר מיט ווערטער. דער עלטערער אבער, חיים, איז צווישען די ארבייטער איינער פון די בעסטע. אמאל מאכט זיך, אז חיים ווערד פערפאלען אויף א טאג, אדער אויף צוויי; קיינער ווייסט נים, וואו ער איז געוועזן, און מיט וועמען ער האט זיך געזעהען, און וואס ער האט געטהאן... די ערשטע צייט פלעגט די מוטער עסען דעם פאטער, פרעגען איהם: „שלים־מזל! וואס פאר א מאטע ביזט דו?“... דער פאטער האט א פאר מאל געפרובט זיך בעקלאגען פאר זיין גוטען פריינד יודעל קטנתי: „וואס טהוט מען, ברודער?“ דערויף האט יודעל קטנתי געענטפערט מיט א לשון־קודש־ווארט, ווי געוועהנליך: „י ע ל ה ו י צ מ ח — זאל ער געהן, זאל ער לויפען, נחמיה, דו וועסט גארנישט טהון דערצו, ס׳איז היינט אזא וועלט געווארען, וואס די אייער זענען קליגער פון די היהנער... ס׳איז ביי מיר די איינענע מכה מיט מיין בנים׳טשיקען; איך בעט זיך ביי איהם, ווי מע בעט זיך ביי א גזלן: „בנימין, זאג איך איהם, לאז צורוה, א רחמנות, זאג איך, אויף דיר!“... הערט ער מיך, ווי המן דעם גראגער... ברודער נחמיה, ווייסט דו, וואס איך וועל דיר זאגען? — פתח שין שא“...

און יודעל קטנתי לעגט־צו צוויי פינגער צום מויל, אז נחמיה זאל שווייגען, און נחמיה פאלגט איהם און שווייגט. ער בעט נאר גאט פאר צוויי זאכען: אז חיים זאל נים אריינפאלען, און אז ער זאל חאטש ניט קאלי מאכען דעם יונגערען ברודער — בעני.

בעני, ווייל ער איז דער קלענסטער, איז ער בײַ'ם פאָטער טייער, און בײַ דער מוטער איז ער דאָס אויג אין קאָפּ, ציטעריג, ווי אַ בן־יחיד'על. חיים מאַכט פון איהם חוזק, חאָטש ער האָט איהם ליעב. ער רופט איהם מיט אַ מיידעלשען נאָמען „בונצי". בעני, געוועהנליך, ווייל דאָס נישט ליידען, איז ברוגז פאַר'ן מיידעל־שען נאָמען „בונצי" און איז גרייט זיך לאָזען אָפּשניידען ביידע הענד פאַר זיין ברודער חיים.

אָט אזא מין געזינדעל איז דאָס.

— קינדער, צו דער ארבייט!

אזוי האָט אויסגעקאָמאַנדעוועט נחמיה דער שוסטער, און דאָס האָט בעדאַרפט בעדייטען, מע זאָל זיך גרייטען צום סדר. און אַלע האָבען זיך גענומען גרייטען צום סדר: נחמיה, זיסעל, חיים, בעני און דער אורח, אַ געזונדער יונג אַ שווארצער, אַ בעוואַכסענער ווי אַ בער, מיט אַ באַסאָווער שטימע, וואָס הודיעט ווי אַ גלאָק. דעם „אורח" האָט געבראַכט צו פיהרען חיים פון גאַס, דאָס הייסט, נים פון גאַס, נאָר פון אַ „חבר", וואָס האָט איהם אַ זאָג געטהאָן אויפ'ן אויהער:

— ער איז איין „אַנטלאָפענער"... נעם איהם, זאָל ער זיין בײַ אייך אַ בעל־מלאכה...

חיים האָט בעטראַכט דעם פּאַרשוין, און ער איז איהם געפע־לען. ווי אזוי ער הייסט — האָט ער איהם נישט געפרעגט; ער האָט איהם נאָר אַ פרעג געטהאָן:

— ווי אזוי זאָל מען אייך רופען?

— רופט מיך מישא ניידיטש, — האָט דער אַנטלאָפענער אויס־געהודיעט אויף זיין באַס־שטימע.

נחמיה דער שוסטער האָט דאָס נישט געקאָנט איבערטראַ־גען: וואָס הייסט, ער הייסט זיך רופען מישא ניידיטש?... האָט ער איהם גענומען צום עקזאַמען: „פון וואַנען איז אַ איד? וואָס איז אייער טהועכץ? צי זענט איהר אַ באַווייבטער?" און אזוי

ווייטער, ווי געוועהנליך. האָט איהם אָבער דער זוהן, חיים, אי־בערגעהאַקט אין מיטען:

— דאָס איז ניט דיין באָבע'ס דאגה, אַלטער! דו פרעג איהם בעסער, צי וויל ער עסען, אָדער אפשר וועלען מיר געהן פריהער אין באָד אריין?

און ס'איז געבליבען, מע זאָל געהן פריהער אין באָד אריין. און אַלע פיער, דער פאָטער מיט ביידע בנים מיט'ן אורח, האָבען זיך געלאָזט אין באָד אריין.

דערנאָך איז מען געקומען און מע האָט זיך אוועקגעזעצט צום סדר זאָגען די הגדה. געזאָגט האָט נאָר דער אַלטער, און די אי־בעריגע האָבען געהערט, אריינגעקוקט איטליכער אין זיין הגדה.

* * *

— טאָמער וואָלט געווען געגוג זאָגען סליחות? — האָט אַ זאָג געטהאָן חיים דעם שוסטער'ס עלטערער זוהן און האָט צוגע־מאַכט די הגדה. אויף איהם קוקענדיג, האָבען צוגעמאַכט די הגדות אויך דער יונגערער ברודער בעני און דער אורח, און אויף זיי קו־קענדיג — שוין דער פאָטער אויך, נחמיה דער שוסטער אַליין, וואָ־רום דער עולם האָט זיך געפיהלט שטארק אויסגעהונגערט נאָך דעם לאַנגען תענית און נאָכ'ן הייסען באָד, און אַגב האָט זיך פונ'ם פריפּעטשיק געלאָזט הערען אַ געשמאַקער ריח: דאָס האָבען גע־ריסען די נאָז די הייסע שמעקעדיגע געפילטע פיש מיט אַ סך פּעַ־פּער, און די פרישע קניידלעך מיט שמאַלץ, און נאָך אַזעלכע גוטע זאַכען, וואָס נאָר פּסח האָבען זיי דעם אמת'ען טעם גן־עדן. און עס האָט לאַנג נישט גענומען, און עס האָט זיך געלאָזט הערען אַ טרישטשען פון טרוקענע מצה אונטער געזונדע שטארקע ציינער, און אַז מע האָט איבערגעהאַפּט דעם ערשטען הונגער, און אַז מע האָט פערזוכט אַ פּאָר פון די ארבע כוסות, האָט זיך דער שווייגענדיגער אורח אָנגערופען, אַז ער האָט שוין לאַנג ניט פערזוכט דעם טעם פון פּסח'יגער משקה מיט פּסח'יגע פיש מיט פּסח'יגע קניידלעך,

ווייל דעם גרעסטען טייל פון זיין לעבען האט ער פערבראכט אין די טורמעס און אסטראָגען.

— וויפיעל טורמעס זענט איהר דאס אויסגעוועזען? — פרעגט איהם נחמיה דער שוסטער, וועלכער איז נאך ניט אזוי שטארק מלא פון די ארבע כוסות, נאר פרייליכער פיהלט ער זיך.

— איך האב שוין פארגעסען דעם חשבון, — ענטפערט דער אורח מיט זיין גראבער שטימע, און נחמיה דער שוסטער חאפט איהם אונטער:

— פונקט אזוי ווי גדליה־לייב דער גנב, עליו השלום, ער איז שוין אויף דער אמת'ער וועלט. גדליה־לייב פלעגט זאגען אויף זיך אליין: „אז מע זעצט מיך איין אין אסטראָג, ווייז איך ניט — איך ווייס, אז איך וועל ארויס, און אז מע לאזט מיך ארויס, טאנץ איך אויך ניט — איך ווייס, אז מע וועט מיך איינזעצען נאך א מאל"...

— שלים־מזל! — רופט זיך אפ די שוסטערין זיסעל צום מאן מיט א מאן פון א קאמפלימענט. — דו וואלסט בעסער זעהען, אז דער אורח זאל עפּיס נעמען אין מויל אריין.

דער אורח האט שוין אבער געגוג „גענומען אין מויל אריין", איבערגעקעהרט די פינפטע פון די ארבע כוסות אויך, און ער האט זיך געפיהלט אזוי גוט און ווארעם, אז עס האט זיך איהם אויפגעבונדען די צונג און ער האט אויסגעהודיעט אויף זיין באסאָווער שטימע:

— אויב איהר ווילט, וועל איך אייך דערצעהלען די געשיכטע פון מיין לעצטען אנטלויפען פון אסטראָג.

— איז די משמעות, אז לויפען פון אסטראָג איז ביי אייך גאר קיין נאָווינע ניט? קומט דאך אוים ווידער אמאל, ווי גדליה־לייב דער גנב, עליו השלום, האט געזאגט...

אזוי בעמערקט נחמיה דער שוסטער, און זיין ווייב זיסעל האקט איהם איבער:

— שלים־מזל! טאמער וואלסט דו איינגענומען א ביסעל שטורמעניש?...

— איך שוויַיג, ווי אַ פיש! — מאַכט צו איהר דער שוסטער, און אַלע גרייטען זיך צו האַרכען די געשיכטע פונ'ם אורח, ווי אַזוי ער איז דעם לעצטען מאָל אַנטלאָפען פון דער טורמע.

* * *

— אַנטלויפען פון אַ טורמע איז ביי מיר, מיינע ליעבע פריינד, נאַפּליעוואַט!

אַזוי האָט אָנגעהויבען צו דערצעהלען זיין געשיכטע דער אורח, דער בעוואַכסענער האַריגער נפש מישא ניידיטש, אויף זיין גראַבער באַסאָווער שטימע, וואָס הודיעט ווי אַ גלאָק.

— איך בין שוין געלאָפען, מיינע ליעבע פריינד, ניט פון איין טורמע, איך בין שוין געלאָפען פון סיביר אויך. נישט איין מאָל, נאָר צוויי מאָל. שוין געלעגען אין אַ וואָגען מיט פלייש, אויבען דאָס פלייש, אונטען איך. געגאַנגען מיט באַגאַמאָלצים טויזענד ווערסט צופוס. פּגר'ען דריי טאָג דורכאַנאַנד פון הונגער, פון קעלט, אָהן שטיוועל — נאַפּליעוואַט. צום געזונד וועט דאָס מיר ניט שאַדען. פאַרשטעלען זיך, אַז מע דאַרף, קאָן איך אויך. ביטער איז נאָר מיט דער שטימע. אַביסעל אַ צו גראָב קול ביי מיר. דאָס איז אָבער אַלץ גערעדט פון פראָווינציאַלנע טורמעס. קיי און שפּיי. ניט אַזוי איז אין דער רעזידענץ. דאָרט אַז מע האַפּט זיך אַריין — איז האַלט זיך! איהר מעגט זיך שוין געזעגענען. אַז איך בין אַריין, האָב איך געפּלאַנעוועט, זיך צענויפגערעדט מיט אַ פּאָר חברה-לייט — אַ נעכטיגער טאָג, מע לאָזט ניט זעהען זיך. רעדען — אונמעגליך, סיידען מיט סימנים דורך דער וואַנט. מע האָט מיר געגעבען צו וויסען, אַז צוזאַמען מיט מיר, אַ וואַנט נעבען אַ וואַנט, זיצט מיינע אַ באַקאַנטע. מאַשאַ הייסט זי, אַ טהוערין, אַ פּיהרערין און זעהר-זעהר אַ וויכטיגע פּערזאָן. געוואָלט זי זאָל אַרויס, ווי מע וויל לעבען. שוין געהאַט אַ פּלאַן פּאַר איהר. זיך אויפגערעדט מיט איהר דורך דער וואַנט. פּלוצים קומט מען צו געהן און מע פיהרט מיך איבער אין איין אַנדערע טורמע. ביטער! עס געהט

אוועק א טאָג דריי. איך ווער געוואָהר פון חברים, אַז מאשא איז אויך מיט אונז. בראוואָ! איך הויב מיך אָן דערשלאָגען — א צרה: זי איז אין דער „אָדינאָטשנע". ווייסט איהר, וואָס דאָס הייסט? פיער הוילע ווענט, נישטאָ אפילו וואו זיך אויפצוהענגען. אָפּגע־שניטען פון דער גאַנצער וועלט. ביטער! אליין בין איך אויך אויף צרות. א טאָג איבער א טאָג שלעפּט מען מיך צום פאַרהער. זיי ווילען דערגעהן, ווער איך בין. זיי ווילען וויסען, וואָס איך האָב געטהאָן. ביי מיר ציהט מען ניט קיין ווערטער. א געשלאָגענער הונט. איהר האָט געזעהען אין באָד ביי מיר א לייב? איהר זעהט איין איבערגעבראָכענעם פינגער? איהר זעהט אָט דאָ א דריי אויס־געשלאָגענע צייהן? נאָפּליעוואָט! יאָ, מיינע ליעבע פריינד! ס'איז א וואוילע דיענסט, נאָר נישט קיין גרינגע. דער געדאַנק פון אַנטלויפען לאָזט מיך נישט אָפּ. וואו עסען? ווער שלאָפען? אַנט־לויפען דאַרף מען! און נישט אליין. מיט איהר, מיט מאשא'ן! נאָר ווי אזוי? איך ווער משוגע. וואו זענען אהינגעקומען אלע חברים? גוטע ברידער? פריינד? א סך צעשטעקט אין די טור־מעס, א סך פאַרשיקט קיין סיביר. ווער שמועסט — נאָכ'ן רויטען זונטאָג! אַז מע הענגט אלע פאַרטאָג דאָ ביי אונז טאַקי אין טור־מע — דאָס ווייסען מיר. אלע טאָג ווערען מיר געוואָהר שוין נאָכ־דעם, אַז איינער אָדער צוויי פון אונזערע חברים זענען געהאַנגען געוואָרען. מע פרעגט נישט: ו ו ע ר? יעדער איינציגער פון אונז פרעגט נאָר: ו ו ע ן ו ו ע ל א י ך?... א קלאַפּ אין טהיר — א קלאַפּ אין הארצען. א קלונג מיט די שליסעל — א קעלט אין בלוט. טפו — דער רוח זאָל דאָס וויסען! איך בין נאָך קיינמאָל ניט געווען אזוי צעשרויפט, ווי אצינד. נערוועז! קיינמאָל ניט גע־וואוסט פון קיין נערווען. איינמאָל, ס'איז געווען נאָך האלבע נאַכט. פינסטער. שטיל. לאַנגזאַם לאָזט זיך הערען דער טיק־טאַק אין הויף. דאָס איז דער פאַטרול, וואָס מעסט די טריט איבער די שטיי־נער. פּלוצים הער איך א רעש פון טריט. א סך טריט. וואָס קאָן דאָס זיין? עס קלינגען שליסלען. עס הערען זיך קולות. א פייערעל

פון א לאנטערנע טהוט א שיין־אריין צו מיר אין קעמערעל און ווערד פארשוואונדען. סקריפ־סקראפ! עס ריגעלט זיך אפ דער לאנגער אייזען. מיט א קרעכץ עפענט זיך די טהיר. אויפ'ן שוועל דערזעה איך אונזער אויפזעהער. דאס פייערעל פון לאנטערנע באלייכט זיין פארקיהלט פנים. הינטער איהם — דער פאטרול־סאלדאט, עטליכע וועכטער.

— נעמט צענויף די זאכען און קומט.

איך טראכט מיר: דאס איז א גרוס פונ'ם מלאך־המות... איך טהו־אן די שטיוועל. מיר געהען. פרעגען ביי די לייט איז נישטא וואס, זיי זענען שטום. א לאנגער שפאציער איבער'ן קארידאר. מיר זענען אין הויף. א קאלטער שטראם פון פרישע לופט. איך באד מיך אין דער קיהלער לופט, ווי אין א ביטעל. מיר געהען דורך דעם טורמע־הויף. די וועכטער שפאנען, קוקען אויף אונז קאלט, מיט אויסגעלאשענע אויגען. זיי טראכטען ניט וועגען מענשען, וואס מע פיהרט זיי צו דער תליה. זיי טראכטען וועגען זיסען שלאף. מיר זענען שוין אין צווייטען הויף. דארט איז די „קאנצעלאריע" און דארט וואוינט דער אויפזעהער. ער האט א פרוי, איך האב זי געזעהען. איהר פנים זאגט, אז זי געפינט זיך ניט אין טורמע. די טורמע איז ביי איהר א גרויסע שטייג. די ארעסטאנטען זענען גענז. אלע טאג קומען צו פרישע גענז. די גענז האדעוועט מען און מע טראגט זיי אפ צום שוחט. ווער קימערט זיך פון דעם? ווער האט רחמנות אויף א גאנז? ווער האט טענות צו א שוחט? דערויף זענען זיי גענז, מע זאל זיי שעכטען. דערויף איז א שוחט. ער זאל שעכטען... זי האט א קינד, א יונגעלע פון א יאהר פינף. מע רופט איהם „וואניא". איך האב דאס געהערט פון דער באננע. די באננע שיינט צו זיין א פוילישע. נאך די האר און נאך די אויגען האב איך דאס דערקענט. שענע האר, בלויע אויגען. א קול ביי איהר ווי א פיעדעל. אז זי זאגט „וואניא" — זינגט זי און אביסעל אונטער דער נאז. וואס טראכט וואניא'ס קעפעל וועגען די מענשען־גענז, וואס זיצען דא? ווייסט ער, אז דא זיצען מענשען.

ניט קיין נענז? וואָס זאָגט איהם די באַננע? זי מוז דאָס וויסען; זי זעהט דאָך אַמאָל טרערען. זי הערט דאָך אַמאָל געשרייען. און דאָס קלינגען פון די שווערע קייטען, — וואָס פאר ווערטער זאָגט דאָס איהר? ווער ווייסט, אפשר האָט זי אַליין אַ ברודער, וואָס זיצט ערגיץ אין אַ טורמע, וואָס ס'וואַרט אויף איהם אַ תליה? ווער ווייסט?... איצטער שלאָפט זי דאָ אין שטוב אויף אַ ווייך געלעגער. וואַניא — נעבען איהר אין אַ וויעגעל. ער וועט אויסוואַכסען אַמאָל, מע וועט איהם דערצעהלען, אַז זיין פאָטער איז געווען אַ תלין. וואָס וועט זאָגען דעמאָלט „וואַניא"? און אפשר וועט ער אויך זיין דאָס זעלבע, וואָס דער פאָטער?...

איך האָב אביסעל אַפּגעקערעוועט אָן אַ זייט. וואו האַלט איך? ביי'ם אויפזועהער אין שטוב. ס'איז ליכטיג אין צוויי פענסטער נאָר. דורכ'ן פענסטער זעהר איך אַ הויכע פיגור אין זשאַנדאַרמסקי קליידער. — גרויסע וואָנסעס, גאָלדענע ברילען. נאָך די עפּאָלעטען שיינט דאָס צו זיין אַ קאַפּיטאַן אָדער אַ ראָטמיסטער. זיצט אַ פוס איבער אַ פוס, רויכערט אַ פּאַפּיראָס. אקעגען איהם — אַ שרייבער, אָנגעבויגען איבער אַ פּאַפּיער. אויפ'ן גאַנעקעל זיצען פינף סאָלדאַטען פרעמדע אין פאַרשיעדענע פּאָזען. איינער ציהט אַ פּאַפּיראָסעל פונ'ם אַרבעל. שלינגט דעם רויך, מע זאָל ניט זעהען. רעדען זיך איבער שטיל. עס הערט זיך אַ סמאָצקען מיט די ליפּען, און באַלד נאָך דעם — אַ טאָפּען פון פערד. עס קאַטשען זיך רעדער. דאָס איז צוגעפאָהרען די באַקאַנטע גרויסע קאַרעטע גלייך צום גאַנעק. אויפ'ן קוטשער־זיץ האָב איך דערקענט סעליוואַן דעם קוטשער. אַ געוועזענער אַרעסטאַנט, אַ באַוואוסטער רשע. פון דערווייטען זעה איך געהן אונזער אויפזועהער מיט די וועכטער. די שליסעל קלינגען. די פינף פרעמדע סאָלדאַטען טהוען זיך אַ האַפּ־אויף פון די ערטער: סמירנאָ!!! מע פיהרט־צו צו דער קאַרעטע נאָך פאַרשוינען. איך קוק מיך איין — צוויי באַקאַנטע פיגורען: איינע מאשא... די אַנדערע פיגור — אַ יונגער בחור פון אַ יאָהר נייענצעהן מיט רויטע פּוכקע בעקלעך, בלוט און מילך, אוו־

רוטים רופט מען איהם. נאָך איינער — איין אומבאַקאַנטער אַרעס־טאַנט. אַוורוטים האָט ערשט פריהער מיט אַ טאָג צוויי באַקומען אַ ידיעה, אַז מע באַשולדיגט איהם אין אַ שווערען פאַרברעך, דאָס שמעקט אפשר מיט יענער וועלט... ער איז אַ וואוילער בחור. ער האַלט זיך, ווי מע דאַרף. אַביסעל נאָר האָט ער זיך אין די צוויי טעג אויסגעבליכט. אַוועק די פאַרב פון די פּוכקע בעקלעך. און עפּיס הילט ער זיך מיר צו־שטאַרק אין די קליידער. אפשר — ווייל ס'איז קיהל אין דרויסען? און אפשר געזעגענט ער זיך איצט במחשבה מיט דער מאַמע. ער האָט אַ מאַמע, וואָס האָט איהם זעהר ליעב. איך האָב אַמאָל געזעהן איהרע ליעבע־בריעף צו איהם. אַ ים פון מוטער־ליעבע, אַ וועלט מיט געפיהל. אַ מבול פון טרערען. ער פלעגט בלומרשט לאַכען פון איהרע בריעף. אַליין אָבער, אַז ער האָט זיך אַוועקגעזעצט איהר שרייבען, האָט מען איהם ניט גע־קאָנט אָפּרייסען. אין גראַמען האָט ער צו איהר געשריבען. ער איז אַ פּאָעט. שרייבט ניט שלעכט. ער איז אין דער מינוט אַזוי געוועזען פאַרטיעפט אין זיך, אַז ער האָט מיך ניט באַמערקט. מאַשאַ אָבער — די האָט מיך באַלד דערזעהן. זי האָט זיך געגעבען אַ ציה צו מיר. איך קוק אויף מאַשאַ'ן, איך וויל זעהען, וואָס זי טהוט. קוים וואָס איך זעה איהר פנים. רוהיג — נאַפּליעוואַט!... „סטראַ־סיאַ!" — הערט זיך אַ קול פונ'ם „אונטער". אַלע פרעמדע סאָל־דאַטען ציהען זיך אויס. זיי רינגלען אונז אַרום. אונזער אויפזעהער געהט אַרויס מיט'ן זשאַנדאַרמסקי קאַפּיטאַן אויפ'ן גאַנעקעל. דער שרייבער לייכט זיי צו. דער קאַפּיטאַן ציהט אויס די האַנד דעם אויפזעהער. דער אויפזעהער טרייסעלט איהם די האַנד. ער בויגט זיך אונטערטעניג, זעהר אונטערטעניג. ער בעט זיך ביי'ם קאַפּי־טאַן, ער זאָל איהם מוחל זיין, וואָס סע האָט אַזוי געדויערט, און זאָל איהם פאַרענטפערען. דער קאַפּיטאַן איז שטרענג. ער זאָגט איהם אָן, אַז דאָס אַנדערע מאָל זאָל ער זיין פאָרזיכטיגער: „יעוואָ וויסאָקאָפּרעוואָסחאָדיטעלסטוואָ האָט פיינט אַזעלכע זאַכען!"... דער אויפזעהער פאַרענטפערט זיך. ער געזעגנט זיך מיט'ן קאַפּי־

טאן דאָס לעצטע מאָל. ער זאָגט איהם, ער זאָל זיין זעהר, זעהר פאָרזיכטיג מיט דער חברה, וואָס ער פיהרט, און באזונדער מיט דעם „בער". דאָס מיינט ער מיך. דער קאַפּיטאַן ענטפערט איהם, ער זאָל זיין רוהיג: פאַר אַ בער האָט ער קיין מורא ניט, און ביי איהם אנטלויפט מען ניט...

מיר זיצען שוין אין קאַרעטע. מיר מיט פיער סאָלדאַטען מיט בלויזע שווערדען אויף די בענק אינווענינ, פון פאָרענט. אין דער צווייטער אָפּטיילונג פון דער קאַרעטע דער קאַפּיטאַן. אויפ'ן קוטשער־זיץ סעליוואַן מיט אַ סאָלדאַט. עס ווערען פאַרהאַקט די אייזערנע טהירלעך. עס הערט זיך דאָס לעצטע מאָל „סמירנאָ!" סעליוואַן טהוט אַ סמאַצקע מיט די ליפּען. עס הערט זיך אַ טאָפּען פון פערד, פיער פּאָר פיס. די רעדער קאַטשען זיך לאַנגזאַם איבער די שטיינער. אויף יענער זייט טורמע צעלאָזט סעליוואַן די פערד. די רעדער קאַטשען זיך גיכער. די קאַרעטע פליהט מיט אַ רעש איבער די שטיינער.

מיר זיצען אויף לאַנגע בענקלעך אין דער לענג פון דער קאַרעטע איינס קעגען דאָס אנדערע. נעבען יעדען אַ סאָלדאַט מיט אַ בלויזען שווערד. איך קוק אויף מאַשאַ'ן. קוים וואָס מע זעהט איהר פּנים. זי לאָזט נישט אַראָפּ קיין אויג פון דעם יונגען אוורוטים. רעדען טאָר מען נישט. וואוהין מיר פאָהרען — ווייסט קיינער ניט פון אונז. נאָר איטליכער פיהלט עפּיס, אז ס'איז ניט צום גוטען. אזוי פיהרט מען קעלבלעך אין אַ וואָגען צו דער יאַטקע. פיהלען זיי עפּיס?... וויפיעל צייט מיר פאָהרען — ווייס איך אויך ניט. אָט דאַכט זיך אַ מינוט, און אָט דאַכט זיך אַ גאַנצע נאַכט. אַ נאַכט — אַ יאָהר.

פּלוצים — סטאָפּ! די קאַרעטע האָט זיך אָפּגעשטעלט. ס'איז שטיל. מע הערט די פערד פאָרשקען, שמייסען מיט די עקען. עס הערט זיך דעם קאַפּיטאַנ'ס קול. ער איז אַרויסגעשפּרונגען פון דער קאַרעטע. ער איז הינטער אונז. ער בייזערט זיך אויפ'ן קוטשער. סעליוואַן קריכט אַראָפּ מיט אַ מי־שברך פונ'ם קוטשער־זיץ און

פרעגט, וואָס איז דאָ? „זעהסט ניט וואָס דאָ איז? די אויגען זענען דיר ארויס? בויג זיך איין. טהו א קוק אהער!" — אזוי קאָמאַנדעוועט דער קאַפּיטאַן. וואָס האָט זיך דאָרט געקאָנט טרעפען, אשטייגער? און עס קומט אזא מחשבה אין קאָפּ: אַך, ווען עס פּלאַצט, למשל, איין אכס! אָדער אזוי עפּיס א צרה זאָל זיך טרעפען: עס זאָל ווערען א בהלה, א שטיקעל מהומה. עך, באַפּאַלט מען דעמאָלט די סאָלדאַטלעך, מע ווערגט זיי אויס איינציגווייז. איך אליין נעם זיך אונטער דריי דערשטיקען, ווי די קעצלעך... די סאָלדאַטלעך אָבער זענען באַקאַנט, אַפּנים, אונזערע מחשבות. זיי זיצען שטרענג מיט די בלויזע שווערדען. זיי לאָזען נישט אַראָפּ קיין אויג פון אונז. מיט א מאָל הערט זיך א פאַל אויף דער ערד. נאָכ'ן פאַל הערט זיך א חראַפּען. עמיצער רעדט: „בינד איהם צענויף!... אָט אזוי... דעם זאַק פון אויבען... אָט אזוי, אָט אזוי... לאָמיר איהם נעמען... חברה, אין קאַרעטע אריין... אָט אזוי, אזוי"... איידער מיר קוקען זיך ארום, עפּענט זיך אויף דאָס אייזערנע טהירעל פון דער קאַרעטע. עס ווערד ארייגעוואָרפען עפּיס א שווערע זאַך אין אונזער אָפּטיילונג פון דער קאַרעטע. אין א מינוט זיצען שוין אויפ'ן זאַק דריי סאָלדאַטען. דער קאַפּיטאַן שפּרינגט אריין צו אונז. ער טהוט א ריס פון זיך די גרויסע וואָנסים מיט די גאָלדענע ברילען. ער רופט זיך אָן צו אונז:

— חברים! איך בעגריס אייך, איהר זייט פריי!

— גרישאַ! — שריי איך אויס.

— טסס! — מאַכט ער צו מיר און ווייזט אויפ'ן זאַק.

* * *

נחמיה דער שוסטער האָט זיך אויסגעדרעהט מיט'ן פּנים צו די קינדער. די נאָז זיינע האָט געשיינט און געגלאַנצט. ער האָט א זעץ געטהאָן מיט'ן קולאַק אין טיש אריין און מיט גרויס התפּעלות אויסגערופען:

— איך האָב געוואוסט, ווי איך בין א איד, אז ס'איז א פּאַר־שטעלטע זאַך!

— שלים־מזל! וואָס־זשע האָסטו דו געשוויגען? — זאָגט צו איהם זיין ווייב זיסעל, וואָס איז אויך געווען אויסער זיך פון אויפ־רעגונג. חיים און בעני — די, קאָן מען זאָגען, זענען גאָר נישט געווען בהאי עלמא; עס האָט זיי געטראָגען אין דער לופטען. עס האָט זיך זיי אויסגעדאַכט, אַז זיי זענען דאָרטען צו־זאַמען מיט דעם אורח מישא גיידיטש, אין דער גוטער קאַ־רעטע, און זיי ברענען, ווילען שוין וויסען דעם סוף, ווער איז דער גרישא? און וואו איז די מאַשאַ? און וואָס האָט זיך אויסגעלאָזט מיט דעם יונגען אוורוטים און מיט די איבעריגע אַרעס־טאַנטען?

און דער אורח הוסט זיך אויס און דערצעהלט ווייטער.

— אַלזאָ, וואו האַלטען מיר? ביי גרישאַ. איך האָב איהם דערקענט. איהר ווילט וויסען, ווער ער איז? ס'איז נישט וויכטיג. ס'איז מיינער אַ חבר. געננג פאַר אייך. דערוויילע דאַרף איך אייך ענדיגען מיט דער קאַרעטע. די קאַרעטע איז געפאָהרען ווייטער. געקוטשירט האָט דער סאָלדאַט, אויך פון אונזערע לייט, געוועהנ־ליך. סעליוואַן איז געלעגען אין זאַק אַ געבונדענער, ווי אַ באַראַן, מיט אַ טיכעל אין מויל, ער זאָל שטומען. צוויי סאָלדאַטען (אויך אונזערע לייט) זענען געזעסען אויף איהם רייטענדיג. עס איז גע־ווען אַ ישוב, וואָס מע זאָל מיט איהם טהון: הרג'ענען — פאַר קיין געלט נישט! גרישאַ האָט געזאָגט: „אָהן איין טראָפּען בלוט!" איינער האָט אפילו אַרויסגעוואָרפען אַ חכמה: זאָל מען איהם דערשטיקען, וועט ניט פאַרגאָסען ווערען קיין בלוט. האָט אויף איהם גרישאַ געגעבען אַ קוק, איז ער געוואָרען שטיל. פאַר גרי־שאַ'ן האָט מען דרך־ארץ.

נאָר לאָמיר זיך אומקעהרען צו אונזערע. ווער עס האָט ניט געזעהען דעם יונגען אוורוטים, דער האָט קיין פרייד נישט געזעהען. פרייד, גליק, הימעל, גן־עדן — דאָס אַלץ איז שוואַכע ווערטער. ער האָט געזונגען, געוויינט, ער האָט געקושט זיך. מיט איטליכען בע־זונדער האָט ער זיך געקושט. איין עק הימעל איז שוין געווען העל.

עס האָט שוין אָנגעהויבען טאָגען. מיר זענען נאָך אַלץ געפאָהרען.
אויף אונז האָט מען געוואַרט אין אַ הויף הינטער דער שטאָדט.
דאָרט זענען געווען „חברה". דאָרט איז געווען צוגעגרייט פאַר
אונז קליידער, עסענוואַרג, פעסער און געלט. פון דאָרטען וועלען
מיר זיך אַריבערהאַפען קיין פינלאַנד. און פון פינלאַנד איז שוין
נאַפּליעוואַט! אונזער קאַרעטע איז אַריינגעפאָהרען אין אַ גרויסען
הויף אַריין. ווייט אין הויף, פאַרשטעלט מיט בוימער, זעהט זיך
אַ ווייסע שטוב. הינטען אַ גרויסער גאָרטען. פאַרענט אַ שטאַל.
דאָ האָבען מיר זיך אָפּגעשטעלט. אַקעגען אונז זענען אַרויס
„חברה", אַלע אונזערע.

ס'איז געוואָרען אַ קושעריי. גרישאַ האָט ניט געלאָזט לאַנג
פרייהען זיך. מיר האָבען זיך אַלע איבערגעטהאָן. אַלע אונזערע
אַרעסטאַנטסקי, אויך די סאָלדאַטסקי קליידער אַריין אין קאַרעטע
אַריין. סעליוואַנ'ען האָט מען אַרויפגעלעגט גאַנץ אויבען אויף די
קליידער. מע האָט איהם אָנגעזאָגט, ער זאָל ניט דערוועגען זיך
טהון אַ פּיפּס. דער אָנזאָג איז געווען איבעריג. ער איז געווען באַ־
וואָהרענט, געבונדען הענט און פיס, דערצו אָנגעטהאָן אויפ'ן קאָפּ
אַ זאַק און צוגעקרעמפּעוועט צו דער קאַרעטע. ער וועט שוין שטו־
מען, ווי אַ הונט.

עס איז אויף אונז אָנגעפאַלען אַ הונגער. פון וואַנען האָט זיך
גענומען אַזאַ אַפּעטיט? בולקעס, סערדעלען, קאַלבאַסעס. דער עולם
האָט געפּאַקט. גרישאַ האָט ניט געלאָזט עסען. ער האָט געטריבען
האַלז און נאַקען. ער האָט אונז אַרויסגעגעבען פּעסער, געלט, מאַר־
שרוטען, איטליכען איין אַנדער מאַרשרוט. איך, מאַשאַ און אור־
רוטים אויף איין וועג. מיר האָבען זיך געזעגענט, געביטען מיט
די אַדרעסען. איינציגווייז איז מען זיך צעגאַנגען פונ'ם הויף. גרי־
שאַ איז געבליבען דער לעצטער.

גיך האָט זיך באַוויזען די זונן. דער שניי האָט געבלישטשעט,
געסקריפּעט אונטער די פיס. מיר זענען געגאַנגען פּאַוואָלי. אָנ־
געטהאָן זענען מיר געווען, ווי אַרבייטער. איך בין געווען אַ פּלאָט־

ניק מיט אַ האַק אויף די פּלייצעס. אוורוטים — אַ מוליער, מיט אויסגעשמירטע קליידער אין קאַלך. מאַשאַ'ן האָט מען אַנגעטהאָן, ווי אַ דאָרפשיקסע: קאָרעלען, רויטע שיך, אַ גרינע פעטשיילע און אַ האָהן אונטער'ן אָרעם אויף צו פאַרקויפען. אויף איהר אָנטהון זיך האָט גרישאַ מעהר אכטונג געגעבען, ווי אויף אַלעמען. ער האָט זי באַטראַכט מיט דער גרינער פעטשיילע, מיט די רויטע שיך, מיט די קאָרעלען און מיט'ן האָהן און איז געווען צופריעדען.

מיר אַלע דריי האָבען באַדאַרפט האַלטען זיך אינאיינעם און באַזונדער. דאָס האָט געהייסען, יעדער באַזונדער געהט זיך אומ־באַקאַנט, נאָר אַלע אין איין וועג. מיר האָבען באַגעגענט אַרבייטער. זיי האָבען אונז געגריסט עס זענען אָנגעפאָהרען דראָזשקעס, איז־וואָזטשיקעס. דינגען אַ דראָזשקע — האָבען מיר נישט געטאָרט. אַרבייטער פאָהרען נישט אויף קיין דראָזשקעס. מיר האָבען גע־מוזט אַ גרויסע שטרעקע געהן צופוס, ס'איז אָבער זיכער. קיין טראַמוויי האָט מען נאָך נישט געזעהען.

עס לויפט אָן דער טראַמוויי. ער שטעלט זיך אָפּ. מיר אַלע דריי קריכען אַרויף גאַנץ אויבען. פּראָלעטאַריער פאָהרען אויבען. אַלע מאָל שטעלט זיך אָפּ דער טראַמוויי. עס קריכען אַראָפּ און עס געהען אַרויף פּאַסאַזשירען. ניט ווייט פון אָכטינסקאַ־גאַס איז אַרויף אַ פּאַרשוין, אַ גאַנץ געוועהנליך מענטשעל. אויף די אויגען האָט ער געטראָגען אַשקולירענע ברילען. ער האָט זיך אוועקגעזעצט אַקעגען אונז מיט אַ פּאַפּיראָס אין מויל, געוואָרפען אויף יעדען פון אונז אַ קאַלטען בליק און פאַרקוקט זיך אָן אַ זייט. פּלוצים, איך טהו אַ קוק — מיין פּאַרשוין'ס אַשקולירענע ברילען קוקען עפּיס צו שטאַרק אויף מאַשאַ'ן. מאַשאַ אַליין האָט נישט באַמערקט, אַז מע קוקט אויף איהר. איך זאָל דאָס איהר זאָגען — פּאַסט נישט. דער טראַמוויי האָט זיך אָפּגעשטעלט. דער פּאַרשוין מיט די אַש־קולירענע ברילען איז אַראָפּגעקראָכען. עס איז מיר אַראָפּ אַ שטיין פון הארצען. מיר זענען געפאָהרען ווייטער. איך האָב דערצעהלט מאַשאַ'ן פון'ם פּאַרשוין מיט די אַשקולירענע ברילען. מאַשאַ האָט

זיך אויסגעלאכט. „נישט אויף מיר, זאגט זי, האט ער זיך פאר־קוקט, נאר אויפ׳ן האהן“... אין דער מינוט האט זיך דער וואגאן אפגעשטעלט עפּיס ווי מיט א מאל. אין איין רגע איז שוין געווען פון אויבען וויעדער דער זעלבער פארשוין מיט די אשקולירענע ברילען. ס׳איז מיר פארקיהלט געווארען דאס בלוט. הינטער איהם זענען שוין געשטאנען זשאנדארמען, פאליציאנטען, סאלדאטען. אלע האבען זיך געגעבען א נעם צו מאשא׳ן... איך מיט אוורוטים׳ען זענען געזעסען פארהאקט אין א ווינקעל. וואס האבען מיר געקאנט טהון? חאפ איך זיך אויף — זענען מיר ביידע פארפאלען!

קאלט האבען מיר געקוקט אויף דער סצענע, אזוי ווייט ווי מיר האבען געקאנט. און מאשא? זי האט אפילו קיין איינציגען קוק נישט געטהאן אויף אונז. זי האט מורא געהאט, מיט איהר קוק זאל זי נישט ארויסגעבען אונז אויך. שטיל, פאוואלי, ווי איין אונטערטעניג שעפעלע, האט זי זיך אראפגעלאזט מיט זיי אראפ פונ׳ם וואגאן. דער טראמוויי איז אוועק זיין וועג. מיר ביירע זע־נען שוין געזעסען אין געהאקטע וואונדען. נישט געטארט זיך אויס־דרעהען אפילו א קוק טהון אין יענער זייט, וואו די אומגליקליכע מאשא איז פארשוואונדען געווארען. מיר האבען נישט גערעדט קיין ווארט. מיר האבען אפילו נישט געקוקט איינס אויף דאס אנדערע. וואס דער יונגער וועוריק האט זיך געטראכט — ווייס איך נים. איך בין איהם געווען איז דער מינוט א דם־שונא. נמאס איז ער מיר געווארען! און זיך אליין בין איך געווארען נמאס און מאוס. סטייטש, ווי אזוי האב איך געקאנט בלייבען זי־צען אזוי רוהיג בשעת מאשא׳ם לעבען איז אין אזא געפאהר?...

— פון וואנען און ווער איז זי, אט די מאשא? — טהוט איהם א פרעג בעני.

— פון וואנען זי איז — ווייס איך נים. — ענטפערט דער אורח. — איך ווייס נאר, אז זי הייסט „מאשא“ און איהר פאמיליע איז באשעווימש.

— באשעווימש?? — רופען אוים אלע מיט א מאל.

— באשעווימש, וואָס איז דענן? — פרעגט דער אורח.

— אַ שענע מעשה נאָר אַ קורצע! — זאָגט נחמיה דער שוס־טער. — סטייטש, דער פֿאָטער איהרער איז מיינער אַ גוטער באַ־קאַנטער, ליפאַ באשעווימש הייסט ער, אָדער דער „הילצערנער איד". ערשט געזעהן זיך מיט איהם ערב יום־טוב טאַקי דאָ אויף די טרעפ. ער איז געגאַנגען צו אונזער שכן אָפּנעמען אַ גערוס פון פעטערבורג ביי אונזער נגיד'ס טאָכטער טאַמאַראַ.

— טאַמאַראַ? — פרעגט שוין אַצינד דער אורח. — ווער איז די טאַמאַראַ? ניט שאַסטעפּאַל?

— געוויס שאַסטעפּאַל. וואָס איז דענן?

— איהר קענט זי?

— אויב מיר קענען זי? גוט געזאָגט! זי זיצט אַט דאָ אויבען!

— אַ נאַכט פון וואונדער! — זאָגט דער אורח, און דערצעהלט, ווי אזוי ער האָט זיך בעקאַנט מיט טאַמאַראַ שאַסטעפּאַל, טאַקי ביי מאשאַ באשעווימש, און ער זאָגט, אז ער וואָלט זיך זעהר ווע־לען זעהען מיט טאַמאַראַ שאַסטעפּאַל.

און אזוי ווי אַלע ביי נחמיה דעם שוסטער האָבען זיך געפּיהלט נאָך דעם זיעבעטען כוס פון די „ארבע כוסות" לעבעדיג, בגילופין, לכן איז געבליבען, מע זאָל נישט וואַרטען ביז מאָרגען און מע זאָל נאָך היינט, טאַקי באַלד, געבען צו וויסען טאַמאַראַ'ן, אז איין אַל־טער בעקאַנטער וויל זיך מיט איהר זעהען. און חיים מיט'ן אורח לאָזען זיך אַרויף אויף די טרעפּ.

* * *

איציקעל שאַסטעפּאַל האָט געהאַלטען שוין לאַנג נאָך די „חד־גדיא'ס" און נאָכ'ן „שיר־השירים" און איז נאָך אַלע געזעסען ביי'ם טיש גאַנץ ברייטליך, מאַיעסטעטיש, געררויבערט, געטרונקען טיי און געשמועסט פון אַ טרויעריגען ענין, פונ'ם קישינעווער פּאָגראָם, וואָס די רשעים בעריהמען זיך, און די אַנטיסעמיטישע בלעטער שרייבען, אז אויך דאָ און אומעדום אין אַלע אידישע שטעדט ווע־

לען זיי מאכען דאָס זעלבע שפּיעל, וואָס אין קישינעוו. זיי, די אַנ־טיסעמיטען, בעריהמען זיך, אַז זיי וועלען זיך נוקם זיין אָן די אידען פאַר דער רעוואָלוציע, וואָס ווערד אָנגעפיהרט כלומרשט נאָר פון אידען. די טאָכטער קאָן זיך ניט איינהאַלטען און ענט־פערט־אָפּ דעם פאָטער, אַז אומזיסט בעריהמען זיי זיך; זיי ווע־לען גאָרנישט מאַכען, וואָרום אום צו מאַכען איין אַלגעמיינעם קי־שינעוו, מוז מען האָבען ווער ס'זאָל מאַכען.

— אוודאי דאַרף מען געהן אויסשרייבען פון פּאַריז היצלים, חוליגאַנעס, באָסיאַקעס און שכורים! — זאָגט דער פאָטער.

— מיט חוליגאַנעס און מיט באָסיאַקעס קאָן מען גאָרנישט מאַכען. מע דאַרף האָבען דערצו דאָס פאָלק, די אַרבייטער, — בעמערקט די טאָכטער, און דער פאָטער ענטפערט איהר:

— וואָסער פאָלק? וואָסערע אַרבייטער? האָב קיין יסורים ניט, זאָל נאָר זיין אַ פּאָגראָם, וועלען די אַרבייטער העלפען „אַרבייטען“...

און איציקעל שאַסטעפּאַל קאָכט זיך. ער פיהלט, אַז דאָ איז ע ר אויפ'ן פערד. אין די זאַכען איז ער מעהר געניט און פער־שטעהט מעהר פון דער טאָכטער... טאַמאַראַ לאָזט איהם אָבער לאַנג נישט טריומפירען און זי ענטפערט איהם שניידענד, אַז מע טאָר ניט זיין קורצזיכטיג און מע דאַרף קאָנען אונטערשיידען, וואָס ווערד אָנגערופען „פאָלק“ און וואָס הייסען עטליכע צעהנדליג אָנ־גערייצטע אָדער געדונגענע חוליגאַנעס אין קישינעוו, וואָס האָבען בעפאַלען אַ שטאָדט פון שוואַכע מענשען, טרוסען, ווייבער און קינ־דער, וואָס האָבען זיך געלאָזט אויסשלאָכטען און געגאַנגען נאָכדעם וויינען אויף די קברים און אויס'טענה'ן זיך מיט'ן רבונו־של־עולם, ווי עס ווערד אַזוי שען בעשריבען ביי'ם גרעסטען אידישען דיכטער, ביי ביאַליק'ען.

— האָסט דאָך געלייענט ביאַליק'ען? — טהוט טאַמאַראַ אַ פרעג ביי'ם פאָטער, און בעקומט אַזא מין ענטפער:

— וואָסער ביאַליק? פון דער מיהל?...

— דאָס ליעד פון ביאַליק'ען. — זאָגט טאַמאַרא. — דו ווייסט ניט ביאַליק'ס ליעדער?

— וואָס בין איך אַ אידינע, וואָס איך זאָל לייענען ליעדלעך פון עפּיס אַ ביאַליק אַ ליעדעל־מאַכער? — מאַכט איציקעל שאַסטעפּאַל גאַנץ נאַאיוו און ערנסט.

און טאַמאַרא האָט שוין מעהר קיין מוט צו דיסקוטירען מיט'ן פאָטער, און זי בעוואונדערט די אומנאַטירליכע לאַגע, וואָס ביי אידען: אַ פאָלק פון סאַמע אינטעליגענטען, וואָס אַלע קאָנען לעזען, אפילו ווייבער, אַ פאָלק, וואָס האַלט זיך קליגער פון אַלע פעלקער, קליגער און בעסער און פרומער, קומט צו איין אייגענעם נאַציאָנאַלען דיכטער, הייסט ער ביי איהר בעל־הבית'ישען פאָטער „אַ ליעדעל־מאַכער“. און ווען נישט דעם אַפּטייקער'ס זוהן סאַשאַ, וואָלט זי, טאַמאַרא, גאָרנישט געוואוסט, אַז עס עקזיסטירט אונטער אידען אַ פּאָעט מיט'ן נאָמען ביאַליק. און וואָס עפּיס נאָר זי? זי קען אַ סך אַזעלכע, ווי זי, וואָס ווייסען נאָך עד היום ניט, ווער דער ביאַליק איז!... און זי קאָן זיך גאָר ניט פאָרשטעלען, אַז עס זאָל זיך געפינען אונטער רוסען אַזעלכער, וואָס איז ניט קיין פּראָסטער גוי, וואָס זאָל נישט וויסען ווער פושקין איז... אָדער עס זאָל זיך געפינען אונטער פּוילען, למשל, אַ מענש, וואָס זאָל נישט וויסען ווער מיצקעוויטש איז. און עס ווילט זיך איהר אַרויספיהרען דערפון איינס פון די צוויי: אָדער ביאַליק איז קיין דיכטער, אָדער מיר זענען קיין פאָלק... און אויב מיר זענען ניט קיין פאָלק, טאָ וואָסזשע דען זענען מיר?...

— עס פרעגט זיך נאָך אויף אייך דעם שוסטער'ס זוהן מיט נאָך עפּיס אַ מענשען.

אַזוי ראַפּאָרטירט דאָס שטובמיידעל, און איידער מע טהוט זיך אַ קעהר, וואַכסען־אויס אויף דער שוועל צוויי פאַרשוינען, חיים דעם שוסטער'ס זוהן און דער בעוואַכסענער האָריגער אורח, און אַלע דריי ווערען ערשטוינט: איציקעל שאַסטעפּאַל שטוינט, ווי קומט אַהער דעם שכנ'ס בן פּסח נאָכ'ן סדר? „איין עזות פון אַ

שוסטער־יונג!" שיווקע שאַסטעפּאַל האָט זיך גלאַט דערשראָקען פאַר'ן בעוואַכסענעם האָריגען נפש; מען האָט דאָ נאָר־וואָס געשמור־עסט פון חוליגאַנעס, אַ קשיא אויף אַ מעשה, אפשר איז דער איינער פון זיי?... און טאַמאַראַ האָט באַלד דערקענט אינ'ם בעוואַכסענעם האָריגען נפש — מישאַ בערעזניאַק, דעם, וועלכען זי האָט קענען געלערענט ביי מאַלקינ'ען אין דער „קאָמונע".

זי האָט אויפגענומען מישאַ בערעזניאַק'ען אויף אַזוי פיעל פריינדליך, ווי מע דאַרף אויפנעמען אַ גוטען בעקאַנטען, — און ס'איז געוואָרען אין שטוב אַ גערודער, אַ שטיקעל בהלה. צו דעם אַלעמען איז נאָך צוגעקומען אַ אינצידענט: חיים, דעם שוסטער'ס זוהן, מיט'ן בעוואַכסענעם האָריגען נפש בערעז־ניאַק־ניידיטש האָבען נישט אָנגעפּרעגט זיך ביי קיינעם, נישט געוואָרט אויף קיין כבוד, גענומען און אַוועקגעזעצט זיך, צעלעגט זיך, ווי ביי'ם טאַטען אין וויינגאָרטען, פעררויכערט פּאַפּיראָסען און גענומען שמועסען מיט טאַמאַראַ'ן, ווי מיט זייערען אַ גלייכען!

— אַ פּאָטעפּאַלנאָסט פון אַ שוסטערוק! איין עזות פון קבצנים! אריינקריכען מיט די שטיוועל צו יענעם אין זאַל אריין! וועה איז מיר, מע דאַרף אָפּטרעטען די שטוב! אַז מע איז ביי זיך אין שטוב שוין גאָר אוים בעל־הבית געוואָרען!...

איציקעל שאָסטעפּאַל האָט געפייערט, און שיווקע האָט גע־בראָכען די הענד: וועה איז איהר, וואָס פאַר אַ וועלט היינט איז געוואָרען! וואָס פאַר קינדער!... וואו איז דאָס געהערט געוואָרען, אַז יום־טוב, פּסח נאָכ'ן סדר, זאָל קומען עפּיס אַ קבצן, אַ שלע־פּער, און בעזעצען זיך מיט זייער טאָכטער בעזונדער אין אַ חדר און רעדען צווישען זיך עפּים שטילערהייד?... איז דאָך טאַקי עק וועלט!...

„עק וועלט" איז געווען אויך ביי טאַמאַראַ'ן: זי איז פון איהר אַלטען בעקאַנטען געוואָהר געוואָרען אַ סך, אַ סך טרויעריגע נייעס — אַז מאַשאַ זיצט, אַז דעם האָט מען פערשיקט, אַז יענעם וועט מען פערשיקען און אַז ראָמאַנענקאָ'ן, איהר אידעאַל ראָמאַ־

בענקא׳ן, האט מינן ערשט אט דא די טעג געחאפט און מע דארף איהם הענגען...

. . . .

א שטילע פריהלינגס־נאכט איז געווען די ערשטע נאכט פון פסח, א שטילע, א ווארעמע נאכט. שטיל, ווי פער׳חלום׳ט, זענען געשטאנען די איינגעשלאפענע הייזער. ווי סאלדאטען אויף דער וואך, האבען זיך אויסגעצויגען די בוימער פון ביידע זייטען גאס, נאך נאקעטע, אהן בלעטלעך, נאר גרייט אויף אנצוקליידען זיך זייער גרינע זומערדיגע הלבשה. פונ׳ם ווייטען אויסגעשטערנטען הימעל האט אראפגעקוקט מיט א זילבערנעם שמייכעל די לבנה, לאנגזאם און מאיעסטעטיש געשפאציערט, ווען־ניט־ווען זיך אונטערגעטוקט און טובל געווען אין א פערביילויפענדיג רויכיג וואלקענדעל, בעהאלטען זיך אויף א מינוט, און ווידער ארויס אויפ׳ן ברייטען פרייען הימעל, צווישען די פינקעלדיגע קליינע שטערנדלעך, וואס קוקען זיך איבער, שעמערירען און פינטלען און סוד׳ען זיך צווישען זיך, רעדען פון גאט און פון זיינע אוצרות וועלטען, מיליארדען וועלטען! אלסדינג, אלסדינג שלאפט. אלע פענסטער זענען צו, אלע פייערס זענען אויסגעלאשען. אלץ, אלץ שלאפט אין דער דאזיגער פריהלינגס־נאכט, אין דער דאזיגער ערשטער נאכט פון פסח. נאר איין פענסטער אין איין הויז אויף וואסילטשיקאווער גאס איז אפען אין דער דאזיגער נאכט, און נאר איין וואכענדיגער מענש, טאמארא, שטעהט און קוקט־ארויס פונ׳ם איינציגען אפענעם פענסטער אין דרויסען ארויס, שיקט איהר בליק צו דער העל־זילבערנער לבנה און צו די מיליארדען פינקעלדיגע וועלטען, וואס הייסען שטערען, און טרוקען זענען די אויגען, און פערשטיינערט איז דאס הארץ, און דער קאפ איז פערטומעלט, און נישט ליעב איז איהר די שענע גרויסע וועלט, און פרעמד איז דער ווייטער, טיעפער הימעל, און וויסט איז די ערד, און פוסט און לער איז אלץ ארום און ארום, און א שווערהאפטער עלענד, און א מורא׳דיגער צער,

און א קאלטער צאָרן נעמען ארום די נשמה, ווי מיט צוואנגען, און עס ווילט זיך איהר שרייען, שרייען, שרייען...

קאפּיטעל ד.

איציקעל שאַסטעפּאל געהט ארום אַהן א קאפּ.

פון דער ערשטער מינוט, וואָס טאמארא איז געקומען פון פּעטערבורג, האָט איציקעל שאַסטעפּאל נאָך נישט געהאט קיין גוטע מינוט.

דער אומגליקליכער פאָטער האָט ניט געקאָנט איבערקייען, וואָס דעם אַפּטייקער'ס זוהנדעל קומט אריין צו איהם אין שטוב אריין פראנק און פריי, אלע מאל אויסגעפּוצט ווי א כלה, ווארפט אראָפּ די הענטשקעלעך, גיט איהם, איציקעל שאַסטעפּאל'ען, די האַנד, און אויך שיווקע'ן גיט ער די האַנד, און האַלט זיך ביי איהם אין שטוב ווי „עפּיס א גאַנצער רב שמעלקע"! און שענער פון אלץ איז דאָס, וואָס שיווקע אליין האָט שוין גאָר אנגעהויבען פערענטפערען די טאָכטער, געפינען א זכות אויפ'ן אַפּטייקער'ס זוהנדעל, לויבען איהם, אז ער איז א גאַנץ וואויל בחור'על. — מערקווירדיג! זינט די טאָכטער איז געקומען פון פּעטערבורג, איז די שטוב געוואָרען איין אנדער שטוב, דאָס לעבען — איין אנדער לעבען, און אפילו דאָס ווייב — איין אנדער ווייב. ס'איז גאָר ניט די שיווקע, וואָס פריהער! אמאָל פלעגט זי האָבען דרך־ארץ, ציטערען, וויסען נאָר צובאָמקען צו אלסדינג, וואָס ער, איציקעל, האָט געזאָגט. איצט איז זי געוואָרען א גאַנצער מענש! זי זאָגט שוין אויך מבינות אויף א מענשען: דעם אַפּטייקער'ס זוהן קומט־אויס ביי איהר א גאַנץ וואויל בחור'על!

— אפשר וואָלסט דו געזאָגט, איך זאָל מיך משדך זיין מיט'ן מריפּניאַק דעם אַפּטייקער? — פרעגט איציקעל אין א שפּאַס ביי־

זיין ווייב שיווקע, און בעקומט פון איהר איין ענטפער דורך א פראגע, ווי געוועהנליך:

— פאר וואס ניט?

— אפשר איז שוין ביי זיי איין אפגעמאכטע זאך? — פרעגט ווייטער איציקעל.

— פון וואנען ווייס איך, אז ניין? — ענטפערט איהם שיווקע אלץ מיט דעם זעלבען שטייגער, מיט א פראגע אויף א פראגע.

— קאן זיין, אז אין גיכען זאל אונז קומען מזל־טוב?

— פאר וואס זאל דאס ניט קאנען זיין?

— דאס וואלט איך, דאכט מיר, געמעגט וויסען פריהער פון דיר?

— וואו שטעהט דאס געשריבען?

— טפו זאל דאס ווערען!

קיין פאטער זאל נישט וויסען פון אזעלכע צרות, ווי אונזער אומגליקליכער פאטער שאסטעפאל, אז ער מוז זיך איבערשטעלען רעדען מיט דעם געלען בחור'על, דעם אפטייקער'ס זוהנדעל, פון אידישקייט, פון ציוניזם און פון נאך כדומה אזעלכע זאכען, וואס ער וואלט קיינמאל פון דעם מיט אזא שנעק ניט גערעדט!

סאשא סאפראנאוויטש אבער איז נאך פון די אומגליקען, וואס מע קאן זיי אריבערטראגען. א סך ערגער איז דאס, וואס אלע טאג ווערד די טאכטער פערפאלען אויף א שעה אדער אויף צוויי, דאס הייסט, זי טהוט זיך אן, געהט אוועק און זאגט נישט, וואוהין, שוין פון א צייט, אז דער פאטער האט דאס בעמערקט. ער וויל זי פרעגען, און ווייסט נישט, ווי אזוי ער זאל דאס טהון. ער האט איהר א פאר מאל אפילו א זאג געטהאן: „וואוהין איז?" און האט בעקומען איין ענטפער: „איך קום באלד צוריק". ער האט געפרובט דורכ'ן ווייב, טאמער וועט ער עפיס געוואהר ווערען, ווייסט זי אויך ניט מעהר פון איהם.

— ווי אזוי ווייסט דאָס ניט אַ מאַמע, וואוהין די טאָכטער געהט? — פרעגט איציקעל בּיי זיין פרוי און בעקומט באַלד אויס־גאָב מיט דער זעלבער פראַגע:

— ווי אזוי ווייסט דאָס ניט אַ טאַטע, וואוהין זיין טאָכטער געהט?

אויסלאָזען דעם כעס צום ווייב לאָזט ער שוין ניט אויס, אזוי ווי פריהער. זינט די טאָכטער איז אַ היגע, האָט די מוטער שטאַלץ און שטאַרקיים קעגען איהם, און ביידע, די מוטער מיט דער טאָכטער, האָבען ווי געשלאָסען צווישען זיך אַ פערבאַנד קעגען איהם, און האָט ער געוואָלט פּרובען אָפּשפּיעלען דעם ווייב אַ מזמור, מאַכען איהר אַ סקאַנדאַל, ווי ער איז געוואָהנט געוואָרען, אזוי האָט זיך ארויסגעשטעלט די טאָכטער, זיך אָנגענומען די קריוו־דע פון איהר מוטער, און דוקא מיט גוטע רעד...

איציקעל שאָסטעפּאַל מוז אָבער אומבעדינגט וויסען, וואָס איז דאָס מיט זיין טאָכטער געוואָרען? וואָס געהט זי אום אין שטוב, אזוי ווי אַ שאָטען? וואָס איז דאָס פאַר איין עובדה אוועקגעהן אַלע טאָג אויף צוויי שעה און ניט זאָגען: וואוהין? מיט וועמען זעהט זי זיך? וואָס טראַכט זי זיך?

און דער פאָטער איז געוואָרען אַ שפּיאָן. ער האָט גענומען נאָכ־קוקען דער טאָכטער, וואוהין זי געהט, און ער האָט זי געפּאַקט. ער איז איינמאָל אומבעמערקט נאָכגעגאַנגען פון הינטען און האָט דערזעהען, ווי זי האָט זיך אריינגעחאַפּט צום לעהרער ראָמאַנענקאָ אין הויף אריין און איז פערשוואונדען געוואָרען.

איציקעל שאָסטעפּאַל'ס קאָפּ איז שיער ניט צעשפּאָלטען גע־וואָרען קלערענדיג: וואָס טהוט זיין טאָכטער ביי ראָמאַנענקאָ'ן? אַלערליי מיאוסע מחשבות, איינע מיאוסער פון דער אנדערער, איז איהם דורכגעפלויגען אין קאָפּ. אז זיין טאָכטער איז גוט בעקאַנט מיט'ן יונגען ראָמאַנענקאָ — דאָס ווייסט ער. ער ווייסט אָבער דאָס אויך, אז דער יונגער ראָמאַנענקאָ איז ניט היע, אז ער זיצט ערגיץ איינגעשפּאַרט און אז ס'איז ניטאָ פון איהם קיין שום ידיעה.

צו ווען זשע קאָן זי געהן? צו די עלטערען? ווייסט ער אָבער, אז ראָמאַנעקאַ׳ס פאָטער איז אַ צורר־היהודים — און אָט דאָ ערשט קומט דער מיאוסטער פון אַלע געדאַנקען: ווייל ער איז אַ צורר־היהודים, געהט אהין זיין טאָכטער!... ווייל ער איז איין אנטיסע־מיט, האָט ער איין אויג אויף זיין, איציקעל שאָסטעפּאַל׳ס, טאָכ־טער, — און דער דאָזיגער מיאוסער געדאַנק מאַכט דעם אומגליק־ליכען פאָטער משוגע, און ער קאָן זיך גאָר קיין אָרט ניט געפינען!... ביז די טאָכטער קומט צו געהן. און אז די טאָכטער קומט צו געהן, רעדט ער מיט איהר פון פערשיעדענע זאַכען, און מעהר — פון אידען, גויים, אונזער גלויבען, זייער גלויבען... פערקוקט איהר אין די אויגען אריין, טאָמער וועט ער עפּיס פון איהר ארויסגעפינען, — אומזיסט די ארבייט! טאַמאַראַ איז די אייגענע, וואָס תמיד, סיי־דען נאָר דאָס, וואָס איהרע אויגען זענען מעהר פערטראַכט, ווי אַלע מאָל, און אביסעל בלאָס איז דאָס פּנים, און אז מע פרעגט זי עפּיס, ענטפערט זי ניט באַלד, און אז עס קומט צו איהר צו געהן דעם אפּטייקער׳ס זוהנדעל, היצט זי זיך נישט, ווי זי פלעגט זיך היצען ביז אהער; זי לאָזט איהם רעדען, און אַליין געהט זי אַרום מיט איבערגעלעגטע הענד אויפ׳ן האַרצען, אָדער זי קוקט אויף איהם מיט אַזעלכע אויגען, וואָס ס׳איז גרינג צו דערקענען, אַז זי הערט איהם ניט, וואַרום איהרע מחשבות זענען ווייט פון דאַנען...

* * *

איינמאָל איז איציקעל שאָסטעפּאַל געקומען אהיים אַ פער־טראָגענער, אַ צערייצטער פון זיינע פערפּלאָנטעטע עסקים מיט „קאַזנאַ“, פון די אדוואָקאַטען, וואָס האָבען געצויגען ביי איהם די עצמות, און פון די „טשינאָווניקעס“, וואָס האָבען „געבראַקעוועט“.

— וואו איז דאָס קינד? — פרעגט ער זיך נאָך ביי׳ם ווייב.

— פון וואַנען זאָל איך וויסען? — ענטפערט זי איהם, ווי איהר שטייגער איז.

— וואָס הייסט, פון וואַנען זאָלסט דו וויסען?

— נוריאַ, פון וואַנען זאָל איך וויסען?

— ביזט אַ מאַמע, צי ניין?

— און אַז איך בין אַ מאַמע, איז וואָס דערפון געדרונגען?

— וואו איז די „באַרישני" — פרעגט שאַסטעפּאַל ביי די מענ־שען.

— די „באַרישני" איז ביי זיך אין אַלקיר. — ענטפּערען די מענשען.

— ביי זיך אין אַלקיר? — ער לאָזט זיך געהן צו דער טאָכטער אין אַלקיר אריין.

אָנגעקלאַפּט אין טהיר, האָט זיך דערהערט אַ קול:

— ווער איז?

— ס'איז איך! — דער פאָטער טרעט־אריבער די שוועל און ער דערזעהט אויפ'ן בעטעל ליגען זיין טאָכטער מיט'ן פּנים אַרויף. די הענד פערוואָרפען אונטער'ן קאָפּ, אויפ'ן הארצען אַ בלאַט ציי־טונג. די אויגען רויטליך, ווי פערוויינט. ער געהט־צו צו איהר נאָהענט, לעגט אַרויף די האַנד צו איהר אויפ'ן קאָפּ.

— וואָס איז דיר, טאָכטער?

— גאָרנישט.

— ביזט עפּיס נישט מיט אַלעמען?

— דער קאָפּ אַביסעל טהוט מיר וועה.

— אפשר, דעם דאָקטאָר?

— ניין, ניין! נאָר נישט קיין דאָקטאָר!

איציקעל שאַסטעפּאַל קען שוין זיין טאָכטער. אַז זי זאָגט ניין, איז ניין.

* * *

דעם זעלבען טאָג, פאַרנאַכטליך, אַז די זונן האָט געהאַלטען ביי זעצען זיך, פערפאַרבט דעם אונטערשטען טייל הימעל מיט רויטען, האָט צום אַפּטייקער אין דער טהיר אָנגעקלונגען איציקעל שאַסטע־פּאַל. זינט זיי זענען שכנים איז עס דאָס ערשטע מאָל, וואָס שאַס־טעפּאַל האָט אָנגעקלונגען צו זיין שכן דעם אַפּטייקער. אויף זיין

קלונג האָט זיך בעוויזען אַ שווארץ בחור׳על מיט געקרייזעלטע הער־לעך און מיט איין אויסגעבויגענער נאָז. דאָס איז געווען סאשאַ׳ס חבר, שמעון קעסלער.

— דעם אַפּטייקער׳ס זוהנדעל איז אין דער היים? — פרעגט איהם שאָסטעפּאַל און האָט שוין הרטה, וואָס ער האָט אהער אָנגע־קלונגען.

— סאשאַ? — מאַכט צו איהם קעסלער. — ער איז דאָ. ער לערענט. קומט אריין. סאשאַ! קום נאָר אהער.

אויף דעם אויסרוף קומט אָן דעם „אַפּטייקער׳ס זוהנדעל", דער־זעהט טאַמאַראַ׳ס פאָטער פּלוצים ביי זיך אין שטוב, ווערד מבולבל און צינד זיך אָן, ווי אַ פייער.

— איך דאַרף דיך... איך דאַרף אייך עפּיס פרעגען. — מאַכט צו איהם שאָסטעפּאַל און קוקט אויף סאשאַ׳ס חבר קעסלער. סאַ־שאַ שטויסט זיך, אַז דער חבר קעסלער איז דאָ איבעריג.

— שמעון, געה ארויס אויף אַ ווייל׳ע, — זאָגט סאשאַ צו זיין חבר קעסלער און בעט איציקעל שאָסטעפּאַל זיך זעצען.

איציקעל שאָסטעפּאַל קוקט זיך ארום אויף אַלע זייטען.

— האָט איהר נישט אַ באַזונדערען חדר? — פרעגט ער ביי סאשאַ׳ן.

— קומט אריין צו מיר אין קאַבינעט, — זאָגט צו איהם סאשאַ זעהר פריינדליך און פיהרט איהם אריין צו זיך אין אַ קליין, ריין, ליכטיג חדר׳על. איציקעל שאָסטעפּאַל בעטראַכט דאָס חדר׳על, וואָס איז פול מיט ספרים און ביכער און צייטונגען, אידישע צייטונגען.

איציקעל שאָסטעפּאַל אָטעמט־אָפּ און רופט זיך אָן צו סאשאַ׳ן:

— דאָס איז זעהר שען פון אייך, וואָס איהר זיצט ניט לעדיג. יונגע לייט, וואָס איהר טהוט עפּיס, וואָס איהר זאָרגט פאַר׳ן כלל ישראל... מיר קאָנען נישט, מיר האָבען קיין צייט ניט, טאָג ווי נאַכט פאַרטאַרעראַמט, איהר זעהט דאָך, געשעפטען, פּאָדריאַדען, עסקים...

— אָט דאָס איז טאַקי די צרה, — זאָגט צו איהם סאַשאַ — וואָס איהר זענט פערטאַרעאַמט מיט א י י ע ר ע געשעפטען, פּאָדריאַדען, און מיר זענען פערטאַרעאַמט מיט א ו נ ז ע ר ע געשעפטען, און דערווייל דאָס אידישע פאָלק געהט־אונטער...

— אָט־אָט־אָט! — מאַכט צו איהם דער גאַסט און ווייזט איהם מיט'ן פינגער, אַז ער האָט געטראָפען אין רעכטען קארב אריין. — גערעכט! לאָמיך האָבען אַזאַ יאָהר, ווי איהר זענט גערעכט! די אייגענע טענות האָב איך מיט מיין טאָכטער: צו וואָס טויג אונז, זאָג איך, זיך פאַרנעמען מיט פּאָליטיק, רעוואָלוציעס־שמוציעס? הלואי איך זאָל ליגען זאָגען, זאָג איך, עס וועט זיך דאָך געוויס אויסלאָזען, זאָג איך, צו אונזערע קעפּ, מיט אַ קעשינעוו, מיט אַ פּאָגראָם און מיט אַרויסטרייבען, זאָג איך, אידען פון די דערפער און פון די שטעדט, זאָג איך. אָט האָב איך, זאָג איך, צו טהון מיט פּריצים, טייטען זיי, זאָג איך, מיט די פינגער און ווייזען אָן אויף אונז, אַז אומעדום זענען מיר שולדיג! איך זאָג, אַז אַ איד טאָר זיך ניט מישען, אַ איד דאַרף וויסען, אַז ער איז אַ איד...

— און קושען דעם פּריץ די האַנד און זינגען מה־יפית? אָדער זיצען און וואַרטען, ביז מע וועט קומען און מע וועט איהם צע־רייסען די קישעלעך, צעברעכען די בענקלעך, צעראַבעווען דאָס פערמעגען, פּייניגען דאָס ווייב, שענדען די טעכטער? — זאָגט סאַשאַ צום גאַסט, און דער גאַסט ענטפערט איהם:

— טע־טע־טע! זענט איהר דאָך דער אייגענער פויגעל, וואָס זיי אַלע! וואָס איז דאָס פאַר ווערטער געוואָרען: קעמפען? שלאָ־גען זיך? איך האָב געמיינט, איהר זענט אַ שטילינקער, צום סוף... מיין טאָכטער אויך אַזוי...

— דער חלוק צווישען אונז איז, וואָס איך זאָג קעמפען פאַר אונזערע א י י ג ע נ ע אינטערעסען פון אונזער א י י ג ע ן פ אָ ל ק, וואָס מיר איז דאָס נעהענטער, און אייער טאָכטער איז אוועק ווייטער...

— יאָ, מיין טאָכטער איז אוועק ווייט, שוין צו ווייט!...

אזוי זאָגט איציקעל שאָסטעפּאַל מיט אַ זיפץ און מיט אַ ביטער שמייכעלע, און זיינע גרויסע שווארצע אויגען דריקען־אויס זעהר פיעל פערשטעלטען טרויער, פערבאָרגענעם שמערץ, און ער הויבט אָן מיט אַ טאָן נידעריגער:

— אָט דאָס בין איך טאַקי צו אייך אריינגעקומען. ערשטענס, זיך אויסרעדען אביסעל דאָס הארץ. אייך האָב איך דערקענט פאר אַ וואויל מענטשעל, כלעבען, איהר זענט מיר געפעלען, דאָס הייסט, איהר הויבט מיר אָן צו געפעלען. איהר האָט אין זיך חאָטש אַ קאַפּעל אידישקייט.

— אַ דאַנק, — מאַכט צו איהם סאַשאַ מיט אַ האַלבען שמייכעל.

— ניטאָ פאר וואָס. — זאָגט איהם שאָסטעפּאַל גאַנץ ערנסט.— און, צווייטענס, האָב איך אייך געוואָלט ווייזען עפּיס אַ זאַך. איך וועל דאָס אייך באַלד ווייזען. נאָר קודם דאַרף איך אייך זאָגען אַ הקדמה, אַז איהר זאָלט ניט מיינען חס ושלום, אַז איך קלער עפּיס איבער אויף מיין טאָכטער. איך קען מיין טאָכטער זעהר גוט, מעגט איהר מיר גלויבען אויף נאמנות.

— איך גלויב אייך.

— אַלזאָ, איז אָפּגערעדט דערפון. — זאָגט שאָסטעפּאַל און פער׳גנבה׳ט זיך מיט אַ קוק צו סאַשאַ׳ן אין די אויגען אריין. — אלא וואָס דענן? איך פארשטעה זי ניט! איך הויב זי ניט אָן צו פארשטעהן! געוויס דאַרפט איהר קענען מיין טאָכטער׳ס לעהרער, דעם קריסט, ראָמאַנענקאָ׳ס זוהנדעל, פון דער גימנאַזיע דער לעהרער, אַ וואויל גויעצעל, איין עהרליכער, נאָר אַ פארברענטער „חברה־מאַן"! פון די ד אָ ז י ג ע לייט... מיין טאָכטער האַלט פון איהם. איך האַלט אפילו אויך פון איהם; נאָר זי — גאָר לעילא ולעילא! אַ גאַנצער גאָט ביי איהר! איך אָבער זאָג איהר: אַ מענטש איז ניט קיין גאָט. זאָגט זי: דו קענסט ניט ראָמאַנענקאָ׳ן. זאָג איך: איך קען גרעסערע לייט פון איהם; איך קען דעם פּראָקוראָר, איך קען דעם פּרעדסעדאַטעל, איך קען דעם גובערנאַטאָר אַליין... לאַכט זי פון מיר. איהר ווייסט דאָך, ביי די ד אָ ז י ג ע

איז דער גובערנאַטאָר טריפה... מילא, דאָס בין איך אייך ניט אויס־סען. אַ גאַט איז אַ גאַט... איז ער אָבער נישטאָ היע, דער גאַט, דער יונגער ראָמאַנענקאָ מיין איך. ער איז ערגיץ ווייס איך וואו, אין סיביר מסתמא. מע ווייסט ניט וואו... פרעגט זיך אַ קשיא: ווי־באַלד אַז ער איז נישטאָ, דער גאַט, דער יונגער ראָמאַנענקאָ מיין איך, היינט וואָס האָט מען אַהין צו געהן?

— וואוהין? — פרעגט סאַשאַ.

— איך ווייס וואוהין? צו זיינע עלטערען, אַפּנים?... דעם פּאָ־טער ווייסט איהר דאָך, וואָס פאַר אַ צורר־היהודים ער איז... וואָס האָט זי דאָרט צו טהון אַלע טאָג?

— ווער? — פרעגט ווייטער סאַשאַ.

— מיין טאָכטער, טעמע, טאַמאַרא הייסט דאָס! ביז איך בין געוואָהר געוואָהרען, וואוהין זי געהט! אַלע טאָג, אַלע טאָג וועט זי פאַרפאַלען אויף צוויי־דריי שעה, און איך האָב נישט געוואוסט וואוהין... וואָס הייסט, איך האָב נישט געוואוסט? נישט געוואוסט— און איין עק!... בקיצור, איך בין געוואָהר געוואָרען, אַז זי געהט אַהין... ווי אַזוי איך בין געוואָהר געוואָהרען? — אַבי איך בין גע־וואָהר געוואָהרען... וואָס טהוט זי דאָרט?... איך ווייס וואָס זי טהוט?... וואָס זאָל איך קלערען? וואָס קאָן איך אויף איהר קלע־רען? זי איז אַ אידישע טאָכטער, זיי זענען גויים, און דער פּאָ־טער איז אַ רשע מרושע, אַ צורר־היהודים... און איך קען מיין טאָכ־טער און ווייס, אַז זי האָט פיינט דעם אַלטען ראָמאַנענקאָ גלייך מיט מיר. שייך זאָגען פיינט? מיר לעבען דאָך מיט איהם צו־זאַמען. נאָר וואָס געהערט ער זיך אָן מיט אונז? איך ווייס, אַז ביי איהר איז ער טריפה, אַזוי ווי ביי מיר. וואָס דאַרפט איהר? זי האָט מיר אַליין דערצעהלט אַ מעשה, איך געב אייך דאָס איבער בסוד, איהר זאָלט זיך נאָר ניט אויסרעדען פאַר מיין טאָכטער...

— קיין סודות פון אייער טאָכטער דאַרפט איהר, איינענטליך, מיר ניט דערצעהלען. — זאָגט סאַשאַ און קוקט מיט אומרוהיגקייט אויפ'ן גאַסט.

— מענטש! ס'איז נישט קיין סוד! דאָס ווייסען אין פעטערבורג אַלע, גאַנץ פעטערבורג ווייסט! מילא, בין איך אייך דאָס אויך ניט אויסען... פרעגט זיך אָבער אַ קשיא: וואָס פאַר עסקים קאָן זי מיט זיי האָבען?...

— מיט וועמען?

— איך ווייס מיט וועמען? מיט זיינע עלטערען, אפנים? מאָהלט אייך, איך בין ניט געשלאָפען, איך האָב נאָכגעקוקט, נאָכגעשמעקט, — איך ווייס נישט, איך ווייס גאָרניט!... דאָס קינד, זעה איך, פון טאָג צו טאָג געהט־איין, איך זעה, זי טראָגט יסורים, נאָר וואָס — ווייס איך ניט! איך ווייס ניט און קאָן נישט ווייסען!... היינט, למשל, קום איך אריין, טרעף איך זי פאַרוויינט מיט אַ בלאַט־צייטונג אין די הענד... וואָס איז דיר, טאָכטער? גאָרניט. איצט איז זי אַוועק אַהין און געלאָזט אָט דאָס בלאַט אונטערגעשטריכען מיט רויטען. דאָס בלאַט איז איין אויסלענדיש בלאַט, אַ סוד פאַר מיר. איך וואָלט זעהר וועלען ווייסען וואָס דאָ שטעהט... פאַר קיין אַנדערען וואָלט איך נישט פאַרגלויבט. צו אייך האָב איך עפּיס מעהר צוטרויען...

— איך דאַנק אייך זעהר. — מאַכט צו איהם סאַשאַ צערודערט פונ'ם גאַנצען שמועס. — מיר איז אָבער ניט אַנגענעהם אריינצומישען זיך אין די פּערזענליכע ענינים פון אייער טאָכטער... אינטימע, סעמיינע זאַכען...

— מענטש וואָס איהר זענט! — שרייט־אויס איציקעל שאַפּטעפאַל. — וועמען דען זאָל איך געהן דערצעהלען? וועמען דען זאָל איך געבען איבערלייענען? פאַרגעסט נישט, אַז ס'איז מיין איין־און־איינציג קינד! זי איז ביי מיר אַ בת־יחידה, און איך האָב זי ליעב...

די לעצטע ווערטער זענען געזאָגט געוואָרען מיט אַזאַ פייער, אַז סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש האָט רחמנות געהאַט אויף טאַמאַראַ'ס פאָטער, און אפשר ווילט זיך איהם אליין אויך ווייסען, וואָס שטעהט אין בלאַט? וועלכער מענש קאָן געהן פאַרביי איין אָרט, וואו ער

זוייסט, אז דארט איז א סוד, און נישט א קוק טהון חאטש מיט איין אויג אויף דעם ארפגעלאזטען פארהאנג ?... מע דארף נישט פערגעסען דאס אויך, אז טאמארא שאסטעפאל האט פאר סאשא'ן אויך א שטיקעל אינטערעס. אויב נאך עמיצער איז פערליעבט אין טאמארא'ן, איז ער געוויס ניט אזוי פערליעבט, ווי סאשא, און געוויס נישט פריהער פון סאשא'ן. און ער נעמט דאס בלאט ביי'ם פאטער און לייענט:

„דעם 10־טען, 12 אזייגער האלבען טאג, איז אין דער קאמער פון פעסטונג, דארט וואו עס האט זיך אויפגעהאלטען דער געוויסער ראמאנענקא, געקומען דער פראקוראר און האט מודיע געוועזן דעם ארעסטירטען, אז צוויי אזייגער וועט ער הינגעריכטעט ווערען דורך הענגען. אויף דעם פנים פונ'ם פער'משפט'ען האט אפילו איין מוסקול ניט א ריהר געטהאן זיך. דער פראקוראר האט איהם דערלאנגט א פארטיגע בקשה וועגען בעגנאדיגען, ער זאל זיך אונטערשרייבען. דער פער'משפט'ער אבער האט זיך קאטעגאריש אפגעזאגט און האט געבעטען, מע זאל איהם געבען טיי. דער פראקוראר איז ארויסגעגאנגען און איז נאכדעם צוריק אריינגעגאנגען און געבעטען ביי איהם, ער זאל זיך חתמ'ענען אויף דער ביטע, דאן וועט מען איהם שענקען דאס לעבען. דער פער'משפט'ער האט איהם נאך א מאל געזאגט, אז ער וועט אזא ביטע קיינמאל נישט אונטערשרייבען. אז מע האט איהם געפרעגט, אויב ער פערלאנגט א גייסטליכען פאר'ן טוידט, האט ער געענטפערט, אז ער דארף נישט קיין גייסטליכען, קיין אפיציעלען פארשטעהער פון א גלויבען. זיין גלויבען, זיין רעליגיע איז א אינוועניגסטע, זיין געוויסען איז ריין, ער איז איבערצייגט, אז ער האט קיין שלעכטס ניט געטהאן. פון דער קאמער איז דער פער'משפט'ער ארוים מיט שטאלץ און רוהיג, גלייך ווי ער וואלט געהן אויפ'ן שפאציער. אז מע האט איהם צוגעפיהרט צום עשאפאט, האט ער זיך ליעבליך געווענדעט צו איין אפיציער מיט פאלגענדע ווערטער: „גיט איבער מיינע חברים, אז איך שטארב רוהיג און אז איך וועל אייביג זיין מיט זיי"... זיינע

לעצטע ווערטער זענען געווען: „גריסט מיין מוטער!" אזא איבער־נאטירליכע רוהיגקייט האט מען נאך קיינמאל ניט געזעהען אין די ווענט פון פעסטונג.

אזוי שטארבט א רוסישער העלד".

קאפיטעל ה.

א שטילע טראגעדיע מיט א רעש'דיגען סוף.

(ארויסגענומען פון די צייטונגען).

נומער איינס: „איבער א מיידעל, וואס האט זיך גע־האנגען היינט אין איינע פון די טורמעס, האבען אלע ארעסטאנטען דערקלערט א הונגער אויף דריי טאג און אויפגעהויבען א גרויסען סקאנדאל. מע האט געמוזט אנקומען צו דער הילף פון מיליטער. דריי בונטאוושטשיקעס זענען גע'הרג'עט אויף טוידט. עלף פער־וואונדעט. אכט פון זיי טוידטליך".

נומער צוויי: „דאס מיידעל, איבער וועלכער עס האט אויסגעבראכען דער גרויסער אויפשטאנד פון די ארעסטאנטען אין די טורמעס, האט מען געפונען געהאנגען אויף די אייזערנע גראטעס פונ'ם פענסטער אויף צענויפגעדרעהטע פאסען פון א צעריסען העמד. די סיבה, וואס האט געצוואונגען דאס מיידעל צו בעגעהן זעלבסטמארד אויף אזא מורא'דיגען, מאוימ'דיגען שטייגער אין טורמע, איז נאך מעהר מאוימ'דיג, ווי איהר טוידט".

נומער דריי: „אונז איז געראטען ארויסצוקריגען איי־ניגע פרטים וועגען דעם געהאנגענעם מיידעל, וואס מע האט דא ניט לאנג געפונען אין איינע פון די טורמעס. און אט ווי אזוי עס ווערד אונז געמעלדעט פון זעהר א זיכערער קוועלע: מיט א קור־צער צייט צוריק זענען אנטלאפען פון געפענגעניש עטליכע ארעס־טאנטען דורך א וואונדערליכען אופן, וואס איז כמעט אומגלויבליך: ארום האלבע נאכט האט מען אנגעקלונגען צום סמאטריטעל פון דער טורמע אין טעלעפאן מיט א געוויסען „פאראל", אז באלד וועט

קומען צו פאָהרען אין טורמע אריין א ראָטמיסטער מיט עטליכע סאָלדאַטען, צו פערנעמען און ברענגען צו פיהרען צום פּראָקוראָר אין א בעזונדערער קארעטע אייניגע פּאָליטישע פערברעכער, צווישען זיי איינם א מיידעל, א געוויסע פּאָליטישע, וואָס ווערד בעשולדיגט אין פיעל פערברעכענס. און, ווירקליך, אין עטליכע מינוט ארום איז אָנגעקומען דער ראָטמיסטער מיט די סאָלדאַטען, זיך געמעלדעט מיט א פער'חתמ'עטען פּאַקעט פונ'ם פּראָקוראָר, אין וועלכען עס זענען געווען ריכטיג אויסגערעכענט די זעלבע נעמען פון די פּאָליטישע פערברעכער, וואָס דער פּראָקוראָר האָט זיי אויפגעפאָדערט דורכ'ן טעלעפאָן.

אין פערלויף פון איין האַלבע שעה זענען אַלע פאָרמאַליטעטען אָפּגעטהאָן געוואָרען, און דער ראָטמיסטער מיט די ארעסטאנטען זענען אָפּגעפאָהרען. ערשט אויפ'ן אנדערען טאָג אין דער פריה, נאָכדעם, אז מע האָט זיך ניט געקאָנט דערוואַרטען צוריק אויף דער קארעטע, און נאָכדעם, ווי מע האָט זיך אָנגעפרעגט דורכ'ן טעלעפאָן ביי'ם פּראָקוראָר, האָט זיך ארויסבעוויזען, אז דאָס איז געווען נישט מעהר ווי א פּאָקוס, א קונציגער שווינדעל פון רעוואָלוציאָנערען.

דעם זעלבען טאָג אין דערפריה איז אָבער געראָטען איינעם פון די טיכטיגע פּאָליציע־שפּיאָנען צו דערקענען איינע פון די אנטלאָפענע, און ער האָט זי ארעסטירט און אָפּגעפיהרט אין אוטשאַסטאָק. פון דאָרט האָט מען זי אָפּגעפיהרט אינ'ם צווייטען אוטשאַסטאָק, פונ'ם צווייטען אינ'ם דריטען... אויף מאָרגען ארום פּאַרנאכט האָט מען געפונען די אומגליקליכע א געהאַנגענע. דער נאָמען פון דער אומגליקליכער, ווי מיר האָבען ערפאָהרען, איז מאַניא, אָדער מאשא באַשעוויטש".

נומער פיער: „היינט זייגער 10 אין דער פריה האָבען זיך צענויפגעקליבען עטליכע הונדערט סטודענטען און ארבייטער צעהן טויזענד ארבייטער און האָבען געוואָלט אָפּהאַלטען א פּאַניחידא פאר דער געהאַנגענער באַשעוויטש. ניך האָט זיך בע־

וויזען פּאָליציע און האָט צעטריבען דעם גאַנצען עולם. קיין ערנס־טער צוזאַמענשטויס איז ניט פאָרגעקומען. עטליכע און דרייסיג זענען אָפּגעפיהרט געוואָרען אין האָספּיטאַל".

נומער פינף: „דעם זעלבען טאָג, מיט צוויי שעה שפּע־טער, איז אָפּגעהאַלטען געוואָרען אַ פּאַניחידאַ פאַר מאַשאַ באַשע־וויטש, און ווייל דערביי זענען געהאַלטען געוואָרען אַנצינדענדיגע רעדעס און ס'איז אַרויסגעוואָרפען געוואָרען אַ רויטע פאָהן, איז דער צוזאַמענשטויס מיט דער פּאָליציע געווען אַ סך ערנסטער. מע צעהלט צוויי און צוואַנציג גע'הרג'עטע און מעהר אַלס הונדערט שווער פערוואונדעטע; אונטער זיי פיעל פרויען און קינדער. איצט איז רוהיג".

נומער זעכס: „אַלס נאָכוועהעניש פון'ם צוזאַמענ־שטויס איבער דער פּאַניחידאַ פאַר דער געהאַנגענער באַשעוויטש, האָט אין איינינע פאַבריקען אויסגעבראָכען אַ סטרייק, וועלכער פערשפּרייט זיך אויך אין אַנדערע שטעדט. עס ווערד געפּלאַנט איין אַלגעמיינער באַהן־סטרייק.

אין די הויפען איז אַנגעגרייט מיליטער, אויף די גאַסעי אי רוהיג".

* * *

די לופט איז געוואָרען וואָס אַ טאָג געדיכטער און שטיקענדי־גער. שווערע וואָלקענס האָבען בעצויגען דעם הימעל. עס האָט זיך געטראָגען אַ ריח פון שוועבעל. דער שטורם האָט זיך געדריקט אַליץ נעהענטער און נעהענטער. יעדע מינוט האָט מען געקאָנט ער־וואַרטען אַ וואָלקענבריך, איין אויסגוס, אַ מבול.

נאָך אויב די טרויעריגע געשיכטע מיט מאַשאַ באַשעוויטש האָט אומעדום אַרויסגערופען אַזאַ שטורם, קאָן מען זיך שוין פאָרשטעלען וואָס פאַר אַ רעש זי האָט בעדאַרפט אַרויסרופען אין דער שטאָדט, וואו די מאַשאַ באַשעוויטש איז געבאָרען, וואו כמעט אַלע האָבען זי געקענט, וואו אַ מינדסט קינד האָט געקאָנט אָנווייזען אויף איהר

מיט'ן פינגער און זאָגען: „אָן געהט מאשא". די זעלבע שכנים פון ליפּא באשעוויטש, וואָס פלעגען פריהער אנטלויפען פון דעם האַלץ־איד מיט זיינע חדושים ונפלאות פון זיין טאָכטער מאשא, די זעלבע גוטהערציגע לייט האָבען מיט אַמאָל בעקומען רחמנות אויף דעם אָרעמען פאָטער אין זיין גרויסען טיפען אומבעשרייבליכען טרויער און האָבען בעקומען חשק צו טרייסטען מיט ווערטער דעם, וואָס קאָן ניט זיין געטרייסט, פערהיילען מיט א קרעכץ דעם גרויסען וועהטיג, וואָס קאָן ניט אויסגעהיילט ווערען קיינמאָל. די גוטהערציגע מענשען, וואָס האָבען זיך קיינמאָל ניט אינטערעסירט מיט ליפּא'ס טאָכטער, האָבען זיך מיט א מאָל אָנגעהויבען דערמאָנען אָן דעם דאָזיגען מיידעל מיט די אונטערגעשאָרענע האָר און אָן איהרע אַלע גוטע מעלות, און יעדער האָט בעקומען חשק צו זאָגען דעם אומגליקליכען פאָטער חאָטש א גוט וואָרט, און אָגב זיך אויספרעגען ביי איהם, ווי אַזוי און וואָס און ווען, און צי האָט ער עפּיס געהאַט פון איהר בריעף די לעצטע צייט, און וואָס האָט זי איהם געשריבען, און צי ס'איז אמת איהר אַנטלויפען פון דער טורמע, ווי מע שרייבט, און ווי אַזוי איז זי צו דערצו געקומען?

— דאַכט זיך, אַזוי איז זי געוועזען א מיידעל, גאָרנישט, גלייך מיט אַלע... געה זיי א נביא, אַז פון דעם מיידעל וועט אַמאָל אויסוואַכסען אַזאַ... אַזאַ... וואָס פון איהר וועט רעדען די גאַנצע וועלט!

ליפּא באשעוויטש, אין דער ערשטער מינוט, אַז ער האָט ערפאַהרען פונ'ם גרויסען אומגליק, האָט ער זיך אויסגעריסען א שטיק באָרד, זיך געלאָזט לויפען מיט אויסגעשטרעקטע הענד, אַליין נישט צו וויסען, וואוהין ער לויפט. נאָכדעם האָט ער זיך אומגעקעהרט צוריק, אַראָפּגעוואָרפען די שטיוועל פון די פיס, זיך אַנגעריסען די לאַץ פון דער סאַיי־וויי־סאַי צעריסענער קאַפּאָטע, געריסען קריעה אויך מיט ווייב און קינדער, און אַלע האָבען אָוועקגעזעצט זיך „שבעה". נאָר איין אליק (א בחור'על פון אכצעהן יאָהר) האָט נישט געוואָלט זיך אַוועקזעצען אויף דער ערד. ער האָט נישט ארויסגעלאָזט אַפילו קיין טרער. עס האָט זיך איהם נאָר אַנגעצונדען דאָס

פנים, די אויגען זענען ביי איהם געוואָרען ווי איבערגעקעהרט, זיך אַ טאַפּ געטהאָן אין די הויזען־קעשענים און אַ זאָג געטהאָן:

— טאַטע! איך פאָהר גלייך אַהין. איך בעט אייך, איהר זאָלט מיך ניט צוהאַלטען.

און עס האָבען נישט געהאָלפען ניט דעם טאַטען'ס בייזערען זיך, ניט דער מאַמע'ס טרערען, נישט דער געוויין פון די קלענערע קינדער, — אליק איז אַוועק און איז ווי אין וואַסער אריין. וואו איז אַהינגעקומען אליק — ווייסט ניט ליפּא באַשעוויטש. לאָזט איהם צו־רוה — ער ווייסט נאָר איין זאַך: ער ווייסט, אַז ער האָט גע־האַט אַ מאַשאַ, וואָס קיינער פערמאָגט נישט אַזאַ מאַשאַ, און איצט איז זי נישטאָ! ליפּא ווייסט, אַז די גאַנצע שטאָדט, די גאַנצע וועלט וויעגט זיך מיט זיין מאַשאַ! אפילו איציקעל שאַסטעפּאַל, וואָס פלעגט פון איהם אַנטלויפען, שטעלט זיך אויך היינט אָפּ אַלע מאָל, ווען ער דערזעהט איהם, און פרעגט זיך אוים אויף מאַשאַ'ן. פון איציקעל'ס טאָכטער שמועסט מען ניט! ווען ניט זי, וואָלט ער מיט זיין ווייב און קינדער שוין לאַנג אויסגעגאַנגען פון הונגער... אפילו גויים, כריסטען, סטודענטען האַלטען אָפּ פאַניחידעס, אומעדום, או־מעדום, דאָ אויך. עס וועט היינט זיין, זאָגט מען, אין דער גרויסער שוהל איין אַסיפה, אַ מין הזכרת־נשמות. אַהינצו דאַרף מען געהן, חאָטש אפילו זיין ווייב שלאָגט איהם אָפּ דערפון. זי זאָגט: מע דאַרף נישט געהן. נאָר וואָס ווייסט אַ אידינע? למאַי זאָל מען ניט צולאָזען איהם דאָס שטיקעל פערגעניגען, האָרכען, וואָס לייטען וועלען זאָגען וועגען זיין מאַשאַ'ן?... און ליפּא לאָזט זיך געהן אין דער גרויסער שוהל, און טרעפט אין דרויסען שוין אַזאַ איין עולם, וואָס ער האָט שוין לאַנג אַזעלכען נישט געזעהען. דער גרעסטער מיליאָנער זאָל שטאַרבען, וועט ער ניט צענויפנעמען אַזאַ איין עולם! און אינוועניג אין שוהל וואָס טהוט זיך! מע קאָן דען אַהין אַריין? מע לאָזט דען? אַ גליק, וואָס מע האָט איהם דער־קענט.

— דעם פאָטער!... לאָזט אַריין דעם פאָטער!...

און ליפא באַשעוויטש גײט מיט גדלות, קוים וואָס מע שטופּט איהם דורך, אַהין אַרויף, אַרויף, דאָרט, וואו איציקעל שאַסטעפּאַל, וואו די בערנשטיינס מיט די הײלפּערינס מיט די אַלע איבעריגע גרויסע... ער זעהט פאר זיך אַ סך בעקאַנטע פּנים׳ער. דעם אַפּטיי־קער סאַפּראַנאַוויטש, נחמיה דעם שוסטער מיט זיינע בנים, יודעל קטנתי און נאָך און נאָך... אַלסדינג איז דעקאָרירט מיט טרויער, בעהאַנגען מיט שוואַרצען... איין אומעט איז אויסגעגאָסען אויף אַלע פּנים׳ער... מאַנסבילען און ווייבער צוזאַמען... אויף דער בימה שטעהט עפּיס איין אומבעקאַנט בחור׳על מיט געלע האָר, שיינט איהם אַ סטודענטעל צו זיין, אויב ניט דעם אַפּטייקער׳ס זוהנדעל, און האַלט זעהר אַ פייערינגע רעדע. ליפּא פערשטעהט איהם ניט... רעדען רעדט ער אפילו זעהר שען, זיס, געשמאַק, נאָר ער פער־שטעהט איהם ניט... פּסוקים גאַנצע ברענגט ער... פּילגש בגבעה... סדום און עמורה... דור המבול... דער עולם ווישט די אויגען, און איהם, דעם פאָטער, גאָרנישט; און ער פערשטעהט אַליין ניט, פאַר וואָס איהם איז גאָרנישט... און אפילו נאָכדעם, ווען עס קומט אַרויף דער חזן מיט׳ן כאָהר, און דער כאָהר הויבט אָן זינגען, און דער חזן פּיסקעלט זיך, און עס לאָזט זיך הערען דער טרויעריגער ווײנענדיגער נוסח אויסגעצויגען: „אל מלא רחמים“... און די שוהל ווערד פול מיט געוויין... עס ווײנען יונגע קינדער... עס ווײנען אַלטע אידען... ווייבער חלש׳ען... און ער, דער פאָטער, גאָרנישט; און ער פערשטעהט אַליין ניט, פאַרוואָס איהם איז גאָרנישט... נאָר אז עס קומט צו די ווערטער: „את נשמת הבתולה מרים גיטעל בת רב ליפּא שהלכה לעולמה“, — דערפיהלט דער אומגליקליכער פאָ־טער, ווי עפּיס מיט אַ מאָל האָט זיך געגעבען אַ ריס־אָפּ ביי איהם אין האַרצען, אַ שטיק־אַרויף אין גאָרגעל און אַ זעץ, ווי מיט אַ האַ־מער, איבער׳ן מח, און עס רייסט זיך אַרויס ביי איהם פון׳ם האַלז, נישט ווי ביי אַ מענשען, נאָר ווי ביי אַ געקוילעטען אָכס, אַרויף און אַראָפּ, און ער אַליין דערשרעקט זיך פאר זיין משונה׳דיגען קול און צעלאַכט זיך פון זיין אָכסען־שטימע שטיל צו זיך אין באָרד אריין...

און דער כאַזר הערט ניט אויף צו זינגען, און דער חזן הערט ניט אויף צו מאַכען פּיסקעס, בעווייזען, וואָס ער קאָן... און דער אָרע־מער ליפּא פּיהלט, אַז ער האָט פּערגעסען אין דער מינוט, צו וואָס ער איז אַהער געקומען, און וואָס טהוט דאָ דער עולם? און אַז אויף דער בימה געהט אַרויף אַ נייער פּאַרשוין, עפּיס איין אומבע־קאַנטער, אַ געזונדער, אַ בעוואַכסענער, אַ האַריגער, ווי אַ בער, מיט אַ שטימע פון אַ בער, און דונערט מיט זיין בערען־שטימע: „ווייסט איהר, ווער איז געווען מאַשאַ באַשעוויטש?" — דאָ דערמאָנט זיך ליפּא, צו וואָס ער איז אַהער געקומען און וואָס עס טהוט דאָ דער עולם... נאָר ער קאָן ניט פּערשטעהן איין זאַך: וואָס זאָגט עפּיס אָט דער בעוואַכסענער נפש אויף זיין מאַשאַ, אַז זי איז געווען? וואָס הייסט, זי איז געווען? נו, און איצט וואו איז זי?... און בשום אופן קאָן זיך ליפּא באַשעוויטש נישט דערמאָנען, וואו זיין טאָכטער מאַשאַ איז?... און ליפּא באַשעוויטש קאָן ניט פּערשטעהן וואָס טהוען די סאָלדאַטען אין שוהל? סאָלדאַטען רייטענדיג אויף פּערד? און וואָס לויפט אַזוי דער עולם? וואָס שפּרינגט מען דורך די פּענסטער? וואָס פּאַר אַ מהומה אויף זיי? וואָס פּאַר אַ בהלה? און אַ זעץ פון אַ „נאַגייקע" ניכטערט איהם אויס, און מע טרייבט איהם צוזאַמען מיט נאָך מענשען אין אַר־משאַסטאַק אריין, און דאָרטען אין הויף שרייבט מען זיי איבער, און אַז עס קומט צו איהם, גיט מען איהם האַלז אין נאַקען און מע וואַרפט איהם אַרויס:

— איהר זעהט ניט, אַז דער אַלטער איז געריהרט?...

* * *

— דער רוח האָט מיך געטראָגען אין שוהל אַריין! — האָט געזאָגט איציקעל שאַסטעפּאַל, נאָכדעם אַז ער איז אַרויס פון שוהל פריי, אָפּגעקומען סך הכל מיט איין נאַגייקע אין פּלייצע. — אַ גליק, וואָס איך בין אַ ריינער מענטש און בין נישט פּאַרמישט אין די „דאַזיגע" זאַכען...

— וואָס דו ביזט נישט פאַרמישט אין די „דאָזיגע" זאַכען איז פון די קלייניגקייטען; זעהסט דו, דאָס, וואָס אונזער טעמע איז ארויס פון זייערע הענט ריין — דאָס איז יאָ אַ גליק!

אַזוי ענטפערט איהם זיין פרוי שיווקע און דאַנקט גאָט יעדען טאָג, יעדע שעה, יעדע מינוט, וואָס איהר טאָכטער איז מיט איהר. איהר זאָגט דאָס הארץ, — אַ מוטער'ס הארץ פיהלט — אַז נישט אויף לאַנג האָט איהר גאָט געשענקט די מתנה; איז ניט היינט — איז מאָרגען וועט חלילה קומען איין אויסחאַפּעניש אויף איהר קינד.

אַזוי האָט זיך אביסעל דורכגעגערעדט דאָס הארץ שיווקע שאַס־טעפּאַל פאַר איהר קעכין חוה די אידינע, און קיינער האָט זי נישט געקאָנט אַזוי פערשטעהן און אַזוי מיטפיהלען איהר, ווי חוה די אידינע, וואָס האָט אַליין אויך געהאַט איין „אומגליק".

חוה דער אידינע'ס „אומגליק" איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס זי האָט געהאַט אַ זוהן איין „אומגליק". געהייסען האָט ער שמואליק, נאָר גערופען האָט זי איהם „דער אומגליק".

— גלאַט, מע טאָר ניט זינדיגען, נאָר דעם אמת פאַרלייקענען טאָר מען אויך ניט. גאָט האָט מיך געבענשט מיט איין אומגליק. אַזוי אַ קוק טהון אויף דער מצבה, דאַכט זיך, אַ גאַנץ פיינער בחור, אַ הויכער, אַ גלאַטער, אַ לעבעדיגער, און רעדט מיט איהם — דאַכט זיך, נישט קיין נאַר אויך, און אַ שטילער, אַ סטאַטעטשנער בחור, און איין אַרבייט־יונג, גאָלדענע הענט! ער איז אַ זייגערמאַכער; זיין בעל־הבית, יאָסי דער זייגערמאַכער, קאָן זיך פון איהם גאָר נישט אָפּלויבען. אַז מע שמועסט, אַ געראָטענער! איז אָבער דער שוואַרץ־יאָהר זאָל איהם וויסען — זינט ער האָט זיך „זניוחעט" מיט'ן שוסטער'ס בנימ'לעך, פאַרחאַפּט זאָלען זיי אייך ווערען, איז דאָס קינד געוואָרען איין אַנדער קינד! ערשטענס, וואָס פאַר אַ מחותן ביזט דו גלאַט מיט אַ שוסטער'ס אַ יונגעל? דיין טאַטע איז ניט געווען קיין שוסטער, און דער זיידע דיינער אויך ניט... וואָלט דאָס נאָך ניט געווען אַזאַ איין אומגליק, ווען ער זאָל ניט

לייענען קיין ביכלעך פון עקספּרא...—טפו! איך האָב פאַרגעסען, ווי ס׳הייסט! — און ער זאָל ניט מישען זיך אין פרעמדע געשעפטען, דאַרען דעם קאָפּ פאַר יענעמ׳ס אַרבייטער. וואָס גערט דיך אָן, צי יענעמ׳ס אַרבייטער וועלען אַרבייטען צוועלף שעה, צי פערצעהן, צי אַכצעהן שעה? פון מיינטוועגען מעגען זיי זיך שלאָגען קאָפּ אָן וואַנט מיט די בעלי־בתים אינאיינעם אפילו זעכס־און־צוואַנציג שעה אין מעת־לעת. וואָס, אפשר ניט אַזוי?...

— געוויס אַזוי! — זאָגט שיווקע און קוקט זיך אַרום, צי טאַמאַרא הערט ניט זייער שמועס. — ס׳איז היינט מיט זיי אומעדום צרות און צרות!

פריהער, איידער די טאָכטער איז געקומען פון פעטערבורג, האָט זי געצעהלט די מינוטען, זי זאָל שוין קומען בשלום. און אַז זי האָט דערהערט, אַז עס זענען געשלאָסען אַלע גימנאַזיעס און אוניווערזיטעטען, האָט זיך שיווקע פשוט מחיה געוועזן.

איין עק, אַ סוף — מע וועט אויפהערען שטודירען, מע וועט שוין קאָנען אַ מאָל אַ שידוך טהון מיט אַ קינד, שוין צייט!...

צום סוף, געה זיי אַ נביא, אַז מע וועט ניט לערנען, וועט זיין נאָך ערגער! וואָרום וואָס קאָן זיין ערגער פון דעם, ווי זעהען אַ קינד געהט אַרום ווי אַ שאָטען, נודעט זיך, ווערד פערפאַלען אויף צוויי־דריי שעה, מע ווייסט ניט וואו, גיט זיך אָפּ מיט פּוסטע זאַכען, פיהרט קענטשאַפט מיט אַזעלכע מענשלעך, ווי דעם שוסטער׳ס קינדער, — אָסור אויב זי פערשטעהט, וואָס דאָס איז מיט איהר! היינט די שרעקען, וואָס מע הערט זיך אָן אַצינד! הרג׳ענען, שיסען, אויפרייסען איז היינט געוואָרען אַ וואָכעדיגער גאַנג, און דאָ רעדט מען ערשט פון אומגליקען, פון בלוטפערגיסונגען, וואָס וועלען זיין!... גוואַלד, ווי אַזוי לעבט מען איבער אָט די אַלע פחדים?!

* * *

דעם זעלבען טאָג, אויפדערנאַכט, איז ביי טאַמאַרא שאָסטעפּאַל געוועזן אַ שטיקעל פערזאַמלונג. פון פאַרנאַכט אָן האָט זי גע־

הייסען צומאַכען די לאָדען און געבעטען מאַכען טיי. ארום זייגער עלף האָבען זיך איינציגווייז אַנגעהויבען צענויפקלויבען, און מייס־טענס אויף דער הינטערשטער טהיר, יונגע לייט, צווישען וועלכע עס זענען געווען דעם שוסטער׳ס צוויי בנים, יודעל קטנתי׳ס א זוהנדעל, היינט דער בעוואַכסענער האָריגער נפש, ניידיטש, און צום לעצט (אחרון אחרון חביב) האָט זיך אריינגעחאַפּט אויך שמואליק, חוה דער אידינע׳ס יונגעל. די גאַנצע צייט, וואָס די יונגע לייט זע־נען געגאַנגען, האָט איציקעל שאָסטעפּאַל נישט גערוהט, געקנייטשט מיט די פּלייצעס, אויפגעחאַפּט זיך פון׳ם אָרט און ארומגעלאָפען איבער׳ן שטוב, פערלעגט די הענד ארונטער, און געפייערט מיט די אויגען — מלא גזלן! נאָר אז ער האָט דערזעהן אריינגעהן צו דער טאָכטער דער קעכינ׳ס בנ׳אָק, איז ער געוואָרען געפּלעפט, אַנידער־געפאַלען אויף דער קאַנאַפּע, זיך געחאַפּט מיטביידע הענד ביי׳ם קאָפּ און גענומען שאָקלען זיך און שרייען:

— גוואַלד! גוואַלד! גוואַלד!...

— איצי! גאָט איז מיט דיר! — זאָגט צו איהם שיווקע, און איציקעל מאַכט צו איהר מיט די הענד און לעגט־צו אַ פינגער צום מויל:

— שאַ! שטילער! שריי ניט! דו מאַכסט אונז אומגליקליך!... אומגליקליך מאַכסט דו אונז!... מיר הערען ניט! מיר זעהען ניט! מיר ווייסען גאָר נישט! מיר זענען נישטאָ אין דער היים — ששששאַ!!!...

קאַפּיטעל ו.

אַ ביטער שטיקעל צייט.

איציקעל שאָסטעפּאַל איז פון דעסטוועגען ניט געשלאָפען. ער האָט געטהאָן וואָס ער האָט געקאָנט. אז מע האָט אזא טאָכטער, אזא געראָטענע טאָכטער, ווי ער האָט, בעדאַרף מען זעהען זי חתונה מאַכען, איהר רעדען אַ שדוך. נאָר ווי אזוי? געוויינטליך, אויפ׳ן

נייעם שטייגער, מאָדערן, נאָך דער צייט. די רעכטע האַנד טאָר ניט וויסען וואָס די לינקע טהוט. חתן־כלה אליין דאַרפען ניט וויסען, אַז זיי זענען חתן־כלה. דער שדכן דאַרף שטעהן אין אַ זייט, און דער בחור דאַרף זיך בעקענען מיט׳ן מיידעל און אַרומטאַנצען אַרום איהר אַזוי לאַנג, ביז די צייט וועט קומען, ביז די שעה וועט שלאָגען... נישטאָ קיין שענערע זאַך אויף דער וועלט, ווי זעהען אַ בחור, אָדער עטליכע בחורים טאַנצען אַרום אַ מיידעל, ווילען זיך אויספיינען פאַר איהר, איבערשטייגען איינער דעם אַנדערען.

אַרום טאַמאַראַ שאַסטעפּאַל האָבען געטאַנצט פיינע בחורים, די פיינסטע בחורים אין שטאָדט. און מחמת זיי האָבען געטאַנצט אַרום אַזאַ רעוואָלוציאָנערקע, ווי שאַסטעפּאַל׳ס טאָכטער, זענען זיי געוואָרען, זעלבסטפערשטענדליך, ברענענדיגע אָנהענגער פון דער רעוואָלוציע, אַריינגעוואָרפען אַלע מאָל אַ הויך וואָרט, אַרויסגעוואָרפען אַ שענע פראַזע. טאַמאַראַ שאַסטעפּאַל האָט אָבער געפאָדערט פון די בורזשואַזע רעוואָלוציאָנערען, אַז זיי זאָלען אַרויסווייזען זייער סימפּאַטיע צו דער בעוועגונג ניט נאָר מיט שענע פראַזען, ניט נאָר מיט הויכע ווערטער אליין, נאָר מיט דעם, וואָס זיי פערמאָגען, — און וואָס קאָנען פערמאָגען אַזעלכע „בורזשואַזע פּרינצען“, אַז ניט קיין געלד? און וואָס נאָך קאָן מען פאָדערען פון אַזעלכע בורזשואַזע רעוואָלוציאָנערען, אַז ניט קיין געלד? און די בורזשואַזע רעוואָלוציאָנערען האָבען געעפענט זייערע בייטעלעך און האָבען געגעבען געלד צוליעב דער „בעוועגונג“, איינער איבער׳ן אַנדערען, — און מעהר האָט טאַמאַראַ פון זיי ניט פערלאַנגט, און איז געווען צופריעדען פון דער בעקאַנטשאַפט, און זיי אודאי — אַלע זענען געווען צופריעדען, און מעהר פון אַלעמען איז געווען צופריעדען דער שדכן, וואָס האָט זיך געדרעהט „הינטער די קוליסען“. זיין גאַנצע אַרבייט איז געווען „הינטער די קוליסען“. ער האָט זיך נאָר אַריינגעכאַפּט איין מאָל אין וואָך, צווישען טאָג און נאַכט, צו די שאַסטעפּאַלס, געחאַפּט עטליכע ווערטער מיט איציקל׳ען אָדער מיט שיוועק׳ן, נאָכגעפרעגט זיך:

— נו? וואו האַלט דאָס?...

— דאַנקען השם יתברך, דאַכט זיך, עס געהט אויף אַ גאַנג...— האָט געזאָגט איציקעל שאַסטעפּאַל, און שיווקע האָט צוגעלעגט:

— דער וואָס לעבט אייביג זאָל וועלען העלפען, ס'זאָל שוין זיין וואָס גיבער...

דער וואָס לעבט אייביג האָט זיך אָבער נישט געחאַפּט העלפען וואָס גיבער. דער וואָס לעבט אייביג האָט צייט. און דעה זומער איז זיך געגאַנגען מיט זיינע הייסע לאַנגע טעג. און ס'איז געקומען אַ נאַכט, אַ וואַרעמע, אַ שענע זומער־נאַכט, איין אויסגעשטערנטע, מיט אַ טיעפען בלויען הימעל, מיט אַ זינגען פון פויגלען פונ'ם נישט־ווייטען גאָרטען. עס ליגט זיך ביי אָפענע פענסטער און עס שלאָפט זיך ניט, און עס דענקט זיך, און עס פּלאָנטען זיך גאָלדענע מחשבות ביי אונזער איציקעל שאַסטעפּאַל אין קאָפּ, גוטע, ליכטיגע, טייערע מחשבות: אַ קנס־מאָל... אַ חופּה... פאַר אידען אַ חופּה־וועטשערע... פאַר כריסטען אַ באַל... אויפ'ן באַל פּריצים אַ סך: דער „פּרעדסעדאַטעל" פון „אינטענדאַנטסקע פּראַוולעניע"... דער „סמאָטריטעל" פון דער טורמע... צוויי גענעראַלען... און נאָך פּריצים... זיי טרינקען געשמאַק פון גרויסע כוסות, הייסען זיך צו־פיהרען צו דער כלה, לויבען זי אין טאָג אריין, לויבען אַלע אידישע מיידלעך: „אַלע אידישע מיידלעך, זאָגען זיי, זענען שען, זענען מלא חן, רייצענד, רייצענד!"...

פּלוצים דערהערט איציקעל שאַסטעפּאַל אַ קלונג. ווער קאָן דאָס צו איהם קלינגען אַזוי שפּעט? די דיענסטען אַלע שלאָפען שוין. ער הערט נאָך אַ קלונג און נאָך אַ קלונג. מע מוז זיך אַליין מטריח זיין געהן עפענען.

און איציקעל שאַסטעפּאַל איז זיך מטריח בכבודו ובעצמו און געהט אַליין עפענען די טהיר, און ער דערזעהט... אַנטאָן איוואַנאָ־וויטש!

אַנטאָן איוואַנאָוויטש חאַלאַדקאָוו איז שאַסטעפּאַל'ס איין אַל־טער בעקאַנטער. ער איז דאָ פּריסטאַוו שוין פון כמה וכמה יאָהרען,

און איז אַ וואָהלער גוי — ער נעמט אַ קערבעל... מיט איציקעל שאַסטעפּאַל איז ער גאָר אַ גוטער ברודער: ער זאָגט שאַסטעפּאַל'ען „דו" און פּאַטשט איהם אין די פּלייצעס. אַלע יום־טוב חאַפּט ער זיך אַריין צו שאַסטעפּאַל'ען אויף אַ גלעזעל ווייַן, לויבט די פּיש און רעדט איהם אויס, למאַי ער האָט אַ גרלנ'טע אַ טאָכטער. מאַ־מאַרע, אַלע מאָל ווען זי זעהט איהם, בעהאַלט זי זיך, וויל בשום אופן ניט אַרויסקומען צו אַנטאָן איוואַנאָוויטש'ען. אַנטאָן איוואַ־נאָוויטש פערשטעהט דאָס, ווינקט מיט איין אויג צום פּאָטער און זאָגט: „דו באַלעוועסט זי צופיעל! צופיעל איז זי ביי דיר גע־פּעסטעט! מע טאָר אַ טאָכטער אַזוי ניט נאָכגעבען!"... אַזוי מוסר'ט איהם אַנטאָן איוואַנאָוויטש פאַר דער טאָכטער, און איצי־קעל שאַסטעפּאַל קוועלט־אָן, ווערד ברייטער ווי לענגער.

דערזעהען חאַלאָדקאָוו'ען, האָט זיך איציקעל שאַסטעפּאַל גע־געבען אַ לאָז צו איהם:

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש! — און איז אָבער באַלד אָפּגעשפּרונ־גען צוריק, וואָרום ער האָט דערזעהען הינטער חאַלאָדקאָוו'ס פּליי־צעס איין אונבעקאַנטען נאַדזיראַטעל מיט אַ זשאַנדאַרמסקי אָפי־ציער מיט עטליכע סאָלדאַטען אַ צוגאָב...

אַ גליק, וואָס איציקעל שאַסטעפּאַל איז ניט קיין אידינע און האָט נישט קיין טבע פון חלש'ען... ער לאָזט־אַריין די פּאָליציע, בויגט זיך און נויגט זיך צו זיי און בעט זיי, זיי זאָלען אַריינגעהן, מע פערשפּאָרט זיי אָבער בעטען, זיי געהען אַליין.

— וואו איז דיין טאָכטער?

אַודאי האָט איציקעל שאַסטעפּאַל געוואוסט, אַז זיי וועלען זיך נאָכפרעגען אויף דער טאָכטער... צו וועמען דען וועלען קומען אַזעל־כע געהויבענע געסט?... ער בעט זיי צו־וואַרטען, ער וועט געהן אויפוועקען די טאָכטער און וועט זי אַריינרופען אהער... מע בע־דאַנקט איהם. מע דאַרף ניט. זיי וועלען אַליין... זיי לאָזען זיך צו דער טאָכטער'ס צימער... דער פּאָטער האַלט אויסגעשטרעקט די הענד און ציטערט...

שיווקע האָט דערהערט אומבעקאַנטע קולות, איז זי אַ דער־שראָקענע ארויסגעשפּרונגען פון בעט מיט אַ ליאַרם:

— איצי, וואָס איז?

— גאָר נישט, גאָר נישט, געה צוריק! — זאָגט צו איהר דער מאַן און מאַכט אויף איהר מיט ביידע הענד, זי זאָל אָוועקגעהן... נאָר ווי קאָן זי אָוועקגעהן, ווייסט איז איהר, אַז זי זעהט ביי זיך סאַלדאַטען אין שטוב, און דאָס הארץ זאָגט איהר, אַז דאָס איז צוליעב דער טאָכטער?...

— איצי! זאָג מיר, וואָס טהוט זיך דאָ, איצי? — אַזוי בעט זיך נעבאך די אָרעמע פרוי ביי איהר מאַן, ער זאָל איהר זאָגען, און איהר מאַן הערט נישט אויף צו מאַכען מיט די הענד, זי זאָל געהן.

שען און רוהיג ווי תמיד, גרויסאַרטיג ווי אַ פּרינצעסין, קומט אַן טאַמאַראַ פון איהר צימער. דאָס ווייסע שאַלכעל אויף די קוים־צענויפגענומענע האָר גיט־צו נאָך מעהר חן צו איהר שען ליכטיג פּנים. מיט איין קוק פון איהרע גרויסע שענע שווארצע אויגען נעמט זי אַרום דאָס גאַנצע בילד. שטיל געהט זי צו צום פאָטער און צו דער מוטער, וואָס שטעהען האַלב־טויטע מענשען, רעדט זיי אויס דאָס הארץ:

— ס'איז גאָר נישט, האָט נישט קיין יסורים... עס וועט מיר גאָר ניט זיין... מע וועט מיך נישט קעפּען...

און טאַמאַראַ נעמט־אַרום די מוטער, נאָכדעם דעם פאָטער, און קושט זיי (דאָס ערשטע מאָל פאַר'ן גאַנצען זומער), און עס מישט זיך אריין פּאָליציע און זאָגט, אַז ניט איצט איז די צייט פון קושען זיך...

וואָס אַ קראַנקע אָנגעשראָקענע פאַנטאַזיע קאָן איבערטראַכטען אין איין מינוט, וועט דאָס אַ האַנד ניט בעשרייבען אין קיין טאָג... עס איז נישט געווען דער שרעק און די צרה אויף דער וועלט, וואָס דער אומגליקליכער פאָטער האָט ניט איבערגעטראַכט ווענען דעם אין די מינוטען, וואָס די פּאָליציע מיט די זשאַנדאַרמען האָבען „געאַרבייט", און שרעקליכער פון אַלץ איז געווען דער געדאַנק,

טאָמער האָט דאָס אַ שייכות מיט ראָמאַנענקאָ'ן?... פון דער איינציגער מחשבה אַליין איז איהם געוואָרען קאַלט און הייס, און ווידער אַ מאָל קאַלט.

און אַז טאַמאַראַ איז אַפּגעגאַנגען, און די רעדער פון איין עקיפּאַזש האָבען איציקעל שאַסטעפּאַל געגעבען צו וויסען, אַז זיין טאָכטער איז אוועקגעפאָהרען, אוועקגעפאָהרען זיין איינציג קינד, זיין איינציגע ליעבע, גוטע, טייערע טאַמאַראַ, האָט דער אומגליקליכער פאָטער גענומען ערשט אַרומלויפען הין און צוריק איבער אַלע חדרים, אייקען און אָכקען, ברעכען די הענד, רייסען זיך ביי די האָר, שלאָגען זיך מיט'ן קאָפּ אָן וואַנד, און צום סוף איז ער אַנידערגעפאַלען צו שיווקע'ן אויף די הענד און האָט זיך צעוויינט: „פאַרפאַלען! פאַרשפּיעלט אונזער קינד!“...

* * *

דער ערשטער, צו וועלכען דער אומגליקליכער פאָטער האָט זיך אַ וואָרף געטהאָן, איז געווען, זעלבסטפערשטענדליך, אַנטאָן איוואַנאָוויטש. דער פּריסטאַוו אַנטאָן איוואַנאָוויטש חאָלאָדקאָוו איז נאָך געשלאָפען, אַז איציקעל שאַסטעפּאַל האָט פון דער גרינג, קוים־קוים, אָנגעקלונגען צו איהם אין דער טהיר. איהם איז אַרויסגעגאַנגען אַקעגען אַ שרייבערעל מיט'ן נאָמען נעטשיפּאָרענקאָ, און אַ הונד סירקאָ. איציקעל שאַסטעפּאַל איז גוט בעקאַנט סאַי מיט'ן שרייבערעל נעטשיפּאָרענקאָ, סאַי מיט'ן הונד סירקאָ. ער האָט מיט אַ אונטערטעניג שמייכעלע זיך נאָכגעפרעגט ביי'ם שרייבער אויף אַנטאָן איוואַנאָוויטש'ען, און געוואָהר געוואָרען, אַז אַנטאָן איוואַנאָוויטש שלאָפט נאָך, איז ער אַריינגעגאַנגען מיט שטילע־שטילע טריט צום שרייבערעל נעטשיפּאָרענקאָ אין קאַנצעלאַריע אַריין. דאָרט האָט ער איהם אַריינגעשמוגעלט אין האַנד אַריין אַ זילבערן קערבעל. נעטשיפּאָרענקאָ, אַ שוואַרצער בחור מיט אַ פּלאַטשיגען שטערן און מיט שטאַרק־אָנגעשמירטע האָר, האָט דאָס זילבערנע קערבעל שטיל אַראָפּגעלאָזט אין קעשענע, געגעבען אַ הוסט אין

האַנד אריין און געבעטען שאַסטעפּאַל'ען, ער זאָל זיך זעצען נעהענטער צום אָפענעם פענסטער: ביי'ם פענסטער איז בעסער.

נעטשיפּאָרענקאָ איז געוועזן גערעכט: ביי'ם פענסטער איז בעסער. אַ הייסער זומערדיגער פריהמאָרגען. גרין און פריש איז ביי חאָלאָדקאָוו'ען אונטער די פענסטער. אַ קליין גערטענדעל מיט אַ צוויי־דריי יונגע בוימעלעך. אין גאָרטען שפּראָצען אַרוים מיט גדלות יונגע ציבעלקעס, גרינער סאַלאַט און שאָר ירקות. אַ קיילעכיגע צעקודעלטע הוהן פיהרט זיך אַרום מיט איהר חאַליאַסטרע און פערהילכט דעם קאָפּ מיט איהר קוואָקען און מיט זייער פּישטשען. נעטשיפּאָרענקאָ שרייבט, און די פּען ביי איהם סקריפּעט. איציקעל שאָסטעפּאַל קוקט אין גאָרטען אַרוים און טראַכט וועגען עולם הזה, וואָס איז אינגאַנצען אָפּגעגעבען געוואָרען צו עשו'ען. „יעקב, וואָס האָט אויסגענאַרט ביי עשו'ען די בכורה און ביי יצחק'ען די ברכה, האָט מכות, צרות האָט ער מיט שלעק, מיט וועהטיגען מיט געבראָטענע לייד. אָט איז ער, איציקעל שאָסטעפּאַל, אַ איד אַ נגיד, מע קאָן זאָגען אַ גביר, האָט איין קינד סך־הכל, — וואָס פאַר אַ פערגעניגען האָט ער געהאַט אין זיין לעבען? האָט ער זיך פערגונען ווען האָבען אַזאַ גערטענדעל? אַזעלכע גרינע פרישע בוימלעך? היהנער מיט קליינע היהנדעלעך?... וואָס ווייסט ער פון אַ לעבען צו זאָגען, אַ חוץ געשעפט און געשעפט און ווידער אַ מאָל געשעפט? אַ חוץ פריץ און פריץ און ווידער אַ מאָל פריץ? שען האָט זיך אויסגעפּיינט דער חכם יעקב אָקעגען זיין פּראָסטען ברודער עשו!"...

פון צווייטען צימער הערט זיך אַ בעקאַנט קול: „נע־טשי־פּאָרענ־קאָ!"... דאָס איז אַנטאָן איוואַנאָוויטש אויפגעשטאַנען פונ'ם שלאָף, רופט צו זיך דעם שרייבער. אין עטליכע מינוט אַרום רופט מען אריין צו איהם שאָסטעפּאַל'ען. איציקעל שאָסטעפּאַל לעגט אַוועק אַנטאָן איוואַנאָוויטש'ען אויפ'ן טיש אַ פער'חתמ'עטען פּאַקעט. אַנטאָן איוואַנאָוויטש חאַפּט אַ קוק מיט איין אויג אויפ'ן פּאַקעט און טהוט אַ זאָג צו שאָסטעפּאַל'ען: „צו וואָס?"... אי־

ציקעל שאַסטעפּאַל ענטפערט איהם ניט אויף דער פראַגע און פרעגט איהם, צי איז ער גוט געשלאָפען? א מינוט זיצען זיי ביידע שטיל. נאָכדעם ווענדט זיך דער איד צום פּריסטאַוו מיט זעהר אַ אונטער־טעניג שמייכעלע:

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש דאַרף זיך שטויסען, וואָס איך בין געקומען... אַנטאָן איוואַנאָוויטש מוז וויסען, וואָס דאָ איז... איך פאָדער פון אַנטאָן איוואַנאָוויטש'ען קיין זאַך ניט, נאָר דאָס איינ־ציגע — ער זאָל מיר זאָגען, וואָס דאָ איז?...

— ביזט אַ גרויסער נאַר, שאַסטעפּאַליעץ! (אַזוי רופט איהם דער פּריסטאַוו.) אויף דיר איז מיר אַ וואונדער. דו ביזט דאָך עפּיס אַ איד, און אידען זענען אַלע קלוג, — ווי קומט דאָס, דו זאָלסט מיך פרעגען אַזאַ זאַך? דו פערשטעהסט דען אַליין ניט, אַז איך וויים גלייך מיט דיר? וואָס ווייסט פּאָליציע? פּאָליציע איז אַ בע־זעם, אַ שטעקען אין די הענד פון דער העכערער מאַכט. מע הייסט אונז געהן — געהען מיר, מע הייסט אונז נעמען — נעמען מיר...

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש וועט מיר זאָגען כאָטש, וואו זי איז? וואו מיין טאָכטער איז?...

— דיין טאָכטער, שאַסטעפּאַליעץ, איז אין טורמע.

— אין טורמע?...

איציקעל שאַסטעפּאַל פיהלט, ווי מע האָט איהם געגעבען מיט אַ פּיסטויל אין הארצען. עס בעשלאָגט איהם אַ שווייס, און ער ווערד קלענער מיט אַ גאַנצען קאָפּ.

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש זאָל זיין אַ גוטער, וואָלט ער מיר גע־זאָגט, צו ווענען איך זאָל געהן, צו וועמען איך זאָל מיך ווענדען?...

— צום סמאָטריטעל פון דער טורמע פאַר וואָס געהסט דו ניט? — פרעגט איהם דער פּריסטאַוו. — ביזט דאָך מיט איהם אַ גאַנץ קנעפּעל!... איהר מאַכט דאָך ביידע „חאַפּעס"... (אַנטאָן אי־וואַנאָוויטש בעווייזט איהם מיט דער האַנד, ווי אַזוי זיי ביידע מאַ־כען חאַפּעס.) געה זיך דורך צו איהם, אפשר וועט ער דיר עפּיס קאָ־נען זאָגען, פאַר וואָס מע האָט זי פערנומען? כאָטש איך גלויב

ניט אין דעם. ערשטענס, ווייסט ער גלייך מיט אונז ביידען. דאָס ווייסט נאָר די זשאַנדאַרמעריע, ווייטער קיינער נישט... און, צווייטענס, איז ער אַ גרויסער הונד, דיין סמאַטריטעל. איאָ, ער איז אַ הונד?

— נאָך אַ מין הונד! אַ הונד שבהונד! — זאָגט איציקעל שאַסטעפּאַל, שטעהט-אויף, גלייכט זיך אויס די ביינער, לאָזט-ארויס אַ טיעפען זיפץ, און אַז ער שטעהט שוין ביי דער טהיר, בעקומט ער פון אַנטאָן איוואַנאָוויטש'ען אַיין אויסרעד, למאי האָט ער אַזוי פיעל נאָכגעגעבען דער טאָכטער? אַנטאָן איוואַנאָוויטש האָט איהם וויפיעל מאָל געזאָגט, אַז אַ קינד טאָר מען אַזוי ניט נאָכגעבען, אַזוי פיעל באַלעווען!...

— אַצינד זעהסט דו, שאַסטעפּאַליעץ, אַז איך בין דיר אַ גוטער פריינד?...

מיט אַ היץ אין קאָפּ און מיט אַ קעלט אין הארצען חאַפּט זיך ארויס פון דאַנען איציקעל שאַסטעפּאַל און לאָזט זיך צום סמאָטריטעל פון דער טורמע.

די טורמע איז אַ טורמע — אַזוי ווי אַלע טורמעס. איין אומעטיגע, אַ הויכע, אַ שטומע, מיט אַ סך קוימענס און מיט אַ סך פענסטערלעך פון אויבען ביז אַראָפּ, ווי אַ מלאך־המות מיט אויגען. וויפיעל מאָל איציקעל שאַסטעפּאַל איז דאָ געווען, האָט ער קיינמאָל נישט קיין טראַכט געטהאָן וועגען די נשמות, וואָס רייניגען זיך אינ'ם דאָזיגען גיהנם... און אַז ער האָט יאָ ווען אַ טראַכט געטהאָן, איז דאָס געווען אַ מחשבה אויף אַ רגע. ווען האָט ער צייט דערויף?... קיינמאָל האָט ער זיך ניט פאַרגעשטעלט, אַז פאַר איהם וועלען אַ מאָל האָבען אַ אינטערעס אָט די קליינע פענסטערלעך, אָט די אייזערנע גראַטעס, אָט די שטומע ווענד, וואָס שווייגען, ווילען ניט זאָגען, וואָס דאָרטען, אינווענינג, טהוט זיך... שוין־זשע געפינט זיך דאָרטען איצטער זיין טאָכטער גלייך מיט אַלע די, פאַר וועלכע ער שטעלט-צו „פּראָוויאַנט"? עס קאָן ניט זיין! עס איז אַ חלום! אַ בייזער חלום!...

ער פֿאָהרט־צו צו דער טורמע, שפּרינגט־אַראָפּ פון דער דראָזש־קע און קלינגט־אָן צום סמאָטריטעל'ס טויער, וואָס פון דער רעכ־טער זייט פֿאַרקאָן. אַ קליין, ווייס שטיבעל מיט גרויסע טעפּ מיט בלומען אויף די פענסטער און מיט אַ גרינעם פּאָפּוגיי אין אַ גע־גילט שטייגעל.

דער סאָלדאַט וואָס ביי דער טהיר קען שוין שאָסטעפּאַל דעם פּאָדריאַדטשיק און ער ווייסט, אַז אויף אַ טרונק בראָנפען וועט שוין דאָ זיין געווים. אַלע מאָל, ווען דער איד קומט אהער, רוקט ער איהם אריין אַ זילבערנע מטבע אין האנד אריין. פאַר וואָסערע מעשים טובים — ווייסט ער אליין נישט...

— איהר דאַרפט צום פּריץ? זייט זיך מטריח אהער, אין קאַנצעלאַריע; דאָרטען זענען זיי...

אַזוי זאָגט צו איהם דער שומר, האלט שוין גרייט די האנד אויף צו מקבל זיין די מטבע, און לאָזט־אריין דעם סוחר שאָסטעפּאַל צום סמאָטריטעל אין קאַנצעלאַריע.

דער סמאָטריטעל פון דער טורמע, מיראָן פּאַדרייאַיטש קאַבאַל־קין, איז אַ גוי אַ סוחר. איהם האָט נאָך קיין איד נישט אָפּגענאַרט; און דער איד, וואָס מיינט, אַז ער האָט אָפּגענאַרט קאַבאַלקינ'ען, האָט זיך נאָכדעם געווים ארומגעקוקט, אַז קאַבאַלקין האָט א י ה ם אָפּגענאַרט... איין אויגעל ביי איהם קוקט־ארוים קיין צפון־זייט, און דאָס אַנדערע קוקט אייך גלייך אין דער נשמה אריין. ער האָט אַ טבע, אַז ער רעדט מיט אייך, צעשפּילעט ער דעם מונדיר און פער־שפּילעט זיך, האָט צו טהון כסדר מיט די קנעפּ. און רעדען רעדט ער גיך, צו דער זאַך, האָט פיינט פוסטע רעד. דערזעהען איציקעל שאָסטעפּאַל ביי זיך אין קאַנצעלאַריע, האָט ער צו איהם אַ מאַך געטהאָן מיט ביידע הענד, געקוקט מיט איין אויגעל:

— ניין, ברודערעל, ביי מיר פרעג ניט, איך ווייס גאָרנישט ניט! גאָרנישט ניט! און בין פערנומען היינט! און איך האָב קיין צייט ניט! האָב קיין פּאַראיבעל ניט!...

און איציקעל שאַסטעפּאַל מוז נעבאַך געהן צוריק און מיט אַ וויסט האַרץ האַפּען נאָך אַ מאָל אַ קוק אויף די שטומע ווענד פון דער הויכער טוידטער טורמע.

„וואוהין פאַהרט מען?“ — טראַכט זיך איציקעל שאַסטעפּאַל און הייסט זיך פיהרען אויף דער רייכסטער גאַס און שטעלט זיך אָפּ און קלינגט־אָן פריהער צו יענע מחותנים, וואָס זייערע קינדער שדכנ'ען זיך צו זיין טאָכטער. זיי וואָהנען ווי די „מאָנאַרכען“ אין די שענסטע פּאַלאַצען, און דוקא אַקעגען גובערנאַטאָר... אידען זע־נען אויף זיי להרוג ולאבה, למאַי זיי רייסען־אויף גויים די אויגען, און די גויים שמועסט מען ניט! זיי פרעגען: „ווער איז ביי ווע־מען אין גלות — די אידען ביי אונז, צי מיר ביי די אידען?“...

געטראָפען אַ לאַקיי ביי דער טהיר מיט אַ שוואַרצען פראַק און מיט אַ ווייסען שניפּס, און דוקא אַ גוי, און דוקא אַ רשע, וואָס לאָזט נישט צו קיין אידען אַריבער דער שוועל: „אין קאַנטאָר אַריין!“ — איין ענטפער פאַר אַלעמען, — איז ער געפאַלען אויף איין עצה: ער האָט אַריינגעשמוגעלט דעם „גוישען פריץ“ וואָס ביי דער טהיר אַ „חצי פויגעל“ און האָט איהם געזאָגט, ער זאָל זאָגען דעם „אידישען פריץ“, אַז איהם וויל זעהען איסאַק שאַסטעפּאַל... אַזוי טאַקי מיט די ווערטער: איסאַק שאַסטעפּאַל!... עס האָט גע־האָלפען! ברייט זענען אויפגעעפענט געוואָרען פאַר איהם די טהירען, אין אַ שענעם זאַל האָט מען איהם אַריינגערופען, אויף אַ ווייכען שטוהל האָט מען איהם בעזעצט, און מיט זעהר אַ פריינדליך שמיי־כעלע האָט מען איהם אויפגענומען, געוואָלט מכבד זיין מיט טיי, — האָט ער זיך אָפּגעזאָגט. נאָר אַז ס'איז געקומען צו דער זאַך, צור־ליעב וועלכער ער איז אַהער געקומען, איז דאָס פריינדליכע שמייכע־לע פערשוואונדען געוואָרען, און עס האָט זיך בעוויזען אויף זייערע פּנימ'ער אַ שטיקעל בהלה.

— וואָס? אייער טאָכטער אין טורמע?... וואָס זאָל דאָס בע־דייטען?... שרעקליך! שרעקליך! אַ קלאָפּ, פּשוט ווי מיט אַ קויל אין האַרצען!... וואָס פאַר איין עצה זאָל מען אייך געבען? ליידער

קאָן מען נישט העלפען דערצו גאָרנישט... נישט בעקאַנט מיט די „דאָזיגע" לייט...

אָט אזא מין ווארעמען „ברוך־הבא" האָט געהאַט איציקעל שאַסטעפּאַל ביי זיינע געהויבענע מחותנים, וואָס זייערע זיהנדלעך שרכנ'ען זיך צו זיין טאָכטער.

* * *

דער איינציגער, וועלכער האָט באמת מיטגעפיהלט דעם אָרעמען פאָטער אין זיין גרויסען אומגליק און אין וועלכען איציקעל שאַסטעפּאַל האָט געפונען איין אמת'ען איבערגעבענסטען פריינד, איז געווען, ווי דער לעזער קאָן זיך שטויסען, סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש.

דעם אַפּטייקער'ס זוהנדעל האָט נישט געוואַרט, ביז שאַסטעפּאַל וועט קומען צו איהם און וועט איהם בעטען, ער זאָל עפּיס טהון. סאַשאַ, וויבאַלד ער האָט נאָר דערהערט, אז ביינאַכט האָט מען צוגענומען טאַמאַרא'ן, איז ער גלייך אַרויפגעלאָפען אַרויף צו שאַסטעפּאַל'ען און האָט געטראָפען די אומגליקליכע מוטער, שיווקע שאַסטעפּאַל, אין אַזא לאַגע, וואָס מע האָט געמוזט רופען באַלד אַ דאָקטאָר, מינטערען און ברענגען רפואות פון דער אַפּטייק, און שפּעטער, אז דער פאָטער איז געקומען פון זיין גליקליכער רייזע איבער זיינע כריסטליכע און אידישע גוטע פריינד און איז אַריינגעפאַלען אין שטוב אריין מיט אזא פּנים, וואָס מע האָט פערשפּאָרט ווערטער, — האָט סאַשאַ זיך אַליין אַרויסגערופען, אז טאָמער דאַרף מען ערגיץ געהן געוואָהר ווערען—געהט ער; טאָמער דאַרף מען אָנווענדען פּראָטעקציעס, אויסנוצען זכות־אבות, האָט ער אַ וועג דורך זיין פאָטער. דער אַפּטייקער האָט זעהר פיעל בעקאַנטע כריסטען, אָפיציערען, וואָס ער שפּיעלט מיט זיי אין קאָרטען...

— שאַט! — האָט אַ זאָג געטהאָן סאַשאַ און האָט זיך גענעבען אַ פּאַטש אין שטערן. — איך האָב! איך האָב! ביי מיין פאָטער איז דאָ אַ בעקאַנטע פערזאָן, איין אַלטע „באַרישני", נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ הייסט זי, זי קומט צו אונז אַלע טאָג אין דער

אַפּטייק. האָט די נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ אַ ברודער אַ זשאַנדאַרמסקי ראָטמיסטער, וואָס ער מוז וויסן אַלץ. אויב איהר וועט מיר ערלויבען, טהו איך שוין אַ געה צו דער נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ... איך בין ביי איהר אַ גאַנצער חשוב...

— אויב איך וועל אייך ערלויבען? — זאָגט איציקעל שאָסטעפּאַל און קאָן מעהר נישט רעדען, און ווען ער זאָל זיך ניט שעמען פאַר'ן אַפּטייקער'ס זוהנדעל, וואָלט ער איהם געפאַלען אויפ'ן האַלז קושען, וואָרום ער פיהלט, אַז ער, סאַשאַ, איז איהם אַ פריינד, איין אמת'ער, איין איבערגעגעבענער פריינד, דער איינציגער צווישען אַלע גוטע פריינד!...

סאַשאַ איז אַוועק צו דער „אַלטער באַרישני" און האָט זי געטראָפען ביי זיך אין גאָרטען איבערזעצען קווייטען. דערזעהען דעם יונגען סאַפּראָנאָוויטש, האָט זי זיך אויפגעהויבען פון איהר אַרבייט און איז איהם געגאַנגען אַקעגען מיט אַ שענעם „גוטמאָרגען", איהם אויסגערעדט, פאַר וואָס ער קומט ניט אָפט אַהער, אין דעם קליינינקען גן־עדן, וואָס זי אַליין מיט איהרע אייגענע הענד האָט בעשאַפען. דאָ האָט איהם נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ מיט איהר הענטעל בעוויזען באמת אַ קליינעם גן־עדן פון פערשיעדענע בלומען, וואָס שמעקען, יונגע בוימלעך, וואָס בליהען, סאַמעטען גראָז, וואָס בעט זיך, מע זאָל דאָס אַ גלעט טהון, און געלע שמאָלע סטעזשקעלעך, מיט זאַמד אויסגעשיט, וואָס ציהען זיך, ווי געלע סטיינגעס אויף גרין זיידענצייג, מיט בלומען בעפּוצט פון דער מילדער האַנד פון דער דאָזיגער פעע, אָדער פּרינצעסין פון גן־עדן, נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ. עס איז נאָר געווען איין עבירה און אַ פערדראָס, וואָס די פעע, אָדער די פּרינצעסין פון דעם גן־עדן, מיט די ברילען אויף דער נאָז, האָט מיט איהר גראָבליכער מאַנסבילשער שטימע גענומען אויסרעכענען, וואָס דאָס קאָסט, וואָס דאָס גאַנצע הויז קאָסט, און וואָס דאָס הויז ברענגט־איין, און וואָס דער גאָרטען ברענגט־איין, — „ס'איז נישט כדאי, עס טראָגט ניט אפילו קיין פינף פּראָצענט"... אַ פעע מיט ברילען... אַ פּרינצעסין מיט פּראָ־

צענט... אַך, ווי ווינציג דאָס שטימט מיט דעם קליינינקען גן־עדן !...
און סאשאַ טרעט־צו צו זיין זאַך, וואָס צוליעב דעם איז ער גע־קומען.

די גאַנצע צייט, וואָס דער יונגער סאפּראָנאָוויטש האָט גע־רעדט, איז די אַלטע „באַרישני“ געשטאַנען, די הענד פאַרלעגט אַהינטער, געקוקט דורך די ברילען אַרויף אויפ׳ן הימעל און געהערט מיט קאָפּ. און אַז סאשאַ האָט געענדיגט, האָט זי אַוועקגעשטעלט די ברילען אויף איהם און געזאָגט מיט איהר גראָבליכער מאַנסביל־שער שטימע:

— ווילט איהר, הייסט דאָס, איך זאָל דורך מיין ברודער אייך איבערגעבען אַלץ, וואָס בעלאַנגט צו דער געפאַנגענער, ווי אַזוי הייסט זי? טאַמאַראַ? אַ פּאַטישער נאָמען... זעהר אַ פּאַטישער נאָמען!... אָבער, איך מוז אייך זאָגען, מיין ליעבער יונגער מאַן, אַז די אויפגאַבע איז ניט פאַר מיר. איהר ווילט וויסען, פאַר וואָס? איך וויל נישט האַנדלען מיט אַ זשאַנדאַרמסקי.

— אייער ברודער דער ראָטמיסטער... — וויל איהר סאשאַ אָפּענטפערען.

— מיין ברודער איז דער זעלבער, וואָס זיי, דער זעלבער זשאַנ־דאַרם. איך וויל איהם נישט קענען! איך וויל זיין פּנים נישט אָנקוקען!

אויף אַזאַ קלאַפּ האָט זיך סאשאַ ניט געריכט. סאשאַ איז אָבער ניט פון די מענשען, וואָס פערלירען זיך ביי׳ם ערשטען אָפּשטויס. ער האָט אָנגעווענדט אַלע קרעפטען. ער האָט אָנגעשיקט אויך זיין פאָטער אויף דער „אַלטער מויד“, און ער האָט גע׳פּועל׳ט, אַז זי זאָל זיך איבערבעטען צוליעב דעם מיט איהר ברודער דעם זשאַנדאַרמסקי ראָטמיסטער. און עס איז ניט אַוועקגעגאַנגען קיין עטליכע טעג, האָט נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ געבראַכט צו טראָגען אין דער אַפּטייק אריין אַ גאַנצען פּאַק מיט נייעס, פער־דרעהטע, פערפּלאָנטעטע, פערקריפּעלטע, דער רוח אַליין קאָן דאָ ברעכען דעם קאָפּ: עפּיס אַ מיידעל, וואָס האָט זיך אויפגעהאַנגען

אין טורמע... און א בעקאנטשאפט מיט א מענשען, וואס האט אוועקגעשיקט איינעם אויף יענער וועלט...

— דער שווארצער יאהר זאל זיי וויסען דארטען! זאלען זיי אייך אלע ברעכען די קעפ! און מיך זאלט איהר לאזען צורוה און נישט בעטען מעהר. איך זאל מיר שמוצען די הענד! און פאלגט מיך, יונגער מאן, טהוט א שפיי אויף דעם גאנצען עסק און קומט בעסער צו מיר אין גארטען היינט. וועל איך אייך מכבד זיין מיט „שפאנקעס", מיין אייגענע פלאנצונג. איהר האט נאך אזעלכע שפאנקעס ניט געגעסען! ווען איך האב אזעלכע בוימער א סך, וואלט איך געקאנט פערגרעסערען די הכנסה פונ'ם גארטען אין צווייען, אויב ניט אין דרייען...

זעלבסטפערשטענדליך, אז סאשא סאפראנאוויטש האט איבער־געגעבען טאמארא'ס פאטער די דאזיגע ידיעה אין זעהר א איידע־לער פארם, אדער ווי זיין פאטער דער אפטייקער האט זיך אויס־געדריקט אויף זיין אפטייק-לשון: „א ביטערע פיל איינגעוויקעלט אין גאלד". ער האט געמאכט די גאנצע געשיכטע צו קליין געלד, און אז איציקעל שאסטעפאל האט מיט שרעק און מיט האפנונג אויסגעהערט די דאזיגע בעפוצטע געשיכטע, האט איהם דאס פנים געשיינט, די אויגען געלויכטען, ווי ביי א קליין קינד, וואס מע האט נאר־וואס בעשטראפט און איבערגעבעטען מיט א שפיעלכעל: „ער וויסט שוין, ער פארשטעהט שוין — אלץ איבער אט דעם ראמאנענקא, ימח שמו וזכרו"...

פון יענעם טאג אן האט סאשא נישט גערוהט. ער האט דורכ־געשלאגען, ווי ער אליין האט זיך אויסגעדריקט, אייזערנע מויערען, און זיך בעקאנט מיט אזעלכע מענשען, וואס ער וואלט זיינע יאה־רען אויסגעלעבט און וואלט זיי נישט געקענט. ער איז געוואהר געווארען סודות... עס איז איהם געראטען, געוויינטליך, פאר געלד (שאסטעפאל האט ניט געזשאלעוועט קיין געלד), צו לייענען א קאפיע פון טאמארא'ס א בריעף צו איינעם א חברה-מאן מיט'ן נאמען מארטשענקא. א בריעף א הייסער, א פלאם-פייעריגער

בריעף... סאשא וואָלט זיך געזעגנט גליקליך, ווען טאַמאַראַ שרייבט צו איהם, צו סאשאַ'ן, אזא בריעף... ער האָט נעבאך אַלץ געמוזט אָראָפּשלינגען. נאָר עס האָט זיך נישט געהאַנדלט דאָ אום זיינע אייגענע געפיהלען צו טאַמאַראַ'ן; דאָ איז געווען נויטיג ארויסצורייסען זי פון די אייזערנע נעגעל, ארויסשלעפּען זי פונ'ם אָפּגרונד, אין וועלכען זי איז אריין און אין וועלכען זי האָט וואָס ווייטער אַלץ מעהר געזונקען. עס האָט זיך ביי זיי געוויקעלט איין ענין אינ'ם אַנדערען: דער נאָמען מארטשענקאָ איז געווען געבונדען מיט ראָמאַנענקאָ. ראָמאַנענקאָ־מארטשענקאָ איז געווען איינגעפּלאָנטעט אין דער געשיכטע פון מאשא באַשעוויטש, וואָס האָט אַזוי טראַגיש געמאַכט אַ סוף צו איהר לעבען אין טורמע...

איין אָפּטער גאַסט איז געוואָרען איציקעל שאָסטעפּאָל ביי זיין שכן דעם אַפּטייקער אין הויז... ער האָט זיך בעפריינדעט ניט נאָר מיט'ן אַפּטייקער'ס זוהנדעל, נאָר אויך מיט'ן אַפּטייקער אַליין, און מיט סאשאַ'ס חבר, קעסלער. עס איז געווען צו זעהען אַלע פאַרנאַכט ביי'ם אַפּטייקער אין שטוב אַ קליינע אסיפה פון היימי־שע מענשען: סאָלאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש, איציקעל שאָסטעפּאָל, סאשאַ סאַפּראָנאָוויטש און זיין חבר שמעון קעסלער, און מע האָט גערעדט נאָר פון איין פּערזאָן — פון טאַמאַראַ'ן, און נאָר פון איין זאך — פון איהר בעפרייאונג.

— דו ווייסט, וואָס איך וועל דיר זאָגען? — אַזוי מאַכט אי־ציקעל שאָסטעפּאָל צו זיין פרוי שיווקע. — אָט דער סאַפּראָנאָ־וויטש (שוין אויס „אַפּטייקער“) איז אַ גאַנץ וואויל מענטשעל. מיר איז געפעלען, ווי אַזוי ער פיהרט זיך מיט זיין זוהן (שוין אויס „זוהנדעל“, נאָר „זוהן“!), ווי אַזוי ער גיט איהם אָפּ כבוד און ווי אַזוי ער האָט איהם ליעב — און ס'איז טאַקי דאָ וועמען!...

אויך דער אַפּטייקער האָט געביטען די מיינונג אויף זיין שכן שאָסטעפּאָל. ער זאָגט צו זיין זוהן:

— אַ רחמנות נעבאך אויף אונזער שאָסטעפּאָל! (שוין אויס „אידאַש“!) ער איז גאָר נישט אזא ווילדער מענש, כלעבען!

קאפיטעל ז.

אלסדינג רוחט.

מיט ריעזענטריט איז זיך די בעוועגונג געגאנגען איהר וועג איבער אלע שטעדט און שטעדטלעך אין איין גרויסען וויעדער־קול, אין וועלכען עס האט אפגעקלונגען דאס איינציגע ווארט פ ר י י־ה י י ט... אלע רעדער פון דער גרויסער לאנד־מאשין האבען זיך ווי דורך א בעפעל פון א גרויסען מעכאניק, אדער דורך א כשוף פון א צויבער־שטעקען, אפגעשטעלט, און אלץ איז ווי פערשטאר־בען געווארען, און א מאדנע רוה און א מערקווירדיגע שטילקייט איז אריינגעטראטען אין גאנצען לאנד. א מין נאטירליכער פייער־טאג, א גרויסער יום־טוב, נישט אזא יום־טוב, וואס ס'איז איבער־געגעבען געווארען צו די מענשען בירושה, נאר אזא מין יום־טוב, וואס מענשען אליין האבען איהם בעשאפען, וואס מענשען אליין האבען, נאך א סך יאהרען שווער ארבייטען און נאך א סך יאהרען זיך ארומרייסען איינער מיט'ן אנדערען, מיט א מאל איהם, דעם יום־טוב, ארויסגערופען אין לעבען, האבען זיך פעראייניגט אונטער איין אידעע און זיך צענויפגעקליבען אלע אין איין ארט און גע־זאגט צו זיך אליין: היינט זאל זיין שבת וינפש — גערוהט און אויסגערוהט!...

— א גוט יום־טוב אייך! — האט געזאגט יודעל קטנתי, אריינ־געפאלען צו נחמיה דעם שוסטער מיט אזא יום־טוב'דיג אויסזעהען, ווי סיידען שמחת־תורה קאן א איד זיין אזוי בגילופין. אפשר איז דאס געוועזען דערפאר, ווייל יודעל קטנתי איז שוין געוועזען אין א פאר ערטלעך ביי בעקאנטע בעלי־מלאכות און געטרונקען לחיים לכבוד דעם גרויסען יום־טוב, וואס „מיר בעלי־מלאכות" האבען גע־מאכט? און אפשר איז דאס געוועזען דערפאר, ווייל זיין „זוגתי" (אזוי האט ער זי גערופען: „מיין זוגתי") האט איהם ארויסגע־טריבען, ער זאל געהן קריגען ערגיץ אויף שבת? און אפשר איז די פרייליכקייט איהם געקומען דערפון, וואס זיין „קדיש" איז אר־

בערגעפיהרט געוואָרען פון איין געפענגעניש אינ'ם אנדערען, און ס'איז אַ סברה, אַז מע זאָל איהם משפט'ען מיט פעלד־געריכט, אָדער, ווי יודעל רופט דאָס אָן, „בחסד וברחמים — מיט יושר און מיט סאָוועסט, אַ שטריקעל אויפ'ן האַלז און פּאָזשאַלויסטע אווו קאַזנאַו"?...

— אַ מצוה, זאָל זיך אַ הונט ניט גלוסטען קיין המנטאַש, אַז ער הערט ניט די מגילה!

אַזוי לאָזט אויס יודעל קטנתי מיט זיין בלומענשפּראַך און בע־קומט אַ פּאַרציע פון נחמיה דעם שוסטער'ס ווייב, זיסעל:

— אַ חרפה און אַ בושה אין אייער ווייטען האַלז אַריין! ווי שעמט זיך דאָס ניט אַ איד היינטיגע צייטען רעדען אַזעלכע ווער־טער און מאַכען חוזק פון איין אייגענעם זוהן, וואָס האָט איינגע־שטעלט זיין לעבען פאַר אייך און פאַר מיר און פאַר אונז אַלעמען? אייער גליק, וואָס מיינע קינדער זענען איצט נישטאָ אין דער היים; מיין חיים וואָלט אייך געגעבען אַ פּעטשאַטעק, אַז ס'וואָלט אייך פינסטער געוואָרען אין ביידע אויגען!

— וואָס טיבע יוצר המאורות! — זאָגט יודעל קטנתי, און נחמיה דער שוסטער זעצט דאָס איבער אויף אידיש:

— אָט האָסט דו דיר אַ חתונה!

— וואָס דען? זעצט זיך אַוועק אַזאַ איד אָפּלאַכען פון זיין אייגען קינד, וואָס איז זיך מפקיר פאַר דער וועלט...

— פאַר דער וועלט? — זאָגט יודעל. — די „וועלט" האָט, הייסט עס, אַריינגעשיקט אַ בריוועל צו מיין זוהן: „ידידי רב וועלוועל! הנה כפי כאשר אַזוי ווי איך, „וועלט", בין פאַרבייט, איך דאַרף האָבען פרייהייט, לכן בקשתי, זאָלסט זיך מטריח זיין צו מיר למען השם מיט נחמיה דעם שוסטער'ס צוויי בנים און מיט חוה דער אידינע'ס קדיש, און מיט נאָך אַזעלכע אנשי־חיל פון אונ־זער פאָלק עמך... שאַ! ברוך הבא, אַ איד רב ליפאַ!...

דאָס איז געוועז ליפאַ באַשעוויטש.

ווען יודעל קטנתי זאָל נישט געבען צו וויסען, אַז דאָס איז ליפּא באַשעוויטש, וואָלט מען איהם זיכער נישט דערקענט. אַזוי שטאַרק האָט זיך דער אָרעמער „האַלץ־איד" איבערגעביטען. זיין בעזעמדיגע באָרד איז געוואָרען ווייס ווי שניי און צעשפּרייט אין דער ברייט איבער'ן גאַנצען פּנים. און דאָס פּנים אַליין איז גע־וואָרען מאָדנע געל־גלאַנצענדיג און געקנייטשט, ווי אַ צעקנייטשטע מגילה אויף דער לינקער זייט. דער שטערן האָט זיך ארויפגערוקט ארויף מיט צוויי גאַנץ טיעפע ווינקלען. דאָס היטעל טראָגט ער איבער די אויגען, דאָס האַרץ ביי איהם איז צעתראַסקעט, די קאַ־פּאָטע איז צעפּליקט, איין אַרבעל אויסגעריסען, און אַ גרויסען שטעקען אין האַנד טראָגט ער, און די אויגען ביי איהם ברענען ווי קויהלען, קוקען אין איין פּינטעל אריין, און רעדען רעדט ער מיט אַ ניגון, אָהן איין אָפּשטעל, שטעהט ניט אויף איין אָרט, געהט פון איין שטוב אין דער אַנדערער און וועקט דעם עולם, גרייט איהם צו צום גרויסען אומגליק, צום אויסגוס, צום שטורם, וואָס קומט אויף דער וועלט.

— הערט־צו, פעלקער! — אַזוי האָט ליפּא אָנגעהויבען מיט אַ ניגון פון פּסוק, אַז ער איז אריינגעקומען צו נחמיה דעם שוסטער.— פּאַרנעמט, איהר מענטשען פון דער וועלט, וואָס מיין מויל טהוט צו אייך רעדען אצינד. וואַכט־אויף פון אייער שלאָף, הויבט־אויף אייערע אויגען ארויף און אַראָפּ, אַרום און אַרום, און זעהט, ווי עס חמאַרעט זיך דער הימעל. שוואַרצע וואָלקענס טראָגען זיך אין דער לופטען, דער ווינט טהוט זיי טרייבען מיט אַ גרויס אייַלעניש, און זיי פאַרדעקען דעם גאַנצען הימעל. אָט באַלד ברעכט־אויס אַ שטורם, אָט באַלד קנאַלט־אויס אַ דונער און עס טהוט אַ זעץ אַ רע־גען, אַ שלאַגס־רעגען, אָבער נישט קיין רעגען פון וואַסער, נאָר אַ רעגען פון בלוט. עס פליסען טייכען, טייכען פון בלוט לויפען באַרג־אַראָפּ, פילען־אָן די הייזער, טרייבען־ארויס די מענטשען אויף דער גאַס, לויפען־ארום ווי משוגעים, שרייען און פילדערען, קוקען־ארויף, געהען ביז'ן האַלז אין בלוט און רופען צו גאָט, ער זאָל זיי־

העלפען. אָבער ער הערט ניט. דער גאָט, ער איז אַ גאָט פון נקמה. ער קאָן אייך ניט פארגעסען אייערע זינד און אייער שולד. וואָס איהר טהוט פאַלשען, נאַרען איינער דעם אַנדערען, שווינדלען און ליגנערען און פארגיסען אומזיסטיג בלוט...

— אָט וועט איהר באַלד הערען, ווי ער וועט אויסלאָזען מיט אַ מאָדנעם געזאַנג! — אַזוי באַמערקט יודעל קטנתי. און ער האָט געטראָפען: ליפּא באַשעוויטש פאַלט־אריין פון'ם פריהעריגען נוסח אינ'ם נוסח פון קינות און לאָזט־אויס זיין דרשה אַזוי:

— זאַמעלט אייך צענויף אַלע, איידער עס קומט דער בלו־טיגער מבול אויף דער וועלט, טהוט תשובה, זייט מתפלל און זאָגט: אנא ד' הושיעה נא — עגערען, מאַגערען, מאַגראַדען! ענעעעגערען, מאַגערען, מאַגראַאאַדען!!!!...

— רב ליפּא! אפשר וועט איהר עפּיס עסען? — פרעגט איהם נחמיה דעם שוסטער'ס ווייב.

— עסען? — פרעגט ליפּא און פאַלט אריין צוריק אין זיין פריהעריגען נביאות'דיגען טאָן אריין. — אייער אייגען פלייש וועט איהר עסען, איינס דאָס אַנדערע לעבעדיגערהייד, אַ מוטער וועט אויפפרעסען איהר אייגען קינד, און קינדער וועלען מאַכען אַ סעודה פון זייערע עלטערען, אַ ברודער וועט פאַרקויפען זיין אייגענע שוועסטער, אַ חתן — זיין כלה. עס וועט אויסגעמעקט ווערען דאָס וואָרט „רחמנות" פון דער וועלט, ביז גאָט'ס צאָרן וועט ניט אויסגעגאָסען ווערען אין אַ גרויס דערטרינקעניש, אַ מבול פון בלוט און פון טרערען. דאָס זענען די טרערען פון אלמנות און יתומים, פון אַלטע פאָטער און מוטער, פון שוועסטער און ברי־דער, וואָס האָבען זיך געלאָזט פייניגען פון די אומריינע רשעים און האָבען נישט געוואָלט רופען צו גאָט און לויבען זיין נאָמען און זינגען צו איהם אויף אַ קול: עגערען, מאַגערען, מאַגראַדען! ענעגערען, מאַגערען, מאַאגראַאַדען!! ענעעעגערען, מאַגערען, מאַגראַאַאַדען!!...

— וואו איך האָב ערגיץ אַ שונא און וואו איהר האָט אַ שונא און אויף אַלע גויישע שונאים געזאָגט געוואָרען אַזאַ סוף, רבונו של עולם!

אַזוי זאָגט זיסעל די שוסטערין און ווישט די אויגען מיט'ן פאַרטוך. ליפּא באַשעוויטש הערט נישט אויף צו זאָגען נביאות אַלץ מיט דעם זעלבען נוסח:

— זעהט איהר דען ניט, ווי עס פאַלען שטיינער פונ'ם הימעל? פייעריגע שטיינער, פעך און שוועבעל, און פעדרערען, פעדרערען, פעדרערען אָהן אַ שעור? הערט איהר דען ניט קיין געשריי פון געשענדעטע ווייבער, פון צעריסענע קינדער, און פון אַלטע לייט מיט צוויעקעס אין מוח? זעהט איהר דען ניט קיין אויפגעשניטענע בייכער, אָנגעפילט מיט לעבעדיגע קעץ?...

— זאָל שוין זיין גענוג, רב ליפּא, געהט אייך געזונטערהייד! — זאָגט צו איהם זיסעל און בעגלייט איהם אַרויס פון דער טהיר. און עס הערט זיך נאָך פון יענער זייט ליפּא'ס געזאַנג אַלץ מיט'ן אייגענעם טרויעריגען נוסח פון קינות: „עגעדען, מאַגעדען, מאַגדאַרען!"...

קאַפּיטעל ח.

מזל טוב! גוט יום טוב!

. . . .

. . . .

וואָס האָט זיך אַזעלכעס געטראָפען? פון וואַנען האָבען זיך גענומען אַזוי פיעל מענשען אויף דער גאַס? וואָס לויפען דאָס אַרום פון גאַנץ פריה אָן סטודענטען מיט לאַנגע פאַפּיערען אין די הענד און טיילען יעדען איינציגען, וועמען זיי בעגעגענען, פראַנק און פריי? וואָס נעמט מען זיך אַרום אין מיטען גאַס? וואָס קושט מען זיך? וואָס גראַטולירט מען זיך? וואָס גיט מען אָפּ מזל־טוב? און וואו איז ערגיץ פּאָליציע? פאַר וואָס זעהט מען ניט קיין סאָלדאַטען, קאָזאַקען, זשאַנדאַרמען?...

די גאסען ווערען אלע מינוט פולער, מענשען — מעהרער. קיין טראמוויי, קיין דראזשקעס זעהט מען ניט פאהרען. אלץ בע־וועגט זיך, אלסדינג געהט. ביידע זייטען טראטוארען און די גאנצע גאס אין מיטען זענען געפאקט מיט מענשען. און די פנים׳ער פון די מענשען לייכטען. און אנגעטהאן איז מען יום־טוב׳דיג. און רויטע בענדלעך האט מען זיך צוגעשפילעט אויפ׳ן הארצען. און רויטע פאהנען האט מען אויפגעהאנגען אויף די טויערען פון די הייזער, רויטע טישטיכער האט מען אויסגעהאנגען אויף די באל־קאנעס, רויטע קוויטען אויף די פענסטער. אט האט זיך אפגע־שטעלט א מיידעל מיט א רויט זיידען טיכעל אויפ׳ן קאפ. אין איין מאמענט רייסט זי אראפ פון קאפ דאס רויטע טיכעל, צערייסט דאס אויף א סך קליינע שטיקלעך, צעטיילט זיי צווישען די סטו־דענטען, וואס רינגלען זי ארום פון אלע זייטען און רייסען די רויטע שטיקלעך ביי איהר פון די הענד. אלע זענען יום־טוב׳דיג, פריילין, אבער ערנסט. ס׳איז פארגעקומען עפּיס א גרויסע, א מורא׳דיג־גרויסע זאך...

* * *

איציקעל שאסטעפאל איז נאך געשלאפען, אז מע האט אנגע־קלאפט צו איהם אין דער טהיר אריין.

— ווער איז? — האט זיך געלאזט הערען איציקעל׳ס קול.

— ס׳איז איך, סאפראנאוויטש.

— סאשא? וואס איז דארטען?

— מזל־טוב, קאנסטיטוציע!

— וואס?

— א קאנסטיטוציע האט מען אונז געשענקט... שטעהט אויף, עס קעהרט זיך די וועלט!

— שיווקע, דו הערסט?

— וועה איז מיר! וואס האט זיך געטראפען?

— קאנסטיטוציע!...

— איך בעט אייך, זאלט איהר געזונט זיין, וואס איז דאס.

אזעלכעם? — זאגט שיווקע צו סאשא׳ן, און איציקעל ווערד אין כעס, מאכט מיט די הענד און גיט איהר צו פערשטעהן אויף די פינגער:

— וואס פארשטעהסט דו ניט? קאנסטיטוציע הייסט א קאנ־סטיטוציע!

און איציקעל דרעהט־אויס דעם קאפ צו סאשא׳ן, ווי איינער רעדט: „געהט טענה׳ט מיט א אידינע!" סאשא סאפראנאוויטש אבער האט געדולד און גיט צו פערשטעהן דער מאדאם שאסטע־פאל, וואס הייסט דאס קאנסטיטוציע, און ער גיט צו, אז ווי באלד מע האט אונז געגעבען א קאנסטיטוציע, קאנען מיר האפען אויף אמנעסטיע.

— איהר פארשטעהט? אין א פאר שעה ארום וועלען מיר האבען די זכיה צו זעהען טאמארא׳ן פריי את־דא־א אין שטוב!

סאשא זאגט דאס מיט אזא איבערצייגונג, אז די פאטער־און־מוטער קוקען זיך איבער איינס מיט דאס אנדערע, קאנען זיך ניט איינהאלטען און צעוויינען זיך. ער געזעגענט זיך אפ אויף גיך און לויפט־ארויס און בעגעגענט זיך אויף די טרעפ מיט׳ן פאטער.

— סאשא? פון וואנען איז?

— פון די שאסטעפאלס.

— האסט זיי אנגעזאגט די בשורה?

— נו, געוויס.

— וואס האב איך דיר געזאגט?

— וואס האסט דו מיר געזאגט?

— קאנסטיטוציע!...

—ווארט אויס, פאפא, ביזט נאך ניט פארטיג.

— וואס רעדסט דו, סאשא, גאט איז מיט דיר! אט איז די צייטונג, נא לייען!

— איך האב שוין געלייענט, געלייענט...

— נו?

— נו — נו!...

קיין ווערטער האָט מען מעהר נישט בעדאַרפט. דער פּאַטער האָט פערשטאַנען, וואָס דער זוהן מיינט. ער קען איהם. דער אַפּ־טייקער איז אויסער זיך פון סאַשאַ׳ס ענטפער. ער האָט אויפגע־שטעלט אויף איהם די בלויע ברילען און וויל איהם עפּיס זאָגען, קומט אָן די „אַלטע מויד" מיט׳ן הונד העקטאָר און פאַלט־אַרויף דעם אַפּטייקער אויפ׳ן האַלז און קושט זיך מיט איהם און גראַ־טולירט איהם מיט דער קאָנסטיטוציע און זאָגט, אַז איצטער זע־נען אַלע מענשען גלייך... און וויל זיך צעקושען אויך מיט׳ן אַפּטיי־קער׳ס זוהן. קומט אָן פון דער אַנדערער זייט קעסלער און שלעפּט איהם אַוועק. און נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ בלייבט מיט׳ן אַפּטייקער אין צווייען, און זי קוקט אַרויף דורך איהרע ברילען, און עס לאָזט זיך הערען איהר מאַנסבילשע שטימע:

— זעהט נאָר וואָס דאַרטען טהוט זיך!

דאָס, וואָס זיי האָבען דערזעהען, לאָזט זיך ניט בעשרייבען אַזוי גרינג. דאָס איז געווען אַ מבול פון מענשען, וואָס האָבען זיך צעגויפגעגאָסען אינאיינעם מיט די גאַסען, און צוזאַמען מיט די גאַסען האָבען זיי געוואַכסען און בעוועגט זיך. ניט מענשען זענען געגאַנגען, נאָר גאַסען, גאַנצע גאַסען, און קעפּ, געדיכט ווי זאַנגען אין פעלד, האָבען זיך געוויגט קוים־קוים, ווי עס וויעגען זיך די זאַנגען פון אַ קליין לייכט ווינטעל, און פאָהנען האָבען גע־פלאַטערט איבער די קעפּ, און די באַלקאָנען פון די הייזער מיט די דעכער און מיט די פענסטער זענען געווען בעהאַנגען מיט רויטען און בעזעצט מיט מענשען, און אַלסדינג איז געווען צעגויפגעגאָסען אינאיינעם: מענער און פרויען און קינדער, און כריסטען און אי־דען. און שטיל איז געווען און רוהיג און יום־טוב׳דיג, ווי יום־טוב אין אַ מקום קדוש. און קיין זכר פון פּאָליציע איז נישט געוועזען. און חאָטש ס׳איז געווען איין אָקטאָבער־טאָג, האָט די זונן גע־מאַכט שלום מיט דער ערד צוליעב דעם גרויסען יום־טוב אויף דעם דאָזיגען טאָג און האָט בעלויכטען, געשיינט און געוואַרעמט, ווי אינ׳ם שענסטען זומער־טאָג. און פון די זייטיגע גאַסען זענען

אויסגעוואַקסען נייע ימים פון מענשען מיט פאָהנען און האָבען זיך צענויפגעגאָסען אינ׳ם גרויסען מבול פון קעפּ, און אַלע איינ־איינעם האָבען שטורמדיג בעגריסט דעם גרויסען יום־טוב, דעם ערשטען פרייהייטס־טאָג אינ׳ם גרויסען לאַנד. און עס האָבען זיך געהערט פערשיעדענע ליעדער און געזאַנגען. און עס האָבען זיך ארויסגעריסען אַלע מאָל פערשיעדענע ווערטער און אויסגעשרייען. נאָר אָפטער פון אַלע ווערטער האָט מען געקאָנט הערען דאָס וואָרט: „קאָנסטיטוציע!" „קאָנסטיטוציע!"

טויזענדער קולות האָבען זיך ארויסגעריסען פון טויזענדער העלזער און האָבען אָנגעפילט די לופט מיט דעם איינציגען ליעבען טייערען וואָרט: „קאָנסטיטוציע!"

עס האָט זיך אויסגעוויזען, אַז ניט נאָר די מענשען — די הייזער, די דעכער, די גאַסען, די בוימער, די שטאָדט, די שטיינער האָבען געשריגען „קאָנסטיטוציע!" עס האָט זיך געדאַכט, אַז אויך די ערד ציטערט און שרייט: „קאָנ־סטי־טו־ציע!"

איינער פון דעם גאַנצען מבול מיט מענשען איז ארויפגעשפּרונגען אויף איין איבערגעקעהרטען פאַס און האָט אויסגעדונערט מיט אַ גראָבער באַסאָווער שטימע, אין וועלכער ס׳איז געווען צו דער־קענען דעם בעוואוסטען פערשוין מישא בערעזניאַק־ניידיטש.

— בירגער! דאָס ערשטע מאָל ווערד איהר אָנגערופען מיט דעם דאָזיגען פרייען נאָמען „בירגער"! ערלויבט מיר, איין אומ־בעקאַנטען, צו גראַטולירען אייך מיט דעם גרויסען יום־טוב, מיט דעם גרויסען טריומף. בירגער! מיר פייערען אונזער טריומף, מיר פרייען זיך מיט אונזער יום־טוב! פערגעסט אָבער נישט אונזערע קעמפּפער, די, וועלכע האָבען פערגאָסען זייער בלוט, די, וועלכע האָבען געשענקט זייער לעבען, די, וועלכע האָבען אוועקגעטראָגען זייערע קעפּ אויפ׳ן עשאַפאָט פאַר אונז און פאַר אונזער פרייהייט. אויף די קניע זאָלט איהר פאַלען, אַלע ביז איינעם!

און דער גאַנצער מבול פון מענשען שטעלט זיך אוועק, ווי איין מענש, אויף די קניע, און דער רעדנער טהוט דאָס אייגענע

אויף דעם איבערגעקעהרטען פאס, הויבט־אויף די האנד און לאזט־ארויס מיט זיין באסאווער שטימע דאס געוויסע טרויער־ליעד:

„ווי זשערטוואיו פאלי —
איהר זענט א קרבן געפאלען"...

און דער גאנצער מבול פון מענשען חאפט־אונטער, ווי איין מענש, דאס דאזיגע טרויער־ליעד, און עס לאזען זיך אראפ די רויטע פאהנען, און אלע קעפ זענען אנגעבויגען, און אלע זינגען, און פיעלע־פיעלע וויינען, ווארום פיעלע־פיעלע האבען אייגענע און בעקאנטע, וואס זענען געפאלען... און א הייליגע שטילקייט ווערד פערשפרייט איבער דעם מבול פון אפגעדעקטע קעפ פון די אלע מענשען, וואס האבען זיך דא צענויפגעזאמעלט אינ'ם נאמען פון דער פרייהייט...

און אז דער רעדנער שטעלט זיך אויף די פיס, שטעהט אויף מיט איהם דער גאנצער מבול פון מענשען, און זיין באסאווע שטימע דונערט ווייטער:

— בירגער! מיר האבען אפגעגעבען אונזער חוב צו די געפאלענע קעמפער. איצט דארפען מיר זיך דערמאנען אן די קעמפער, וועלכע זענען נאך ניט געפאלען. זיי לעבען נאך און מוטשען זיך אין די ענגע פינסטערע טורמעס. אן זיי דערמאנט אייך. זיי וויסען נאך ניט פון אונזער גרויסען יום־טוב, וואס זיי האבען אונז בעשאפען. צו זיי, צו זיי לאמיר געהן! צו די מארטירער פאר אונזער פרייהייט לאמיר קומען! אלע, ווי איין מענש, לאמיר זיך לאזען צו די טורמעס. קיין איינציגער זאל ניט בלייבען דא. אמנעסטיע לאמיר פאדערען פאר אונזערע שוועסטער און ברידער! בעפרייען זאל מען זיי באלד, די רגע, די טהירען עפענען און ארויסלאזען די אומשולדיגע. און זאל מען אונז בעגעגענען מיט פייער, וועלען מיר אלע פאלען. צו די טורמעס, בירגער, צו די טורמעס!

— הוררררררא!!! — קאטשעט זיך א הילך פונ'ם מבול מיט

מענשען פון איין עק שטאָדט ביז'ן אנדערען, און גאַנצע חוואַליעס קעפּ טראָגען זיך אהין, צו די טורמעס!

די ערד, וואָס טראָגט אויף זיך די דאָזיגע אַלטע שטאָדט, האָט נאָך קיינמאָל נישט געהערט אזא הילך, פון וועלכע מויערען קאָנען צעשפּאַלטען ווערען. דער הימעל, וואָס דעקט־איבער די דאָזיגע ערד, האָט נאָך קיינמאָל נישט געזעהען אזא בעוועגונג פון מוראַש־קעס־מענשען. און די זונן האָט פערגעסען, אז עס איז איין אַקטאָ־בער־טאָג, און האָט אַ צופריעדענע אראָפּגעקוקט מיט איהר פייעריג פּנים אויף די צעהיצטע גליקליכע מענשען, און די גאַנצע נאַטור האָט גענומען אנטייל אינ'ם דאָזיגען גרויסען ליכטיגען הייליגען פרייהייטס־יום־טוב.

קאַפּיטעל ט.

פערשטערט דעם יום־טוב.

חדושים ונפלאות! ווי אזוי האָבען זיך מענשען אינ'ם דאָזיגען ים, אינ'ם דאָזיגען מבול, געקאָנט געפינען איינס דאָס אנדערע? אויף אזא בריה'שאַפט זענען געווען פעהיג נאָר אזעלכע מזיקים, ווי סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש און זיין חבר קעסלער. די צוויי חברים האָבען מיט'ן כח פון זייערע עלענבויגענס זיך דורכגעשלאָגען אַ וועג און האָבען, געהענדיג צו די טורמעס, זיך אָנגעשלאָגען אויף איציקעל שאַסטעפּאַל, וואָס סע האָט איהם ארויסגעטראָגען פון שטוב איי־נעם אַליין מיט זיין שירם — ער ווייסט אַליין נים מיט וואָסער אַ כח.

ווי מע דערזעהט איין אייגען קינד, אזוי האָט זיך שאַסטעפּאַל דערפרייהט, אז ער האָט דערזעהען דעם אַפּטייקער'ס זוהן. שוין זשע איז דאָס אַלץ אויף דער וואָהר? שוין זשע איז דאָס אַלץ אמת? קאָנסטיטוציע? אַלע זענען גלייך? און אַפילו אידען אויך?... מע וועט בעפרייען די פּאָליטישע? און אָט באַלד וועט ער זעהען זיין בעפרייעטע טאָכטער? זיין ליעבע, איינציגע, טייע־רע טאָכטער? ער קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען, בעטראַכט

די דאָזיגע אַלע „יונגלעך“, דאַכט זיך, „גאָרנישטען“, און דאָך האָ־בען טאַקי ז י י אויסגעפיהרט!... און בעקאַנטע אידען בעגע־גענט ער, וואָס געבען איהם אָפּ מזל־טוב, קושען זיך מיט איהם: „מיר זענען היינט גלייך מיט אַלעמען!“... ניט שוין זשע טאַקי גלייך מיט אַלעמען?... און ניט נאָר אידען — קריסטען בעקאַנטע גריסען איהם, קושען זיך מיט איהם, געבען איהם אָפּ מזל־טוב. עפּים נאָר משיח'ס צייטען!... פּלוצים דערפיהלט ער אַ האַנד אויף זיין פּלייצע. ער דרעהט אוים דעם קאָפּ:

— סאַשאַ?...

און איציקעל נעמט סאַשאַ'ן אונטער דער האַנד און ער קוקט איהם אין די אויגען אריין, ווי איינער רעדט: „איז דאָס ניט קיין חלום?“... און סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש האָט ווי געטראָפען זיין מחשבה, און זאָגט צו איהם מיט אַ שמייכעל:

— יאָ. מיר געהען זיי בעפרייען. נאָך אַ האַלבע שעה און טאַ־מאַרא וועט דאָ זיין מיט אונז... מיט אונז!...

— אם ירצה השם! — זאָגט איהם איציקעל מיט אַ ירא־שמים־פּנים, האָט מורא זיך אַליין געבען אַ גוט אויג און קוועטשט סאַ־שאַ'ן די האַנד. — איז די משמעות, הייסט עס, אַז איצטיגס מאָל האָבען מיר אויסגעפיהרט?

דאָס וואָרט „מיר“ זאָגט איציקעל שאָסטעפּאַל שוין מיט גדלות, מיינענדיג דערמיט נישט אַזוי זיך, ווי די טאָכטער... און ער דערזעהט אינ'ם מבול פון קעפּ אַ בעקאַנט מיידעל מיט אַ בחור אונטער דער האַנד געהען ביידע זעהר יום־טוב'דיג. ער וואָלט גע־מענט שווערען, אַז דאָס איז זיין שטוב־מיידעל חאַסקע. יאָ, עס איז חאַסקע מיט איהר חתן דעם טרובאַטש... „אַ יום־טוב — טראַכט ער זיך — אַלע זענען גלייך“. אַביסעל טהוט איהם הנאה, וואָס אַלע זענען גלייך, און אַביסעל אַהרט דאָס איהם: ווי געשיקט זיך עס, אַז זיין שטוב־מיידעל חאַסקע זאָל זיין גלייך מיט זיין טאָכ־טער טאַמאַרא?... און צוריק טהוט ער אַ טראַכט: „אַ שענע רייד־נע כפּרה, זאָלען זיי זיין גלייך, אַבי ער זאָל שוין דערלעבען זעהען

די טאַכטער געזונדערהייד!"... און נאָך אַ בעקאַנט פּנים דערזעהט ער אינ'ם מבול פון קעפּ; דאָס איז נעטשיפּאָרענקאָ, דעם פּריס־טאַוו'ס שרייבערל. „וואָס טהוט דאָ דער גויעץ?" און ער קאָן זיך ניט איינהאַלטען און טהוט אַ וואונק צו איהם און אַ מאַך מיט'ן שירם, און דעם קאָפּ האַלט ער הויך, מיט גדלות:

— וואו איז אַנטאָן איוואַנאָוויטש? פאַר וואָס זעהט מען איהם ניט אויף אונזער יום־טוב?

נעטשיפּאָרענקאָ לאָזט אַראָפּ די אויגען, טהוט אַ טרייסעל מיט'ן קאָפּ, ענטפערט נישט שאַסטעפּאַל'ען. מע ווייסט ניט, צי איז ער צופריערען, אָדער ניט?...

— עס איז דעם פּריסטאַוו'ס רעכטע האַנד. — זאָגט שאַסטע־פּאַל צו סאַשאַ'ן מיט גדלות. נאָר סאַשאַ האָט זיך פערקוקט אין איין אַנדער זייט. דאָרט געהט זיין פאָטער, סאָלאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש, געאָרעמט מיט זייער שכנה, נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָווונאַ, זעהען אויס גליקליך, ווי אַ פּאָר־פאָלק נאָר־וואָס נאָך דער חתונה. אויף איטליכענס פּנים איז אָנגעצייכענט גליק, יום־טוב, יום־טוב, יום־טוב!

אַ געוואַלטיגער „הורא", אַ נייער שטראָם פון מענשען. איין אומבעשרייבליכער ענטוזיאַזם האָט־אַרום די גאַנצע מאַסע. דאָס האָט געעפענט די טויערען פון טורמע דער גובערנאַטאָר אַליין, און האָט נאָך געהאַלטען דערביי אַ רעדע און האָט בעפרייעט אַלע פּאָ־ליטישע, וועלכע דער עולם האָט בעגעגענט מיט דער גרעסטער התפּעלות. און עס איז נישטאָ קיין ברעג צו דער שמחה פון די מאַסען, און עס קוויקעלט זיך דער הילך פון איין עק ביז'ן אַנדערען:

— לעבען זאָל די פרייהייט! לעבען זאָלען די בעפרייעטע!

זעלבסטפערשטענדליך, אַז יעדער איינציגער וויל זעהען די בע־פרייעטע מיט זיינע אייגענע אויגען. אייניגע האָבען עס געוואָלט נאָר פון נייגיעריגקייט, אייניגע האָבען געהאַט אַ אינטערעס: איין אייגענער, אַ קרוב, אַ גוטער בעקאַנטער. און בכדי דער יום־טוב זאָל זיין נאָך פולער און די גאַנצע שטאָדט זאָל וויסען פון דער־

אמנעסטיע, האָט מען די בעפרייעטע גענומען פיהרען מיט מוזיק, מיט געזאַנג און מיט געשרייען „הורא“ איבער די גרעסטע גאַסען פון שטאָדט. אַלע מאָל האָט מען אוועקגעשטעלט אויף אַ אימ־פּראָוויזירטער ביהנע איינעם פון די בעפרייעטע, ער זאָל זיך בע־וויזען, ער זאָל עפּיס זאָגען, חאָטש עטליכע ווערטער — און אַ הורא האָט פערהילכט זיינע רעד. נאָר אָט איז געוואָרען מיט אַ מאָל אַ דערשטיקעניש. מע האָט זיך פּשוט געשטעלט איינער דעם אַנדערען אויף די קעפּ. און אויף דער אימפּראָוויזירטער ביהנע האָט זיך בעוויזען זעהר אַ שען מיידעל מיט שוואַרצע געקרייזעל־טע האָר, מיט אַ אידישער נאָז און מיט שענע שוואַרצע גרויסע אויגען. איציקעל שאָסטעפּאַל, וואָס האָט זיך געהאַלטען די גאַנצע צייט אָן זיין יונגען פריינד סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש, האָט זיך גע־געבען אַ וואָרף, אויסגעצויגען ביידע הענד ארויף:

— מיין טאָכטער! מיין קלוגע, טייערע טאַ...

מעהר האָט דער גליקליכער פאָטער נישט געקאָנט אַרויסזאָ־גען. ער איז איבערגעהאַקט געוואָרען אין מיטען וואָרט. עס האָט זיך געטראָפען אַ מאָדנע זאַך, אַ זאַך, וואָס קיין מענש האָט נישט געקאָנט פאָראויסזעהען, אַ זאַך, וואָס קיינער האָט עס זיך ניט גע־קאָנט פאָרשטעלען ניט אויף וואָהר, ניט אין חלום, אַ זאַך, וואָס האָט פערשטעהרט דעם גליקליכסטען יום־טוב, פערשטעהרט, פער־פינסטערט אויף לאַנג, אויב ניט אויף שטענדיג... עס האָט זיך פּלוצים נאָר אומגעריכט דערהערט אַ קנאַק פון אַ סך ביקסען, מע ווייסט ניט פון וואַנען, פון וועלכער זייט, און דער מבול פון קעפּ האָט זיך אָנגעהויבען ביסלעכווייז, ביסלעכווייז, צו וויעגען, און אַלץ האָט בעקומען אַ מאָדנע אויסזעהען.

ווי פון אַ זיסען שלאָף, ווי פון אַ גוטען חלום האָט מען זיך אויפגעכאַפּט, און אַ קאַלטער שרעק האָט ארומגענומען אַלעמען, און צווישען דעם פערגליווערטען עולם איז מיט אַ מאָל אויסגע־בראָכען אַ פּאַניק, אַ בהלה, אַ לויפעריי און אַ שפּרינגעריי איבער קעפּ, אַ ערדטרעטעניש... ניט פערשטאַנען נאָך, וואָס דאָ איז גע־

שעהן, האָט יעדער איינציגער אינסטינקטיוו געגעבען אַ טראַכט פון זיך, ווי אַזוי ראַטעוועט מען זיך אַרויס פון דאַנען אַ לעבע־דיגער? — און מע האָט גענומען ראַטעווען איטליכער זיין אייגענעם נפש... סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש'עס ערשטער געדאַנק איז געווען — „טאַמאַראַ"... וואו איז טאַמאַראַ? ווי אַזוי דערשלאָגט מען זיך צו איהר און מע שלעפּט זי אַרויס פון דער סאַמע הושטשע? אַנשטאַט דעם, ער זאָל לויפען אויף־צו־פריהער, ווי אַלע וואָס אַרום איהם, האָט ער זיך געגעבען אַ וואַרף צוריק, אַהין, צום אויבען־אָן. דאָרט, וואו טאַמאַראַ איז נאָר־וואָס געשטאַנען. ער האָט גענומען אַרבייטען מיט'ן כח פון זיינע טרוקענע עלענבויגענס, שפּאַנען איבער קעפּ, פערגעסען יעדע סכנה, און האָט זיך סוף־כל־סוף טאַקי דערשלאָגען צו דער סאַמע הושטשע, צו דער סאַמע טריבונע. דערזעהען די צעטומעלטע פערלוירענע טאַמאַראַ צווישען אַ סך צעטומעלטע און פערלוירענע, געגעבען זי אַ נעם מיט גוואַלד אונטער דער האַנד, אַ שלעפּ־אַרויס פון דער מאַסע און האָט זיך געלאָזט מיט דעם זעלבען כח פון זיינע דאַרע עלענבויגענס און מיט דעם זעלבען שפּאַנען איבער קעפּ, איבער גע'הרג'עטע און איבער לעבע־דיגע מענשען, און עס איז איהם געראָטען אַרויסצורייסען זיך פון דער ענגשאַפט אויף אַ פריי שטיקעל פּלאַץ.

אין דער ערשטער מינוט האָט זיך טאַמאַראַ נישט געקאָנט אָפּגעבען קיין רעכענונג, וואָס זי טהוט און וואוהין זי געהט און מיט וועמען זי געהט. שפּעטער, אַז זי האָט זיך אַרויסגעמאַכט פון דער ענגשאַפט אויף דעם פריִיען פּלאַץ און זי האָט זיך אַרומגעקוקט צוריק און האָט דערזעהען בלוט, בלוט פון אונטערגעשאָסענע, צע'הרג'עטע, צעטראָטענע מענשען, — האָט זי זיך געגעבען אַ רייס־אויס פון סאַשאַ'ס האַנד און האָט זיך געוואָלט לאָזען לויפען צוריק. סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש אָבער האָט זיך בעשלאָסען, טאַמאַראַ'ן פון די האַנד נישט אַרויסצולאָזען, האָט ער זי אַ חאַפּ געטהאָן צוריק מיט זיינע דאַרע, נאָר שטאַרקע האַנד:

— צוריק וועט איהר נישט געהן!

איבעריגע ווערטער. סאַי ווי סאַי איז שוין אונמעגליך געווען געהן צוריק. געהן האָט מען געקאָנט נאָר ווייטער, אי דאָס ניט געהן, נאָר לויפען, וואָרום אַ געדיכטע חוואַליע פון מענשען האָט זיך, ווי אַ שטראָם, געטראָגט און געטראָגען...

און פון הינטען האָט זיך געהערט אַ שיסעריי... און פערד האָבען געטראָטען איבער לעבעדיגע מענשען...

ערשט אַז זיי זענען שוין געווען אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס, ביי'ם הויז נומער 18, ביי דער אַפּטייק פון סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש, האָט טאַמאַרא בעמערקט, אַז איהר בעגלייטער סאַשאַ האַלט זיך מיט דער לינקער האַנד ביי דער רעכטער פּלייצע, און אַז דאָס פּנים איז איהם בלאַס, ווי ביי אַ טויטען.

— וואָס איז אייך? — האָט זי איהם געפרעגט, געשעמט זיך קוקען איהם גלייך אין די אויגען.

— גאָר נישט, גאָר נישט, נישט געפעהרליך.

אַזוי האָט איהר געענטפערט סאַשאַ מיט אַ פריינדליך שמייכעלע, אָנווייזענדיג איהר אויף דער פּלייצע, און האָט אָראָפּגעלאָזט זיך פּאַוואָלינקע אויף דער ערד. טאַמאַרא האָט זיך אָנגעבויגען איבער איהם, אויפגעהויבען איהם מיטביידע הענד, ווי מע הויבט אויף אַ קינד, און מיט אַלע כחות איז זי צוגעגאַנגען צו דער טהיר און האָט גענומען קלינגען אַזוי לאַנג, ביז עס זענען ארויסגעלאָפען חוץ די אידינע, חאַסיע דאָס מיידעל און דער סטאָראָזש דער גוי, און מע האָט דעם אונטערגעשאָסענעם סאַשאַ ארויפגעטראָגען צו איציקעל שאָסטעפּאַל אין הויז אַריין (דעם אַפּטייקער'ס וואָהנונג איז געווען צוגעשלאָסען), און ערשט דאָרט, אַז מע האָט איהם אָוועקגעלעגט אויף אַ קאַנאַפּע, צעשפּילעט דעם אַרבעל, האָט מען דערזעהען, אַז ער גיהט־אָפּ מיט בלוט, און סאַשאַ האָט אָנגעהויבען חלש'ען.

— דעם דאָקטאָר! וואַסער! אייז! דעם אַפּטייקער! — און אַלע האָבען זיך אַ וואָרף געטהאָן אויף אַלע זייטען, ווער נאָך וואַסער, ווער נאָך אייז, ווער נאָכ'ן דאָקטאָר. שיווקע, וואָס האָט

שוין געוואוסט, אז טאַמאַראַ איז פריי (נחמיה דעם שוסטער'ס ווייב האָט פערדיענט די מצוה; זי איז געקומען צו לויפען אהיים איהר אָנזאָגען די בשורה פריהער פאַר אַלעמען), האָט זיך געלאָזט לויפען מיט אַ גוואַלד אין דער גאַס אַרויס און בעגעגענט זיך מיט'ן מאַן, וועלכער איז געלאָפען אהיים האַלב אַ טוידטער. דערזעהען שיווקע'ן לויפען, איז איציקעל שאַסטעפאַל שיער ניט געשטאָרבען פאַר שרעק. ער האָט מיט'ן שירם געוויזען נאָך פון דער ווייטען צו שיווקען, אַז זי זאָל געהן צוריק, וואָרום אין גאַס טהוט זיך חושך, מע שיסט.

— מע שיסט! — שרייט צו איהר דער מאַן.

— מע שיסט?

— מע שיסט! מע שיסט! געה צוריק!

— דאָ אויך, — ענטפערט איהם שיווקע, — מע האָט שוין געשאָסען! דערשאָסען!

— וואו? ועמען? — שרייט איציקעל און פאַלט שיער חלשות.

— דעם אַפטייקער'ס זוהן האָט מען געשאָסען...

* * *

דעם פערוואונדעטען סאַפראָנאָוויטש'ען האָט מען אַרויסגענומען די קויל און איבערגעבונדען די וואונד. דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, אַז עס איז ניטאָ קיין געפאַהר, דער קראַנקער וועט אין דריי־פיער טעג אַרום קאָנען אויפשטעהן. ער האָט נאָר אָנגעזאָגט, מע זאָל אכטונג געבען אויף דער טעמפּעראַטור, און ווייטער גאָרניט. דער קראַנקער האָט גערעדט, געשפּאַסט און געפיהלט זיך זעהר גוט. און ווי אַזוי האָט ער זיך געקאָנט פיהלען ניט גוט, אַז טאַמאַראַ איז געזעסען נעבען איהם גלייך מיט אַלע; זי האָט זיך אַליין אַרויסגערופען אויף צו זיצען נעבען קראַנקען. איציקעל שאַסטעפאַל האָט געוואָלט, אַז זי זאָל געהן רוהען נאָך אַ טאָג פון גרויסע שרעק, און אַגב האָט די מאַמע זי שוין אַזאַ צייט ניט געזעהן... האָט אָבער טאַמאַראַ געזאָגט, אַז זי וועט פון דעם קראַנקען נישט

אָפּטרעטען... זיצענדיג אַט דאָ, האָט טאַמאַראַ פערטראַכט זיך, דאָס ערשטע מאָל פון זינט זי קען זיך מיט סאַשאַ'ן, איבער אַלץ, וואָס צווישען זיי איז פאָרגעקומען ביז איצטיגען מאָמענט. דאָס ערשטע מאָל, קאָן מען זאָגען, האָט זיך טאַמאַראַ אָפּגעגעבען אַזוי נאָהענט מיט דעם מענשען, און איהר גאַנצע פערגאַנגענהייט איז איהר דורכגעלאָפען אין די געדאַנקען, און זי האָט זיך דערמאָנט, ווי דער דאָזיגער סאַפּראַנאָוויטש איז איהר נאָך קינדווייז נאָכגעגאַנגען, ווי אַ שאָטען... און נאָכדעם, אַז ער איז אונטערגעוואַכסען, געוואָרען אַ „בחור'על“, איז ער איהר געווען כסדר פאַר די אויגען, שטענדיג אַ רויטער, תמיד אַ שעמעוודיגער... און נאָכדעם, ווי ער איז געפאָהרען מיט איהר קיין פעטערבורג, מורא געהאַט צוגעהן צו איהר נאָהענט... נאָכדעם אין פעטערבורג זייערע בעגעגענישען און געשפּרעכען: „מע האָט מיך געמאַכט פאַר איין אויפזעהערין אויף ווייַנגערטנער, מיין אייגענעם גאָרטען האָב איך פערלאָזט“...

און טאַמאַראַ פערטראַכט זיך אויף דעם פּשט פון'ם פּסוק און אויף דעם אַלעם, וואָס זי איז דורכגעגאַנגען און דורכגעמאַכט אין דער לעצטער צייט: וואָס איז זי, אייגענטליך, געווען פאַר דער בעוועגונג? נישט מעהר אַלס אַ פּאַסיווע, אַ זייטיגע פּערזאָן... וואָס האָט זי אַליין אויפגעטהאָן? גאָר נישט מיט גאָר נישט! מיט וואָס האָט זי אין דער דאָזיגער קאָנסטיטוציע אַ גרעסערען חלק, למשל, פון איהר מוטער? אַ גאַנצע רייהע פון אַקטיווע פּאַרשוינען געהען דורך פאַרביי איהר: ראָמאַנענקאָ, מאַשאַ, בערעזניאַק און נאָך און נאָך — וואָס איז זי פאַר זיי געווען, אַז נישט קיין גוטע בעקאַנטע און נישט מעהר? פאַר וואָס האָבען אַלע אַנדערע געהאַט מעהר אָדער ווייניגער אַרבייט, און זי ניט? צוויי מאָל איז זי אָפּגעזעסען אין טורמע, און ביידע מאָל אַלס אַ זייטיגע, אַ צוגעטשעפּעטע, און קיינמאָל ניט אַלס איין אַקטיווע מיטאַרבייטערין, ווי אַנדערע. און ווער האָט זיך נאָך אַזוי פיעל געריסען צו אַקטיווער אַרבייט, ווי זי? אַט איז סאַפּראַנאָוויטש ניט קיין

רעוואָלוציאָנער, — פאַר וואָס האָט ער שטענדיג אַזוי פיעל צו טהון אַלס נאַציאָנאַליסט פאַר זיין אייגען פאָלק? איז דען ז י י ן פאָלק ניט א י ה ר פאָלק? איז זי דען ניט שולדיג, ווי סאשאַ זאָגט, צו איהר פאָלק מעהר אַלס צו אַלע אַנדערע, פאַר וועמען עס דאַרט איהר דער קאָפּ און עס טהוט איהר וועה דאָס האַרץ און זי איז גרייט אפילו זיך מוסר נפש צו זיין?...

— וואָס מאַכט ער? — פרעגט שאָסטעפּאַל, צוגעהענדיג אויף די שפּיץ פינגער צום בעטעל, וואו סאשאַ ליגט און די מאַכטער מיט סאשאַ׳ס חבר קעסלער זיצען ביי די זייטען.

— ער שלאָפט, — זאָגט טאַמאַרא שטיל.

— ששש... ער שלאָפט! — זאָגט איציקעל שאָסטעפּאַל צו שיווקען, וואָס געהט איהם נאָך פון הינטען.

אין דער מינוט רייסט זיך אריין הוה די אידינע מיט א בשורה גלייך צום בעל־הבית, צו איציקעל שאָסטעפּאַל:

— בעל־הבית! אויף דער אידישער גאַס, זאָגט מען, איז פריילין!

— ששש... וואָס הייסט ס׳איז פריילין? — פרעגט איציקעל.

— א פּאָגראָם, זאָגט מען.

אַלע חאַפּען זיך אויף פון די ערטער.

— א וואָס?

— א פּאָגראָם ווייסט איהר ניט? א אידישער פּאָגראָם, דאָס אייגענע, וואָס אין קעשינעוו...

דאָס דאָזיגע עכט־רוסישע וואָרט „פּאָגראָם“, וואָס קאָן ניט איבערגעזעצט ווערען אויף קיין שפּראַך אין דער וועלט, רופט אַרויס ביי אידען א געפיהל, וואָס קיין אומה ולשון קאָן עס ניט פערשטעהן, אויסער א אידען. ווי ווילד דאָס זאָל ניט קלינגען, האָט דאָס אין דער מינוט, אין דעם דאָזיגען טאָג, געקלונגען נאָך מעהר ווילד, ווי אַלע מאָל. הײַנט א פּאָגראָם? ווי איז דאָס מעגליך?!...

אין די ווערטער קומען־אָן נחמיה דער שוסטער מיט זיינע ביידע זיהן מיט שטאַרק איבערגעשראָקענע פּנים׳ער.

— מע שלאָגט, — זאָגט חיים, און בעני חזר'ט איבער:

— מע שלאָגט... ס'איז א פּאָגראָם...

אַלע זענען ווי פערגליווערט געוואָרען. סאשא האָט זיך אויפ־געזעצט, אָנגעשפּאַרט אויפ'ן עלענבויגען און בעגעגענט זיך מיט טאמארא'ס אויגען. אינ'ם דאָזיגען קוק האָט זיך אויסגעדריקט אַלסדינג, וואָס ס'איז ביז אַהער צווישען זיי נאָך ניט געזאָגט געוואָרען. נחמיה דער שוסטער האָט געפונען פאר נויטיג צו בע־רוהיגען די בעלי־בתים.

— שרעקט אייך ניט, עס איז מיט חסד: אָרעמע לייט שלאָגט מען... אויף דער אידישער גאַס איז א פּאָרמענע פּאָגראָם. נאָר־וואָס איז געוועזן ביי מיר מיינער א באקאנטער שניידער, יודעל קטנתי...

— געהט אייך געזונטערהייד מיט אייער שניידער קטנתי! — צעלאָזט זיך איציקעל שאַפּטעפּאַל מיט כעס אויפ'ן שוסטער, גלייך ווי דער שוסטער איז דאָ דער גאנצער חייב, און טאמארא שטעהט־אויף, גלייכט זיך אויס, דאָס פּנים פלאַמט איהר, די אויגען ברע־נען:

— ס'אַליגען! עס קאָן ניט זיין! עס קאָן ניט זיין!...

— פאר וואָס קאָן עס ניט זיין? עס קאָן זעהר זיין! — זאָגט סאשא אין אויפרעגונג. — דאָס איז דער אמת'ער עפּילאָג, וואָס מע האָט בעדאַרפט אַרויסזעהען...

— איהר זאָלט נאָר ליגען רוהיג! — שלאָגט איהם טאמארא איבער מיט א ווייכען טאָן, וועלכען ער האָט נאָך פון איהר קיינ־מאָל ניט געהערט. — אייך האָט דער דאָקטאָר אָנגעזאָגט, איהר זאָלט ליגען רוהיג... איך געה און קום באַלד צוריק... רוהיג זאָלט איהר ליגען!

סאשא פּאָלגט זי, ווי א קינד, לעגט זיך אוועק צוריק, ליגט כלומרשט רוהיג און קוקט, ווי טאמארא טהוט זיך אָן, קלויבט זיך געהן. ניט שוין זשע וועט זי אוועקגעהן, און ער וועט דאָ בלייבען אַליין, אָהן איהר?... ער פיהלט, ווי עס טראָגט איהם פון דער קאַ־

נאפע. אט־אט, דאכט זיך, שפרינגט ער אראפ, טהוט זיך א ווארף איהר פאר די פיס: „ניין, דו וועסט ניט געהן אליין, טאמארא, מיט מיר וועסט דו געהן! מיט מיר! מיט מיר!“...

* * *

טאמארא איז אוועק, און סאשא איז געבליבען ליגען אין א העליש פייער.

די טעמפעראטור האט זיך ביי איהם אויפגעהויבען.

קאפיטעל י.

וואס טאמארא האט געזעהען און געהערט.

עס איז נאך געווען פריה, אז טאמארא האט זיך געלאזט איבער דער שטאדט אראפ־צו, דארט, וואו די ארעמע לייט וואהנען, אויף דער אידישער גאס. זי האט בעגעגענט ארעמע ווייבער מיט קינדער, מיט פעקלעך און שמאטעס א סך, פאהרען אויף פוהרלעך, איין פוהרעל נאכ'ן אנדערען, מיט איבערגעשראקענע פערשעהמטע פנימ'ער, גלייך ווי זיי וואלטען עפּיס אפגעטהאן א מיאוסע מעשה, בעגאנגען א פערברעכען... וואוהין פאהרט מען? זיי ווייסען אליין ניט וואוהין זיי פאהרען. אין שטאדט איז, זאגט מען, א פאגראם, דארף מען פאהרען ערגיץ זיך בעהאלטען; דער — צו א בעקאנטען כריסט, דער — אין א האטעל, און דער — צום באהן... לאנג האבען אבער די דאזיגע ניט געקאנט פאהרען, ווארום מע האט זיי נישט געלאזט; מע האט זיי גענומען אפשטעלען, פערקערעווען די פערד־לעך און אפשיקען צוריק, צוריק. טאמארא איז צוגעגאנגען צו א פאליציאנט און געפרעגט, ווי אזוי דערלאזט ער אזא זאך? האט זי בעקומען פון איהם א תשובה, אז די באַרישני זאל זיך בעסער אפטראגען פון דאנען בעצייטענס, ווארום זי קאן חאפּען דעם איי־נענעם פסק, וואס די דאזיגע אידען...

— וואס עפּיס אידען? — פרעגט איהם טאמארא.

— וואָרום היינט איז אזא טאָג... — ענטפערט איהר דער פּאָליציאַנט מיט אזא טאָן, גלייך ווי עס וואָלט זיך גערעדט פון בעגיסען די גאַסען וכדומה אזעלכע געוועהנליכע זאכען.

טאַמאַרא געהט ווייטער און שלאָגט זיך אָן אויף אזא סצענע: איין אָרעמע אידישע פרוי, נאָך א יונג ווייבעל, מיט צוויי קינדער, איינס ביי דער האַנד, דאָס אנדערע אויף די הענד, לויפט מיט א קאָשיק, און איהר לויפען־נאָך צוויי גוי'עס. איינע האָט שוין דעם קאָשיק צוגענומען, און די אנדערע רייסט ביי איהר די שאַל פונ'ם קאָפּ. טאַמאַרא לויפט־צו און שטעלט זיי אָפּ.

— וואָס טהוט איהר דאָס? גאָט איז מיט אייך!

— היינט מעג מען! — ענטפערען איהר די גוי'עס מיט א געלעכטער און לאָזען־אָפּ דאָס ווייבעל. און טאַמאַרא ווערד געוואָהר פון איהר, אז דאָס לויפט זי פון דער אידישער גאַס, וואו מע שלאָגט אידען... וואוהין זי לויפט — ווייסט זי נאָך אליין ניט, נאָר זי האָט געהערט, אז דאָ, צווישען די נגידים, און איבער־הויפּט — צווישען כריסטען, וועט מען מן הסתם ניט שלאָגען, טאָמער וועט עמיצער אויף איהר רחמנות האָבען און אויף איהרע צוויי יתומה'לעך? זי וואָלט וועלען זיך בעהאַלטען ערגיץ ביי א גוטען כריסט, ביי א כריסט איז מען זיכערער...

טאַמאַרא'ן פאַלט איין א געדאַנק צו פערבאָרגען דאָס דאָזיגע ווייבעל ביי א כריסט. ביי וועמען? עס איז ניט ווייט פון דער גימנאַזיע — ביי דער פרוי ראָמאַנענקאָ! און זי זאָגט צום ווייבעל, אז זי וועט זי אָפּפיהרען צו א בעקאַנטען כריסט. „צו א כריסט? לאַנג לעבען זאָלט איהר!"... דאָס ווייבעל וויל זי ארומהאַפּען קו־שען. און זי האַפּט זי פאַר א האַנד און זי לויפט מיט איהר, און לויפענדיג דערצעהלט איהר דאָס ווייבעל טויזענדער שרעקליכע זאכען, וואָס האָבען זיך אָפּגעטהאָן ביי זיי אויף דער אידישער גאַס: מע שלאָגט, מע הרג'עט, מע הרג'עט אויף טוידט. טאַמאַרא פערשטעלט זיך די אויהערען, און נישט ווילענדיג דערמאָנט זי זיך אין ביאַליק'ס בלוטיגע פּאָעמע, וואָס סאָשאַ האָט איהר אמאָל גע־

ליענט, און וואָס האָט דעמאָלט געמאַכט אויף איהר איין איינ־דרוק פון אַ שענער, הויכער פּאָעזיע, נישט מעהר. איצטער קלינגען זיי איהר אין די אויהערען, ווי טראָמפּייטען, ווי הונדערט קעסעל־פּויקען:

אַ פּויסט וואו איז?
וואו איז אַ גרויסער דוננער,
וואָס זאָל זיך אָפּרעכענען פאַר אַלע דורות?...

עס ציהט זי צוריק אין שטאָדט אריין, האָפען וואָס ס׳וועט איהר אריינפאַלען אין די הענד אריין, זיך נוקם זיין, זיך אָפּרע־כענען פאַר׳ן אומזיסטיגען בלוט. זי דערמאָנט זיך, אַז זי האָט גענומען אָפּפיהרען דאָס דאָזיגע ווייבעל מיט די קינדער צו אַ כריסט. אָט איז שוין די גימנאַזיע. אָט דאָ זיצט איהרער אַ בע־קאַנטער כריסט...

— אָט דאָ וועט אייך זיין גוט! — זאָגט טאַמאַראַ צום ווייבעל און זי קלינגט אָן ביי דער טיר איין מאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל — מע ענטפערט ניט. קלינגט זי אָן אין טויער, בעוויזט זיך דער דוואָרניק. דערזעהען „אידען", ווערד ער מלא חמה: „דאָ איז ניט קיין אידישע סינאַגאָגע, טראָגט זיך אָפּ בעצייטענס, כל זמן מע האָט אייך ניט געבראָכען די ביינער!"...

— איהר קאָנט אייך געהן, — זאָגט דאָס ווייבעל צו טאַמאַ־ראַ׳ן. — איך בלייב זיצען דאָ, עס מעג זיך זיין וואָס עס וויל זיך, פאָרט צווישען כריסטען, טאָמער וועט זיך עמיצער דערבאַרעמען. איך בין איין אָרעמע אלמנה מיט צוויי ברעקלעך קינדער יתומים. וואָס וועט מען ביי מיר נעמען?...

טאַמאַראַ לאָזט זיך געהן און דערזעהט פון דער ווייטען אַ פּראָצעסיע מיט נאַציאָנאַלע פאָהנען. וואָס זאָל דאָס בעדייטען? און זי דערזעהט פון דער ווייטען שוין זעהר אַ שען בילד, ווי אַזוי מע האַקט טירען, מע ברעכט פענסטער און מע וואַרפט און מע שמיצט און מע שליידערט, און קליינע שקצים׳לעך און גוי׳עס און שיקסעס הויבען דאָס אויף, און מע שלאָגט עפּיס עמיצען. און זי

זעהט, ווי מענשען פאלען און מע טרעט אויף זיי מיט די פערד... און טאמארא לויפט־צו, און זי דערזעהט, אז אט האט זיך פלוצים די פראצעסיע אפגעשטעלט נעבען דער גימנאזיע... אויפ'ן באלקאן שטעהט דער אלטער ראמאנענקא אהן א היטעל און בויגט זיך און נויגט זיך, און עס לאזט זיך הערען א מורא'דיגער „הורראו!"

— נידער מיט דער קאנסטיטוציע! א טוידט צו די אידען!!!

— הורראו! א טוידט צו די אידען!!!...

. . . .

קאפיטעל יא.

דער שטורם פערשפרייט זיך.

דעם אפטייקער סאלאמאן סאפראנאוויטש איז דאס אפגעראטען, ווי א מוצלח. איהם האט דאס נאכ'ן ערשטען שאס אפגעדיסען פון זיין פריינדין נאדיעזשדא אלעקסאנדראוונא און אוועקגעטראגען מיט'ן שטראם אין איין אנדער זייט שטאדט, אין די וויימע גאסען און געסלעך, וואו ער איז שוין לאנג נישט געווען. ער האט דערהערט פון דארטען, פון אונטען ערגיץ, טראגען זיך מאדנע קולות; עס האט אויסגעדאכט, ווי מענשען שרייען, רופען צו הילף, און ס'איז איהם געווארען קאלעמוטנע אויפ'ן הארצען, און ער האט געוואלט שוין אומקעהרען זיך צוריק. נאר דער גוטער יאהר האט איהם געטראגען, און ער האט זיך איינגעשטעלט און איז נעגאנגען אביסעל אראפ־בארג, צו דער אידישער גאס צו, און האט אנגעהויבען צו בעגעגענען מאדנע מינים נפשות, וואס ער האט שוין לאנג אזעלכע נישט געזעהען: בארוויסע, אפגעריסענע, מיט געשוואלענע פנים'ער, מיט רויטע נעזער, מיט אונטערגעבלויטע אויגען. יעדער פון זיי האט עפיס געטראגען פולע הענד און האט זיך געאיילט מיט אזא אימפעט, ווי מען איילט זיך אויף יום־טוב, אדער מע דארף אפטראגען דאס און ניכער געהן נעמען נאך א מאל, ווארום מע קאן פערשפעטיגען... צווישען דעם, וואס

די נפשות האָבען געטראָגען, זענען געווען נייע שטיוועל, אַלטע קאַ־לאָשען, נייע קאָלדרעס, אַלטע זעק, זילבערנע וואַזעס, פּאַפּיערנע פּודלען, אייזערנע טעפּ, פּעקלעך מיט טיי, פּאָרצעלייענע זייגערס מיט היטלעך צוקער, וכדומה אַזעלכע זאַכען, וואָס פּאָרען זיך עפּיס ניט... נאָך נישט געוואוסט אַקוראַט וואָס דאָס איז, נאָר דער־פיהלט, אַז דאָ איז ניט פריילּיך, האָט ער חשק געהאַט שוין אַ נעם טהון זיך צוריק. נאָר אַ מאָדנער כח האָט איהם ווי געצויגען אַלע מאָל וואָס ווייטער און ווייטער, ביז ער האָט בעגעגענט פון אַ צווייטער גאַס אַ חאַליאַסטרע יונגע שקצים מיט דובינקעס. האָבען זיי איהם אָפּגעשטעלט און אַ פרעג געטהאָן, וויפיעל געלט האָט ער ביי זיך? נאַטירליך, האָט זיך דער אַפּטייקער ארויסגעשטעלט אַקעגען זיי מיט גרויסקייט: וואָס פאַר אַ העזה האָבען זיי אָוועק־שטעלען אַ רוהיגען מענשען אין מיטען גאַס, און נאָך אין אַזאַ צייט. וואָס מע האָט אונז געשענקט קאָנסטיטוציע?...

— אהאַ? קאָנסטיטוציע? — האָבען די יונגע שקצים גענענט־פערט דעם אַפּטייקער און מכבד געווען מיט אַ ברוך־הבא איבער'ן קאָפּ אַזוי געשמאַק, אַז ער איז באַלד פריטשמעלעט געוואָרען, פער־לאָרען דעם קאַפּעליש מיט די בלויע ברילען און איז אַנידערגע־פאַלען אויף דער ערד. און חברה האָבען קודם אראָפּגענומען ביי איהם דעם גאָלדענעם זייגער מיט דער קייט, אויסגעטרייסעלט אַלע קעשענעס, און ערשט נאָכדעם איז ביי זיי ארויס אַ ספק, צי איז דאָס אַ איד אָדער אַ קריסט? זאָל ער זיין אַ קריסט? — למאי איז ער אַ גלער? איז ער אַ איד? — למאי איז ער געגאָלט? און עס איז געבליבען בהסכם כולם, אַז מע זאָל פרעגען ביי'ם אַפּטייקער אַליין. זעלבסטפערשטענדליך, אַז דער אַפּטייקער האָט באַלד גע־זאָגט, אַז ער איז אַ קריסט, איין אמת'ער קריסט.

— ווי באַלד ער איז אַ קריסט, זאָל ער אונז בעווייזען; זאָל ער זיך אָקאָרשט איבער'צלמ'ען דריי מאָל!

אַזוי האָבען געפאָדערט חברה, און דער אַפּטייקער, טוידט ווי אַלע טוידטע, האָט זיך נעבאַך געמוזט דריי מאָל איבער'צלמ'ען.

— צלמ׳ען זיך קאָן אַ איד אויך! — האָט זיך אָנגערופען איינער אַ חכם. — זאָל ער אונז ווייזען, אַז ער טראָגט אַ צלם.

דאָ איז איהם געוואָרען שלעכט: טאָמער, אַ קשיא אויף אַ מעשה, וואָס חברה קאָנען טהון מיט איהם? איז ער געפאַלען אויף איין עצה (ניט אומזיסט האָבען אידען אַ שם פון אַ חיטרע פאָלק!) און האָט זיך בלומרשט מודה געווען פאַר זיי, אַז ער אַליין קומט ארויס פון אידען, דאָס הייסט, ער איז אַמאָל געווען אַ איד, נאָר איצט איז ער אַ כריסט. אי, וואו איז זיין צלם? —

— איך בין אַ פּראָטעסטאַנט! — האָט זיך בעצייטענס פאַר־ענטפערט דער אַפּטייקער און געבעטען זיך ביי די חברה־לייט, זיי זאָלען אויף איהם רחמנות האָבען, ער האָט אַ קראַנק ווייב מיט פיער קליינע קינדערלעך, מיט איין אַלטער מאַמע, מיט אַ בלינדען טאַטען (צוליעב פּקוח־נפש און מחמת ער האָט שוין אָנגעהויבען זאָגען לינגען, האָט ער שוין געהאַקט וויטער).

און די חברה־לייט האָבען רחמנות געהאַט אויפ׳ן גע׳שמד׳טען פּראָטעסטאַנט, וואָס האָט אַ קראַנק ווייב מיט פיער קליינע קינ־דערלעך מיט איין אַלטער מאַמע מיט אַ בלינדען טאַטען, און האָבען נאָר צוגענומען ביי איהם די מלבושים מיט די שטיוועל, איהם איבערגעלאָזט דאָס העמד מיט די זאָקען און געשענקט איהם אַ פּאָר פּעטש דערפאַר, וואָס ער איז אַ פּראָטעסטאַנט, ניט קיין פּראַ־וואָסלאַוונער.

— האָסט דו זיך גע׳שמד׳ט, האָסט דו שוין בעדאַרפט אָנ־נעמען דעם ריכטיגען גלויבען פון אַ פּראַוואָסלאַוונעם, ניט אַזאַ גלויבען, ווי ביי די פּראָטעסטאַנטען! דאָס אַנדערע מאָל, אַז דו וועסט זיך שמד׳ען, זאָלסט דו זיך שוין שמד׳ען ווי עס געהער צו זיין...

. . . .

דער על־פּי־נס־געראַטעוועטער אַפּטייקער סאַפּראָנאָוויטש האָט ביי זיך אין הארצען געבענשט גומל, וואָס ער איז ניצל געוואָרען פונ׳ם טוידט, וואָס ער האָט זיך מיט איהם געזעהען נאָר־וואָס

פנים אל פנים. ער האָט ניט געוואוסט, אַז דאָרט, אין דער היים, איז פון זיין גאַנצען גוטס, פון זיין אַפּטייק, נישט געבליבען קיין שריד ופליט. אַ גליק נאָך, וואָס זיין פריינדין נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ האָט איהם האָטש אָפּגעראַטעוועט זיין שטוב און זיין זוהן סאַשאַ'ן. ווען זי קומט מיט איין האַלבע שעה פריהער, וואָלט זי אפשר די אַפּטייק אויך אָפּגעראַטעוועט. די גוטע נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ, ווי באַלד ס'איז געוואָרען די גרויסע בהלה, געקומען אַהיים און געוואָהר געוואָרען, אַז אין שטאָדט איז ניט רוהיג, — אַזוי איז זי אַוועק גלייך צו איהר פריינד סאַפּראָנאָוויטש'ען, זעהען וואָס טהוט זיך דאָרטען, און אָנגעקומען אַקוראַט צו דער רעכטער ארבייט. דערזעהען דעם חורבן פון דער אַפּטייק, איז זי פערציטערט געוואָרען. געטראָפען הינטען ביי דער טהיר אַ באַנדע חברה־לייט שוין גרייט אויף צו געהן אַרויף אין שטוב אריין זיך נעמען דאָרט אויך צו דער ארבייט, האָט זיך נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ צעשריגען אויף אַ קול, אַז זיי זאָלען זיך די רגע אָפּטראָגען פון דאַנען, וואָרום אָט רופט זי אַרויס אַ ראָטע קאָזאַקען! זי איז אַ ראָטמיסטער'ס אַ שוועסטער, זי וועט ניט דערלאָזען, מע זאָל זיך צוריהרען צו דעם דאָזיגען הויז. דאָס הויז איז איהרס! „עטאָ אוזשאַסנאָ! עטאָ וואָזמוטיטעלנאָ!"...

— מיר דאַרפען ניט דיין הויז, מיר דאַרפען נאָר די אידען, וואָס זיצען דאָ! — האָבען איהר געענטפערט די שוואַרצע חברה.

— דאָ איז נישטאָ קיין אידען! וואָן, וואָן פון דאַנען!!!

„עטאָ אוזשאַסנאָ! עטאָ וואָזמוטיטעלנאָ!"...

און נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ האָט אויסגעזעהען שרעקליך אין איהר ניט-געמאַכטען כעס. די שוואַרצע חברה האָבען זיך מיישב געוועזן: אידען זענען דאָ גענוג אין שטאָדט, דער טאָג שטעהט ניט, — און זענען אָפּגעטראָטען צום צווייטען הויז.

* * *

איציקעל שאָסטעפּאָל און זיין ווייב שיווקע, וואָס זענען געשטאַנען ביי'ם פענסטער אין מורא'דיגע פחדים, נישט געוואוסט

וואוהין צו לויפֿן, האָבן דערזעהען, ווי די שוואַרצע חברה האָבן עפּיס מיט אַ מאָל ווי אָפּגעטראָטן פון זייער טהיר, און זיי האָבן געדאַנקט גאָט, וואָס זיי זענען עפּיס על־פּי־נס ניצל געוואָרן פון אַזאַ סכנה, נאָר אַליין נישט געוואוסט וועמען זיי האָבן צו פֿאַרדאַנקען מיט׳ן דאָזיגן נס...

אויך סאַשאַ׳ס חבר, קעסלער, איז געשטאַנען ביי׳ם פֿענסטער און האָט אַלע מינוט אָפּגעגעבן דעם קראַנקען סאַשאַ׳ן אַ ראַפּאָרט, וואָס אין דרויסן טהוט זיך. סאַשאַ האָט געגעבן טאַמאַראַ׳ן דאָס וואָרט, אַז ער וועט זיך ניט ריהרען פון׳ם אָרט, — מעג זיך קעהרען די וועלט, וועט ער זיין וואָרט האַלטען. סיידען די שוואַרצע חברה וועלען אַריינקומען אין שטוב אַריין! קעסלער האָט אַפילו פֿאַרבאַריקאַדירט די טהיר מיט קאַסטענס און מיט בענקלעך. איין אָנגעלאָדענעם רעוואָלווער האָט ער אויך. ער וועט שיסען יעדען איינציגען, ווער עס וועט זיך ווייזען אויף דער טהיר, און וועט צו זיין קראַנקען חבר נישט צולאָזען קיינעם, סיידען מע וועט איהם, קעסלער׳ען, הרג׳ענען...

— די באַנדע האָט אָפּגעקערעוועט פון אונזער שטוב און איז אַוועק ווייטער, — אַזוי ראַפּאָרטירט קעסלער פֿאַר זיין חבר, דעם אונטערגעשאָסענעם סאַשאַ, און איציקעל שאָסטעפּאָל טהוט זיך אַ וואָרף צום פֿענסטער און דערזעהט דעם פּריסטאַוו, אַנטאָן איוואַנאָוויטש חאָלאָדקאָוו, דורכפאָהרען פֿאַרביי רייטענדיג אויף אַ פֿערד, שאָקעלט זיך אַהין און אַהער מיט דער גאַנצער גראַציע פון איין אָפיציער, מאַכט עפּיס מיט דער האַנד, נאָר ער הייסט ניט צעטרייבען די באָסיאַקעס. איציקעל שאָסטעפּאָל וויל עפֿענען דאָס פֿענסטער און אויסשרייען צו אַנטאָן איוואַנאָוויטש׳ען, ער זאָל זיך אָננעמען זיין קריוודע, ער זאָל צעטרייבען אָט די שכורים. לאָזט איהם ניט שיווקע. זי האַלט איהם צו ביי דער האַנד.

— איצי! עפֿען ניט דאָס פֿענסטער! מיר זענען פֿאַרביי, איצי!

איציקעל שאַסטעפּאַל פערהאַקט דאָס פענסטער, נאָר עס טראָגען זיך דורכ'ן פערהאַקטען פענסטער משונה־מאָדנע קולות, טויזענדער קולות, אַ מאָדנער הילך, אַ מיש־מאַש פון געשרייען, פון געוויין, פון מענשען, וואָס בעטען זיך, מע זאָל זיי ראַטעווען, און פון מענשען, וואָס שרייען „ביי זשידאָוו", און אַ קאָמאַנדע הערט זיך, און אַ שיסעריי פון ביקסען הערט זיך, און אַ קלונג פון צעבראָכענע שויבען הערט זיך, און אַ מורא'דיגער „הורראַ" פערהילכט די אַלע קולות — ס'איז עק־וועלט, אַ פּנים?...

* * *

נאָר נחמיה דעם שוסטער'ס קינדער, יודעל קטנתי'ס קדיש, חוה דער אידינע'ס „אומגליק", בערעזניאַק־ניידיטש און די איבעריגע חברים זייערע האָבען נים געוואַרט ביז מע וועט קומען צו זיי גוט־יום־טוב ביטען... ווי באַלד זיי האָבען נאָר דערהערט, אַז אויף דער אידישער גאַס איז „פריילין", אַזוי האָבען זיי אויסגעפויקט צווישען אַלע חברים, מע זאָל זיין גרייט. זיי האָבען זיך איינגעטיילט אין פערשיעדענע פּונקטען, ארויסגעגעבען אַלעמען דאָס געוועהר, און אַ סך האָבען זיך געלאָזט אראָפּ צו דער אידישער גאַס, און אומעדום, וואו נאָר עס האָט זיך אָנגעהויבען ערגיץ וואו אַ חתונה, זענען זיי אונטערגעקומען און האָבען מיט זייערע רעוואָלווערען צעטריבען די חברה־לייט, אַזוי ווי וואָראָנעס. אַזוי איז דאָס געגאַנגען אויף איין גאַס, אויף דער אַנדערער גאַס; נאָר אַז ס'איז געקומען צו דער דריטער גאַס, האָט פון זיי מיט אַ מאָל דאָס גליק אָפּגעטראָטען. זיי האָבען בעגעגענט צו אַ שטאַרקען ווידערשטאַנד, און זיי האָבען אָנגעהויבען פאַלען איינציגווייז, אַזוי ווי שטרוי...

צווישען די ערשטע קרבנות איז געווען נחמיה דעם שוסטער'ס יונגערער זוהן, בעני, וועלכער איז ארונטערגעפאַלען פון צוויי קוילען, וואָס האָבען איהם דורכגעלעכערט די לונגען און דאָס האַרץ.

ווי איין אונטערגעשאָסענעם הירש אויף דער אָהאָטע, האָבען איהם צוויי חברים אונטערגעחאַפּט אויף די הענד און האָבען איהם

אויף דער גיך אוועקגעטראָגען אהיים, און האָבען געטראָפען אין דערהיים נאָר די מוטער. דער ברודער, חיים, איז געוועזן מיט זיינע חברים אויף איין אנדער פונקט, און דער טאטע נחמיה איז גע־גאנגען מיט זיין פריינד יודעל קטנתי געוואהר ווערען, וואס טהוט זיך.

זעלבסטפערשטענדליך, אז יודעל קטנתי איז געוועזן אויפגע־לעגט ווי תמיד, ובפרט ער האָט דעם פריהמאָרגען לכבוד דעם גרויסען יום־טוב געמאכט א פיינע כוסה, האָט ער געשאָטען מיט פסוקים און געלאכט פון דער קאָנסטיטוציע, זיך געהאַלטען פשוט ביי די זייטען, זיך גערייצט מיט'ן שוסטער, זיך בעריהמט, אז ער האָט געוואוסט פריהער, ער זאָל אזוי האָבען אלדאָס גוטס אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, אז דאָס אלץ דארף זיך אָט אזוי ענדיגען, חא־חא־חא!...

לאנג לאַכען האָט מען אָבער דעם דאָזיגען פריילעכען שניי־דערעל נישט געלאָזט. דערהערט, אז אויף דער וואסילטשיקאָווער גאס הויבט שוין אויך אָן ווערען פריילעך, האָבען זיי זיך אינצווייען מיט נחמיה דעם שוסטער געלאָזט ארויף אהיים, און ווי זיי זענען געקומען, האָבען זיי געטראָפען די גאס שוין רעכט בעלאגערט מיט מענשען... מע איז נאָר־וואס צוגעטראָטען צו סאפראנאָוויטש'עס אפטייק.

— יודעל, מיר זענען אין דער ארבייט! — זאָגט נחמיה דער שוסטער.

— וואָס טיבע יוצר המאורות! — ענטפערט איהם יודעל דער שניידער.

ביי די ווערטער קומט אָן ליפא באשעוויטש אָהן א הוטעל, די האָר צעלאָזט, דאָס הארץ צעהראָסטעט, אין האנד א שטעקען, און ער האלט אין מיטען פערדיגען מיט'ן נוסח פון ישעיהו:

— און עס וועט קומען א בראָן' אויף אייערע לייבער, און איהר וועט זוכען הילף און וועט שרייען, און קיינער וועט אייך נים ענטפערען, וואָרום גרויס איז דער צאָרן פון גאָט, וואָס טהוט

ריכטען די וועלט מיט זיין גרויסען שטורם-ווינט, וואָס ער ברענגט אויף דער ערד, דערפאַר וואָס איהר האָט ניט געוואָלט צוהערען זיין געבאָט... עגעדען, מאַגעדען, מאַגראַדען! עעגעעדען, מאַגעדען, מאַגראַאַאַדען! עעעעגעדען, מאַגעדען, מאַגראַאַאַאַדען!...

. . . .

טרויעריג, זעהר טרויעריג האָט זיך אויסגעלאָזט דער טאָג, וואָס האָט זיך אָנגעהויבען אַזוי גליקליך, אַזוי פרייליך, און שטיל האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אויף דער ערד די טונקעלע נאַכט און האָט פערשפּרייט איהרע שוואַרצע פליגעל אויף דער מרה-שחורה'דיגער וועלט. נאָך דעם צו-פרייליכען און גליקליכען טאָג האָט די נאַכט אויסגעזעהן ווי איין אלמנה, אָנגעטהאָן אין שוואַרצען. שטיל איז געווען אַרום און אַרום. קיין דורכגעהער, קיין דורכפאָהרער. אַלע טהעאַטערען זענען געשלאָסען. אַלע רעסטאָראַנען זענען געשפּאַרט. אויסגעלאָשען זענען די ליכט אין די גאַס-לאָמפּען. עס איז חושך און שטיל. ווען-ניט-ווען לאָזט זיך הערען אַ ווייטער הילך, איין אָפּקלאַנג פון אַ הייזעריגען „הורראַ“, אַ קול פון אַ געשלאָגענעם, אַ גוואַלד פון אַ סך מענשען, אַ געזאַנג פון אַ שכור, וואָס רייסט זיך דורך און ווערד פערשטאָרבען, און ווידער ווערד שטיל... שטיל קוקט-אַראָפּ אויך דער מרה-שחורה'דיגער הימעל מיט זיינע מיריאַדען פינקעלדיגע וועלטען אויף דער קליינער חושכ'דיגער ערד, וואָס מיינט און וויל איינרעדען אויך יענעם, אַז צוליעב איהר האָט דאָס גאָט בעשאַפען אָט די גרויסע רייכע מיליאַרדען-שטערענדיגע וועלט. שטיל, פינסטער, חושך! זי וויל ניט דערצעהלען, די שטילע פינסטערע חושכ'דיגע נאַכט, וואָס ס'איז פאָרגעקומען דאָרט, אין די חושכ'דיגע, אָרעמע, שמוציגע אידישע גאַסען און געסלעך, אין די חושכ'דיגע, אָרעמע, שמוציגע אידישע הייזער און הייזלעך, ביי די דערנידעריגטע, אָרעמע, הונגעריגע, אומגליקליכע, נאַקעטע און באָרפיסע פערוואָרפענע, פערגעסענע און דערשלאָגנע — — — ניין, זי וויל ניט דערצעהלען, די שטילע פינסטערע חושכ'דיגע נאַכט, וואָס עס איז פאָרגעקומען דאָרט! אויך שווייגט די שטילע פינ-

סטערע חושב'דיגע נאכט פון די שטילע פינסטערע געהיימע פער־
זאמלונגען אין שטילע פינסטערע געהיימע קעלערס, וואו שטילע
פינסטערע געהיימע מענשלעך האבען אויסגעטיילט די ארבייט, זיי
זאלען זיין גרייט צו „מארגענדיגען טאג“... און נאך און נאך א סך
זאכען זענען אפגעטהאן געווארען אין דער דאזיגער שטילער, פינ־
סטערער, חושב'דיגער נאכט. און זי שווייגט, די נאכט. זי ווארט
אויפ'ן ליכטיגען פרישען פריהמארגען. ער וועט קומען, דער גע־
ווינשטער ליכטיגער פריהמארגען. ער וועט קומען און מע וועט עס
אלסדינג דערצעהלען — אין פריידען.

קאפיטעל יב.

אייביגע וואנדערער.

עס איז געווען א נאסער, א קאלטער פריהמארגען, איינער פון
יענע קאלטע נאסע אסיענדיגע טעג, וואס מע זאגט, אז עס איז
„איין עבירה א הונד ארויסצולאזען אויף דער גאס“. דער וואקזאל,
אויף וועלכען עס האבען זיך אמאל געטראפען שאסטעפאל מיט
סאפראנאוויטש דעם אפטייקער, בשעת זייערע קינדער זענען אנ־
געקומען פון פעטערבורג אהיים אויף פסח, איז געווען פול געפאקט
מיט מענשען, און איבערהויפט — די דריטע קלאס. עס איז נים
געווען א נאדעל דורכצווארפען. מעהרסטענס פאסאזשירען זענען
געווען אחינו בני ישראל. מע קאן זאגען, כמעט לויטער אידען.
געזעסען און געשטאנען קעפ אויף קעפ ווייבער מיט קינדער מיט
טשעמאדאנעס, טארבעס, זעק און פעקלעך, און קישענס, קישענס,
קישענס!... די פנים'ער ביי אלע אנגעשראקענע, קוקען זיך ארום
אויף אלע זייטען, ציטערען פאר א געשריי, פאר א פייף... נאך די
שמועסען פון די פאסאזשירען דארף מען רעכענען, אז דאס זענען
עמיגראנטען, ווארום עס לאזען זיך הערען די ווערטער: „ליבוי“...
„האמבורג“... „שיפסקארטען“... „אמעריקא“... דאס ווארט „אמע־
ריקא“ — אפטער פון אלץ. דאס ווארט „אמעריקא“ האט פאר זיי
א בעזונדערע צוציהונגס־קראפט, א מין כשוף. דאס איז א וואונש,

א אידעאַל, וואָס א סך, א סך פון זיי האָבען לאַנג וועגען דעם געחלום׳ט. אַמעריקאַ שטעלט זיך זיי פאָר ווי א מין יענע וועלט, א מין גן־עדן. הלואי, רבונו של עולם, מע זאָל זיי חאָטש ארייַנלאָזען, ניט אָפּשיקען חלילה צוריק...

דאָס געשריי איז גרויס. דער טומעל מיט׳ן לויפען מיט׳ן שטופּען זיך איז נאָך גרעסער. צווישען די פּארשוינען זעהט מען אייניגע מיט איבערגעבונדענע קעפּ, מיט אונטערגעבלויטע אויגען — סימנים פון׳ם נאָך ניט פערהיילטען אומגליק, נאָך ניט אָפּגעקיהלטען פּאָגראָם...

— מע וועט אייך דען ארייַנלאָזען אין אַמעריקאַ מיט אַזאַ פּאַסאָן? — רייצט זיך א יונגעל איין עזות־פּנים, די הענד אין די קעשענעס, קענען א אידינע מיט איין אייַנגעקוועטשטען שטערן און מיט געלזוכט אין פּנים.

— א מכה דער מאַמע דייַנער! — ענטפערט איהם די אידינע. — אבי איך האָב געזונטע אויגען, האָב איך דיך אין דער ערד!

א יונג ווייבעל און זויגט א קינד און שלעפּט א אידען פאַר דער פּאָלע. זי וויל וויסען, צי מע לאָזט ארייַן קיין אַמעריקאַ מיט זויגענדיגע קינדער? דער איד דאַווענט, קאָן איהר נישט ענטפערען, טהוט ער איהר א מאַך מיט דער האַנד, ווי איינער רעדט: „דו ביזט נעבאָך א גרויסע בהמה!" און קוקט זיך ארום בשעת מעשה, צי זעהט ניט דער זשאַנדאַרם, ווי ער דאַווענט.

בעזונדער אין א ווינקעלע זיצט א געזינדעל: א פאָטער, א מוטער, זעכס קינדער; פיער יונגלעך, — יונגלעך איז אין אַמעריקאַ, זאָגט מען, א גליק, זיי געהען ארבייטען — צוויי מיידלעך, — מיידלעך, זאָגט מען, איז אויך א גליק אין אַמעריקאַ, זיי געהען ארבייטען, און א באָבע מיט א ויידען זענען אויך דאָ. די באָבע וואָלט אפשר אויך געפאָהרען מיט די קינדער קיין אַמעריקאַ, קאָן זי ניט איבער׳ן זיידען, ווייל ער איז א בלינדער. א בלינדען לאָזט מען קיין אַמעריקאַ ניט אריין. מוז זי דאָ בלייבען מיט׳ן אַלטען.

סיידען אמאל, איבער הונדערט און צוואנציג יאהר, וועלען זיי איהר צושיקען פון דארטען א שיפסקארטע... דערווייל זאל ער נאך לעבען. געננוג, אז גאט האט איהם געשטראפט, מע האט איהם בשעת פאג־ראם אויסגעשטאכען ביידע אויגען, דערפאר, וואס ער האט ניט געוואלט זאגען וואו איז די קינדער'ס געלד, צוויי און צוואנציג קערבלעך... און דער אלטער זיידע גלעט די אייניקלעך איבער די קעפלעך, וויינט מיט זיינע בלינדע אויגען און זאגט צו זיי:

— איך וועל אייך שוין מעהר, קינדערלעך, אפנים, ניט זעהען קיינמאל! קיינמאל אייך ניט זעהען מעהר!...

צווישען די עמיגראנטען קאן מען דערקענען נחמיה דעם שוס־טער, זיין ווייב זיסעל און זייער עלטערען זוהן חיים. דער יונגע־רער, בעני, ליגט אויפ'ן הייליגען ארט נאך אהן א מצבה. זיי האבען אויסגעפערקויפט וואס זיי האבען געהאט און פאהרען אין אזא לאנד, פון וואנען זיי וועלען שוין מסתמא קיינמאל צוריק נישט קומען.

— האסט א טעות, אלטער, מיר וועלען נאך קומען צוריק אלע, און איך אודאי...

אזוי זאגט חיים צום פאטער און ער וויל איהם איינרעדען, אז ער, חיים, פאהרט ניט אהין אויף שטענדיג; און ניט צוליעב זיך פאהרט ער, נאר צוליעב זיי. און זאל זיך נאר א ביסעל איבער־קאכען אט דא, וועלען אלע פאהרען צוריק אהער, „צו אונז", אזוי ווי מע פאהרט אצינד אהין, קיין אמעריקא...

— אם ירצה השם! — מישט זיך אריין א איד א ווילד־פרעמ־דער פון דער זייט, וואס שניידט דינע ריפטלעך ברויט מיט א קליין שארף מעסערעל און בעשמירט דאס מיט א געלכעל פון איין איי און בעט־אויס אביסעל זאלץ ביי א פרעמדער אידינע מיט א פער־וויינט פנים צו זיך אין הויפען אריין.

— אהין געפאהרען, אהער געפאהרען — ישראליק פאהרט!

אזוי רופט זיך אפ דער איד, וואס האט ביז אהער געדאווענט און איצט לעגט ער צענויף דעם טלית ותפלין, און די באקען פלא־

מען איהם. — אונזער פאָלק ישראל, פאַרשטעהט איהר מיך, איז מקיים דעם פסוק, וואָס גאָט האָט אַמאָל געזאָגט צו אברהם אבינו: לך־לך — זאָלסט אַרויסגעהן פון דיין לאַנד און פון דיין געבורטס־אָרט און פון דיין פאָטער'ס הויז...

— אַ גליק האָט אונז געטראָפען! — רופט זיך אָפּ נאָך אַ זיי־טיגער פּאַרשוין מיט אַ גילקע אויף איין אויג, און איהם ענטפערט אָפּ אַ דריטער, אויך אַ ווילד־פרעמדער, נאָר אַ יונגערמאַן, ווייזט אויס, אַ שטיק אינטעליגענט, אָהן פּאות און שטאַרק אונטערגע־האַקט דאָס בערדעל:

— געוויס אַ גליק, וואָרום וואַנדערען, גלות פּראָווען — דאָס איז אונזער געבאָט, אונזער מיסיאָן. האָט איהר פאַרשטאַנען, צי ווער־וואָס? אין דעם טאָג, וואָס אידען וועלען אויפהערען אָפּ־ריכטען גלות, וועלען זיי חלילה אויפהערען צו זיין אידען...

דערזעהען, אַז די צוהערער קוקען אויף איהם פער'חדוש'ט, פערענטפערט ער זיך:

— איהר מיינט, ס'איז מיינס? דאָס זאָגט איינער אַ גרויסער, גאָר אַ גרויסער מענטש (און ער דרעהט־אויס מיט'ן גראָבען פינגער און זאָגט מיט אַ ניגון): „מה־דאָך, זאָגט ער, אַצינד, ווען מיר זענען צו שאַנד און צו שפּאָט, פאַרדערט מען, זאָגט ער, פון אונז, מיר זאָלען זיין עהרליכער און אָרענטליכער און בעסער און פיינער פאַר אַלעמען, היינט לא כל שכן וואָס פאַר פּרעטענזיעס וועלען שוין האָבען, זאָגט ער, צו אונז די פעלקער אין דער צייט, ווען מיר וועלען זיין, זאָגט ער, לייטען גלייך אויף אונזער אייגענער ערד?"... ניין, ברידער! אונזער מיסיאָן איז וואַנדערען, שטענדיג זיין צווישען פרעמדע פעלקער, זיין אַ מוסר, אַביישפּיעל פאַר אַלעמען... האָט איהר עס פאַרשטאַנען, צי ווער־וואָס?

דאָס רעדעל אַרום דעם יונגען מאַן, וואָס פּרעדיגט, ווערד אַלע מינוט ברייטער און גרעסער. אידען האָבען ליעב האָרכען אַ גוט וואָרט, עס מעג זיין וואו איהר ווילט און ווען איהר ווילט, אַפּילו „אַ מינוט פאַר'ן פּאָיעזד". מאַנסבילען, די וואָס האָבען פערשטאַ־

נען, האבען פערשטאנען, אז דער יונגערמאן בעדארף זיין א ציוניסט, ווארום ער רעדט צו שען און היצט זיך צו שטארק. און ווייבער, וואס האבען ניט פערשטאנען גארניט, האבען אויך צוגעשאקעלט מיט די קעפ, אונטערגעהאלטען מיט א זיפץ און גרייט געווען אלע מינוט לאזען א טרער — עלעהיי, לאז זיך אייך דאכטען, א מגיד רעדט...

צווישען עולם, וואס האט ארומגערינגעלט דעם יונגען מאן דעם אינטעליגענט, איז געווען אויך סאשא סאפראנאוויטש, וואס איז ארויסגעקומען ארויסבעגלייטען זיין פאטער דעם אפטייקער — ער פאהרט קיין ארץ־ישראל דארט ווערען איין אפטייקער. טאמער וועט מען בעדארפען האלטען עקזאמען, וועט ער האלטען. אזא אומגעריכטע מעטאמארפאזא האט געקאנט ארויסרופען ביי איהם נאר דער שטורם מיט אלע רעזולטאטען פונ'ם שטורם, וועלכע ער האט איבערגעלעבט. פערשטעהט זיך, אז סאלאמאן סאפראנאוויטש האט געהאט איין אנדער מארשרוט — קיין אמעריקא. נאר אויף עמיגרירען קיין ארץ־ישראל האט איהם ארויפגעפיהרט זיין זוהן סאשא. און אנדערש האט דאס ניט געקאנט זיין — פארט איין איין־און־איינציגער זוהן. סאשא בלייבט דערווייל דא ביז ער וועט ענדיגען; אז ער וועט ענדיגען, וועט ער סאי ווי סאי אריבערפאהרען קיין ארץ־ישראל. ארץ־ישראל און אמעריקא — צו א גרויסער תהום! שענער פון אלץ איז געווען דאס, וואס דעם אפטייקער'ס כריסטליכע פריינדין, נאדיעזשדא אלעקסאנדראוונא, האט צוגערעדט איהר פריינד דעם אפטייקער, ער זאל בעסער אריבערפאהרען קיין ארץ־ישראל. „פאלעסטינא — האט זי געזאגט, און טאקי גוט מכבד געווען איהם — פאלעסטינא — דאס איז דאך אייער באטקאוושטשינא, אייער פאטערלאנד, ווי קאנט איהר עס פערבייטען אויף א פרעמד לאנד, אויף אמעריקא?... עטא אוזשאסנא! עטא וואזמוטיטעלנא!“...

א סך האט אויך מיטגעהאלפען זיין שכן איציקעל שאסטעפאל, וואס איז פון איצט אן נישט נאר א שכן — א סברה, אז ער איז

שוין גאָר אַ מחותן. עס איז נאָך נישט אָפיציעל, פערשטעהט זיך, עס איז נאָך דערווייל אַ סוד, נאָר אַזאַ סוד, וואָס אַלע ווייסען עס און אַלע רעדען, שושקען זיך, — היינט־מאָרגען קאָן עס ווערען אַ פאַקט. די קינדער בעדאַרפען דערווייל ערשט ענדיגען זייער קורס. זיי פאָהרען ביידע ווידער אַ מאָל קיין פעטערבורג, און זענען די לעצטע צייט אַזוי בעפריינדעט, אַז ס'איז שוין גאָר ביי קיינעם קיין שום ספק ניט, אַז דאָס זענען חתן־כלה. אַ שטיקעל מניעה איז נאָר אין איין זאַך: דער חתן איז אַ ציוניסט, און אַ פערברענטער ציוניסט, און די כלה איז צום ציוניזם דערווייל קאַלט, זעהר קאַלט. נאָר „מה שלא יעשה השכל יעשה הזמן" — זאָגט איציקעל שאַסטעפּאַל מיט אַ פסוק צו זיין האַלב־אָפיציעלען מחותן דעם אַפּטייקער, וואָס כאָטש ער פערשטעהט ניט קיין לשון־קודש, פון דעסטוועגען טהוט ער אַ גלאַנץ מיט די ברילען, מע זאָל מיינען, אַז ער האָט פערשטאַנען.

— אַלעקסאַנדער סאָלאָמאָנאָוויטש, וואו זענט איהר פערפאַלען געוואָרען? עטאָ אוזשאַסנאָ! עטאָ וואָזמוטיטעלנאָ!

נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונא האָט דאָס אַזוי אויסגערופען, אַ פּלעסק געגעבען מיט די הענד, דערזעהען סאַשאַ סאַפראָנאָוויטש'ען אין דריטער קלאַס צווישען עולם, וואָס אַרום דעם יונגען אינטע־ליגענט. נאָך איהר זענען באַלד אָנגעקומען אויך דער אַפּטייקער, וואָס האָט זיך שטאַרק אויסגעבליכט, און טאַמאַראַ און איציקעל שאַסטעפּאַל, וואָס האָט זיך שטאַרק פערעלטערט אין דער לעצטער צייט: די אויגען זענען געוואָרען ווי אונטערגעשוואָלען, מיט קי־שעלעך. זיין טאָכטער טאַמאַראַ האָט זיך אויך פערענדערט — זי איז שענער געוואָרען, נאָך שענער ווי פריהער.

— וואָס טהוט זיך דאָ? — האָט טאַמאַראַ אַ פרעג געגעבען.

— אונזערע וואַנדערער — האָט איהר סאַשאַ אָפּגעענטפערט, בעוויזען מיט די אויגען אויף דעם עולם עמיגראַנטען — אונזערע אייביגע וואַנדערער.

— די אייבּינע וואַנדערער! — האָט איהם, ווי אַ ווידער־קול, מעלאַנכאָליש נאָכגעזאָגט נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָווגאַ מיט אַ טראַגישער אינטאָנאַציע און איז אָבער באַלד אָנגעפאַלען אויף איהרע גוטע פריינד: וואָס שטעהט מען? ס'איז שוין צייט זיך געזעגענען! און אויסגעלאָזט האָט זי מיט איהר שטענדיגען אויס־רוף: „עטאָ אוזשאַסנאַ! עטאָ וואָזמוטיטעלנאָ!“...

און דאָס גאַנצע געזינדעל לאָזט זיך געהן אויפ'ן פעררּאָן, און דאָרט געזעגענט מען זיך מיט'ן אַפּטייקער סאַפראָנאָוויטש, און מע קושט זיך און מע ווינשט איהם אַלדאָס גוטס פונ'ם גאַנצען הארצען.

סוף פונ'ם צווייטען טהייל.

קאפיטלעך

ערשטער טייל.

קאפיטעל א. פסח, פסח און פסח . . . 7
קאפיטעל ב. קינדער און עלטערען, עלטערען און קינדער . . . 28
קאפיטעל ג. מאשא באשעווימש . . . 42
קאפיטעל ד. יאשקא ווארא‎נא . . . 47
קאפיטעל ה. די קליינע קאמונע . . . 50
קאפיטעל ו. געשאסען דעם פויגעל און ניט געטראפען . . . 55
קאפיטעל ז. מאשא זוכט א טעריטאריע . . . 61
קאפיטעל ח. מאשא באשעווימש ביי טאמארא שאסטעפאל . . . 71
לאפיטעל ט. ער האט זיי געפאקט! . . . 78
קאפיטעל י. דער זונטאג . . . 83
קאפיטעל יא. טאמארא בעפרייהט . . . 37
קאפיטעל יב. פון צער און צארן . . . 91

צווייטער טייל.

קאפיטעל א. מאטעס און קינדער . . . 103
קאפיטעל ג.. פסח צום סדר . . . 117
קאפיטעל ג. דעם שוסטער'ס אורח . . . 127
קאפיטעל ד. איציקעל שאסטעפאל געהט ארום אהן א קאפ . . . 148
קאפיטעל ה. א שטילע טראגעדיע מיט א רעש'דיגען סוף . . . 159
קאפיטעל ו. א ביטער שטיקעל צייט . . . 168
קאפיטעל ז. אלסדינג רוהט . . . 184
קאפיטעל ח. מזל טוב! גוט יום־טוב! . . . 188
קאפיטעל ט. פערשטעהרט דעם יום־טוב . . . 194
קאפיטעל י. וואס טאמארא האט געזעהען און געהערט . . . 204
קאפיטעל יא. דער שטורם פערשפרייט זיך . . . 207
קאפיטעל יב. אייביגע וואנדערער . . . 215